

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANABİLİM DALI

FETİH GAZETESİ (1957-1960)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN:
YUSUF ZİYA BAŞBAY

İSTANBUL 2024

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANABİLİM DALI

FETİH GAZETESİ (1957-1960)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN:
YUSUF ZİYA BAŞBAY

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ GÜLCAN İNALCIK

İSTANBUL 2024

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	III
ÖZET	VI
ABSTRACT.....	VII
KISALTMALAR	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	IX
GÖRSELLER LİSTESİ.....	X
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FETİH GAZETESİ ve ABDULLAH İŞIKLAR

1.1. <i>Fetih</i> Gazetesinin Misyonu.....	12
1.2. <i>Fetih</i> Gazetesinin Çıkışı, Yayın Dönemleri ve Yazarları	14
1.3. <i>Fetih</i> 'in Sahibi Abdullah İşıklar'ın Hayatı ve Muhiti	24
1.3.1. Hayatı	24
1.3.2. Muhiti.....	31

İKİNCİ BÖLÜM

FETİH GAZETESİNDE SİYASİ SÖYLEM,

İÇ ve DIŞ POLİTİKA HABERLERİ

2.1. İç Politika Haber ve Yorumları.....	37
2.1.1. <i>Fetih</i> 'te Günlük Siyasi Tartışmalar	37
2.1.2. <i>Fetih</i> 'te Din, Siyaset ve Laiklik Tartışmaları.....	56
2.1.3. <i>Fetih</i> 'te Muhtelif Siyasi Haberler	66
2.2. Dış Politika ve İslam Dünyasına Dair Haberler	71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FETİH GAZETESİNDE DİNİ HAYAT, EĞİTİM ve ÖZGÜLÜKLER MESELESİ

3.1. Dini Hayata Dair Haber ve Yorumlar	93
3.1.1. Camiler ve Din Görevlileri Hakkında Haber ve Yorumlar	94
3.1.2. Kur'an-ı Kerim'in Latin Harfleriyle Yazılması Tartışması.	98
3.1.3 Basın ve Dini Değerler Tartışması	105
3.1.4 Günlük Hayattaki Dini Tartışmalardan Örnekler	114
3.1.5 Said Nursi, Eserleri ve Bağlıları Hakkında Haberler	117
3.1.6 Dini Nasihat İçerikli Yazılar	119
3.2 <i>Fetih</i> 'te Eğitim Hayatına Dair Haber ve Yorumlar	124
3.2.1 Öğrenci Davranışları ve Ahlâk Tartışmaları	124
3.2.2 Liselerde Din Dersleri	130
3.2.3 İmam Hatip Okullarına Dair Haber ve Yorumlar	134
3.2.4 Üniversite Haberleri	139

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

FETİH GAZETESİNDE KÜLTÜR HAYATINA DAİR HABER ve YORUMLAR

4.1 <i>Fetih</i> 'te Kültür Hayatına Dair Gelişmeler	148
4.1.1 Şehir ve Şehircilik Haberleri	148
4.1.2 Kültür, Sanat ve Basın Hayatına Dair Eleştiri Yazıları	156
4.1.3 <i>Fetih</i> 'te Haber Olan Yayıncılık Faaliyetleri	164
4.1.4 <i>Fetih</i> 'te Konferans ve Toplantı Haberleri	166
4.1.5 Kültür ve Tarihle İlgili Yazılar, Şiirler	170
4.1.6 Esir Türkler ve İslam Âlemi Hakkında Yazılar	176
4.2 <i>Fetih</i> 'te Toplum ve Kültür Hayatına Dair Muhtelif Yazılar	180
SONUÇ	197
KAYNAKÇA	199
EKLER	207

ÖNSÖZ

Bu çalışma, 1957 yılında yayın hayatına başlayıp 1960 yılına kadar önce haftalık sonra aylık olarak yayımlanan *Fetih* gazetesinin yayın politikasını ve döneminde üstlendiği rolü ortaya çıkarmak amacıyla hazırlanmıştır. *Fetih* gazetesi yayımlandığı dönemde İslamcı ve milliyetçi çevrelerde ilgi görmüş, haftalık yayımlandığı dönemde İslamcı görüşleri savunan *Büyük Doğu* ve *Hareket Dergisi* gibi süreli yayın organları kapalı olduğu için söz konusu çevrelerde kısa süreli de olsa bir boşluğu doldurmuştur.

İstanbul'da 1957-1958 yıllarında üniversiteden yeni mezun olmuş bir grup gencin son derece kısıtlı imkânlarla yayımladığı *Fetih* gazetesi, dindar kamuoyu ve İslamcı aydınlar zümresi içinde etkili olan birçok önemli ismin görüşlerini açıklayacak mecra bulmakta zorlandığı bir dönemde hem genç yazarların hem de tanınmış isimlerin fikirlerini ifade ettikleri bir yayın organı olmuştur. *Fetih*'te yazan gençlerin bir kısmı daha sonra Türk siyaset ve kültür hayatında tanınan kimseler haline gelmiştir. Türk siyasi hayatının gerilimli bir devresinde, özellikle de din ve laiklik konusundaki tartışmaların alevlendiği zamanlarda yayımlanmış olması kendi dönemi için gazetenin önemini artırmaktadır. Örneğin; *Fetih* gazetesi 10 ay devam eden haftalık yayınlarına son verdikten sonra, basında Kur'an-ı Kerim'in Latin harfleriyle yazılıp okunması konusunda başlayan tartışmalara katılmak üzere tekrar yayına başlamış ve bu tartışmalara döneminde tanınan yetkin din bilginlerinin yazılarını yayımlayarak üst seviyeden katılmıştır. *Fetih* gazetesinin bir diğer özelliği de, İslamcı çevre içindeki gruplardan birini temsil eden bir gazete olmayıp farklı dini çevrelere mensup kimselerin yazılarını yayımladığı, hatta daha sonraki yıllarda İslamcı ve milliyetçi kesimde etkin olacak kişilerin de yazdığı bir yayın organı olmasıdır.

Fetih gazetesi hakkında bir çalışma yapma fikri Sezai Karakoç'un vefatından sonra yayımlanan *Hatıralar* adlı eserinden doğmuştur. Tarihçi Dr. Kadir Kon'un Karakoç'un söz konusu eserinde sitayişle bahsettiği *Fetih* gazetesine dikkatimi çekmesi ve tez konusu olup olamayacağını araştırmamı tavsiye etmesi üzerine yaptığım ön araştırma sırasında gazete hakkında bugüne kadar herhangi bir çalışma yapılmamış olduğunu fark ettim. *Fetih*'in sahibi ve yayıncısı Abdullah Işıklar ile vefatından önce edebiyatçı yazar Ekrem Ayyıldız vasıtasıyla tanışmış, birkaç defa da olsa sohbetinde bulunmuştum. Işıklar'ın Cağaloğlu'nun eskilerinden bir yayıncı olduğunu, tarihçi

Mehmet Genç ve Sezai Karakoç'la son günlerine kadar devam eden yakın bir dostlukları olduğunu biliyordum.

Genel ağ üzerinde yaptığım araştırma neticesinde *Fetih* gazetesi nüshalarının Ankara'daki Milli Kütüphane'de bulunduğunu tespit ettim. Tez konusu olarak *Fetih*'i çalışmamın uygun olup olmayacağını danışman hocam Prof. Dr. Ali Satan'a ilettiğimde, gazetenin nüshalarını görmek gerektiğini, buna göre karar verilebileceğini ifade etti. Bunun üzerine Milli Kütüphane'ye giderek *Fetih*'in sayılarını inceledim. Gazetenin yazar kadrosu ve ele alınan konular itibarıyla çok zengin bir içeriğe sahip olduğunu gördüm. Ayrıca *Fetih*'in sayıları da eksiksiz olarak Milli Kütüphane'de bulunmaktaydı. Durumu Prof. Dr. Ali Satan'a ilettim ve kendisinin onayıyla birlikte *Fetih* gazetesi üzerinde çalışmaya başladım. Bu çalışmada birincil kaynak olarak *Fetih* gazetesinin sahibi Abdullah Işıklar'ın hatıralarını anlattığı bir röportaj kitabı ile dijital ortamda bulunan söyleşi videolarından istifade edilmiştir. Dönemin özelliklerini anlamak ve aktarmak bakımından çeşitli akademik kitap ve makalelerin yanı sıra hatırat türündeki eserlerden ve *Fetih*'le aynı dönemde yayımlanan başka süreli yayınlardan da faydalanılmıştır.

Çalışmamız giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında *Fetih* gazetesinin yayımlandığı dönemin tarihsel süreçteki ayırt edici özellikleri kısaca ele alınmış, *Fetih* gazetesinin dönemine tanıklığı hakkında genel değerlendirmeler yapılmıştır. Birinci bölümde, *Fetih* gazetesinin misyonu, yayın dönemleri, hitap ettiği kitle üzerindeki etkisi, yazar kadrosu ile sahibi Abdullah Işıklar'ın hayatı ve entelektüel çevresi hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde, *Fetih* gazetesinin siyasi söylemi analiz edilmiş, iç ve dış politikaya ilişkin haber ve yorumlar ele alınarak incelenmiştir. Üçüncü bölümde, *Fetih* gazetesinin Türkiye'deki dini hayata ve dini özgürlükler meselesine dair bakış açısını yansıtan haber ve yorumlar ele alınmış; ayrıca genel olarak eğitim ve özellikle dini eğitim sahasındaki gelişmelere ilişkin yayın politikası analiz edilmiştir. Dördüncü bölümde ise kültür, sanat, şehircilik, basın ve yayın hayatına dair haber ve yorumlar ile genel olarak gazetenin yayın politikasını ve yazarların dünya görüşünü aksettiren muhtelif makaleler içerik analizine tabi tutulmuştur.

Çalışmamın başlangıcında danışmanlığımı üstelenerek teşvik, öneri ve yönlendirmeleriyle desteklerini esirgemeyen saygıdeğer hocam Prof. Dr. Ali Satan'a teşekkürü bir borç bilirim. Sonraki süreçte danışmanlığımı üstelenen ve bu çalışmanın akademik bir hüviyete kavuşması için katkılarını ve desteklerini esirgemeyen Dr. Öğr.

Üyesi Sayın Gülcan İnalçık'a teşekkür ederim. Tez savunma sınavına jüri üyesi olarak katılan ve yapıcı katkılarda bulunan İstanbul Üniversitesi öğretim üyesi Sayın Prof. Dr. Belkıs Ulusoy'a da teşekkürlerimi sunarım. Sezai Karakoç'un *Hatıralar* adlı eserinde bahsi geçen *Fetih* gazetesine dikkatimi çekerek tez konusu olup olamayacağını araştırmamı öneren ve yazım aşamasındaki katkılarıyla yol gösteren değerli dostum tarihçi Dr. Kadir Kon'a özellikle teşekkür ederim. Ayrıca, *Fetih* gazetesinin sahibi ve yayıncısı Abdullah Işıklar ile yıllar önce beni tanıştırmış olan, yazım aşamasında bilgisi ve görüşleriyle destek veren kıymetli ağabeyim edebiyatçı yazar Ekrem Ayyıldız ile tezin teknik bakımdan düzenlenmesine yardımcı olan sevgili dostum Doç. Dr. Ahmet Uysal'a teşekkürlerimi sunarım. Yıllar sonra yarım kalmış yüksek lisans eğitimimi tamamlamam için beni teşvik eden, süreç boyunca destek veren kıymetli eşim ve meslektaşım Nagihan Hanım'a teşekkürü de manevi bir borç bilirim.

Çalışmam sırasında dikkatimi çeken bir başka husus da, *Fetih* gazetesinin İstanbul'da yaşadığım dönemde severek oturduğum Sultanahmet'teki Şehit Mehmet Paşa Yokuşu'nda yayımlanmış olmasıdır. Abdullah Işıklar'ın hatıralarda ve gazetenin sayfalarında isimlerini gördüğüm, samimiyetlerini hissettiğim o insanların İstanbul'un en güzel camilerinden Sokullu Mehmet Paşa Camii'nin bulunduğu Şehit Mehmet Paşa Yokuşu Sokağındaki koşuşturmaları, gazeteyi hazırlama ve dağıtma sürecindeki dostlukları, gazete vesilesiyle büroya gelip giden arkadaşları, sabahlara kadar devam eden muhabbetleri süreç boyunca hissettiğim bir gençlik heyecanı olarak benim için için motivasyon kaynağı olmuştur. Başta Abdullah Işıklar olmak üzere *Fetih* gazetesine emeği geçen bütün arkadaşlarına yüce Allah'tan rahmetler dilerim. Hazırladığım çalışmanın hayırlara vesile olmasını dilerim. "Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş."

Yusuf Ziya BAŞBAY

ÜNYE 2024

ÖZET

Türkiye’de iç siyasetin gerginleştiği, bu gerginliğin Cumhuriyet döneminin ilk askerî darbesi olan 27 Mayıs müdahalesine zemin hazırladığı 1957-1960 yılları arasında İslamcı görüşlere bağlı bir grup genç tarafından çıkarılan *Fetih* gazetesi, döneminde İslamcı fikriyata sahip bazı gazete ve dergilerin yayımlanmaması nedeniyle dindar çevrelerde ilgi odağı olmuş ve çok sayıda önemli ismin yazılarını yayımladığı bir mecraya dönüşmüştür. *Fetih* gazetesi, Cumhuriyet döneminin ilk kuşak İslamcı aydınları ile onlardan sonra gelen kuşağı bir araya getirmiştir. Bu birliktelikte gazetenin sahibi Abdullah Işıklar ve *Fetih*’i birlikte çıkardıkları arkadaşlarının tutumları ve meselelere yaklaşımı etkili olmuştur. 1957-1958 döneminde 10 ay boyunca kesintisiz, haftalık ve dört sayfa olarak yayımlanan *Fetih* gazetesi daha sonra zaman zaman on beş günlük veya aylık olarak yayınlarına devam etmiş ve 1960 Temmuz’una kadar yayın faaliyetini sürdürmüştür. 1959’da yaşanan kâğıt sıkıntısı sebebiyle yayımına bir süre ara verilmiştir. *Fetih* gazetesinde günlük iç ve dış siyasi gelişmeleri tam olarak takip etmek mümkün değildir. Buna mukabil İslamcı aydınların dönemin önemli gelişmeleri karşısındaki tutumunu gösteren çok sayıda haber, yorum ve makale yer almıştır. Gazete, demokratik hayatın erken bir döneminde İslamcı aydınların dini özgürlükleri, eğitim ve kültürel gelişmeleri nasıl ele aldıklarını göstermesi bakımından dikkate değerdir. Gazetede rejimin niteliklerine yönelik herhangi bir eleştiri göze çarpmazken dönemin laiklik anlayışı ve tek parti döneminde dini hayatı biçimlendirmeye yönelik uygulamalar ağır eleştirilmiştir. Dindar kesimlere hitap edecek tarzda çeşitli toplumsal sorunlara ilişkin analizler, ahlak ve maneviyata dair öğütler de gazetenin sayfalarında sıklıkla yer almıştır. Gazetenin asıl amacı, dindarların sesi olmak, dini hayata ve dini eğitime ilişkin kısıtlamaların kaldırılması için Demokrat Parti iktidarını teşvik etmek, bu yöndeki her türlü çalışmayı desteklemektir.

Anahtar Kelimeler: İslamcılık, *Fetih* gazetesi, Hasan Basri Çantay, Abdullah Işıklar, Sezai Karakoç.

ABSTRACT

Between 1957 and 1960, as domestic politics in Turkey grew increasingly tense and set the stage for the first military coup of the Republic on May 27, a group of young people aligned with Islamist views published *Fetih* newspaper. Due to the lack of other Islamist-oriented newspapers and magazines during this period, *Fetih* became a focal point of interest within devout circles, offering a platform for many influential thinkers and writers. The paper brought together the first generation of Islamist intellectuals of the Republic and the subsequent generation, largely through the attitudes and approaches of its publisher, Abdullah Işıklar, and his associates. *Fetih* was published weekly, without interruption, as a four-page paper for 10 months during 1957-1958, then continued sporadically on a bi-weekly or monthly basis until July 1960, with a temporary break in 1959 due to a paper shortage. While *Fetih* did not provide comprehensive coverage of daily political developments, it did feature numerous articles and commentary reflecting the stances of Islamist intellectuals on key issues. The newspaper is significant for its depiction of how early Islamist intellectuals perceived concepts such as religious freedoms, education, and cultural progress during a formative period of Turkish democracy. Although there is no direct criticism of the regime itself, the paper strongly criticized secular policies and practices shaping religious life during the single-party period. Additionally, *Fetih* frequently addressed various social issues relevant to religious circles, offering moral and spiritual advice. Its main aim was to be a voice for the devout, encouraging the Democrat Party government to lift restrictions on religious life and education and supporting efforts in this direction.

Keywords: Islamism, *Fetih* newspaper, Hasan Basri Çantay, Abdullah Işıklar, Sezai Karakoç.

KISALTMALAR

<i>age</i>	<i>adı geçen eser</i>
agm	adı geçen makale
agt	adı geçen tez
bk.	bakınız
C.	cilt
çev.	Çeviren
drl.	Derleyen
haz.	Hazırlayan
DP	Demokrat Parti
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
MBK	Milli Birlik Komitesi
MTTB	Milli Türk Talebe Birliği
CKMP	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
CMP	Cumhuriyetçi Millet Partisi
Hür. P.	Hürriyet Partisi
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
s.	sayfa
S.	Sayı

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. <i>Fetih</i> Gazetesinin Yayın Dönemleri.....	15
Tablo 2. <i>Fetih</i> 'te Haber, Yorum veya Makalesi Yayımlanan Yazarlar	21
Tablo 3. <i>Fetih</i> Nüshalarında Dış Politika Haber ve Yorumları	73
Tablo 4. 10 Ekim 1958 Tarihli <i>Fetih</i> 'te (46. Sayı) Yer Alan Yazılar	101
Tablo 5. 24 Ekim 1958 Tarihli <i>Fetih</i> Gazetesinde (47. Sayı) Yer Alan Yazılar	102
Tablo 6. <i>Fetih</i> Nüshalarında Dini Nasihat Yazıları	120
Tablo 7. <i>Fetih</i> 'te Haber Olan Yayıncılık Faaliyetleri.....	164
Tablo 8. <i>Fetih</i> 'te Toplum ve Kültür Hayatına Dair Muhtelif Yazılar	183

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 1. <i>Fetih</i> gazetesinin yayın hayatı boyunca kullandığı serlevha.....	16
Görsel 2. <i>Fetih</i> 'in ilk sayısında yayımlanan 'Adımız ve Biz' başlıklı başyazı.....	18
Görsel 3. <i>Fetih</i> gazetesinin künyesi.....	18
Görsel 4. Mîzan gazetesi (26 Haziran 1986)	30
Görsel 5. Mîzan gazetesi (04 Temmuz 1986)	30
Görsel 6. Yüce Diriliş Partisi 3. Olağan Büyük Kongresi'nde Divan Başkanı Abdullah Işıklar ve Genel Başkan Sezai Karakoç (16 Mayıs 2016, Ankara).....	33
Görsel 7. Hürriyet Partisi seçim afişi, 1957.....	40
Görsel 8. 1957 seçimi sonrasında bir manşet haberi	46
Görsel 9. <i>Fetih</i> 'in 27 Mayıs'ın ardından yayımlanan sayısı	54
Görsel 10. Tehdit başlıklı imzasız yazı	67
Görsel 11. 27 Mayıs'tan sonra dava konusu olan bir haber.....	97
Görsel 12. <i>Fetih</i> 'in Latin harfleriyle Kur'an tartışmasına ilişkin özel sayısı	100
Görsel 13. Din eğitiminin azınlık haklarıyla karşılaştırıldığı haber	133
Görsel 14. Üniversite mescidinin kapatılması haberi	145
Görsel 15. Yahya Kemal'in Ezanı Muhammedî adlı şiiri	173
Görsel 16. Mehmed Çavuşoğlu'nun Ayasofya adlı şiiri	174
Görsel 17. Mehmed Kayalar'ın Arz-ı Mukaddes adlı şiiri	175
Ek 1. <i>Fetih</i> gazetesinin 1. sayısı.....	207
Ek 2. <i>Fetih</i> gazetesinin 13. sayısı.	211
Ek 3. <i>Fetih</i> gazetesinin 38. sayısı.	212
Ek 4. <i>Fetih</i> gazetesi son sayısı. (1964 dönemi hariç)	213
Ek 5. 1964 yılında <i>Fetih</i> gazetesi.....	217

GİRİŞ

19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti'nin uluslararası ilişkilerinde antiemperyalist bir siyaset tarzı olarak ortaya çıkan İslamcılık düşüncesi, hilafet müessesini merkeze alan bir yaklaşımla, gerek Sultan II. Abdülhamid döneminde gerekse I. Dünya Savaşı yıllarında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ileri gelenleri tarafından dönemin şartları muvacehesinde devlet politikası olarak uygulanmış, en azından devlet politikasına ilham veren bir yaklaşım olarak benimsenmiştir. Bu dönemdeki İslamcılık siyasetinin amacı, başta İngiltere ve Rusya olmak üzere emperyalist devletlerin baskısı altında olan Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü korumak, ayrıca sömürge altında yaşayan Müslüman toplumlarla ilişkileri geliştirerek onların müttefikliğini kazanmak ve böylece Osmanlı Devleti'nin dünya siyasetinde daha etkin bir rol oynamasını sağlamaktır.¹

İslamcı aydınların yenileşme, özgürleşme ve öze dönüş gibi yaklaşımları II. Abdülhamid'in geleneksel egemelik anlayışıyla örtüşmüyor olsa da, "İttihad-ı İslam/Panislamizm" düşüncesi Osmanlı devlet ricaliyle İslamcı aydınların ortak noktasını oluşturmuştur. Bu yönüyle Osmanlı dönemi İslamcılığı, bir taraftan aydınların temsil ettiği sivil bir düşünce akımı olarak ortaya çıkmış bir taraftan da uluslararası dengeler gereğince devlet için devlet eliyle uygulanmak istenen bir ideoloji olmuştur. İslamcılığı devleti ayakta tutmak için bir destek unsuru olarak kullanmanın örnekleri Milli Mücadele yıllarında da görülmüştür. Mustafa Kemal Paşa Kurtuluş Savaşı yıllarında bir yandan dinine bağlı Anadolu halkının Milli Mücadele'ye desteğini artırmak bir yandan da İngiliz ve Fransız sömürgelerinde yaşayan Müslüman toplumların desteğini sağlamak maksadıyla birçok defa İslamcılık düşüncesinin tezleriyle örtüşen konuşmalar yapmış, beyanat ve röportajlar vermiştir.² Nitekim birinci

¹ II. Abdülhamid'in İslamcı politikaları için bk. Cezmi Eraslan, *II. Abdülhamid ve İslam Birliği*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2023; Azmi Özcan, *Pan-İslamizm. Osmanlı Devleti Hindistan Müslümanları ve İngiltere (1877-1924)*, Türkiye Diyanet Vakfı yayınları, Ankara 1997, s. 54-115 (İlaveli İkinci Baskı).

² Milli Mücadele dönemindeki İslamcı söylem hakkında bk. Kadir Kon, "(bizim) Uzun Birinci Dünya Savaşı(mız) (1914-1923). 'Lanetlenmiş' Bir Güç Olarak Panislamizm'in Son Vazifesi: Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurtuluşunu Garantilemek", *Türkiye Günlüğü* Dergisi, Sayı 136, Güz 2018, s. 230-245; Kadir Kon, "Topyekûn Bir Savaşa Evrilen Sakarya Meydan Muharebesi Sırasında Yükselen İslami Retorik ve Bunun Hâkimiyet-i Milliye Gazetesindeki Yansımaları", *Mütarekeden İstiklâl. 1921 Yılında Milli Mücadele* içinde, Yayına Hazırlayanlar: Cezmi Eraslan, Nilüfer Erdem, Umut Dere ve Özlem Arslan, Türk Ocağı Yayınları, İstanbul 2021, s. 237-258.

dönem TBMM’de ulemeden ve İslamcı aydınlar çevresinden milletvekillerinin yer aldığı bilinen bir husustur.

Milli Mücadele’nin başarıya ulaşmasından sonra Türkiye Cumhuriyeti’nin batı tipi bir ulus devlet şeklinde yapılanması için atılan adımlar, sosyal ve siyasal alanda yapılan inkılâplar, halifeliğin kaldırılması gibi uygulamalar İslamcılık düşüncesiyle bağdaşmadığı için, hem İslamcı aydınlar yeni Türkiye’nin rejimine mesafeli durmuş hem de yeni Türkiye’yi inşa etmeye çalışan devlet ricali İslamcı fikirlerin ve zümrelerin etkinliğini, en azından görünürlüğünü belirgin şekilde azaltma yönünde kararlı davranmıştır. Böylece Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren İslamcı aydınların düşünce dünyası ve faaliyet sahası değişmeye başlamıştır. O zamana kadar devlet tarafından el üstünde tutulan bir ideolojinin kamusal hayatın dışına itilmesi karşısında aydınların bir kısmı siyasi görüşlerini değiştirmiş, bir kısmı kendi köşesine çekilmiş, bir kısmı da toplumun dini pratiklerini idame ettirmesi için gönüllü olarak çalışmayı veya Diyanet bünyesinde çeşitli görevler üstlenmeyi tercih etmişlerdir.

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Sovyetler Birliği’nin güçlenmesi ve iki kutuplu dünya düzeninin oluşması üzerine, ABD’nin liderliğinde teşkilatlanan Batı bloğu Müslüman milletleri sosyalist rejimlere karşı işbirliği yapılabilecek bir enstrüman olarak görmeye başlamıştır. Aynı dönemde birçok İslam ülkesinin sömürge rejiminden çıkarak bağımsızlığını kazanması da İslam’ın sosyal ve siyasal bir olgu olarak yeniden dünya siyaset sahnesine girmesinde etkili olmuştur. Türkiye’de ise 1946 yılında çok partili siyasi rejime geçilmesi İslamcılık düşüncesinde yeni kıpırdanışlara yol açmıştır. Özellikle 1950 yılında Demokrat Parti (DP)’nin iktidara gelişiyle Türkiye’de İslami yayıncılık ve İslamcılık düşüncesinde görece bir hareketlilik başlamıştır. Fakat DP dönemi de İslamcı aydınlar için sancılı bir süreç olmuş, zaman zaman gazete ve mecmuaların kapatıldığı, dini faaliyet yürüten kesimlerin basın, kolluk ve adliye eliyle baskı altına alındığı görülmüştür.

Fetih gazetesinin yayımlandığı 1957-1960 dönemi Türk siyasi hayatında ve Türk dış politikasında önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. 1957 genel seçimleri, iç siyasette giderek gerginleşen bir ortamın oluşması, ekonomik zorluklar, Kıbrıs meselesindeki kritik durum, Ortadoğu’da yaşanan değişimler ve krizler ile 27 Mayıs 1960 askeri darbesi bunlar arasında en başta gelenler olarak değerlendirilebilir.

Fetih'in yayın hayatına başladığı dönemdeki iç politik gelişmeler arasında en önemli hadise öncesi ve sonrasıyla 1957 genel seçimleridir. Nitekim *Fetih*'te yer alan siyasi haber ve yorumların çoğunu bu dönemdeki gelişmeler oluşturmaktadır. 1957 genel seçimleri bir erken genel seçim olarak yapılmıştır. Seçim öncesinde DP başta Fuat Köprülü olmak üzere birçok önemli ismin istifası ile sarsılırken CHP ve diğer partilerde bir toparlanma hali görülmüştür. Seçim kararı öncesinde CHP diğer muhalefet partileri Hürriyet Partisi ve CMP ile işbirliği yaparak Milli Muhalefet Cephesi adıyla bir seçim ittifakı üzerinde çalışmış ve mutabakata varmıştır. Buna göre muhalefet partileri seçim bölgelerini paylaşarak mümkün olan en çok milletvekilini çıkarmak üzere ortak hareket etmeye karar vermiş ve iktidar olduklarında yapacakları anayasal ve yasal değişiklikleri kamuoyuna bir bildiriyle deklare etmişlerdir. Bunlar arasında anayasa mahkemesi kurulması, iki meclis sistemi, demokratik hak ve özgürlüklerin genişletilmesi gibi çeşitli vaatler bulunmaktadır. Ancak DP öncülüğünde seçim kanunda yapılan değişikliklerle bu işbirliği akamete uğratılmış ve muhalefet partileri genel seçimlere ayrı ayrı girmek mecburiyetinde kalmışlardır. Bu durum zaten gergin olan siyasi ortamı daha da gergin bir hale getirmiştir. CHP iktidarı serbest seçim sistemini ortadan kaldıracak girişimlerde bulunmakla suçlamış, iktidara yakın yayın organları ise muhalefetin işbirliğini “milli iradeye hıyanet” ve “demokrasinin gelişimine darbe” olarak nitelemiştir. Seçim atmosferi oldukça gergin bir ortamda geçtiği gibi, seçim dönemi ve seçim sonrası da karşılıklı ağır suçlamalar, bazı illerde yaşanan olaylar ve muhalefetin seçim güvenliği konusunda dile getirdiği iddialarla oldukça sert bir siyasi havada geçmiştir.³ *Fetih*, bu tartışmalara gazetenin hacmi nispetinde geniş bir yer ayırmıştır.

1957 seçim sonuçları DP'nin iktidarı kazanmakla beraber eski gücünden çok uzakta olduğunu göstermiştir. *Fetih* gazetesi, 1957 seçim dönemine denk gelen haber ve yorumlarında DP'yi açıkça destekleyen bir yayın politikası izlemiştir. Bu desteğin DP politikalarının savunulmasından ziyade muhafazakâr kesimin CHP'ye tek parti dönemindeki uygulamaları nedeniyle duyduğu tepkiden kaynaklandığı açıkça görülmektedir. Nitekim seçim sonuçları *Fetih*'te iktidara manevi kalkınmaya öncelik vermesi için yapılan bir uyarı olarak yorumlanmıştır. Seçim havasının dağılmasından sonra *Fetih*'te iç siyasete ilişkin haberlerde ciddi bir azalma görülmekle beraber özellikle iktidar muhalefet ilişkilerinin gerginleştiği, laiklik tartışmalarının arttığı dönemlerde *Fetih*'in siyaset haberlerinde de artış göze çarpmaktadır.

³ Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Phoenix Yayınevi, Ankara 2004, s. 289-299.

Muhalefet partilerinin seçim öncesinde Milli Muhalefet Cephesi oluşturma çabalarının 1958 yılında Güç Birliği adı altında yeni bir ittifak safhasına girmesi, bu dönemde Hürriyet Partisi'nin CHP'ye katılması ve Cumhuriyetçi Miller Partisi (CMP) ile Türkiye Köylü Partisi'nin Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) adı altında birleşme kararı alması, buna karşılık Adnan Menderes'in Vatan Cephesi fikrini ortaya atarak yurt çapında bir kampanya başlatması gibi gelişmeler de *Fetih*'te belli ölçüde yer bulan gelişmelerdir. *Fetih*'in Vatan Cephesi oluşumunu tam anlamıyla desteklediğini söylemek mümkün değildir. Sadece bir defa manşetten verilen Vatan Cephesi hakkında Hasan Basri Çantay bir yazı kaleme almış ve böyle bir birliğin ancak ülkenin manevi değerlerine gereken önemi vermekle mümkün olacağı ifade etmiştir.

9 Subay Olayı *Fetih*'te resmi açıklamanın verilmesiyle geçiştirilmiştir. Buna mukabil muhalefetten gelen ve darbe ihtimalini ima eden bazı beyanatların *Fetih*'te kaygı ve tepki ile karşılandığı görmek mümkündür. İktidarın muhalefete ve basına yönelik attığı hukuki adımlar, çeşitli tutuklamalar, İnönü'ye yurdun muhtelif yerlerinde yapılan saldırılar, üniversite öğrencilerinin yaptığı gösteriler vs. gibi gelişmeler *Fetih*'in haberlerine konu olmamıştır. Bu gibi hadiselerin yaşandığı dönemler *Fetih*'in yayınlarına ara verdiği veya aylık olarak yayımlandığı dönemlere denk geldiğinden ve gazetenin sayfa sayısı sınırlı olduğundan söz konusu iç politik gelişmelere *Fetih*'te yer verilmediği görülmüştür. *Fetih*'in aylık yayın dönemindeki siyasi haberler yine CHP karşıtlığı temelinde fakat günlük olmaktan ziyade bir zihniyet eleştirisi mahiyetinde olmuştur. Özellikle irtica söylemlerine cevap şeklindeki haber ve yorumlar bu dönemin nüshalarında daha çok göze çarpmaktadır.

1957 genel seçim sonuçları üzerinde ülkedeki ekonomik durumun etkili olduğu bilinen bir gerçektir. Seçimlerden önce, fiyatların kontrolü ve mal arzının yetersizliği nedeniyle yaşanan sorunlara karşılık, 1956 yılında çıkarılan Milli Koruma Kanunu Türkiye'de özel sektör üzerinde ciddi bir baskı oluşturmuştur.⁴ Menderes Hükümeti Temmuz 1958'de ABD, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Dünya Bankası'ndan toplam 359 milyon dolar borç temin etmiş ve bu para ekonomik hayatı bir nebze rahatlamış ise de, borcu veren başta ABD olmak üzere yabancı güçlerin kuvvetli istikrar tedbirleri için hükümete baskı yapmaları neticesinde, Türk lirası dolar karşısında ciddi değer kaybetmiştir.⁵ Nitekim bu dönemde *Fetih* gazetesinde yer alan "Bir İzah" başlıklı

⁴ Mustafa Albayrak, "Demokrat Parti Döneminde Milli Korunma Kanunu Uygulamaları (1955-1960)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XXIII, S. 67-68-69, (Kasım 2007), s. 219-250.

⁵ Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, Hil Yayınları, İstanbul 2007, s. 185.

haberde; kâğıt ve matbaa maliyetlerinin iki misli yükselmesi nedeniyle gazetenin çıkmakta zorlandığı, bu sebeple son birkaç haftadır yayına ara verdikleri, ayrıca kâğıt temininde de zorluklar yaşadıkları okuyuculara duyurulmuştur.⁶ Kimi yorumculara göre, söz konusu kredinin olumlu etkileri geçici olmuş, cari açık yükselmiş, üretim yavaşlamış ve hükümet 1958 yılı sonlarından itibaren ekonomi üzerindeki kontrolünü tamamen kaybetmeye başlamıştır.⁷ Bütün bu gelişmelere mukabil *Fetih*'te ekonomiye ilişkin haberler çok kısıtlı olarak yer almıştır, bunlar ise dönemin iktisadi gündemini yansıtmakta uzak niteliktedir.

Fetih'in Türkiye'de gündem ne olursa olsun, yayınlarında ısrarla üzerinde durduğu konuların başında Türkiye'de batılılaşmayla beraber ahlaki bir çöküntü yaşandığı yönündeki görüşler gelmektedir. Uzun yıllardır din ve maneviyatın ihmal edilmesinin toplumda büyük bir yozlaşmaya neden olduğu, iktidarın bir an önce dini hayatı canlandıracak tedbirler alarak dini eğitimin önünü açması gerektiği, gençlerdeki manevi boşluğun ancak İslami değerlerle doldurulabileceği gibi fikirler *Fetih*'in hemen her sayısında bir veya birkaç yazı ile dile getirilmiştir. Gazete yazarlarının görüşlerini açıkladığı muhtelif makaleler ile eğitim, kültür ve hatta siyaset içerikli haberlere bu bakış açısının hâkim olduğu söylemek mümkündür. *Fetih*, bu yöndeki iddialarını desteklemek ve iktidarı “manevi kalkınma” olarak nitelediği adımları atmaya teşvik etmek için, toplumsal yozlaşma örneği saydığı çeşitli gündelik olayları da sütunlarına taşımıştır.

Fetih'in yayımlandığı 1957-1960 döneminde Türkiye'nin gündemini işgal eden önemli dış politika konularının başında Kıbrıs Meselesi gelmektedir. 1950 yılından itibaren Türk kamuoyunun gündemine girmeye başlayan Kıbrıs Meselesi'nde gerek İngiltere, Yunanistan ve ada Rumlarının tutumu gerekse Kıbrıs'ta yaşanan hadiseler 1957 yılından itibaren Türkiye'yi “taksim” tezini dile getirmeye yöneltmiştir.⁸ Özellikle 1957'den sonra adadaki Rum terörünün artışı ve Türk kamuoyundaki etkileri bunda rol oynamıştır. 6-7 Eylül olaylarını da Kıbrıs Meselesi'nden ayrı düşünmemek icap etmektedir. Türkiye'de gerek 1957 genel seçimlerindeki mitinglerde, gerekse MTTB başta olmak üzere çeşitli öğrenci derneklerinin düzenlediği mitinglerle Kıbrıs konusu kamuoyunun gündeminde tazeliğini korurken *Fetih* gazetesi de çıkışından itibaren Kıbrıs konusuna dair makale ve haberlere yer vermiştir. Örneğin; *Fetih*'in ilk sayısında

⁶ *Fetih*, Yıl: 2, Sayı: 48, 28 Kasım 1958, s. 4.

⁷ Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, s. 184-185.

⁸ Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, s. 449.

sahibi Abdullah Işıklar “Kıbrıs” başlıklı bir makale yazmıştır.⁹ Bundan başka sonraki sayılarda Kıbrıs’la ilgili toplantı ve mitingler, özellikle Milliyetçiler Derneği’nin toplantıları *Fetih*’te haber olmuştur. Muhafazakâr kamuoyunun Kıbrıs konusunda iktidar ile tam bir uyum içinde, hatta daha keskin bir dış politika talep ettiğini gösteren yorum ve makaleler *Fetih*’te sıklıkla yer almıştır. Örneğin; Hasan Basri Çantay meselenin nihayetinde silahla çözülmesinden başka yolu olmadığına dair bir makalesi bilhassa dikkat çekicidir.¹⁰ *Fetih*’te Kıbrıs Meselesi vesilesiyle geçmişe dönük CHP eleştirileri de göze çarpmaktadır. Necip Fazıl Kısakürek’in kendi imzasıyla *Fetih*’te yayımladığı tek yazı da Kıbrıs konusundadır. 1959 Londra ve Zürih Antlaşmalarının imzalandığı 1959 yılında *Fetih* yayınlarına ara vermiş olduğundan bu döneme ilişkin gelişmeler gazetede yer almamıştır. 1960 yılındaki *Fetih* sayılarında da Kıbrıs konusunda herhangi bir haber veya yoruma yer verilmemiştir. Kıbrıs Meselesi’nin alevlendiği dönemlerde ekalliyetler hakkında aşağılayıcı haber ve yorumlar ile patrikhanenin yabancı devletlerle ve bu arada Sovyetlerle ilişkisi de *Fetih*’in ısrarla üzerinde durduğu hususlar arasındadır.

Fetih’in haftalık yayımlandığı 1957-1958 döneminde Ortadoğu’da ve Arap ülkelerinde yoğun bir değişim yaşanmıştır. Türkiye’nin 1949 yılında İsrail’in bağımsızlığını tanınması Arap ülkeleriyle ilişkilerinde bir kırılma noktası olmuş ve ilişkilerde yaşanan soğukluk DP iktidarında da devam etmiştir. 1955 yılında kurulan Bağdat Paktı sayesinde Türkiye, Ortadoğu’da kısmi bir etkinlik alanına sahip olmuşsa da bu durum uzun süre devam etmemiştir. Bağdat Paktı, İngiltere’nin isteği ve ABD’nin desteğiyle kurulmuş, özellikle Mısır’da yönetime gelen Nasır’ın Sovyetlerle yakın ilişkiler geliştirmesi nedeniyle NATO konseptine uygun bir pakt olarak yapılandırılmıştır.¹¹ Türkiye, Bağdat Paktı’nda kurucu ve öncü bir rol üstlenmiş, Irak’la yapılan antlaşmadan sonra İngiltere, Pakistan ve İran’ın da Bağdat Paktı’na üye olmasıyla bölgedeki Batı yanlısı yönetimler Sovyet tehdidine karşı bir araya toplanmıştır.

1957 yılında Türkiye, Sovyet etkisindeki Suriye ile derin bir krize sürüklenmiş, Suriye sınırına askeri birlikler göndermiş ve Suriye’ye müdahalede bulunmak için

⁹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 1, 04 Ekim 1957, s. 2.

¹⁰ Hasan Basri Çantay, “Kıbrıs İşinde Kat’i Çare”, *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 19, 14 Şubat 1958, s. 2.

¹¹ ABD ve İngiltere’nin bölgede bir Ortadoğu Komutanlığı kurulması yönündeki girişimlerine Mısır’ın destek vermemesi nedeniyle, yeni bir arayış olarak Bağdat Paktı fikri ortaya çıkmıştır. Albayrak, *age*, s. 475.

ABD'den destek aramış ancak istediği desteği bulamamıştır.¹² 1958 yılı ise Ortadoğu'da son derece manidar ve süratli gelişmelerin olduğu bir yıldır. Mısır'ın bu dönemde, Türkiye ile gerginlik yaşayan Suriye'yi etkisi altına alması, hatta Birleşik Arap Cumhuriyeti (kuruluşu: 22 Şubat 1958) adıyla Mısır ve Suriye'nin tek devlet haline gelecek adımlar atması esasında Bağdat Paktı'na verilen bir cevaptır. Bu dönemde Nasır'ın bir taraftan Suriye'nin komünist idareye girmesini engellerken bir taraftan da Sovyetlerle yakın ilişkiler kurması ve Lübnan üzerinde etkili olması gibi hususlar Bağdat Paktı'nı zora sokan gelişmeler olmuştur. Mısır'ın bölgedeki etkisine karşılık, Irak ve Ürdün'deki batı yanlısı yönetimler de aynı dönemde birleşme kararı almıştır. Fakat Irak ve Ürdün'ün Arap Federasyonu (kuruluşu: 14 Şubat 1958) adı altında birleşmeleri uzun ömürlü olmamış, 14 Temmuz 1958'deki Irak İhtilali'ne kadar ancak 6 ay süreyle devam edebilmiştir.

Irak'ta batı karşıtı bir askeri yönetimin başa gelmesi aynı zamanda Bağdat Paktı'na yapılan bir darbe olarak Türkiye'de endişeyle karşılanmıştır. Nitekim 14 Temmuz 1958 askeri darbesi, Irak başbakanı Nuri Said Paşa'nın Ankara'da yapılacak olan Bağdat Paktı toplantısına katılmak üzere yola çıkacağı gün gerçekleşmiştir. Başbakan Menderes'in Irak'a müdahale isteğinde olduğu, fakat ABD ve İngiltere'yi bu konuda ikna edemediği bilinmektedir. Basında Irak devlet erkânının darbe sırasında vahşice katledilmelerine ilişkin fotoğrafların CHP'nin yayın organlarında sıklıkla yayımlanması iktidarı ve Menderes'i tedirgin etmiş, muhalefetle ilişkilerini gerginleştirmiştir.¹³ 1958 senesi Bağdat Paktı'nın bir diğer üyesi olan Pakistan'da da karışıklıklarla geçmiştir. Irak İhtilali sırasında Bağdat Paktı görüşmelerine katılmak için Pakistan adına Ankara'da bulunan Eyyûp Han bir süre sonra ülkesinde sıkı yönetim komutanı ilan edilmiş, ardından cumhurbaşkanlığına geçmiştir.¹⁴

1958 Irak İhtilali'nden sonra Türkiye'nin Ortadoğu politikası tam bir çıkmaza girmiş, Irak'ın 1959'da Bağdat Paktı'ndan çekilmesiyle pakt Ankara merkezli CENTO olarak varlığına devam etmiştir.¹⁵ Görüldüğü gibi, ABD, 1957 Suriye krizinde ve 1958 Irak İhtilali'nde, Menderes çok istekli olmasına rağmen, Türkiye'nin her iki ülkeye yönelik askeri bir operasyon yapmasını desteklememiştir. Türkiye bu dönemden bir süre

¹² Sinan Kıyanç, "1957 Türkiye Suriye Krizi'nin Analizi", *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, S. 10, (2022/Kış), s. 231.

¹³ Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, s. 479.

¹⁴ Kemal Kahraman, "Eyyûb Han", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 12, (1995), s. 17-19.

¹⁵ Davut Dursun, "Bağdat Paktı", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 4, (1991), s. 446-447.

sonra, Batı'dan beklediği ekonomik desteği de görememesi nedeniyle Sovyetler Birliği ile olan ilişkilerini görece iyileştirmeye başlamıştır.

Fetih gazetesi, Ortadoğu ve İslam ülkelerinde olumlu bulduğu en küçük gelişmeyi, Türk dış politikasına uygun düşmüyor olsa da, büyük bir başarı ve sevinç vesilesi olarak okuyucularına duyurmuştur. Bunlara Irak ve Ürdün'ün birleşmesi ile Mısır ve Suriye'nin birleşmesi de dahildir. Bunlar Müslüman Arap âleminin birleşmesi ve hayırlı gelişmeler olarak nitelenmiştir. *Fetih*'te Bağdat Paktı ile ilgili haberlere özel bir önem verilerek birçok defa manşetten yayımlanmıştır. Gazetede ihtilal sonrası Irak yönetimi hakkında da olumsuz bir dil kullanılmamıştır. Nasır'ın Suriye'deki komünistleri tenkil etmesi de *Fetih*'te olumlu yorumlanmış, onun siyaset icabı, zorunluluk gereği Sovyetlere yakın durduğu dile getirilmiştir. *Fetih*'te üstünde durulan bir konu da, Müslüman Arap ülkeleriyle ilişkileri geliştirmek için Türkiye'nin İsrail'le ilişkilerine mesafe koyması gerektiğine dair haberlerdir. Gazetede, Siyonizm'in tarihine, İsrail'in emellerine ve Türkiye'deki Yahudi kökenli iş adamlarının ekonomik hayattaki etkinliğine dair bazı haber ve yorumlara da rastlanmaktadır.

DP döneminde Kore Savaşı, Süveyş Bunalımı, Bağdat Paktı süreci ve Irak İhtilali sırasında kendi sıkıntılı ve tehlikeli dönemlerine mukabil Türkiye daima ABD yanında yer alan bir dış politika izlemiştir. Türkiye'nin ABD yanlısı politikasında en büyük etken Sovyet tehdidi olmuştur. ABD'nin birçok Avrupa ülkesine göre son derece kısıtlı tuttuğu ekonomik ve askeri yardımlara Türkiye'nin duyduğu ihtiyaç da Türk dış politikasında belirleyici olmuştur. Türkiye'nin ciddi ekonomik darboğaza sürüklendiği bir dönemde, ABD'nin 1958 yılında 234 milyon dolarlık¹⁶ ve Başkan Eisenhower'ın 1959'daki Ankara ziyaretinden sonraki 280 milyon liralık yardımları Türkiye'de ekonomik hayata sadece geçici etkilerde bulunmuştur.¹⁷ ABD komünizmin yayılmasına engel olarak görülmesi nedeniyle, *Fetih* gazetesinin dış politika haberlerine olumlu bir dille yansımakla beraber, diğer batılı devletlerle birlikte sıklıkla gayri ahlaki yaşıntının ve kültürel yozlaşmanın kaynağı olarak da gösterilmiştir. Bir taraftan da gerek batılı ülkeler gerekse ABD, kendi ülkelerindeki Müslüman topluluklara tanıdıkları ibadet serbestisi ve dini eğitim hakkı gibi uygulamalarıyla Türkiye'ye örnek gösterilmiştir. Ayrıca, ABD'nin Türkiye'ye ekonomik yardımlar yapma konusunda isteksiz davrandığı,

¹⁶ Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, s. 184.

¹⁷ Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, s. 486.

yapılan yardımların ise tüketime dönük olup gerçek bir kalkınma için elverişli olmadığı yönünde bazı yorumlar da *Fetih*'te yer almıştır.

Sovyetlerin yıllardır devam eden Türkiye üzerindeki tehdidine ek olarak, 1957'de Türkiye ile Sovyet etkisine giren Suriye arasında yaşanan gerginlik ve 1958 yılındaki Irak İhtilali'ni Sovyetlerin desteklemesi, iki devletin ilişkilerini daha da gerginleştirmiştir.¹⁸ Kruşçev'in başbakanlığa gelmesiyle ilişkilerde başlayan yumuşama 1960 yılında yeni safhaya girmiş, Batı'dan beklediği ekonomik desteği bulamayan Türkiye Sovyetler Birliği ile ilişkilerini düzeltmeye başlamıştır. Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun TBMM'de Sovyet Rusya'nın eski isteklerinden vazgeçtiğini söylemesinden birkaç ay sonra, iki ülke arasında yüksek düzeyli temasların yapılacağı, Başbakan Menderes'in Temmuz ayında SSCB'ye bir ziyaret gerçekleştireceği iki ülke tarafından bir bildiriyle açıklanmış (11 Nisan 1960) ise de 27 Mayıs 1960 askeri darbesiyle DP iktidarının devrilmesi bu süreci akim bırakmıştır. *Fetih* gazetesi, Türkiye'nin ikili görüşmeleri veya temasları ne olursa olsun, daima Sovyet aleyhtarı ve komünizm tehlikesinden bahseden yorumlarına devam etmiştir. SSCB ve Çin gibi komünist ülkelerde Müslümanlara ve Türklere yapılan zulümler de *Fetih*'te birçok haber, yorum ve tarihsel süreci inceleyen makalelerle ele alınmıştır.

Fetih'te Pakistan daima iyi dileklerle anılan ve İslami değerleri dikkate alan bir ülke olarak nitelenmiş, Keşmir sorunu konusundaki gelişmeler zaman zaman *Fetih*'in gündemine girmiştir. Pakistanlı şair İkbâl ve âlim Muhammed Hamidullah'ın görüşleri *Fetih* sayfalarında geniş yer bulmuştur. Bundan başka Cezayirlilerin Fransa'ya karşı verdiği bağımsızlık mücadelesine *Fetih*'te geniş bir yer ayrılmıştır. *Fetih*'in birçok sayısında Cezayirli milliyetçilerden, onların azim ve başarılarından bahseden röportaj ve haberler yer almıştır. Cezayir'deki katliamları dolayısıyla Fransa'nın iç karışıklık yaşadığı, dünyada yalnız kaldığı gibi hususlar yerici ve kınayıcı haberlerle duyurulmuştur. Cezayir ve Libya'ya Türk hükümetinin destekleri *Fetih*'in haberlerine yansımıştır. Uzakdoğu'daki İslam ülkelerinden Endonezya hakkındaki gelişmelere, sömürge kalıntısı şirketlerin kovulması ve iç savaşın seyri gibi başlıklarla *Fetih*'te yer verilmiştir. Çalışmanın dış politika haberleri başlıklı bölümünde bu haber ve yorumlara da değinilmiştir.

Bir gazete incelemesi olan bu çalışma 1957-1960 döneminde Türk siyaset veya kültür hayatındaki gelişmelerin *Fetih* gazetesinde ne surette ele alındığını incelemek

¹⁸ Kıyanç, "1957 Türkiye Suriye Krizi'nin Analizi", s. 209-236.

için yapılmıştır. Dolayısıyla söz konusu dönemin bütün özelliklerini ele alan bir çalışma değildir. Çalışmada, dönemin gelişmelerini *Fetih* gazetesinin nasıl ele aldığını, gazetenin hangi konuları gündeme taşımak istediğini ve sınırlı sayıda yayımlanmış olsa da farklı bir yayın politikası olan *Fetih*'in kendi dönemine nasıl şahitlik ettiğini ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. *Fetih*'te yazıları sıkça tekrar eden yazarlar hakkında *Fetih* gazetesiyle ilişkilerine dair kısa bilgiler verilerek ve daha çok hangi konuları ele aldıkları da ilgili bölümlerde tespit edilmiştir.

Fetih, bütün yayım aşamalarıyla da ilgilenen sahibi Işıklar'ın ifadesiyle, İslami kesime hitap eden birçok yayın organının kapalı olduğu 1957 yılı sonlarında, kamuoyunda oluşan boşluğu doldurmak amacıyla çıkarılmış, zaman zaman aralıklarla yayınına devam etmiş ve 27 Mayıs 1960 askeri darbesinden kısa süre sonra kapanmıştır. *Fetih*, İslamcılık düşüncesine mensup birçok yazarın yazılarını yayımladığı ve dini eğitim, dini özgürlükler, iç ve dış politika ile sosyal ve kültürel konulara dair fikirlerini yazdıkları bir mecra olmuş, döneminde özellikle muhafazakâr aydınlar arasında ilgi çeken bir yayın organı olmuştur.

Bu çalışmada, Türkiye'de çok partili hayatın erken bir evresinde muhafazakâr veya İslamcı olarak nitelendirilebilecek toplum kesiminin ve bu kesime mensup düşünce insanlarının ülke ve dünya gündemine yaklaşımlarını, siyasi ve kültürel konulardaki önerilerini, beklenti, eleştiri ve retoriklerini *Fetih* gazetesi üzerinden ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Ayrıca, İslamcı fikirleri savunan bir siyasi partinin mevcut olmadığı bir dönemde Türk kültür ve siyaset hayatında gündeme gelen, bir kısmı hala tartışılan konuların *Fetih*'te yazan aydınlar tarafından nasıl ele alındığını ortaya koymak, böylece o dönemde dile getirilen fikirler ve öneriler arasında sonraki yıllarda uygulamaya geçenler ile halen tartışılmaya devam edenler veya kamuoyunun gündeminden kalkan hususları göz önüne sermek amaçlanmıştır. Örneğin; Ayasofya'nın cami olarak ibadete açılması, imam hatip liselerinin sayıca artırılması, liselere din dersleri konulması gibi hususlar *Fetih*'te sıklıkla dile getirilen ve sonraki yıllarda uygulamaya geçen önerilerdir. Farklı bir örnek olarak; Türk siyasi hayatında yıllarca tartışılan, çeşitli davalara ve siyasi gelişmelere neden olan kadınların eğitim ve çalışma hayatında başörtüsü kullanmasına ilişkin *Fetih*'te herhangi bir haber, yorum veya öneriye rastlanmamıştır. Benzer şekilde, *Fetih*'te yer alan tarih ve kültür içerikli yazılarda Sultan II. Abdülhamid'e ilişkin herhangi bir olumlu veya olumsuz göndermede bulunulmamıştır.

Fetih gazetesi hakkında bugüne kadar herhangi bir akademik veya başka nitelikte çalışma yapılmamıştır. *Fetih*, birkaç hatıratıta verilen kısa bilgiler dışında son derece dar bir çevrede sadece ismen bilinen ve Abdullah Işıklar ile özdeşleştirilen bir yayın organıdır. *Fetih*'i ve dönemini hatırlayan insanların çoğu vefat etmiş bulunmaktadır. Bu çalışmada *Fetih* gazetesinin nüshaları bütün yönleriyle ele alınmış, gazetede çıkan yazıların tamamına yakını içerik analizine tabi tutulmuştur. *Fetih* gazetesinin dönemin siyasi, sosyal ve fikri tartışmaları içindeki konumu tespit edilerek hitap ettiği kitle üzerinde nasıl bir etkide bulunmuş olabileceğine dair kısa değerlendirmeler de yapılmıştır.

Fetih gazetesi, dönemin Türkiye'sindeki basın ve siyaset ortamındaki güç dengesi içinde cılız bir ses olarak nitelendirilebilirse de farklılığıyla temayüz eden, bu sebeple de muhtelif kesimlerce bilinen ve takip edilen bir yayın organı olmuştur. Türkiye'de demokratik hayatın erken bir evresinde, siyasi iklimin sertleştiği ve sonuçta askeri darbe ile demokrasinin kesintiye uğramaya kadar gittiği kritik bir zaman diliminde, muhafazakâr veya İslamcı olarak nitelendirilebilecek düşünce insanlarının ülke ve dünya gündemine yaklaşımlarını, siyasi ve kültürel konulardaki öneri, beklenti, eleştiri ve retoriklerini ortaya koymak Türkiye'nin sonrasında yaşadığı tarihsel süreci ve bugününü anlamak bakımından da yararlı olacaktır. Zira İslamcılık düşüncesi ve din devlet ilişkileri, günümüz Türkiye'sinin iç ve dış politikası ile fikir hayatında daima önemini ve tazeliğini koruyan bir tartışma başlığı olmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

FETİH GAZETESİ ve ABDULLAH IŞIKLAR

“Günlük Büyük Doğu’nun 1956 yaz başlangıcında kapanması ve yeniden yayınlanacağına dair bir emarenin görülmemesi, başkaca da bir gazete ya da derginin idealimizin organı olarak ortada görünmemesi çevremizde adeta bir umutsuzluk doğurmuştu. İşte böyle bir fetret havasında, Abdullah Işıklar tarafından *Fetih* gazetesi çıkarıldı. *Fetih*’in çıkışı şu anlama geliyordu ki, yaşlı ve sorumlu nesil sussa, dava durmayacak ve kervan yürüyecektir. Gençlik, bayrak yarışında olduğu gibi, devreye girmiştir. Sancak yere düşürülmemiştir. Ölü nokta aşılmıştır. *Fetih*’in çıkışı bilhassa bu bakımlardan çok anlamlıydı. Hasan Basri Çantay’ın başyazılarının yanı sıra birçok tanınmış imza da *Fetih*’te yer aldı. Gençlerin de kendini duyurduğu gazetenin çıkışına memnun olmuştum. Ben de yazı gönderdim. *Fetih* 1960’a kadar çıktı. Onun yayınlanışından bir iki yıl içinde yeniden dergiler, gazeteler gözüktü. Bir nevi *Fetih* duran bir faaliyeti yeniden başlatmakta öncülük görevini yapmış oldu. Bu nevi umutsuzluk dönemleri çok kritiktir. Bu dönemleri atlatmak için yakılacak bir mum bile, projektör kadar değerlidir.”¹⁹

1.1. *Fetih* Gazetesinin Misyonu

Haftalık *Fetih* gazetesi 27 Ekim 1957 genel seçimlerinden kısa süre önce yayımlanmaya başlamıştır. Türkiye’deki siyasi atmosferin oldukça gergin bir vaziyette olduğu bu dönemde İslamcı kesimin sesi olarak nitelenebilecek bazı yayın organları çeşitli sebeplerle kapalı durumdaydı. Örneğin; *Büyük Doğu*²⁰ gazetesi kapanmış, *Hareket*²¹ mecmuası 1953’ten itibaren yayınlarına ara vermiş, *Serdengeçti*²² dergisi ise seyrek aralıklarla yayınlarına devam etmiştir. Sezai Karakoç’un da *Hatıralar* isimli eserinde ifade ettiği gibi, *Fetih* gazetesi kısa bir dönem için bile olsa, İslamcı aydınların seslerini duyurduğu bir mecra halini almıştır.²³ *Fetih*’in döneminde üstlendiği misyonun olanca kıymeti de buradan kaynaklanmıştır.

¹⁹ Sezai Karakoç, *Hatıralar II*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2022, s. 55.

²⁰ Necip Fazıl bir taraftan ekonomik zorluklar, bir taraftan örfi idarenin baskısı ve hakkında açılan mahkemeler nedeniyle 1956 yılında 92 sayı çıkardığı günlük *Büyük Doğu*’yu 5 Temmuz 1956 tarihinde kapatmıştır. N. Fazıl, 1959 yılında *Büyük Doğu*’nun haftalık olarak 33 sayısını yayımlamış, hakkındaki mahkûmiyet kararları ve dönemin şartları gereği 16 Ekim 1959’da kapatmıştır. *Fetih* gazetesi 1959 yılında yayınlarına ara verdiğinden, *Fetih*’in yayın hayatı boyunca *Büyük Doğu* ile aynı zaman diliminde yayımlanmadığı anlaşılmaktadır. Suat Ak, *Sistem Karşısında Gerçek Muhalefet*, Rasyo Yayınları, İstanbul 2009, s. 216-217.

²¹ M. Orhan Okay, “Hareket”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 16, (1997), s. 123.

²² *Serdengeçti* mecmuasının *Fetih*’in yayın yaptığı dönemde 3 sayısı yayımlanmıştır. Bk. *İslamcı Dergiler Projesi* internet sayfası, <https://katalog.idp.org.tr/dergiler/28/serdengecti> [Erişim Tarihi: 02.09.2024]

²³ Sezai Karakoç, *Hatıralar II*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2022, s. 55.

Fetih'in yayın politikası incelendiğinde, Cumhuriyet dönemi için henüz emekleme devresinde kabul edilebilecek İslamcılık düşüncesine bağlı aydınlar zümresinden beslendiği ve yine bu kesime hitap ettiği anlaşılmaktadır. *Fetih* gazetesinin yayınlarında Başbakan Menderes'in CHP'nin karşı kutbunu temsil etmesi nedeniyle desteklendiği, koşulsuz bir DP desteğinin söz konusu olmadığı görülmektedir.

Fetih'in yayımlandığı dönemde CHP ve bu partiye yakın yayın organlarında sürekli olarak irtica tartışmalarının alevlendirilmesi, basında İslami kesim adına bunlara cevap verecek bir yayın organının bulunmayışı, *Fetih* gazetesinin ilk sayılarından itibaren muhafazakâr aydınlar arasında ilgiyle karşılanmasına yol açmıştır. Bunlar arasında Hasan Basri Çantay başta gelmekte olup, kendisi bir süre sonra devamlı yazılarıyla *Fetih*'te yer almıştır. Ayrıca Fethi Gemuhluoğlu, Mahir İz, Nurettin Topçu gibi isimler *Fetih*'in yayınlarını beğenerek destek vermiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde önemli görevlerde bulunan ve döneminde tanınan birçok din âlimi, İstanbul İmam Hatip Okulu'nda ders veren bazı hocalar ile Said Nursi ve Süleyman Hilmi Tunahan²⁴ gibi cemaat önderleri de *Fetih* gazetesini desteklemiştir. Üniversite çevresinden de *Fetih*'e ilgi duyan kesimler olmuştur. Üniversite öğrencisi olan birçok gencin yanında Prof. Dr. Ali Fuat Başgil, Ankara Üniversitesi hocalarından Prof. Dr. Şakir Berki de *Fetih*'e yazılarını göndermiştir. Çalışma boyunca konusu geldikçe bu kişilerin yazıları hakkında bilgi verilecektir. Ezcümle *Fetih* gazetesi, döneminin şartları gereği bir ihtiyaca cevap vermiş, bu yüzden de okuyucu kitlesi yanında İslami kesime mensup aydınlar arasında ilgiyle karşılanmıştır.

Fetih gazetesinin sahibi ve yayın hayatının her aşamasında en çok emeği geçen kişi olarak Abdullah Işıklar, *Fetih*'in kendi kitlesi dışındaki kamuoyunda oluşturduğu yankıyı da şu cümlelerle anlatmıştır:

“Beş bin adet basıyorduk. Her tarafa Anadolu’da en ücra köşelere kadar gidiyordu gazetemiz. Oralardan bize istek geliyordu. (...) Mesela Elazığ’da Fehim Adak bize çok abone bulurdu. (...) Gazete çıktığı zaman Fatih’te oturan bir İstanbul milletvekili bize haber gönderdi. Evine davet etti. Çocuklar güzel bir gazete çıkarıyorsunuz, takip ediyorum. Sizi merak ettim, o sebeple çağırdım dedi. (...) Gazetemiz aranıyordu, okunuyordu. Hatta Hasan Âli Yücel Ankara’da gazetemizin abonesiymiş. Kızılay’da gazete gönderdiğim bir bayii, “Ağabey bize gazete göndermeyi ihmal etme, Hasan Ali Yücel hep gelir, alır.” dedi. (...) Mesela çok enteresandır. Bizim *Fetih* gazetesinde

²⁴ Abdullah Işıklar, Süleyman Hilmi Tunahan’ın *Fetih*'e yazı verdiğini hatıralarında nakletmiş ise de gazete sayfalarında adına rastlanmamıştır. *Fetih*'te isimli veya müstear isimle yazılan birçok makale bulunduğundan bunların kimlere ait olduğu tespit edilememiştir.

postaların atıldığı bir pencere vardı. Her hafta Amerikan Konsolosluğu'ndan haber gelirdi. Amerikalılar ne yapıyor, neler oluyor gönderirlerdi. Amerikalılar adım adım gazetemizi takip ediyorlardı.²⁵

İhtilalden sonra aboneler çekindi, korktu. Yenilenmedi abonelikler. Yenilenmeyince gazete çıkarmak zorlaştı. Maddi olarak zorlaştı. Beş sene gazete çıkmayınca gazetenin ismi alınır. Bu yüzden beş sene sonra yeniden çıkardım *Fetih* gazetesini. Bir gün sonra Vatan, Cumhuriyet, Dünya gazetesi *Fetih*'in çıktığını haber yaptılar. Vatan gazetesi birinci sayfada “*Fetih*çiler Hortladı” diyor. Aynen böyle emin ol. Ben ismi kaybetmeyeyim diye gazete çıkarıyorum. *Fetih*çiler hortladı diyor.”²⁶

Anlaşılabacağı üzere *Fetih* hitap ettiği dindar kesimlerde beğenilmiş ve desteklenmiş, dönemin ana akım basınında da fark edilmiş ancak olumlu bir yankı oluşturmamıştır.

Fetih gazetesi, çıkışında üstlendiği yukarıda bahsedilen misyonu, haftalık yayımlandığı 1957-1958 döneminde kısmen yerine getirmiş, daha sonra gerek maddi kısıtlılıklar gerek dönemin şartları icabı seyrekleşen yayınları nedeniyle giderek işlevini yitirmiştir. 27 Mayıs 1960 askeri darbesinin yol açtığı gerginlik ortamında ise tekrar toparlanma imkânı bulamamış ve kapanmıştır.

1.2. *Fetih* Gazetesinin Çıkışı, Yayın Dönemleri ve Yazarları

Fetih gazetesi Ekim 1957'den Ağustos 1958 yılına kadar 10 ay süreyle kesintisiz haftalık olarak yayımlamış daha sonra aylık olarak yayın hayatına devam etmiştir. Gazetenin okuyucularına yaptığı duyurulardan anlaşıldığı üzere yayıncıların zaman zaman kâğıt bulmakta zorlandığı anlaşılmaktadır. 1959 yılında sadece bir sayı yayımlanabilen *Fetih* 1960 yılında tekrar aylık olarak yayımlanmaya başlamış, 27 Mayıs 1960 askeri darbesinden sonra 2 sayı çıkararak yayın hayatına son vermiştir. Böylece 1957-1960 döneminde yayımlanan toplam 58 sayıdan sonra gazete kapanmıştır. Sahibi Abdullah Işıklar tarafından yasal olarak gazetenin isim hakkını muhafaza etmek için 1964 yılında 4 sayısı daha yayımlanan *Fetih* gazetesi toplam 62 sayıdan ibarettir.

²⁵ Ahmet Cihan, *Türkiye’de Doğudan Batıya Adalet ve Hürriyete Işık Tutanlar (Anlatan: Gazeteci Abdullah Işıklar)*, Akademik Kitaplar, İstanbul 2020, s. 110-111.

²⁶ “Abdullah Işıklar ile Sözlü Tarih Görüşmesi (3. Bölüm)”, *Bisav Tv Youtube Kanalı* saat/dakika: 01:03-01:04, <https://www.youtube.com/watch?v=-PcRTcMOPU> [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

Tablo 1: <i>Fetih</i> Gazetesinin Yayın Dönemleri			
Haftalık Dönem	04 Ekim 1957	08 Ağustos 1958	1 - 45. Sayılar
Aylık Dönem	10 Ekim 1958	16 Ocak 1959	46 - 51. Sayılar
Aylık Dönem	01 Ocak 1960	01 Temmuz 1960	52 - 58. Sayılar
İsim hakkını korumak için çıkarılan dönem	02 Mayıs 1964	08 Ağustos 1964	59 - 62. Sayılar

Fetih gazetesinin idarehanesi Sultanahmet semtinde, Şehit Mehmet Paşa Sokağı'nda bulunan bir apartmanın giriş katındaki daireden ibarettir. Işıklar, “sefertası” gibi küçük dairelerden oluşan bu apartmanın bir katında anne ve babasıyla birlikte ikamet etmekte olduğunu, giriş katında bulunan bir odayı da *Fetih*'in ofisi olarak kullandıklarını hatıralarında anlatmıştır. Nitekim *Fetih* nüshalarında yer alan künyede adres görünmektedir (Bk. Görsel:3). Gazetenin baskı haricinde bütün işlerini burada kendisine destek olan arkadaşlarıyla beraber yürütmüştür.

Fetih'in ilk çıkışında Işıklar ile beraber olan arkadaşları Reşit Derici, Hüseyin (Rahmi) Yananlı ve Salih Özcan'dır. Yazı işleri müdürlüğünü yürüten Reşit Derici'nin *Fetih*'te yazılarına rastlanmak mümkündür. Aynı şekilde Işıklar da zaman zaman makaleler kaleme almıştır. Salih Özcan²⁷ abonelik işleriyle ilgilenmiştir. Özcan'ın *Fetih* nüshalarında iki yazıda imzası bulunmaktadır. Yananlı²⁸ ise gazetede yazılarını H.R.Y. imzasıyla yayımlamıştır. *Fetih*'te haberler çoğunlukla imzasızdır, bunun yanında kültür ve fikir yazıları içinde de bir hayli imzasız kayda değer yazılar görülmektedir. İmzasız haber, yazı ve makalelerin bir kısmının gazeteyi çıkaran bu dört arkadaştan birine ait olması muhtemel görünmektedir.

Serlevhasındaki “FETİH HAKKINDIR” ibaresinin yanında *Siyasette, Fikirde, San'atta HAK ÖLÇÜLERE BAĞLI Haftalık Siyasî, Edebî Gazete* şeklinde bir açıklama bulunan *Fetih* gazetesi, Işıklar'ın anlatımına göre 5.000 adet basılmış ve Cuma günleri satışa sunulmuştur.²⁹

²⁷ Salih Özcan'ın kısa biyografisi hakkında bk. *İslamcı Dergiler Projesi* internet sitesi, <https://katalog.idp.org.tr/yazarlar/3180/salih-ozcan> [Erişim Tarihi: 12.09.2024]

²⁸ Hüseyin Rahmi Yananlı'nın 1950'li yıllarda *Büyük Doğu* mecmuasında birçok yazısı yayımlanmıştır. Daha sonraki yıllarda da kitapları ve sadeleştirdiği eserlerle yayın faaliyetlerine devam etmiştir. <https://www.tyb.org.tr/huseyin-rahmi-yananli-vefat-etti-12362h.htm> [Erişim Tarihi: 12.09.2024]

²⁹ Cihan, *Türkiye'de Doğudan Batıya Adalet ve Hürriyete Işık Tutanlar (Anlatan: Gazeteci Abdullah Işıklar)*, s. 108.

Görsel 1: *Fetih* gazetesinin yayın hayatı boyunca kullandığı serlevha.

Kaynak: *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 12, 20 Aralık 1957, s. 1.

Işıklar, *Fetih*'in çıkışını ve gazeteyi birlikte çıkardıkları arkadaşlarını hatıralarında şöyle anlatmıştır:

“O zaman Müslüman insanların siyasi bir örgüt haline gireceklerini düşünmüyordum. Bu gördüğüm gruplar, İslam’a hizmet etmek için çalışanlardır, diyorum. Bir gazete çıkarayım, onlar da benim haftalık gazetemi okurlar. Madem ki diğer gazetelerde müstehcen resimler falan filan çıktığı için onları okumuyorlar, televizyon filan da yok. Habersiz olmasınlar dedim. Bir haftalık haberleri toplayıp bir hap halinde sunayım. Hani Türkiye’de ne oluyor ne bitiyor, kim ne yaptı diye bunları aktarayım dedim. Haftalık gazete diye, Bismillahirrahmanirrahim başladım.

Ondan sonra gördüm ki Türkiye’de bir gruplaşma varmış. Bu grupların hareketlerini, bunların çalışmalarını, bunların görüşlerini hiç bilmiyordum. Fakat Müslüman insanlar. Gazeteyi çıkarınca baktım ki bunların çok faal çalışmaları var. Bana geldiler. O zaman Sebilürreşad³⁰ çıkmıyor, Büyük Doğu çıkmıyor, Serdengeçti çıkmıyor. O boşlukta biz gazeteyi çıkarmışız. İşte Allah nasip etti. Bu gruplarda kendi hocalarını öne çıkarma diğerlerini kenara itme durumu hâkimdi. Türk Ocakları da faaldi. Demokrasiyle o da bölündü. 1957’de hep bizim etrafımızda toplandılar. Sonra gazetemizin serlevhaları, manşetleri gayet intizamlı, gayet ciddi; yani hiçbir tarafa bir meyil yok, yalnız Hak ölçüler. 5000 adet basıyorduk. Anadolu’da en ücra köşelere kadar gidiyordu gazetemiz. Oralardan bize istek geliyordu. (...) Finansman diye bir şey yoktu. Salih Özcan diye bir arkadaş vardı, sonra milletvekili falan oldu. Faysal Finans adıyla sonradan banka kurdular. Milletvekili oldu, sonra Risale-i Nur talebesi olarak kendisini tanıttı herkese. Öyleydi zaten. Ondan sonra Hüseyin (Rahmi) Yananlı vardı. Büyük Doğu’nun, Necip Fazıl’ın hizmetinde bulundu. Bir de Reşit Dericioğlu vardı. Fakat bunlar paralı insanlar değillerdi. Şimdi bir de Abdullah Işıklar. Reşit Dericioğlu yazı işleri müdürlüğünü aldı. Ben de imtiyaz sahibi olarak görev aldım. Yazıları çıkardı. Beraberiz yani. (...) Bir menfaat yoktu aramızda.

³⁰ Hafızasının Işıklar’ı yanılttığı anlaşılıyor. Zira *Fetih*’in yayın hayatı boyunca *Sebilürreşad* da yayınlarına devam etmiştir. *İslamcı Dergiler Projesi* internet sitesi. <https://katalog.idp.org.tr/dergiler/97/sebilurresad> [Erişim Tarihi: 18.08.2024].

Biz bu gazeteyi para için çıkarmazdık. Biz bu gazeteyi çıkaralım da para kazanalım dedikimiz. Katiyen öyle bir şey yoktu. Salih Özcan gidip abone topluyor. Yeni aboneler geliyor, abonelerden para geliyor. İkinci nüshalar da fevkalade çıkıyordu. Bu vaziyette. Fakat biriken bir paramız olmuyordu. Gelen aboneler ve satışlar maliyeti karşılıyordu. Fakat bir para birikimi olmuyordu. O vaziyette çıktık. Fakat 1960 ihtilali gelince gazeteyi çıkaramadık.(...) Ücretli bir çalışmamız yok.

Serlevhayı, manşeti, gazeteyi hazırlayan Abdullah Işıklar. Diğerleri yazı gönderiyor. Onları koyuyorum yerli yerine. (...) Abonelere göndermek için de iki talebe³¹ vardı. Gelir gazete kırarlar, daha sonra kemer yapar aboneleri yazarlardı üzerine. Benden yemek parası alıyorlar mıydı ne yapıyorlardı, onu da hatırlamıyorum. Allah rızası için çalışmak vardı. Ama diyeceksin ki, sen ne yapıyordun? Ben o zaman bekâрім. Annem babam burada. Abim Devlet Malzeme Ofisi Müdürü. Bir şey sormazlardı yani sen ne yapacaksın gibilerden.”³²

Üniversite yıllarından ve öğrenci yurtlarından gelen arkadaşlıklarını devam ettiren bir grup gencin son derece kısıtlı imkânlarla çıkardığı *Fetih* gazetesi, İslami kesime yönelik yayınların yetersiz olduğu bir dönemde muhafazakâr camiada ilgi çekmiş ve farklı gruplara mensup birçok dindar aydının desteklediği ve yazılarını yayımladığı bir gazete olmuştur. *Fetih*’te genç yazarların yanında dönemin tanınmış isimleri de yazılarını yayımlamıştır. Bunlar arasında Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı çeşitli memuriyetlerde bulunan kimseler olduğu gibi, Nurcu ve Nakşi gruplara mensup kimseler de vardır.

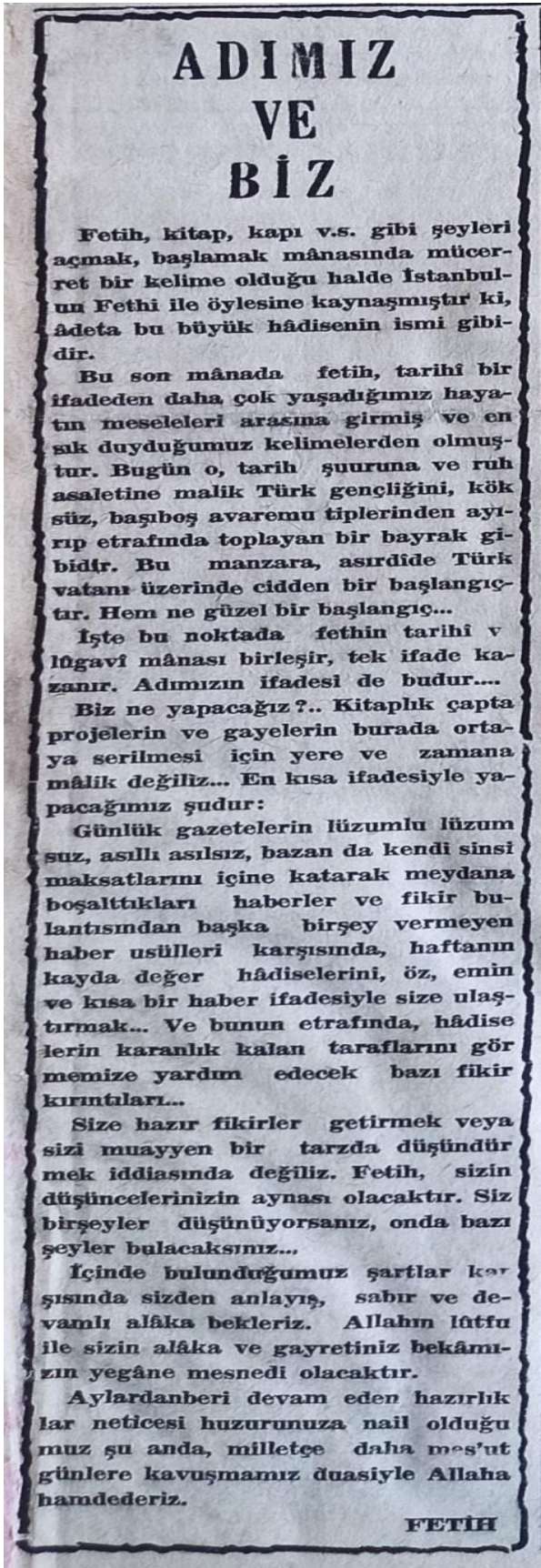
Işıklar, *Fetih*’in devamlı yazarları olarak Ziya Nur (Aksun), Kamil Öztürk, Hasan Basri Çantay ve Hüseyin (Rahmi) Yananlı isimlerini vermektedir. Kamil Öztürk ismine *Fetih* nüshalarında rastlanmamıştır.³³ Yazılarını müstear isimle veya imzasız olarak yayımlanmış olması muhtemeldir. Bu kişiler haricinde *Fetih*’te çok sayıda yazısı yayımlanan başka isimler de bulunmaktadır.

³¹ Işıklar: “O çocuklardan biri Emrullah idi. O çocuk daha sonra Erbakan’ın Sivas milletvekili adayı olmuştu. Liste kazandı ama Emrullah seçim propagandası sırasında bir minibüsün devrilmesiyle vefat etti. Allah rahmet eylesin.”, Cihan, *Türkiye’de Doğudan Batıya Adalet ve Hürriyete Işık Tutanlar (Anlatan: Gazeteci Abdullah Işıklar)*, s. 112.

³² Cihan, *age.*, s. 107-112.

³³ Kamil Öztürk’ün daha sonraki yıllarda Sezai Karakoç’un çıkardığı *Diriliş* dergisinde çok sayıda yazısı yer almıştır. *İslamcı Dergiler Projesi* internet sitesi. <https://katalog.idp.org.tr/yazarlar/1018/kamil-ozturk> [Erişim Tarihi: 18.08.2024].

Görsel 2: *Fetih*'in ilk sayısında yayımlanan “Adımız ve Biz” başlıklı başmakale.

Görsel 3: *Fetih* gazetesinin künyesi.

Kaynak: *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 1, 04 Ekim 1957, s. 4.

Kaynak: *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 1, 04 Ekim 1957, s. 1

Fetih gazetesi, yayın hayatına başlamasından itibaren kâğıt temini konusunda sorunlarla karşılaşmıştır. Işıklar gazetesinin ilk çıkışında kâğıt meselesini nasıl hallettiklerini şu sözleriyle anlatmıştır:

“*Fetih*’i çıkardığımızda kâğıt kıtlığı vardı. Herkes kitap ve gazete için kâğıt alıp dışarıda satarak çok para kazanıyordu. Tevfik İleri’yle görüşmeye gittik. Sözler çıkmıştı. Sözler kitabına baktı. Çok güzel dedi. Kâğıt durumunu söyledik. “Kiminle görüştünüz?” dedi. Menderes’in müsteşarı Ahmet Salih Korur’la dedik. “O masondur, alamazsınız.” dedi. İstanbul’a geldim. Bizim evin üst katında oturan Fethi Sezai Türkmen³⁴ İzmit’te fabrika müdürüne bizzat bir mektup yazdı. Arkadaşı imiş. Darüşşafaka’da beraber okumuşlar.”³⁵

Zaman zaman okuyuculara da duyurulan kâğıt temin etme sorunu hakkında gazetesinin ‘Bir İzah’ başlıklı duyurusu da dikkat çekicidir:

“Muhterem okuyucularımız, malumunuz olduğu üzere gazetemiz son birkaç hafta içinde neşriyatına ara vermektedir. Son günlerde matbaa ve kâğıt fiyatlarının iki misli artması ve aynı zamanda kâğıt tahsisimizin mahdud olması ve bu miktarın da neşriyatımızı karşılayamaması dolayısıyla bu hal meydana gelmektedir. Eğer kâğıt tahsisatımız arttırılırsa yine altı sayfa³⁶ olarak neşriyatımıza devam edeceğiz. (...) Kâğıt ve matbaa meseleleri hallolunursa eskisi gibi *Fetih* gelecek hafta, aski halde bu imkanlarımızla 15 günde bir olarak inşallah neşriyatına devam edecektir.”³⁷

Fetih’te yayımlanan bu duyurudan sonra gazetesinin ancak 3 sayısı çıkabilmiş, 1959 yılı başındaki 51. sayıdan sonra gazete Işıklar’ın ifadesiyle zaruri olarak yayın hayatına ara vermiştir. Bu sırada henüz bekâr olan Abdullah Işıklar’ın babası³⁸ da vefat etmiştir. *Fetih* ancak bir yıl sonra, 1960 yılı başında yeniden fakat bu defa aylık olarak yayına başlamıştır.

Işıklar, *Fetih*’in yayınına ara verdiği 1959 yılında yakın arkadaşı ve gazete işlerinde her daim birlikte olduğunu hatıralarında naklettiği Ali İhsan Yurt³⁹ ile ortak bir dükkân açmıştır. Bu dükkân, 1960 yılında *Fetih* tekrar yayına başlayınca *Fetih*’in bürosu olarak gazetesinin künyesinde yer almıştır.⁴⁰

³⁴ Fethi Sezai Türkmen o yıllarda İstanbul’da savcılık yapmakta olup Tâhirü’l-Mevlevî’nin yakın çevresindendir ve kitaplarının telif haklarına sahiptir. Cihan, *Türkiye’de Doğudan Batıya Adalet ve Hürriyete Işık Tutanlar (Anlatan: Gazeteci Abdullah Işıklar)*, s. 129.

³⁵ Cihan, *age.*, s. 109.

³⁶ Normalde 4 sayfa olarak yayımlanan *Fetih*’in 46. sayısı 8 sayfa; 47. sayısı ise 6 sayfa olarak yayımlanmıştır. Bu sayılarda, ülke gündeminde yer alan Latin harfleriyle Kur’an basılması tartışmalarına geniş yer ayrılmış, birçok önemli ismin yazıları yayımlanmıştır. Bu 2 sayıdan sonra *Fetih*’in sayfa sayısı yine 4 sayfa olarak devam etmiştir.

³⁷ *Fetih*, Yıl: 2, Sayı: 48, 28 Kasım 1958, s. 4.

³⁸ *Fetih*’in 16 Ocak 1959 tarihli 51. sayısında Abdullah Işıklar, annesi ve kardeşleri adına yayımlanan bir ilanda 2 Ocak Cuma günü vefat eden babaları Mehmet Işıklar’ın cenazesine ve taziyesine katılanlara teşekkür edilmiştir.

³⁹ Ali İhsan Yurt’un *Fetih*’te A. İ. Nizamoğlu mahlasıyla yazıları yayımlanmıştır.

⁴⁰ Cihan, *Türkiye’de Doğudan Batıya Adalet ve Hürriyete Işık Tutanlar (Anlatan: Gazeteci Abdullah Işıklar)*, s. 121-124.

Fetih'te yazarlar dışında gazetenin matbaadan alınması, katlanması, diğer şehirlerdeki aboneler ve bayiler için postaya verilmesi, İstanbul içinde satış yapılacak yerlere götürülmesi, elden dağıtılması gibi pek çok iş yine Işıklar'ın arkadaş çevresi sayesinde yapılmıştır. Karşılıklı sevgi ve saygı ile aynı idealleri paylaşan az sayıdaki insanın yardımlaşması nedeniyle bu işler için bir ücret ödenmemiştir. *Fetih*'in piyasada satışı da gazete dağıtım şirketi vasıtasıyla değil; posta ile abonelere veya İstanbul ve Türkiye'deki muhtelif gazete bayilerine gönderilmek suretiyle yapılmıştır. *Fetih*'in gönüllü olarak tanıtımını ve satışını yapanlar arasında Esad Coşan⁴¹, Fehim Adak, Hilmi Oflaz, Said Çekmegil⁴² gibi isimler bulunmuştur. Işıklar, bu kişilerin *Fetih*'e katkıları hakkında şu bilgileri vermiştir:

“Esat Coşan Edebiyat Fakültesi'nde talebeydi. Her hafta 15-20 tane *Fetih* gazetesi alıp fakültede dağıtırdı. (...) Efendi Hazretlerinin damadı. Daha o zamanlar evlenmemiştir.”⁴³

“Fehim Adak, Elazığ'da yol veya su işleri gibi bir konuda mühendis veya mühim bir müdürdü. Kendisinden bir mektup geldi. O zaman beni ismen biliyorlar. Sonradan tanıştık çoklarıyla. Fehim Adak bize çok abone bulurdu. Gazetenin tirajı böylece artıyordu.”⁴⁴

“Hilmi Oflaz Mahmutpaşa'da mendil, bardak satardı. Necip Fazıl üstadımız nerede ise Hilmi'yi yanında görürdüm. *Fetih* gazetesini dağıtırdı. (...) Bir bakarsın pantolon gömlek satıyor. Hilmi Oflaz üniversite öğrencilerinin de ağabeyi olmuştur. Maddi sıkıntısı olan Hilmi Oflaz'a giderdi.”⁴⁵

Fetih'e emek veren ve yazılarıyla gazete sayfalarında yer alan yukarıdaki isimler haricinde, birçok kişinin yazısı da *Fetih*'te yayımlanmıştır. Tablo 2'de *Fetih* gazetesinde en az bir defa olmak üzere yazısı yayımlanan yazarların isimleri verilmiştir.

⁴¹ İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap-Fars Filolojisi Bölümü'nden 1960 yılında mezun olan Esad Coşan, Nakşibendî-Hâlidî şeyhi Mehmet Zahit Kotku'nun damadı ve halefi olup Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde akademisyen olarak çalışmış, 2001 yılında vefat etmiştir. Mehmet Akkuş, “COŞAN, Mahmut Esat”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Ek 1. Cilt, (Ankara 2020), s. 267.

⁴² Malatya'da ikamet eden M. Said Çekmegil'in *Fetih*'te çok sayıda yazısı da yayımlanmıştır. Çekmegil, Necip Fazıl'ın 1952'deki Malatya hapsinde kendisine yardımcı olmaya çalışan gençler arasında yer almıştır. *Fetih*'te o dönemde Malatya'da Said Çekmegil'in içinde olduğu çeşitli toplantı, konferans ve düğün gibi gelişmeler hakkında haberler yer almıştır. Işıklar, kendisiyle sonradan yüz yüze tanıştıklarını anlatmıştır. Cihan, *Türkiye'de Doğudan Batıya Adalet ve Hürriyete Işık Tutanlar (Anlatan: Gazeteci Abdullah Işıklar)*, s. 168.

⁴³ Cihan, *age.*, s. 211.

⁴⁴ *Age.*, s.108.

⁴⁵ *Age.*, s. 202.

Tablo 2: Fetih'te Haber, Yorum veya Makalesi Yayımlanan Yazarlar

Hasan Basri Çantay (Y.Cem)	Prof. Dr. Şakir Berki
Abdullah Işıklar	Samiha Ayverdi
Reşit Derici	Necip Fazıl Kısakürek
Ziya Nur (Aksun) / Z. Nur	Prof. Dr. Ali Fuat Başgil
Sezai Karakoç	Ali Fikri Yavuz
M. Leventoğlu (Sezai Karakoç)	H. Fikri Aksoy
H.R.Y. (Hüseyin Rahmi Yananlı)	Ahmet Davudoğlu
A. İ. Nizamoğlu (Ali İhsan Yurt)	Ömer Nasuhi Bilmen
Nurettin Topçu	Muhammed Hamidullah (Pof. M. H.)
Said Çekmegil	Prof. Dr. Şakir Berki
Fahrettin Akbulut	M. Hazmi Tura
Ömer Uğur Kökden	İbrahim Arvas
Feridettin Atatuğ	Dr.Recep Doksat
Sabri Kelemeroğlu	Dr. Mustafa Ramazanoğlu
Şahap Metin	Ali Sahir Narinç
İlyas Yazar	Mehmet Çavuşoğlu
Said Mutlu	A.Hamit Karakullukçu
Daniş Remzi Koruk	M. Alper Yücetürk
Dr. Fehmi Cumalıoğlu	Ali Rıza Alp
Kadir Mısıroğlu	Bekir Sadak
Kemal Kuşçu (M. Kemal Kuşçu)	İhsan Sacid
Ahmet Aydınli (A. Aydınli)	Ziyaeddin Babakurban
Erol Özbilgen	Hızaloğlu Mustafa
Şadi Pehlivanoğlu	M. Sabir İhsanoğlu (Pakistanlı)
Agâh Oktay Güner	Mahmut Tarhuni
Hasan Sofuoğlu	Prof. Dr. F. Nafiz Uzluk
Kemal Uysal	Mehmet Şemseddin
Zekeriye Kitapçı	İ. Hakkı Konyalı
Mustafa Demir	Nihat Sami Banarlı
Ziya Hacaloğlu	Prof. Hüsnü Hamid
Mehmet Yıldırım	

Sabri Karabörkoğlu Celal Akbaş Zübeyir Koç Mesut Toprak Mustafa Nur Mehmet Kayalar Mustafa İhsan Keskin Mahmut Özbilen M. Güven Kurtul Mustafa Ömerler Mehmet Buğra Hamdi Varoğlu	Süreyya İlmen Emin Turgut Mehmet Serdaroğlu Ahmed Suphi Fırat A. H. Öztürk Y. H. Arıkan Abdurrahman Tunalı Oğuzhan Asiltürk Mustafa Okur Şener Yücetürk Emin Gerçek
Tespit Edilemeyen Müstear İsimler	Alıntı Yapılan Yazarlar
Reha M. Reha Taha S.S. M.K. Abdülhamid Türk Sapıtmazoğlu O. C. M.G.	Bediüzzaman Said Nursi Muhammed İkbâl Muhammed Hamidullah Peyami Safa Ömer Nasuhi Bilmen Abdürrahim Zapsu Arif Oruç Reşat Ekrem Koçu Süheyl Ünver Antoine Zischka Raymod Furon Feridun Fazıl Tülbentçi Cahit Tanyol Orhan Seyfi Orhon Prof. Dr. Necip Üçok Malik Binnabi Merhum Celal Nuri (İleri) Remzi Oğuz (Arık) Rudolf Jockel Fazıl Ahmet Aykaç Prof. Abdülvehhâb Azzam

Fetih'in sahibi Işıklar, gazetede yazıların nasıl geldiğine ve devamlı olarak kimlerin destek verdiğiine dair hatıralarında şu açıklamaları yapmıştır:

“Hiçbirinden yazı talep etmedim. Kendileri gönderirdi. Talebimiz yoktu katiyen. Yazacak yerleri yok, fakat yazı yazmak istiyorlar. (...) Şakir Berki diye birisi vardı mesela. Yazı gönderirdi. Bunu koyalım derdim, etiketi var derdim ve koyardım. (...) Para almazlar. İmkânı yok. Yani Hasan Basri Hoca hiç para alır mı? (...) Yazı yazanlar zaten seviyorlardı, gönderiyorlardı. Hatta Nurettin Topçu da yazı vermişti. Şimdi söylenilen bütün mütefekkir insanların hepsinin bizim gazetede yazısı çıkmıştır. Sezai Bey'in de yazıları çıktı. (...) Yazılarda katiyen değişiklik yapmazdık. Yani zaten yapamazsın ki. Fevkalade yazılar. Hasan Basri'ye ne yapacaksın? Ömer Nasuhi yazıyor, ne yapacağız? (...) Bekir Haki Efendi ve Ali Fuat Başgil'in yazıları da vardı gazetede. Ziya Nur vardı. Ziya'nın soyadı Nur değil, Aksun. O bizim gazetenin elemanlarından, hep gazetede beraber olurdum. (...) Bizim Kamil Öztürk, Allah rahmet eylesin, o da böyle kısacık yazılar yazardı. (...) Gazetenin devamlı kadrosu deyince Ziya Nur, Kamil Öztürk, Hasan Basri Hoca ve Hüseyin Yananlı gazetemizin devamlı yazarlarından sayılabilir. (...) Bekir Sadak'la hep beraberdik biz. Ailecek tanıştık. O zaman biz sevgiyle gidiyorduk, sevgi, sevgi. Ben ve Ali İhsan Yurt vardı. Ali İhsan'la hep beraberdik. O da Risale-i Nur talebesi olduğu için, onunla ilgili yazılar koyardı. O zamanlar Ali İhsan Yurt meşhurdur. Ayaklı ansiklopedi derlerdi.”⁴⁶

27 Mayıs 1960 askeri darbesinden sonra ancak iki sayı çıkabilen *Fetih*'in bu iki sayısındaki yayınlarından, gazetenin kendini baskı altında hissettiği anlaşılmaktadır. Nitekim Işıklar ve yazı işleri müdürü Reşit Derici hakkında açılan davalar da bu durumun bir göstergesidir. Işıklar, haklarında açılan davaların mahiyeti hakkında hatıralarında bilgi vermiştir. Davalar *Fetih*'te çıkan çeşitli yazılar nedeniyle açılmıştır. İleride yeri geldikçe bilgi verilecektir. Bu davalardan ikisinde, Işıklar ve Derici ile birlikte, *Fetih*'teki iki yazısının 163. madde kapsamına girdiği gerekçesiyle Hasan Basri Çantay da sanık olarak yer almıştır. O dönemde Çantay'ın yaşlı olduğunu, kendilerinin bu duruma çok üzüldüklerini ifade eden Işıklar, konuyu Fethi Gemuhluoğlu'nun çözüme kavuşturduğunu hatıralarında şöyle anlatmıştır:

“Hasan Basri Hocamızın 1960 yılında gazetemizdeki yazılarından dolayı mahkemeye verilmesine hepimiz çok üzüldük. Laikliğe aykırı olduğu gerekçesiyle Hasan Basri Hoca'nın iki yazısını mahkemeye verdiler, 163. maddeye koydular. O zaman Hasan Basri Hoca yaşlanmıştı. Fethi Gemuhluoğlu devreye girdi. Onun ihtilalciler arasında böyle bir muhiti vardı. Sonra İstanbul emniyet müdürü olarak gelen Abdulvahab adında

⁴⁶ Cihan, *Türkiye'de Doğudan Batıya Adalet ve Hürriyete Işık Tutanlar (Anlatan: Gazeteci Abdullah Işıklar)*, s. 115-118.

bir yarbay mı albay mı ne vardı, Fethi Gemuhluoğlu'nun tanıdığı. Onun vasıtasıyla savcı ile görüşüldü. Savcı Hicabi Dinç'ti. Herkes çekinirdi. Hasan Basri Hoca'yı pek ifadeye çağırmadılar. Fakat biz ifade için mahkemeye gidip birkaç duruşmaya katıldık. 163'ten dolayı bizi 5 seneden 15 seneye kadar mahkûm etmek istediler. Hasan Basri Hoca bizim gibi çağırılmadı. Biz o zaman birinci ağır cezada davalara girip çıkıyoruz.⁴⁷

Işıklar, 1964 yılında *Fetih*'i 4 sayı olarak tekrar çıkarmıştır. Fakat bu dönemki sayılar içerik bakımından gündemi takip etmekten uzak olup, genellikle kültürel konulara ağırlık veren yazılar ve alıntılardan müteşekkil görünmektedir.

1.3. *Fetih*'in Sahibi Abdullah Işıklar'ın Hayatı ve Muhiti

1.3.1. Hayatı⁴⁸

Abdullah Işıklar Malatya'nın Arapgir ilçesinde eşraftan sayılabilecek bir ailenin çocuğudur. Babasının tapu memuru olması nedeniyle 1933 yılında Adıyaman'da dünyaya gelmiş fakat çocukluğu babasının emeklilik devresinde Arapgir'de geçmiştir. İlçenin ileri gelenleriyle temas halinde bir aileye mensup olarak büyümüştür. Işıklar hatıralarında ilkokul yıllarında Arapgir'e gelen gazeteleri okuduğunu, daima üç dört gazeteyi takip ettiğini, hatta ilkokul yıllarında bir gazeteden muhabirlik kartı istediğini, haber yazarak gönderdiğini anlatmıştır. Gazetede "Arapgir haberlerini muhabirimiz Abdullah Işıklar yazıyor" şeklinde başlıklar atıldığını, bir ölüm haberi hakkında yaptığı yanlışlık nedeniyle ilçe savcısının "Sen çocuğun yazı gönderme" diyerek kendisini uyardığını da sözlerine eklemiştir.

Işıklar, ortaokulda okumak için İstanbul'a ağabeyinin yanına geldiğini, o yıllarda Hukuk Fakültesi'nde öğrenci olan ağabeyi Vahap Işıklar'ın aynı zamanda Vakıf Gureba Hastanesi'nde müracaat memuru olarak çalışmakta olduğunu, onun yanında kaldığını hatıralarında anlatmıştır. Gelenbevi Ortaokulu'na kaydolun Işıklar, burada edindiği arkadaşlarıyla daha sonraki yıllarda da görüşmeye devam etmiştir. Örneğin; İstanbul Müftüsü Ömer Nasuhi Bilmen'in oğlu ile sınıf arkadaşı olmuş, bu vesileyle zaman zaman evlerine gittiğinden Bilmen ile tanışmış, daha sonraki yıllarda dostluğa dönüşen bir münasebet kurmuştur. Gerek İstanbul Müftülüğü döneminde gerekse 27 Mayıs'tan

⁴⁷ Cihan, *Türkiye'de Doğudan Batıya Adalet ve Hürriyete Işık Tutanlar (Anlatan: Gazeteci Abdullah Işıklar)*, s. 113-114.

⁴⁸ Bu bölümde birincil kaynaklar olarak; Ahmet Cihan'ın *Türkiye'de Doğudan Batıya Adalet ve Hürriyete Işık Tutanlar (Anlatan: Gazeteci Abdullah Işıklar)* adlı eserinden; Bisav Tv Youtube Kanalı'nda yer alan Abdullah Işıklar ile Sözlü Tarih Görüşmesi [1- 4. Bölümler] adlı yayından, (https://www.youtube.com/results?search_query=Abdullah+I%C5%9F%C4%B1klar+ile+S%C3%B6zl%C3%BC+Tarih+G%C3%B6r%C5%9Fmesi) [Erişim Tarihi: 18.02.2024] ve 1990'lı yıllardan itibaren Işıklar'ın yakın çevresi içinde bulunan Ekrem Ayyıldız ile yapılan görüşmede verdiği bilgilerden istifade edilmiştir. (Görüşme tarihi: 02.09.2024)

sonra Diyanet İşleri Başkanlığı görevine getirildiği dönemde Bilmen’le dostluk ve diyalogunu devam ettiren Işıklar, *Fetih*’te onun yazılarını da yayımlamıştır.

Lise öğrenimini Pertevniyal Lisesi’nde ve ağabeyinin yedek subay olarak bulunduğu İzmit’te tamamlayan Işıklar, İstanbul Üniversitesi’nde o zamanlar İktisat Fakültesi bünyesinde bulunan Gazetecilik Enstitüsü’ne 1952 yılında öğrenci olarak girmiştir. Lise ve üniversite hayatında farklı öğrenci yurtlarında ikamet etmiştir. Kendisi bu dönemi “hayatım talebe yurtlarında geçti” şeklinde anlatmıştır. Bu yıllardaki yurt hayatı ona uzun yıllar devam edecek olan bir dost çevresi kazandırmıştır. Üniversite yıllarında talebe derneği kurduklarını, kendisinin derneğin sekreteri olduğunu hatıralarında dile getiren Işıklar, İslami yaşantıya bu yıllarda ilgi duymaya başladığını da ifade etmiştir. Bir yurt arkadaşının Çantay’ın üç ciltlik *Kur’an-ı Hâkim ve Meâl’i Kerim* adlı eserini memleketine giderken kendisine bıraktığını, kendisinin de bu eseri okuduğunu ve etkilendiğini, bu sayede oyun oynamak gibi bazı “kötü alışkanlıkları”na son verdiğini de anlatmıştır. Maarifin öğrenci yurtlarında kaldığı dönemde üniversitede öğrencisi olup farklı dini gruplara ve sağ muhafazakâr çevrelere mensup arkadaşlar edinmiştir. Bunlar arasında Milliyetçi, Büyük Doğucu, Nakşi, Risale-i Nur talebesi olarak bilinenler yanında sol görüşlere mensup öğrenciler de vardır. Kendisi bu durumu “ben hepsiyle görüşür konuşur, içlerine girer çıkardım.” şeklinde ifade etmektedir.

Işıklar hatıralarında İstanbul’da bir hayli Arapgirli’nin bulunduğunu, bunların bir kısmı ile aile dostu olduklarını, gençlik yıllarında onları zaman zaman ziyaret ettiğini, gerek ağabeyinin gerekse kendisinin Arapgirli kimselerden dostluk ve destek gördüğünü de açıklamıştır. Bunlar arasında kendisini en çok etkileyen kişilerin başında Süleymaniye Kütüphanesi Müdürlüğü’nden emekli olan M. Hazmi Tura yer almaktadır. Hazmi Tura aynı zamanda Hırkaîşerif semtinde bulunan Uşşakî Dergâhı’nın şeyhidir ve İstanbul’daki selatin camilerde yıllarca Mesnevî dersi okutmuştur. *Fetih* gazetesinde bu Mesnevî derslerinin okuyuculara yer ve mekân bilgisi verilerek duyurulduğu görülmektedir. Işıklar, Tura’nın iki yılda bir Arapgir’e geldiğini, aile dostları olduğunu, İstanbul’a üniversite okumak için gittiğinde babasının kendisini ziyaret etmesini istediğini anlattığı hatıralarında daha sonraki yıllarda kendi ifadesiyle “Hazmi Hoca” ile geliştirdiği dostluğa değinmiş; gerek sohbetlerine gerekse Mesnevi derslerine devam

ettiğini dile getirmiştir.⁴⁹ *Fetih*’te Tura’nın Mevlana hakkında bir yazısı yayımlamış, ayrıca tercüme ettiği bir kitap⁵⁰ da Işıklar tarafından bastırılmıştır.

Bir taraftan “Hazmi Hoca” vesilesiyle İstanbul’un önde gelen muhafazakâr kesimleriyle tanışmaya ve çevresini genişletmeye başlayan Işıklar bir taraftan da üniversite öğrencisi olduğu yıllarda çalışmaya başlamıştır. Arapgir’de iken de takip ettiğini söylediği *Büyük Doğu* gazetesinin Cağaloğlu’ndaki yazıhanesine giderek Necip Fazıl Kısakürek’le tanışmış ve kendisinin de *Büyük Doğu*’da çalışmak istediğini söylemiştir. Kısakürek kendisiyle bir görüşme yapmış ve Işıklar, günlükçü olarak işe kabul edilmiştir. Işıklar, böylece üniversite eğitiminin başlamasından kısa bir süre sonra 1952 yılında aktif gazetecilik hayatına katılmıştır. Bu vesileyle de çevresini genişletme imkânına sahip olmuş, o dönem *Büyük Doğu*’da çalışan Galip Erdem, Osman Akkuşak gibi isimlerle yakından tanışmıştır. Muhabir olarak görev yaptığı günlük *Büyük Doğu* gazetesinin kapanmasından⁵¹ sonra üniversitede gazetecilik bölümü binasına asılan bir ilanda *Yeni Sabah* gazetesinin muhabir aradığını görmüş ve başvuru yapmıştır. Sabri Esat Siyavuşgil tarafından yapılan imtihan ve mülakattan sonra *Yeni Sabah*’ta çalışmaya başlamıştır. Işıklar hatıralarında Sabri Esat Siyavuşgil, Şükrü Baban, Tevfik Erol gibi dönemin tanınmış isimleriyle çalıştığını ve gazete çıkarmayı *Yeni Sabah*’ta öğrendiği ifade etmiştir. 2 Mayıs 1954 tarihinde yapılan genel seçimleri takip etmek üzere Malatya’ya *Yeni Sabah* gazetesinin muhabiri olarak gönderilmiştir. Işıklar, Malatya seçimlerini DP kazandığı halde gecenin ilerleyen saatlerine kadar bir türlü neticenin açıklanmadığını, Celal Bayar’ın telefon ederek Malatya’dan aday olan İsmet İnönü’nün meclise girmesini sağladığını hatıralarında anlatmıştır.⁵² Ayrıca 6-7 Eylül olaylarına *Yeni Sabah*’ta gazeteci olarak çalıştığı sırada şahit olduğunu da belirtmiştir.

⁴⁹ Cihan, *Türkiye’de Doğudan Batıya Adalet ve Hürriyete Işık Tutanlar (Anlatan: Gazeteci Abdullah Işıklar)*, s.207-211.

⁵⁰ Tura’nın tercüme ederek Işıklar’dan bastırmasını istediği kitap İbni Sina tarafından yazılan *Ölüm Korkusundan Kurtuluş Risalesi* adlı eserdir. Cihan, *Türkiye’de Doğudan Batıya Adalet ve Hürriyete Işık Tutanlar (Anlatan: Gazeteci Abdullah Işıklar)*, s. 210.

⁵¹ Işıklar hatıralarında, *Büyük Doğu*’nun 1952 yılında Malatya’da vuku bulan Ahmet Emin Yalman suikastı sebebiyle Necip Fazıl Kısakürek’in tutuklanması üzerine kapandığını belirtmişse de *Büyük Doğu*, hükümet ricalinin tavsiyesi üzerine, zaten hakkında kesinleşmiş mahkûmiyet kararı bulunan Kısakürek’in kendisi tarafından, Yalman suikastından iki ay önce kapatılmıştır. Ak, *Sistem Karşısında Gerçek Muhalefet*, s. 215; 132.

⁵² Işıklar hatıralarında, gazeteye haber geçmek için beklemesine rağmen bir türlü belli olmayan seçim sonuçlarını Malatya seçim kurulu başkanı olan ağır ceza reisine sorduğunu, onun da kendisine tebessüm ederek “Abdullah Bey, sandıkları taşıyan katırları Fırat nehri götürmüş, onun için sandıkları bekliyoruz.” şeklinde cevap verdiğini, neticede İnönü’nün meclise girmesinin sağlandığını, aksi halde İnönü’nün ihtilal yapacağı yolunda bir dedikodu dolaştığını anlatmıştır. Cihan, *Türkiye’de Doğudan Batıya Adalet ve Hürriyete Işık Tutanlar (Anlatan: Gazeteci Abdullah Işıklar)*, s. 93-94.

1954 yılında Gazetecilik Enstitüsü'nden mezun⁵³ olan Işıklar'ın anne ve babası 1955 yılında Arapgir'den İstanbul'a taşınmıştır. Aile, Sultanahmet yakınlarında Şehit Mehmet Paşa Sokağı'nda bir apartman dairesine yerleşmiş, Işıklar da bu evde anne babasıyla birlikte yaşamaya başlamıştır. Devlet Malzeme Ofisi'nde memur olan ağabeyi Vahap Işıklar da ailesinin yanında ikamet etmiştir. *Fetih* gazetesini bu apartmanın giriş katındaki bir odada çıkaracak olan Işıklar, üniversiteyi bitirdikten sonra *Yeni Sabah*'tan ayrılmış ve askere gitmiştir. Gazetecilik bölümünü dereceyle bitirmiş, bu sırada kendisine yurt dışında yüksek eğitim alması yönünde Almanya'dan gelen bir daveti annesinin karşı çıkması üzerine kabul etmemiştir.⁵⁴ Askerliğini, Ankara Yedek Subay Okulu'nun ardından önce Kars Çıldır'da daha sonra İstanbul Sağmalcılar'da tamamlamıştır.

Askerlik dönüşü İstanbul'daki ailesinin yanında kaldığı, bekâr olduğu, para kazanmak mecburiyetinde olmadığı bir dönemde bir grup arkadaşıyla birlikte haftalık *Fetih* gazetesini çıkarmaya karar vermiştir. *Yeni Sabah*'ta edindiği tecrübeyle gazete çıkarmanın bütün aşamalarını öğrenen Işıklar, 1957 yılı Ekim ayından 1958 Ağustos'una kadar 10 ay boyunca haftalık *Fetih*'i yayımlamıştır. Daha sonra zaman zaman yayınına ara veren *Fetih* on beş günlük ve aylık olarak Temmuz 1960'a kadar çıkarılmıştır. Bu sırada 20'li yaşlarında olan Işıklar, *Fetih* gazetesini çıkardığı dönemde bir süre öğrenci yurdu müdürlüğü de yapmıştır.

Fetih gazetesini için kâğıt bulmakta zorlandığı bir dönemde yakın arkadaşı Ali İhsan Yurt ile birlikte küçük bir dükkân kiralayarak ticaret hayatına atılmıştır. Bu dönemde babası Mehmet Işıklar vefat etmiş, *Fetih* gazetesini de 1959 yılı boyunca yayın hayatına ara vermiştir. Divanyolu üzerinde, Çemberlitaş ile Çarşıkapı arasındaki Sinan Paşa Medresesi'nin karşısında yer alan Kığılı Pasajı'ndaki dükkânda Ali İhsan Yurt ile birlikte önce küçük çaplı ambalaj malzemeleri satmaya, sonrasında kitap satışına başlamıştır. Bu sırada 1960 yılında *Fetih* gazetesini aylık olarak yayımlamaya devam eden Işıklar'ın dükkânı bu dönemde *Fetih*'in bürosu olarak da kullanılmıştır. İki arkadaşın kitapçı dükkânı kısa süre içinde üniversite çevresinden öğrencilerin ve Erol Güngör başta olmak üzere akademisyenlerin uğradığı bir kültür mekânına dönüşmüştür. Gazete çıkardığı dönemde entelektüel çevresi her geçen gün büyüyen Işıklar, 27 Mayıs

⁵³ Kitapta yer verilen mezunlar listesinde Gazetecilik Enstitüsü'nün 1954 mezunları arasında Işıklar'ın adı yer almaktadır. *Gazetecilik Enstitüsünden İletişim Fakültesine (1950-2001)*, Yayın Koordinatörü: Suat Sezgin, İ.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul 2002, s. 118.

⁵⁴ Işıklar'ın ailesinden alınan bilgi. (Görüşme tarihi: 06.10.2024).

1960 askeri müdahalesinden sonra *Fetih*'in iki sayısını daha yayımlanmışsa da dönemin siyasi atmosferinde gazeteyi kapatmak zorunda kalmıştır. Bu dönemde Işıklar ve *Fetih*'in yazı işleri müdürü Reşit Derici hakkında daha önce *Fetih*'te yayımlanan bazı yazılar sebebiyle davalar açılmıştır. Bu dönemi kendisi şöyle anlatmıştır:

“Üzerimde yoğun bir adli baskı vardı. Gazeteyi çıkaramadım. Abdullah gel bizimle çalış dediler. Ben de Sönmez Neşriyat'ta çalışmaya başladım. (...) Sönmez Neşriyat Yeni İstiklal adıyla gazete yayınlamaya başladı. Ben de Abdullah Işıklar olarak o gazetenin başındaydım.”⁵⁵

Sönmez Neşriyat tarafından 1960 yılında yayımlanmaya başlayan *Yeni İstiklal* gazetesi bir süre Işıklar tarafından yayına hazırlanmıştır. Daha sonra *Yeni İstiklal*'in Sönmez Neşriyat tarafından Şevket Eygi'ye satılması üzerine Işıklar buradan ayrılmış ve kitap yayıncılığına yönelmiştir.

Işıklar, Kışlalı Pasajı'ndaki dükkânın müdavimleri arasında bulunan İstanbul Müftü Vekili Fikri Yavuz'un tavsiyesi üzerine evlenmeye karar vermiştir. Fikri Yavuz'un tavsiye ettiği gelin adayı ile yüz yüze görüşmeden evlenmiş, bu evlilikten Emine ve Mehmet⁵⁶ adında iki çocuk sahibi olmuştur. Işıklar, kayınpederini⁵⁷ Muzaffer Ozak Hoca'nın dervişlerinden, koyu Demokrat Partili, aslen Arnavut olan ve köfteci dükkânı işleten bir esnaf olarak anlatmıştır. Işıklar ile eşi Nurten Hanım'ın dini nikâhını kıymaya İstanbul Müftüsü ve Muzaffer Ozak gelmiştir.⁵⁸ 1960 sonrasında Işıklar'ın hayatındaki önemli bir gelişme de o dönemde Fatih semtindeki İskender Paşa Camii'nde vaaz ve sohbetler yapmakta olan Nakşibendi Şeyhi Mehmet Zahit Kotku'ya intisap etmesidir. Işıklar'ın hatıralarında “Efendi Hazretleri” olarak bahsettiği Kotku ile bu dönemden sonra yakın bir münasebeti olmuştur. Tekke faaliyetlerine pek katılmamakla beraber Kotku ile kişisel bir münasebet kurduğu, ev ziyareti ve çeşitli vesilelerle sık sık görüştüğü anlaşılmaktadır.⁵⁹ İskenderpaşa'daki sohbetlere zaman zaman oğlu Mehmet'i de götürmüştür.⁶⁰

1961 yılından itibaren kitap yayımlamaya ve kitap dağıtım işi yapmaya başlayan Işıklar, yayımladığı eserlerin üzerinde yayınevi adı olarak *Neşreden: Abdullah Işıklar*

⁵⁵ Cihan, *Türkiye’de Doğudan Batıya Adalet ve Hürriyete Işık Tutanlar (Anlatan: Gazeteci Abdullah Işıklar)*, s. 135.

⁵⁶ Mehmet Işıklar, Beşiktaş Futbol Kulübü'nün taraftar grubu olan Çarşı'nın kurucusu ve liderlerinden olup Optik Başkan lakabıyla tanınmıştır. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü mezunudur, 2007 yılında 38 yaşında vefat etmiştir. <https://www.ajansbesiktas.com/besiktasin-optik-baskani-mehmet-isiklar-2025g.htm> [Erişim Tarihi: 13.10.2024]

⁵⁷ Süleyman Elver. (Abdullah Işıklar'ın ailesinden alınan bilgi. Görüşme tarihi: 06.10.2024)

⁵⁸ Cihan, *age.*, s. 141.

⁵⁹ *Age.*, s. 211-217.

⁶⁰ Işıklar'ın ailesinden alınan bilgi. (Görüşme tarihi: 06.10.2024).

veya *Abdullah Işıklar Kitabevi* ibaresini koymuştur. Bu dönemde Ali İhsan Yurt'un Sönmez Neşriyat'a geçmesiyle ortaklıkları sona ermiştir. Yayımladığı bazı eserler muhafazakâr toplum kesimlerinde ilgiyle karşılanmış ve çok sayıda baskısı yapılmıştır. Örneğin; *Karanlık Gecelerin Nurlu Sabahı* adlı kitap Yüksek İslam Enstitüsü talebelerinden Sami Arslan tarafından yazılmış ve ilk defa Işıklar tarafından neşredilmiştir. Kitabın mahkemeye verildiğini ve beraat ettiğini hatıralarında anlatan Işıklar, kitabın meşhur olduğunu, kitaba çarpıcı ismini de Ali Rıza Sağman'ın verdiğini ifade etmiştir. Işıklar, kitaba gösterilen rağbeti hatıralarında şöyle dile getirmiştir: "Kitap mahkemelik olunca çok daha rağbet görüyordu. Anadolu'dan İstanbul'dan gelen geleneydi. Kitapçılar gelip kitapları götürüyorlardı. Günde 200 kitap gönderdiğimi biliyorum."⁶¹

Işıklar, Anadolu'dan *Karanlık Gecelerin Nurlu Sabahı* adlı kitabı sipariş edenlerin kendisinden başka kitapları da temin ederek göndermesini istediğini, kitap dağıtım işine böylece girdiğini anlatmıştır. Işıklar'ın 1960'lı yıllarda bastığı eserler arasında yer alan *İlm-i Hüküm* imam hatip liselerinin kapatılamayacağına dair Abdülmecit Belli adında bir hâkim tarafından yazılan gerekçeli karardır. Bundan başka, aynı dönemde Adolf Hitler'in *Kavgam* adlı kitabı ile Mevlâna Ebul Kelam'ın *İslam'ın Müdafaaası*; Tahir Olgun'un (Tâhirü'l Mevlevî) *Müslümanlıkta İbadet Tarihi*; Eşref Edip'in (Fergan) *Kara Kitap*; Ahmet Naim'in *İslam Irkçılığı Men Etmiştir* ve A. Raşit Turnagil'in *İslam Cemiyetinin Esas Temelleri: Hürriyet, Adalet, Kardeşlik, Müsavat* adlı eserlerini de yayımlamıştır.⁶²

Işıklar, 1974 yılında Kiğılı Pasajı'ndaki dükkânını Cağaloğlu'na taşımış ve ticari faaliyetine burada devam etmiştir. Cağaloğlu Çatalçeşme Sokak'taki dükkânında kitap yayın ve dağıtım çalışmalarını uzun yıllar devam ettirmiştir. *Abdullah Işıklar Kitabevi* bir taraftan ticarî faaliyet yürüten bir taraftan da muhafazakâr ve İslamcı çevrelere mensup birçok ilim adamı, siyasetçi ve düşünce insanının Işıklar ile temas kurduğu, sohbet ettiği, uzun yıllara dayanan dostlukları yâd ettikleri bir irtibat ve uğrak noktası olmuştur.

Çocukluğundan beri gazetecilik mesleğine aidiyet hissedenden ve kendisini gazeteci olarak tanımlayan Işıklar, kitap yayın ve dağıtım işine devam ettiği dönemde kısa bir süre aylık *Mizan* gazetesini çıkarmıştır. 1986 yılında 16 sayı devam eden ve 8 sayfa

⁶¹ Cihan, *Türkiye'de Doğudan Batıya Adalet ve Hürriyete Işık Tutanlar (Anlatan: Gazeteci Abdullah Işıklar)*, s. 125.

⁶² Cihan, *age.*, s. 128-129.

halinde yayımlanan⁶³ *Adalet'de Özgürlük'de Olaylar'da Mîzan* adlı gazetede Enver Baytan, İsmail Müftüoğlu, M. Şahap Tan gibi isimlerin yazıları yer almıştır. Gazetenin sayılarına kütüphanelerin kataloglarından ulaşmak mümkün olmamıştır. Ancak genel ağ aramasında nadirkitap.com ve bitmezat.com adlı internet sitelerinde Abdullah Suphi Işıklar tarafından yayımlandığı belirtilmektedir. Sezai Karakoç, *Hatıralar* adlı eserinde *Mîzan* gazetesinden şu ifadelerle bahsetmiştir:

“Abdullah’ın (Işıklar) da böyle bir fonksiyonu olsa gerek ki, yıllar sonra, 12 Eylül hareketi neticesinde tüm yayınlar durunca, tıpkı *Fetih*’i çıkardığı gibi, bu kez *Mizan*’ı çıkardı. O da bir süre devam ettikten sonra yine çevremizde yeni dergiler görünmeye başladı. Normal yayın durumu geri dönünce, Abdullah da görevini yapmış oldu.”⁶⁴

Görsel 4: Mîzan gazetesi (26 Haziran 1986)

Görsel 5: Mîzan gazetesi (04 Temmuz 1986)

Kaynak: www.nadirkitap.com [Erişim Tarihi: 10.09.2024]

⁶³ *Mîzan* gazetesinin yayın dönemi ve sayıları hakkında genel ağ aramasında elde edilen bilgidir.

⁶⁴ Karakoç, *Hatıralar II*, s. 55.

Işıklar, 1990'lı yıllardan itibaren yayıncılık ve dağıtım faaliyetini daha sınırlı tutarak, dükkânını yaşlılık döneminde daha ziyade dost ve arkadaş çevresiyle irtibat kurduğu bir büro olarak kullanmıştır. 2008 yılında kitabevini kapatarak ticari faaliyetine tamamen son vermiştir. 29 Eylül 2020 tarihinde İstanbul'da vefat eden Işıklar, Topkapı'da bulunan Adnan Menderes Anıtmezarı yakınlarındaki Işıklar Aile Kabristanı'na defnedilmiştir.

1.3.2. Muhiti

Işıklar'ın gazetecilik yaptığı dönemde genişleyen dost ve arkadaş çevresi *Fetih*'i yayımladığı yıllarda daha büyümüş, kendisi sadece İstanbul'da değil Anadolu'daki dindar aydınlarca da bilinen ve irtibat kurulan bir kişi olmuştur.

Arapgirli olması hasebiyle aynı zamanda hemşerisi olan Fethi Gemuhluoğlu ile ortaokul yıllarında tanışmıştır. Onun Hamdullah Suphi Tanrıöver'in yüzüne karşı yaptığı eleştirilere⁶⁵ ortaöğretim çağlarında şahit olduğunu hatıralarında nakletmiştir.⁶⁶ Işıklar'ın Gemuhluoğlu ile yakınlığı *Fetih*'in çıktığı dönemde de devam etmiş, kendisinin *Fetih* gazetesini beğendiğini, kendilerini tebrik için geldiğini, zaman zaman *Fetih* hakkında yapıcı eleştirilerde de bulunduğunu hatıralarında anlatmıştır. Örneğin; gazetenin ilk sayısında Cezayir kurtuluş mücadelesiyle ilgili yayımlanan bir haber üzerine Gemuhluoğlu'nun yaptığı uyarı hakkında Işıklar'ın verdiği bilgi ilgi çekicidir: "Fethi Ağabey gazeteyi çok beğenmiş. Fakat 'Abdullah, Cezayir'de şehit olan birinin yüzüstü resmini koymuşsunuz. Bu olmaz. Şehit olanlar yüzüstü düşmez.' demişti."⁶⁷ Işıklar'ı Nurettin Topçu ile tanıştıran da Gemuhluoğlu olmuştur. Topçu'nun *Fetih*'i beğendiğini söyleyerek Işıklar'ı onun evine götürmüş, daha sonra Topçu'nun da *Fetih*'te yazıları yayımlamıştır.

Fetih'te devamlı surette yazıları çıkan ve çoğu defa başmakaleleri kaleme alan Hasan Basri Çantay⁶⁸, *Fetih* gazetesine büyük bir destek vermiş, gazetenin birçok

⁶⁵ Fethi Gemuhluoğlu üniversite öğrencisi olduğu yıllarda Eminönü Halkevi'ndeki bir konferans sırasında Hamdullah Suphi Tanrıöver'i Koppenhag'daki bir konferansta söylediği sözler nedeniyle sert şekilde eleştirmiştir. Mehlika Karagözoğlu, "Gönüllerin İrfanlı Fethiçisi İrfan Fethi Gemuhluoğlu", *SanatAlemi.net*, (30 Ekim 2007), https://www.academia.edu/6165437/_G%C3%B6n%C3%BCllerin_%C4%B0rfanl%C4%B1_Fetih%C3%A7isi_%C4%B0rfan_Fethi_Gemuhluo%C4%9Flu_

⁶⁶ Cihan, *Türkiye'de Doğudan Batıya Adalet ve Hürriyete Işık Tutanlar (Anlatan: Gazeteci Abdullah Işıklar)*, s. 191.

⁶⁷ Cihan, *age.*, s. 193.

⁶⁸ Hasan Basri Çantay, II. Meşrutiyet döneminde Balıkesir'de gazete yazarlığı yapmış, daha sonra muhtelif gazeteler çıkarmış ve muallimlik yapmıştır. I. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru çıkarmaya başladığı *Ses* gazetesinde mütareke döneminde milli hakları savunan yazıları nedeniyle hakkında çıkarılan tutuklama kararını öğrenince teslim olmayarak yöredeki Kuvâ-yı Milliye çalışmalarına katılmış, ardından birinci dönem TBMM'de Balıkesir milletvekili olarak görev yapmıştır. Çantay, bu dönemde Mehmet Akif (Ersoy) ile yakın dostluk tesis etmiştir. Milletvekilliğinden sonra Balıkesir'e dönerek ziraat ve ticaretle meşgul olmuştur. 1950 yılından sonra eserler telif ederek, İslam dinin

sayısında yazıları birinci sayfada yayımlanmıştır. Dini hassasiyetler ve ahlak konularının yanında tarihi kişilikleri ele alan kültürel yazılar da kaleme almıştır. Çantay'ın "Y. Cem" müstearını kullandığı da görülmektedir. Din ve laiklik ilişkisine dair tartışmaların kamuoyunda alevlendiği dönemlerde Çantay'ın yazılarında bu konulara da temas edilmiştir. Işıklar hatıralarında Çantay'la kendisini Tura'nın tanıştırdığını, *Fetih* çıktıktan sonra Çantay'ın gazeteyi görüp çok beğendiğini, yazdığı bir yazıyı üniversite öğrencisi İsmail Dayı ile kendilerine ulaştırdığını ve sonrasında devamlı olarak yazı gönderdiğini anlatmıştır.⁶⁹

Işıklar'ın Eşref Edip (Fergan) ile de yakın bir dostluğu vardır. Dükkânının sürekli ziyaretçileri arasında yer alan Eşref Edip'in *Fetih*'te yayımlanan bir yazısı görülmemekle beraber, Eşref Edip'in neşrettiği *Sebilürreşad* mecmuası hakkında haberler *Fetih*'te yer almıştır. Örneğin; *Sebilürreşad*'ın 50. yılı, Eşref Edip'in fotoğrafı ile birlikte *Fetih*'in birinci sayfasından verilen Çantay'ın bir yazısıyla kutlanmıştır. Yazının girişinde şu açıklama yer almıştır: "Muhterem üstat, hukuk doktoru Eşref Edib'in bu kıymetli mecmuası aynı istikamet ve karakterle 50 yaşını ikmal etmiştir. Kendisini candan tebrik eder, daha uzun ve mesut ömürler dileriz."⁷⁰

Işıklar bunlar haricinde Said Nursi, Süleyman Hilmi Tunahan, Gönenli Mehmet Efendi, Mehmet Zahit Kotku, Mahir İz, Necati Coşan, Hattat Hamid Aytaç gibi genç yaşta tanıştığı, bazılarının sohbetlerinde bulunduğu fakat kendinden yaşça büyük, önceki nesilden din âlimi veya tasavvuf erbabı kimseler hakkında şu yorumu yapmıştır: "Sonradan öğrendim ki bunların hepsi irfan ehli kimselermiş. Osmanlı ile Cumhuriyet arasında sanki bir köprü kurmuşlardı."⁷¹ Işıklar, 1960 yılında Kotku'ya intisap etmiş, Kotku'nun 1980'de vefatına kadar kendisiyle devamlı irtibat halinde olmuştur.

Işıklar'ın dostluk kurduğu kişilerden biri de Pakistanlı âlim Muhammed Hamidullah'tır. Hamidullah'ın *Fetih*'te birçok yazısı yayımlanmıştır. Bunların bir kısmı eserlerinden alıntı şeklindedir. Işıklar kendisinin üniversitedeki derslerini ve konferanslarını takip ettiğini, bir defasında evinde misafir ettiğini ve kendi ifadesiyle

öğrenilmesi, öğretilmesi, yayınlarla desteklenmesi yönünde faaliyetlerde bulunmuştur. 1964 yılına İstanbul'da vefat etmiştir. Emin Işık, "Çantay, Hasan Basri" *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 8, (1993), s. 218-219.

⁶⁹ Cihan, *Türkiye'de Doğudan Batıya Adalet ve Hürriyete Işık Tutanlar (Anlatan: Gazeteci Abdullah Işıklar)*, 186.

⁷⁰ "Sebilürreşad'ın 50 inci Yılı", *Fetih*, 12 Aralık 1958 (49. sayı)

⁷¹ Cihan, *age.*, s. 198.

“Hamidullah Hoca” ile çeşitli meseleler hakkında konuştuklarını hatıralarında nakletmiştir.⁷²

Karakoç’un Işıklar’ın arkadaş çevresinde özel bir yeri vardır. Karakoç’un *Fetih* gazetesine mektupla bir yazısını göndermesiyle başlayan dostlukları ömür boyu devam etmiştir. Karakoç’un hem kendi adıyla hem de “M. Leventoğlu” müstearıyla *Fetih*’te yazıları yayımlanmıştır. Işıklar siyasete girme yönünde bir düşüncesi olmadığı halde, Karakoç’la olan yakın dostluğu sebebiyle başlangıçtan itibaren Diriliş Partisi’nde çeşitli görevler almıştır. Örneğin; Diriliş Partisi’nin Adıyaman⁷³ milletvekili adayı olmuş, parti kongrelerinde divan başkanlığı daima Işıklar tarafından yapılmıştır.⁷⁴

Görsel 6: Yüce Diriliş Partisi 3. Olağan Büyük Kongresi’nde Divan Başkanı Abdullah Işıklar ve Genel Başkan Sezai Karakoç (16 Mayıs 2016, Ankara)

Kaynak: Yüce Diriliş Partisi İnternet Sitesi, <https://yucedirilis.org.tr/partimizin-3-olagan-buyuk-kongresi-29-mayis-2016-pazar-gunu-yapildi/03/06/06/1451/> [Erişim Tarihi: 05.08.2024]

⁷² Işıklar hatıralarında Necip Fazıl Kısakürek’in Hamidullah için “Baidullah” başlıklı bir yazı yazdığını, tenkide konu olan cümleyi kendisine sorduğunu, Hamidullah’ın ise tebessüm ederek “Ben öyle demiyorum. Mütercimim yanlış anlayışından kaynaklamış.” şeklinde cevap verdiğini anlatmıştır. Cihan, *age.*, s. 171.

⁷³ Işıklar, doğduğu şehir olan Adıyaman’ı daha önce görmediği için buradan milletvekili adayı olmayı kendisinin istediğini ve bu vesileyle Adıyaman’a giderek şehri de görmüş olduğunu hatıralarında anlatmıştır. Cihan, *Türkiye’de Doğudan Batıya Adalet ve Hürriyete Işık Tutanlar (Anlatan: Gazeteci Abdullah Işıklar)*, s. 177.

⁷⁴ “Partimizin 3.Olağan Büyük Kongresi 29 Mayıs 2016 Pazar Günü Yapıldı.” Yüce Diriliş Partisi internet sitesi, <https://yucedirilis.org.tr/partimizin-3-olagan-buyuk-kongresi-29-mayis-2016-pazar-gunu-yapildi/03/06/06/1451/> [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

Işıklar'ın Kısakürek'le tanışıklığı 1952 yılında İstanbul Üniversitesi Gazetecilik bölümünde öğrenci olduğu dönemde *Büyük Doğu*'da çalışmasıyla başlamış, fakat dostlukları Işıklar'ın kitap yayıncılığı yaptığı daha sonraki yıllarda gelişmiş, Kısakürek zaman zaman *Abdullah Işıklar Kitabevi*'ni ziyaret etmiştir.⁷⁵ Kısakürek, 1958 yılında hükümlü olarak Haydarpaşa Numune Hastanesi'nin mahkûm koğuşunda kaldığı bir dönemde *Fetih*'e Kıbrıs hakkında bir makalesini göndermiş ve makale *Fetih*'in manşetinden duyurularak yayımlanmıştır.⁷⁶

Işıklar gerek öğrencilik yıllarında gerekse gazeteyi çıkardıkları dönemde Marmara Kıraathanesi, Acem'in Kahvesi, Erzurum Kıraathanesi gibi kültür mekânlarındaki sohbetlere devam ettiğini, çoğu zaman çalışmalarını kahvelerde yaptığını hatıralarında dile getirmiştir. Nuri Karahöyük, Muzaffer Ozak, Erol Güngör, Mehmed Çavuşoğlu gibi pek çok isimle bu mahfillerdeki sohbet ortamında tanıştığını da zikretmiştir. Işıklar, hatıralarında *Fetih*'i çıkardıkları dönemde gazeteyi beğenen yaşça büyük bazı kimselerin kendisini davet ederek tebriklerini ilettiklerini de zikretmiştir. Örneğin; Ertuğrul Düzdağ'ın kendisini Mahir İz'e, Fethi Gemuhluoğlu'nun Nurettin Topçu'ya götürdüğünü anlatmıştır.

Bunlar haricinde kendisinin Risale-i Nur talebesi olarak nitelediği Muhsin Alev, Said Mutlu,⁷⁷ Ahmet Aytemur, Atıf Ural gibi kişiler de Işıklar'ın yakın arkadaş çevresindendir.⁷⁸ Kendisi Nurcu gruplara katılmamakla beraber Said Nursi'nin fikirlerinden etkilenmiştir. Said Nursi'nin yanına gidip gelen talebelerinin gazeteyi çıkardığı dönemde kendisine uğrayarak “üstad”ın selamlarını ilettiklerini anlatmıştır. Avukat Bekir Berk de Işıklar'ın dükkân komşusu olmaları nedeniyle tanıştığı simalar

⁷⁵ Işıklar, Kısakürek'in *Türkiye'nin Manzarası* adlı eserini kendi önerisi üzerine kaleme aldığını, kitaba dağıtımçı olarak kendi adını yazdığını dile getirmiştir. Cihan, *age.*, s. 170.

⁷⁶ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 19, 07 Şubat 1958, s. 1.

⁷⁷ Said Mutlu'nun Said Nursi'ye bağlılığı, eserleri ve bazı hususlarda kendisine yaptığı itirazlar, Nursi'nin vefatından sonra Nurcu gruplardan kopuşu, Milliyetçi çevrelere ve Muhammed Hamidullah'a duyduğu yakınlık hakkında bk. “Mehmet Said Mutlu”, Yusufiye Ülkücü Kaynak ve Dökümanlar Arşivi, <https://yusufofiye.net/2022/02/11/mehmet-said-mutlu/> [Erişim Tarihi: 20.09.2024].

⁷⁸ Sezai Karakoç Hatıralar II adlı eserinde yer alan “Hazan” başlıklı yazısında, genç yaşta vefat eden üç arkadaşı hakkında duygularını dile getirmiştir. Bu kişiler Said Mutlu, Atıf Ural ve Zihni Hızal'dır. Karakoç: “Zihni Hızal'ın, Atıf Ural'ın, Said Mutlu'nun buradan çok daha kesin bir varlıkla var olan yerde olduklarını gözlerimle görür gibi oluyorum. Üzüntümüz onların hesabına değil, kendi hesabımıza. (...) Bu arkadaşlar, bu kardeşlerden hangisi, bir gün, tek bir gün, kendi nefisleri için bizden bir şey istediler? Hiç bir şey ve hiçbir zaman. Ne istedilerse hep inandıkları uğruna istediler. Yumuşak da söyleseler, sert de söyleseler, hep inandıklarını ve doğru bulduklarını söylediler.(...) Onlar bu dünyayı zıfafa koşan bir güvey çabukluğuyla terk ettiler.(...) Hiç korkmayın! Atıf hâlâ Hukuk Fakültesi'nde genç ellere kurtarıcı bir kitabın yapraklarını tutuşturuyor. Zihni Hızal, bir Serdengeçti yazıhanesinde bir hakikat ampulü gibi yanmaktadır. Ve Said, her kalem kıvıldağan yerde, en hassas eczane terazisi gibi, fikirlerin netleşmesinde, şaşmaz ve taraf tutmaz, adam kayırmaz disiplini ve aydınlığıyla ağır basmaktadır.” Sezai Karakoç, *Hatıralar II*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2022, s. 327-329. Bu kişilerden Said Mutlu ve Zihni Hızal'ın *Fetih*'te yazıları da yayınlanmıştır.

arasında yer almıştır. Kişili Pasajı'ndaki dükkânın sohbet ortamını göstermesi bakımından aşağıdaki hatıra dikkat çekicidir:

“Bizim dükkânın üstü boştu. Bekir Berk geldi orayı kiralayıp avukatlık bürosu açtı. Bekir Berk’le *Fetih* gazetesi çıktığında tanışmıştık. Bir gün sabah oturdum, çayı bekliyorum. Bir de baktım kapının önünde Bekir Berk. Bekir Berk ve arkadaşları, Bediüzzaman Hazretleri’ne hizmet eden üç dört talebeydiler. Bediüzzaman Hazretleri’nin İstanbul’da mahkemesi oluyordu. Bekir Berk de açılan davaları takip ediyordu. Bir gün Bekir Berk, elinde çanta duruşmadan çıkmış gelmiş. Zübeyir Ağabeyler de varlar. Eşref Edip’i görünce sevindiler ve elini öptüler. Tanıyorlar birbirlerini. Ben de, buyurun diyorum ama yer yok. Mecburen ayaktalar. Neyse yavaş yavaş yukarı kata merdivenlerden çıkarken, Eşref Edip dedi ki, Abdullah bunlar Bediüzzaman’ı tanımıyorlar. Yani bunlar neden tanımıyorlar, o kadar gidiyorlar, geliyorlar dedim. Tebessüm etti. Diyeceksin ki, sen bundan ne anladın. Hazretin eserlerini okuyunca çok şey anladım. Bediüzzaman’daki Müslümanlara karşı sevgi ve tevazuu. Demek ki, onu kastetti. Sormadım.”⁷⁹

Işıklar’ın *Fetih*’i birlikte çıkardığı yukarıda isimleri verilen yakın arkadaşlarından başka Ahmet Hulusi, diş hekimi Sebat Kaya, İlhami Kaya, Hilmi Oflaz, İsmail Saraç, A. Fikri Yavuz gibi isimler o dönemde gazetenin bürosuna gelip giden dostlarındandır. Bekir Sadak, ailecek görüştüğü, devamlı irtibat halinde olduğu yakın dostlarındandır.⁸⁰ Said Nursi’nin yazılarını *Fetih* için hazırlayan yakın dostu Ali İhsan Yurt, zaman zaman birlikte gittikleri Marmara Kiraathanesi’nin müdavimleri ve üstat kabul edilen simaları arasındadır.⁸¹

Görüldüğü gibi Işıklar’ın fikir dünyasının oluşumunda ve *Fetih* gazetesini yayımlamasında etkili olan muhafazakâr aydınlar çevresi, 1950’li ve 1960’lı yılların İstanbul’unda doğal karşılaşma alanları diyebileceğimiz muhitlerde kendiliğinden oluşan ve gelişen bir çevre olmuştur. Işıklar, bu çevre içinde yayımladığı *Fetih* gazetesinden sonra kitap yayın ve dağıtım işine girmiş, uzun ömrü boyunca da bu çevreden kopmadan yaşamıştır. Osman Yüksel Serdengeçti, eski müderrislerden Bekir Haki Efendi (Yener), eski adalet bakanlarından İsmail Müftüoğlu ve M. Said Çekmegil gibi kişiler bunlar arasında özel bir yere sahiptir.

Daha sonraki yıllarda da milliyetçi ve muhafazakâr çevrelerden pek çok isim, Cağaloğlu’ndaki Abdullah Işıklar Kitabevi’nin devamlı ziyaretçileri, dönem dönem

⁷⁹ Cihan, *Türkiye’de Doğudan Batıya Adalet ve Hürriyete Işık Tutanlar (Anlatan: Gazeteci Abdullah Işıklar)*, 159-160.

⁸⁰ Cihan, *Türkiye’de Doğudan Batıya Adalet ve Hürriyete Işık Tutanlar (Anlatan: Gazeteci Abdullah Işıklar)*, 183.

⁸¹ Ahmet Uysal, *Ben De Çay Parası Ödüyorum*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2023, s. 404.

müdavimleri arasında yer almıştır. İktisat tarihçisi Mehmet Genç⁸² ile öğrencilik yıllarına dayanan münasebetleri son zamanlarına kadar devam etmiştir. Raif Karadağ, Mustafa Akkoca, eski milletvekilli İsmail Dayı, mühendis ve öğretim üyesi Ahmet Özyol gibi pek çok isim Işıklar'ın hatıralarında yakın dost ve arkadaş çevresinden kimseler olarak zikredilmiştir.

Işıklar Kitabevi'ni sık sık ziyaret edenler arasında şair Ayhan İnal, Mehmet Şevket Eygi, gazeteci Nihat Yazar, emekli cumhuriyet savcısı Cevat Özel, Zekeriya Beyaz, emekli albay Süleyman Ekinci, Turan Özbay (Das Turan namıyla maruf), Filozof Cemal, Üçdal Neşriyatın sahibi Mümin Çevik, romancı Mehmet Niyazi Özdemir, gazeteci yazar Nusret Özcan, Av. Mehmet Cangir, genç kuşaktan edebiyatçı yazar Ekrem Ayyıldız gibi pek çok kişi yer almaktadır. Siyaset erbabı ve bürokrat kesiminden çok sayıda kişi ile yakın tanışıklığı bulunan Işıklar'ı zaman zaman ziyaret edenler arasında merhum Adnan Kahveci de yer almıştır. Ayrıca, Babîâli ve üniversite muhitinin farklı kuşaklarından çok sayıda şair, yazar, gazeteci, yayıncı, diyanet işleri mensubu, eğitimci ve akademisyen de farklı dönemlerde Işıklar Kitabevi'nin müdavimleri arasında yer almıştır. Işıklar, 2008 yılında Çatalçeşme Sokak'taki dükkânını kapatmış, 2020 yılında vefatına kadar entelektüel çevresiyle görüşmelerini Beşiktaş'taki muhtelif mekânlarda devam ettirmiştir.⁸³

⁸² Cihan, *age.*, 190.

⁸³ Ekrem Ayyıldız tarafından verilen bilgi. (Görüşme tarihi: 28.09.2024)

İKİNCİ BÖLÜM

FETİH GAZETESİNDE SİYASİ SÖYLEM, İÇ ve DIŞ POLİTİKA HABERLERİ

2.1. İç Politika Haber ve Yorumları

27 Ekim 1957 tarihinde yapılan genel seçimlerden yaklaşık üç hafta önce çıkmaya başlayan *Fetih* gazetesinin iktidardaki DP'nin zor bir döneminde yayın hayatına başladığı söylenebilir. Nitekim bu seçimlerde DP ile muhalefetteki CHP ile arasındaki oy farkı %7'ye kadar düşmüş, DP'nin üçüncü döneminde ekonomik ve siyasi sorunlar iktidarın aleyhine olarak büyümeye devam etmiştir. *Fetih* gazetesi, iktidardaki DP'yi desteklemekle birlikte siyasi gündemi eksiksiz takip eden, siyasi niteliği ağır basan bir gazete görünümünde değildir. Gündemine aldığı dini ve kültürel bahislere yaklaşımı itibarıyla siyasi özelliğini fazlasıyla belli etmekle beraber, okuyucuları için günlük siyaseti *Fetih* üzerinden takip etmenin yeterli olmayacağı gazete nüshalarından anlaşılmaktadır. Buna mukabil yayımlandığı dönemdeki mukaddesatçı ve dindar çevrelerin ülkedeki siyasi gündeme yaklaşımını gösterecek netlikteki haberleri ve yorumları gazetenin sayfalarında bulmak mümkündür.

Fetih gazetesinin iç siyasi haberleri ele alış tarzındaki temel yaklaşımı CHP karşıtlığı şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Sık sık tek parti devrine göndermelerle ele alınan haber ve yorumlarda, zaman zaman ironik bir dil göze çarpmakla beraber, özellikle 1960 darbesinden önceki süreçte sertleşen siyasi iklimde ise daha çok irtica söylemi karşısında dindar kesimleri ve DP'yi müdafaa eden bir yayın dili kullanılmıştır. Bu bölümde yayın hayatına başladığı dönemden yayın hayatının sonuna değin *Fetih* gazetesinde yer alan iç siyasete ilişkin haber ve yorumlar üç başlık altında kronolojik olarak ele alınacaktır.

2.1.1. Fetih'te Günlük Siyasi Tartışmalar

Yaklaşık 10 ay boyunca haftalık, daha sonra fasılalarla on beş günlük ve aylık olarak yayınlanan *Fetih* gazetesinde günlük siyasi haberler fazlaca yer almamakla beraber, özellikle seçim dönemlerinde ve ülke genelinde siyasi tartışmaların alevlendiği zamanlarda bu tür haber ve yorumlara yer verildiği görülmektedir. Bunların mahiyeti genellikle CHP'ye yönelik eleştiri ve iktidardaki DP'ye destek şeklindedir.

Fetih'in ilk sayısında gündelik siyasete ilişkin haber bulunmamakla beraber, gazetenin siyasi tutumunu belli eden bir yorum dikkati çekmektedir. “Diyojen’in Beyanatı” başlıklı imzasız yazıda CHP İstanbul İl Başkanı Şemsettin Günaltay’ın “CHP sizlere hiçbir şey vaad etmiyor. İktidara gelirsek kaldığımız yerden devam edeceğiz.” şeklindeki sözleri nakledilmiş ve ironik yorumlara yer verilmiştir: “Elimizde olmadan kendi kendimize CHP nerede kalmıştı diye sorduk: İnönü’nün heykeli dikilmedik bazı kasaba ve köyler kalmıştı. Eskileri depo yenileri müze yapılmadık camiler kalmıştı. Tabutluklara sokulmadık milliyetçiler kalmıştı. Veremin, sıtmanın, açlığın kırıp geçirmediği bazı köyler kalmıştı...”⁸⁴ Görüldüğü gibi *Fetih* ilk sayısından başlayarak açık siyasi bir tavır almıştır.

Fetih'in 1957 genel seçimlerinden önce yayımlanan 2. ve 3. sayılarında ise siyasi gündeme yoğun bir şekilde değinildiği, DP’nin açıkça desteklenerek CHP’nin ağır ve alaycı bir dille eleştirildiği görülmektedir. Örneğin, Işıklar “CHP’nin Son Çırpınışları” başlığını taşıyan son derece sert üslupla bir yazı kaleme alarak CHP’yi bir çeteye benzetmiştir:

“CHP... Bu sadece bir partinin ismi değildir. Aynı zamanda zalim bir devrin, yobaz bir zihniyetin, zorba bir şef’lik veya ağalık idaresinin ve nihayet bir çetenin ismidir. CHP yaftasının bu vatanın ve milletin kalbi üzerindeki beterin beteri tazyikini unutmaya imkân var mıdır? 1950’de Türk Milleti mucizevi bir silkinişle bu yılanı yere çalmıştı. Hala geberemedi... Bugün son ve bunun için de tehlikeli çırpınışlarla doğrulmaya çabıyor. Bir zamanlar dalkavukların “Milli Şef” unvanı ile yâd ettikleri ihtiyarla onun son başvekili, iktidara giden son treni kaçırmanın endişesi içinde pürtelaş, kendilerini parçalarcasına koşuyorlar.”⁸⁵

Işıklar, yazısının devamında CHP’nin 1957 seçimlerinde muhalefeti bir araya toplamak⁸⁶ için harcadığı çabayı ve CHP ile birlikte hareket eden diğer muhalefet partilerinin ilkesiz bulduğu davranışlarını da ağır bir üslupla yermiştir. Ayrıca CHP’lilerin DP’yi iktidar imkânlarını kullanmakla ve seçimlerde hile yapmaya hazırlanmakla suçlaması gibi konuları da ele almıştır. Örneğin, iktidarın yapabileceği seçim hileleri üzerine CHP tarafından bir kitap hazırlanarak teşkilata dağıtıldığı

⁸⁴ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 1, 04 Ekim 1957, s. 1.

⁸⁵ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 2, 11 Ekim 1957, s. 1, 4.

⁸⁶ 1957 seçimleri öncesinde CHP diğer muhalefet partileriyle ittifak arayışlarına girmiş, ancak iktidardaki DP öncülüğünde seçim kanununda yapılan değişiklikler nedeniyle muhalefet partilerinin ittifak kurmaları engellenmiştir. 12 Eylül 1957 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan 9037 sayılı kanunla seçime giren bütün siyasi partilere her seçim bölgesi için 1954 genel seçiminde o seçim bölgesi tespit edilen sayıda milletvekili adayı göstermek zorunlu hale getirilmiş, böylece muhalefet partilerinin seçim bölgelerini kendi aralarında paylaşıp ittifak kurmaları engellenmiştir.

yönündeki haberlere “mütehassısı oldukları yegâne sahada çalışıyorlar” şeklinde değinerek 1950’den önceki seçim sistemine göndermelerde bulunmuştur.⁸⁷ Seçim hilelerine dair söz konusu kitabın kamuoyundan gizlendiğini açıklayan CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek’in “Çok aramasına rağmen DP bunu ele geçiremeyecektir” şeklindeki beyanatı, “Tabii, meslek sırrı, başkasına hiç verilir mi?!” tarzında alaycı bir üslûpla ele alınmıştır.⁸⁸

Işıklar’ın yazısıyla aynı minvalde olan “Fetih” imzalı başmakalede ise yine DP övgüsünden ziyade ağır bir CHP eleştirisi göze çarpmakta, “1950’de DP’yi bir manivela olarak kullandık ve çok şükür en azılı düşmanımızı bir lâhzada yere serilmiş gördük.” denilmektedir. Başmakalede bir paragraf bilhassa dikkati çekmektedir:

“Bundan sonra (1950’den sonra) yapılması gereken en mühim şey de CHP namındaki mücrimi hesaba çekmek, kafasında ve midesinde ne varsa meydana döküp manasından ve maddesinden neler çaldıysa aynen millete iade etmek iken, bu tasfiye zarureti tam olarak kavranamadı. Belki de buna, maraz getiren çeşidinden bir merhamet mani oldu. Hâlâ çektiklerimiz bu yersiz merhametin eseridir.”⁸⁹

Türkiye’nin çok partili hayata geçiş döneminde meşhur olan “Devr-i sâbık yaratmayacağız!”⁹⁰ sözünde ifadesini bulan anlayışa tamamen zıt bu görüşün DP içinde zaman zaman çeşitli tartışmalara yol açtığı ve *Fetih* gazetesinde 1957’de halen gündeme getirildiği düşünülürse, gazetenin CHP ile topyekûn bir hesaplaşmayı arzulayan kesimlere yakın durduğu anlaşılabılır. Menderes’in özellikle seçim dönemlerinde ve bazen parti içindeki dengeler gereğince DP içinde ve dışındaki bu kesimlerle yakınlaştığı bilinmektedir. Başmakalede ayrıca DP’den ayrılan Refik Şevket İnce, Lütfi Karaosmanoğlu ve Fuat Köprülü gibi isimlerin CHP ile yaklaşması eleştirilmekte ve bu kimselerin partiden ayrılışının Menderes’i güçlendirdiği iddia edilmektedir.

⁸⁷ Işıklar küçük yaşta 1946 yılında yapılan genel seçimleri Arapgir’de bir eşraf çocuğu olarak yakından gözlemlemiş, oyların bir odada sayılıp sonra yakıldığını, kendisinin çocuk yaşta olmasına rağmen hepsi tanıdık olan büyüklerin yanında bulunduğunu, onlara yardımcı olduğunu anlatmıştır. “Abdullah Işıklar ile Sözlü Tarih Görüşmesi (1.Bölüm)”, *Bisav Tv Youtube Kanalı*, saat/dakika: 01:13-01:15, <https://www.youtube.com/watch?v=wgOycnYmdEQ> [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

⁸⁸ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 2, 11 Ekim 1957, s. 1, 4.

⁸⁹ Seçimler başlığını taşıyan “Fetih” imzalı başmakale. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 2, 11 Ekim 1957, s. 1.

⁹⁰ Celal Bayar’a ait olarak bilinen “Devr-i sâbık yaratmayacağız.” sözünü DP’nin muhalefet döneminde ilk defa kullanan, iktidar döneminin başlangıcında da tekrarlayan Adnan Menderes olmuştur. Celal Bayar bu sözü beğenmese ve hatta eleştirse de partide kabul gördüğü için ses çıkarmamıştır. Bayar hatıralarında daha sonra DP Genel İdare Kurulu’nda alınan bu yöndeki kararı da partide ihtilaf çıkarmamak için kabul ettiğini yazmıştır. *Asırlık Çınar Celal Bayar*, 2. Cilt, Editörler: Nurettin Gülmez, Nejdet Bilgi, Ankara 2022, s. 620-621.

Muhalefet partilerinin birlikte hareket etmeye yönelik çabalarına rağmen Maraş CMP il başkanının “Şayet parti olarak iktidara gelmeyeceksek yine DP’nin kazanmasını canı gönülden isteriz.” şeklindeki beyanatından övgüyle söz edilmekte ve kendisi idealist olarak nitelenmektedir.⁹¹ *Fetih*’in aynı sayısında “İstifa Rezaleti” adlı başka bir haberde ise listelere giremediği için DP’den ayrılanlar⁹² kınanmaktadır.⁹³

Fetih’in “İşte Seviyeleri” başlığını taşıyan bir haberinde Hürriyet Partisi’nin 1957 seçimlerinde kullandığı, köylü vatandaşlara hitap eden “Öküzünü 3 liraya nallıyordun, şimdi 15 liraya nallıyorsun” şeklindeki seçim afişleri eleştirilmiştir.⁹⁴ “Siyaset” başlığını taşıyan başka bir haberde ise, vaktiyle İnönü’ye çok sert ifadelerle yüklenen emekli general Sadık Aldoğan’ın kendisini ziyaret ettiği duyurulmakta ve bu ziyaret ilkesizlik olarak gösterilmektedir. Buna göre Sadık Aldoğan 1950’de radyoda “Ceketimi satacağım, Ankara’ya gideceğim ve millet iradesinin tasfiye edeceği diktatörün Çankaya’dan taşındığını seyredeceğim.” şeklinde bir konuşma yapmış ve halk arasında İnönü’ye muhalefetiyle meşhur olmuştur.⁹⁵

Görsel 7: Hürriyet Partisi seçim afişi, 1957.

Kaynak: Kadri Unat, “Seçim Afişleri Işığında Hürriyet Partisi’nin 1957 Genel Seçimi Kampanyası”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Güz (27), 2017, s. 267-291.

CHP’nin 1957 seçimlerini kazanmak için ciddi anlamda çaba gösterdiği, toplumun farklı kesimlerine çeşitli vaatlerle bulunduğu⁹⁶, partide ve listelerde gençleri

⁹¹ “İdealist Başkan” başlığıyla verilen haber. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 2, 11 Ekim 1957, s. 4.

⁹² “Antalya milletvekili Burhaneddin Onat DP’den ayrıldı. Seçimlerden önce başka istifalar da olmaktadır.” Feroz Ahmad, Bedia Turgay Ahmad, *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, 1. Baskı, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1976, s. 169.

⁹³ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 2, 11 Ekim 1957, s. 1, 4.

⁹⁴ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 2, 11 Ekim 1957, s. 1.

⁹⁵ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 2, 11 Ekim 1957, s. 4.

ön plana çıkardığı bir dönemde yayın hayatına başlamış olan haftalık *Fetih* gazetesinin seçimden bir hafta önceki nüshasında yayımlanan “Seçim Kampanyasında” başlıklı manşet haberinde partilerin meydanlardaki vaatleri anlatılırken İsmet İnönü’nün sözleri olarak geçen cümleler dikkati çekmektedir. Buna göre, İnönü, CHP iktidara geldikten altı ay sonra yani 1958 yılı Mayıs ayında seçimleri yenileyeceklerini, bu süre zarfında demokratik nizamı yeniden kurarak iktisadî hayata istikrar ve emniyet getireceklerini açıklamıştır. İnönü konuşmasında sadece CHP’ye değil, diğer muhalefet partilerine verilecek oyların da iktidarın değişmesine yardımcı olacağını vurgulamış, bir iktidar değişiminin memleketin yararına olduğu gibi DP için de iyi olacağını iddia etmiştir. Haberde İnönü’nün Trabzon’da sıraladığı vaatler alaycı bir dille yerilmiştir.⁹⁷

Başbakan Menderes’in Afyon, Erzurum ve Trabzon’daki seçim konuşmalarından kesitler yayımlayan *Fetih*’in DP’ye açık destek verdiği görülmektedir. Menderes bu illerdeki açık hava konuşmalarında memleketin fabrikalar, barajlar, yollar ve köprülerle donatıldığını; yeni baştan köyler, kasabalar, şehirler kurulduğunu; muhalefetin pahalılık, iktisadî buhran iddialarının yersiz olduğunu; diktatörlük ve müstebitlik suçlamalarının haksız birer itham olduğunu; diktatörlüklerde seçimlerin nasıl yapıldığını bu ülkede herkesin bildiğini fakat İsmet İnönü’nün seçimleri kaybettiğinden beri bir iftira ve yalan kampanyası yürüttüğünü; aslında ülkede bir “iktisadî istiklâl mücadelesi” verildiğini anlatmıştır. Konuşmalardan nakledilen sözlerin önemli bir kısmı İnönü’ye yönelik eleştirilere ayrılmış ve DP’den verilen haberin sonuna bir yorum eklenmiştir. Yorumda Menderes’in “iktisadi istiklal mücadelesi”nin cezbesi içinde konuştuğu, vaziyete bakılırsa başladığı kalkınma hamlesini tamamlama imkânı bulacağı ve beraber olması gerekirken sonraya bıraktığı “manevi kalkınma” hamlesi için şartların bu defa öncekilerden daha müsait olduğunu göreceği iddia edilmiştir.⁹⁸ *Fetih*’in de içinde bulunduğu dindar çevrelerin Menderes’ten beklentilerini ifade eden bu cümledeki “manevi kalkınma” tabiri Türk siyasi hayatının daha sonraki dönemlerinde de sıkça karşımıza çıkmıştır.⁹⁹

⁹⁶ 10 Ekim 1957: CHP herkese her şeyin verileceğini vaat ediyordu. CHP’nin açıklanan seçim bildirisinde grev hakkı, memurlara sendika hakkı, anti demokratik kanunların kaldırılması, seçimlerde nispi temsil sisteminin kurulması, partizan bir idareye son verilmesi, ikinci bir meclisin ve anayasa mahkemesinin kurulması yer almaktaydı. Ahmad, *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, s. 169.

⁹⁷ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 3, 18 Ekim 1957, s. 1, 4.

⁹⁸ “Seçim Kampanyasında” başlıklı manşet haberi. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 3, 18 Ekim 1957, s. 1, 4.

⁹⁹ Necmettin Erbakan “Manevi Kalkınma” söylemini 1969 Bağımsızlar Hareketi’yle başladığı siyasi hayatında 1980’e kadar kullanmış, bundan sonra maddî ve manevi kalkınma tabirleri yerine “Adil Düzen” kavramını kullanmıştır. Bk. İrfan Ersin, Cengizhan Yıldırım, “Necmettin Erbakan’ın Manevi Kalkınma Söyleminin İslam Ekonomisi İçerisindeki Yeri ve Sosyal Sermaye ile Asimetrik Bilgi Konularıyla İlişkisi”, *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi*, 2016, Yıl: 2, Cilt: 2, Sayı: 1, (2016), s. 141-158.

Seçim ncesinde *Fetih*’in gündeminde dikkati çeken bir husus da muhalefet partilerinin birlikte hareket etmeleridir.¹⁰⁰ Hürriyet Partisi Genel Başkanı Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu’nun “İktidardan kurtulmak için reynizi vilayetinizdeki en güçlü muhalefet partisine verin.” şeklindeki konuşması *Fetih*’te haberleştirilmiş ve yerilmiştir. Seçim kanunun değişmesi dolayısıyla CHP ile resmi ittifak yapma imkânından mahrum kalan bir diğer muhalefet partisi de Cumhuriyetçi Millet Partisi’dir. Nitekim partinin Genel Başkan Vekili Fuat Arna, CHP’yi eleştirirken İsmet İnönü’y “Manevi tahtına oturmuş tarihi bir lider.” diyerek övmüş ve bu durum *Fetih* stnlarında eleştiri konusu yapılmıştır.¹⁰¹ Aynı şekilde Hürriyet Partisi’nin Gençlik Fikir Ocakları Başkanı ile CHP Gençlik Kolu Başkanı’nın ortak basın açıklaması yapması da gazetenin gündemine aldığı bir diğer haberdir. Cumhuriyet gazetesinin bu basın toplantısını “Gençlik DP’ye karşı cephe aldı!” şeklinde vermesi ve bütün gençliği aynı grşteymiş gibi göstermesi de *Fetih* stnlarında ele alınmış, Cumhuriyet’in birkaç kişilik bir basın toplantısını böyle haberleştirmesi tarafsızlık görüntüsü altında yapılan bir tahrik faaliyeti olarak değerlendirilmiştir.¹⁰² özetle, *Fetih*’in okuyucu kitlesine, diğer muhalefet partilerinin ve tarafsız gibi görünen bazı yayın organlarının CHP güdümünde olduğu mesajı verilmiştir.

“Senet” başlığıyla *Fetih* imzalı olarak yayımlanan birinci sayfadaki başmakalede ise CHP yönetiminin milletvekili adaylarına imzalattığı bir taahhüt senedi gündeme getirilmiştir. CHP milletvekili adaylarına imzalatılan bu belgeye göre, CHP iktidara gelirse 6 ay içinde çift meclis ve nispi temsil uygulaması yürürlüğe girecek, niversiteye muhtariyet verilecek, matbuat hürriyeti ve hâkim teminatı sağlanacak ve 6 ay sonra yeni bir seçim yapılacaktır.¹⁰³ Başmakalede CHP’nin bu vaatlerine kimsenin inanmayacağı, hiçbir zaman icraya konmayacak bu hayali senetlerle çocukça bir seçim oyununa girişildiği iddia edilmiştir. Gazetelerde 90 yaşındaki CHP milletvekili adayı Hüseyin Cahit Yalçın’ın hasta yatağında bu senedi imzalarken resimlerinin

¹⁰⁰ 1957 yılı seçim sonuçları incelendiğinde CHP-CMP oylarının toplamda DP oylarını aştığı görülmektedir. Bu durum mevcut seçim kanununa 7037 sayılı kanunla bir madde eklenmesi suretiyle yapılan değişikliğin, muhalefet partilerinin milletvekili listelerinde birlikte hareket etmesini engellediği için, iktidar lehine netice verdiğini göstermektedir. 1957 genel seçim sonuçları için bk. Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, s. 300.

¹⁰¹ “Seçim Kampanyasında” başlıklı manşet haberi. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 3, 18 Ekim 1957, s. 1, 4.

¹⁰² “Haber Namusu!” başlıklı yazı, *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 3, 18 Ekim 1957, s. 1, 3.

¹⁰³ CHP’nin 1957 yılındaki seçim vaatlerinin önemli bir kısmı, 14 Ocak 1959 günü CHP 14. Kurultayı’nda ilan edilen İlk Hedefler Beyannamesi’nde de yer almıştır. TBMM’nin yanında ikinci bir meclis kurulacağı, nispi temsil sisteminin getirileceği ve basın hürriyetinin temin edileceği vb. konular ele alınmıştır. Beyannamede CHP’nin muhalefeti bir araya toplama projesi olan 1958 yılındaki G Birliğine de atıf yapılmıştır. Fatih Tuğluoğlu, “CHP’nin 14. Kurultayı ve İlk Hedefler Beyannamesi”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 60, (Bahar 2017), s. 297.

yayınlanması da komik senet oyununa bir merhamet unsuru ilave etmek olarak nitelenmiştir.¹⁰⁴

“Menderes-İnönü” başlığıyla liderlerin seçim dönemindeki günlük temposunu konu alan bir başka haberde ise iki siyasi lider arasında karşılaştırma yapıldığı görülmektedir. Menderes başlığı altında çalışkanlığı, az uyuması, çok erken saatte uyanması, kahvaltı yapmadan çalışmaya başlaması, yemek konusunda seçici olmaması, halkın her yerde kendisini coşku ile karşılayıp etrafını çevrelemesi, halkın verdiği mektupları Menderes’in cevaplandırması, konuşmalarını Allah’ın adını anarak bitirmesi gibi övücü ifadeler kullanılmıştır. İnönü’nün günlük temposu nakledilirken ise sekiz saat uyumaya özen gösterdiği, kahvaltıya önem verdiği, yemekle beraber votka ve viski içtiği, kendisini karşılayan kadın gruplarına el öptürdüğü gibi gazetenin olumsuz bulduğu özellikler yazılmıştır. İsmet Paşa’nın Samsun yolunda genç bir hoca tarafından karşılandığı, paşanın otomobilden inerek hocayı yanaklarından öptüğü ve kendisini zaman zaman ziyarete gelen bu hocayı laikliği anlamış olduğu için sevdiğini söylediği de vurgulanmıştır.¹⁰⁵ İki liderin karşılaştırıldığı bu haberde olduğu gibi, aslında gazetede yer alan bütün siyasi haberlerin dilinde CHP karşıtlığı açıkça görülmektedir.

Fetih’te doğrudan siyasi içerik taşımamakla beraber siyasi mesaj veren yazılar da görülmektedir. Zaman zaman bu amaçla başka gazetelerden alıntılar yapılmıştır. Örneğin, Peyami Safa’dan alıntılanan bir köşe yazısında CHP ileri gelenlerinden Şemseddin Günaltay’ın eski görüşleri ile yeni görüşleri karşılaştırılarak alaycı bir şekilde eleştirilmesi dikkati çekmektedir. Alıntılanan yazıda Peyami Safa, karışık bir meseleden dolayı arkadaşıyla bahse tutuşan genç bir okurundan aşağıdaki minvalde bir mektup aldığını yazmıştır:

“M. Şemseddin rahmetli babamın daima hürmetle andığı bir hocasıydı. Zulmetten Nura ve Hurafattan Hakikate adlı kitaplarını bana okutmuştu. Kendisini eski Sebilürreşad muharriri ve din âlimi olarak biliyorum. Hatta bir eserinde Müslümanlıkta din ve dünya işlerinin ayrılamayacağını izah ederek laikliğe hücum ettiğini hatırlıyorum. Bir de CHP kongresinde ortaokullara din dersi konulması aleyhinde sert beyanatlar veren, mecliste Kur’an-ı Kerim’in artık hükmü kalmadığını söyleyen eski başvekil CHP’li Şemseddin Günaltay vardır. Ben diyorum ki, M. Şemseddin başka, Şemseddin Günaltay başkadır.

¹⁰⁴ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 3, 18 Ekim 1957, s. 1.

¹⁰⁵ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 3, 18 Ekim 1957, s. 4.

Arkadaşım hayır diyor, ikisi de aynı adamdır. Çok rica ederim bize hakikati bildiriniz.”¹⁰⁶

Peyami Safa yazısının devamında, mektubunu naklettiği okuruna esprili bir cevap vererek şunları yazmıştır:

“Siz de haklısınız, arkadaşınız da haklıdır. Bu iki zat aynı tarihte doğmuşlardır, aynı hayatı yaşamışlardır, aynı evde otururlar, hatta aynı vücudun içindedirler... Her ikisi de o kadar muhterem ve iyi insandır ki, birbirine zıt fikirlere sahip oldukları halde aynı kafatasının, aynı kalbin içinde kırk yıldan beri birbirleriyle ihtilafsız ve kavgasız yaşarlar. Aralarındaki münakaşayı dışarı sızdırmazlar. Siz bir gönülde iki sevda olamaz diyen mahut şarkıya bakmayın. Bir vücutta iki ruh rahatça oturabiliyor ve pekâlâ geçinip gidiyor. Şimdi mesken buhranı var.”¹⁰⁷

Her hafta Cuma günleri yayımlanan *Fetih* gazetesinin seçim haftasına denk gelen 4. sayısında seçim yasakları dolayısıyla siyasi haber veya yorum görünmemekle beraber ilk sayfada yayımlanan “Alamet” başlıklı imzasız bir yazıda isim vermeksizin DP’nin seçim zaferi müjdelendiği:

“Rebiülevvel ayının ilk günü gökyüzünde şahane bir ilahi tecellinin şahidi olduk: Hilâl’in iki ucu arasına parlak bir yıldız gelip yerleşmiş ve sanki elle yapılmış gibi muntazam bir sembol göklerimizde pırlanta ışıyla aydınlatmakta... Göklerdeki alamet bu seçimlerle ilgili bir zuhura işaretse netice sun’i peykten¹⁰⁸ daha şaşırtıcı bir sürpriz olarak Hürriyet Heykelinden Kremlin Burçlarına kadar bütün dünyayı sarsacak ve kendine getirecektir.”¹⁰⁹

Fetih’te, seçimlerin ardından yayımlanan birkaç sayı boyunca sonuçların yorumlandığı ve seçim sürecine ilişkin tartışmaların ele alındığı görülmektedir. Örneğin, “Netice” başlığını taşıyan *Fetih* imzalı başmakalede, seçimlerin gayet çetin geçtiği, iç ve dış şartların gayet nazik olduğu bir dönemde DP açısından bir ölüm kalım meselesi şeklinde cereyan ettiği ifade edilmektedir. CHP’nin seçimleri almak için yaptığı çalışmalara değinildikten sonra her şeye rağmen neticenin milletin hayrına olduğu hükmü verilmektedir. DP içinde bir tasfiye yaşandığı, milletvekili olan isimlere bakılırsa parti içinde Menderes’in güçlendiği ve seçim neticesinin Menderes’e bir ihtar içerdiği iddia edilmektedir. *Fetih*’e göre bu ihtar, Menderes’in, hızından kaybetmeden devam ettirmesi gereken maddi kalkınmanın yanında bir an önce manevi ve mefkûrevî

¹⁰⁶ Peyami Safa imzalı “Karışık Bir Meselenin Halli” başlıklı köşe yazısı. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 3, 18 Ekim 1957, s. 3.

¹⁰⁷ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 3, 18 Ekim 1957, s. 3.

¹⁰⁸ Sun’i peyk, uzaya gönderilen uydular için kullanılan bir tabir olup, burada ilk defa SSCB tarafından uzaya gönderilen Sputnik-1 adlı uydu kastedilmektedir. O günlerde Dünya’nın bir numaralı gündemi bu konuydu.

¹⁰⁹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 4, 25 Ekim 1957, s. 1.

kalkınma hamlelerine yönelmesi gerektiğidir. Türk milletinin ruhunun ve mukaddesat kökünün bunu beklediği, bu yöndeki hamlelerin memleketi adeta cennet rengiyle süsleyeceği, Menderes'in esasen bu konuyu çok iyi bildiği, fakat icabını yapmak için yol ve fırsat kullanmakta bir hayli vakit kaybettiği ve bir an önce kararını vererek harekete geçmesi lazım geldiği anlatılmıştır. *Fetih*'in başmakalesine göre, seçimlerden çıkan asıl önemli sonuçlar bunlardır ve görüldüğü gibi başmakale Menderes'i dini hayatı canlandırmak için adım atmaya teşvik edici bir dille yazılmıştır.¹¹⁰

“Seçimlerde Meydana Çıkan Manalar” başlığını taşıyan manşet haberinde CHP ve lideri İnönü ağır ve alaycı bir dille eleştirilmiş, esasen CHP'nin “devri sabık yaratmamak gibi sakîm bir mantık ve maraz getiren bir merhamet” yüzünden halen yaşamaya devam ettiği iddia edilerek DP'nin CHP'ye karşı tutumu yumuşak bulunarak eleştirilmektedir. Ayrıca Hürriyet Partisi'nin seçimlerde yaşadığı hezimete değinilmekte, genel başkan Fevzi Lütüfî Karaosmanoğlu ve DP'den ayrılarak Hürriyet Partisi'ne geçen milletvekillerinin yerden yere vurulduğu görülmektedir. Karaosmanoğlu'nun seçim sonuçları hakkında “Bu kötü netice karşısında suçlu arayacak değilim. Hepimiz, partiler de, matbuatımız da ve nihayet milletimiz de hatalıdır.” şeklindeki beyanatu üzerinde bilhassa durularak, sözleri demokrasi kavramı üzerinden eleştirilmektedir.¹¹¹ CHP genel başkanı İnönü'nün seçimlerde usulsüzlükler¹¹² yaşandığı, bu nedenle İstanbul seçimlerinin mutlaka yenilenmesi gerektiği yönündeki açıklamaları da haberde ele alınmıştır. İnönü ayrıca on beş vilayetteki itirazların incelenmesinin lüzumlu olduğu, seçim sonuçlarının erken ilan edildiği, hali hazırda kanunen seçimi kimin kazandığının belli olmadığı yönünde iddialarda bulunmuştur. Bütün bu açıklamalara da söz konusu yazı içinde değinilmiş ve DP lehine olacak şekilde yorumlanmıştır. İnönü'nün sözleri özellikle 1946 seçimleri zikredilerek alaycı bir dille eleştirilmiştir.¹¹³

“Şefçi” başlığını taşıyan bir kısa yazıda İnönü'nün damadı Metin Toker hedef alınmaktadır. Toker'in vaktiyle *Zafer* gazetesinde Menderes lehine yazılar yazdığı, Menderes'e diktatör demeyi doğru bulmayarak demokrasiler güçlü şeflere muhtaçtır şeklinde ifadeleri olduğu belirtilmiştir. Toker'in İnönü'ye damat olduktan sonra da şefçiliğe devam ettiği, fakat bu sefer “milli damat” olarak kayınpederini müdafaa ettiği

¹¹⁰ “Netice” başlıklı başmakale. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 5, 01 Kasım 1957, s. 1.

¹¹¹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 5, 01 Kasım 1957, s. 1.

¹¹² 16 Kasım 1957: CHP seçimler üzerine yaptığı incelemenin sonuçlarını açıkladı. Daha sonra kitap halinde basıldı. Seçim Neticeleri (Ankara, 1959). Ahmad, *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, s. 169.

¹¹³ “Seçimlerde Meydan Çıkan Manalar” başlıklı manşet haberi. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 5, 01 Kasım 1957, s. 1, 4.

ironik bir dille ele alınmakta ve “dedikodu karaborsacılığından hapishaneye girdiği” yazılmaktadır.¹¹⁴

Seçim sürecinde başlayan gergin siyasi ortamın bir süre daha devam ettiği, *Fetih* gazetesinin siyasi haberlerine de bu durumun yansıdığı görülmektedir. Nitekim seçimlerden on gün sonra *Fetih* “Fesat ve Hıyanet Ocağı CHP Kapanacak mı?” şeklinde bir manşetle çıkmıştır. Manşetten verilerek yayımlanan uzunca bir siyasi yorum yazısı olan makalede, İnönü ve CHP ileri gelenlerinin henüz seçimi hangi tarafın kazandığının belli olmadığı yönündeki beyanatları sert şekilde eleştirilmekte, CHP’nin kendi taraftarlarını kıyama hazırladığı yazılmaktadır.¹¹⁵

Görsel 8: 1957 seçimi sonrasında bir manşet haberi.

Kaynak: *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 6, 08 Kasım 1957, s. 1.

¹¹⁴ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 5, 01 Kasım 1957, s. 1.

¹¹⁵ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 6, 08 Kasım 1957, s. 1, 4.

Tahlilci imzasıyla yayımlanan makalenin devamında geçmişe yapılan göndermelerle İttihat ve Terakki Cemiyeti'nden, Mason teşkilatından, tek parti dönemindeki kanunsuz uygulamalardan ve 1946 seçimlerindeki usulsüzlüklerden bahsedilmektedir. Ülke genelinde seçim sonuçları sebebiyle çeşitli olaylar meydana geldiği, zaman zaman kan döküldüğü ve büyük bir toplumsal kargaşa çıkarılmak istendiği dile getirilmiştir. Başbakan Menderes'in halkı sükûnete davet ettiği, bu meyanda radyo konuşmaları yaptığı, seçimlerde hiçbir şaibe olmadığının yabancı gözlemciler tarafından ifade edildiği de açıklanmaktadır. Ayrıca İnönü ve Menderes arasında gidip gelen telgraflar da konu edilmektedir. CHP'lilerin seçim sonuçlarını kabul etmeyerek memlekette anarşi ve keşmekeşe yol açtıkları iddia edilmiş, hal-i hazırda seçimleri kimin kazandığının belli olmadığı yönünde açıklamalar yapmaları ise suçlayıcı bir dille eleştirilmiştir. Ardından "CHP'nin kapanacağı hakkında duyduğumuz şayanın tahakkukunu bütün kalbimizle temenni etmekte ve zaruri görmekteyiz" denilmiştir.¹¹⁶

Seçimlerden sonraki günlerde siyasi ortamın gerginliğini gösteren başka bir haber de Cemil Sait Barlas'ın tutuklanması hakkındadır. Habere göre, eski devlet bakanlarından CHP Gaziantep milletvekili aday Barlas'ın sahibi olduğu haftalık gazetede kendi imzasıyla "Türk Milletini Sosyalizm Kurtaracaktır" başlıklı bir yazı neşretmesi ve 28 Ekim akşamı vukuu bulan bazı müessif hadiseleri¹¹⁷ kışkırtması tutuklanmasına yol açmıştır. Ayrıca CHP Gaziantep adaylarının bir kısmının tutuklandığı da haberde yer almıştır.¹¹⁸

"Seçmen" başlıklı kısa yazıda, *Cumhuriyet* gazetesinin bir haberi ele alınmaktadır. Buna göre *Cumhuriyet* gazetesi başmuharriri Nadir Nadi seçmen kâğıdı elinde bulunmasına rağmen kütükte ismi olmadığı için oy kullanamamıştır ve aynı durumda başka seçmenler de vardır. *Cumhuriyet* gazetesinin seçimlerde şaibe iddialarını doğrulamak için yayımladığı haber, *Fetih*'te ironik bir dille ele alınmış ve Nadir

¹¹⁶ Tahlilci imzasıyla yayımlanan "Fesat ve Hıyanet Ocağı CHP Kapanacak mı?" başlıklı manşet haberi. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 6, 08 Kasım 1957, s. 1, 4.

¹¹⁷ 1957 genel seçimlerinde Gaziantep'te DP 1136 oy farkıyla birinci parti olurken, CHP ikinci parti olmuştu. Seçim sistemine göre, birinci olan parti o ildeki bütün milletvekilliklerini kazanmaktaydı. Cumhuriyet Bayramı törenlerine katılan 2500 civarında CHP mensubunun DP binasını taşa tutması sırasında olaylar büyümüş, bir çocuk ve bir komiser hayatını kaybetmişti. Gaziantep'te DP'lilerin 60 bin kişinin katıldığı bir mitingle gövde gösterisi yapması olayları yeniden alevlendirmiş, şehir üzerinde askeri uçaklar uçurulmuştur. İnönü'nün hükümetin olaylara yaklaşımını eleştirmesine mukabil, Menderes CHP liderini "ihtilalci metotlarla" çalışmakla itham etmiştir. Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, s. 299.

¹¹⁸ "Cemil Sait Barlas'ın Tevkifi" başlıklı haber. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 6, 08 Kasım 1957, s. 1.

Nadi'nin milletvekili olmasına rağmen yılın büyük kısmını Avrupa'da geçirdiği için Avrupalı zannedilmiş olabileceği yazılmıştır.¹¹⁹

Seçim sonuçlarını analiz eden Salih Özcan imzalı “Basiretli Tefrik” başlıklı yazıda ise seçim kampanyasında kullanılan dini söylemler ve bu bahiste partiler arasındaki rekabete değinilmiştir. Yazıda DP'nin yaptığı dini hizmetlerle övünmeye hakkı olduğu vurgulandıktan sonra, milletin yeni dönemde manevi sahada bilgi, iyi niyet ve sabırla yatırımlar yapılmasını beklediği, nesillere şamil asıl kalkınmanın böyle mümkün olacağı ifade edilmiştir.¹²⁰

Türk siyasi hayatında dönem dönem gündeme gelen, “cahil” kitlelerin hangi partiye oy verdiği tartışmasını anımsatan bir örneğe de *Fetih* sütunlarında yer verilmiştir. “Semere” başlıklı imzasız yazıda “CHP'nin seçimleri hep şarkta kazanması tuhaf değil mi?” şeklinde bir soru gündeme getirilmiştir. Yazıda “27 yıllık iktidarı döneminde doğu illerinde katliam, gasp, terzil, kitleler halinde tehcir gibi uygulamalar yapan; buna mukabil doğuya okul, camii, çeşme gibi tek bir hizmet götürmeyen CHP'nin nasıl olup da en çok oyu buralardan aldığı” bir tartışma konusu olarak ortaya atılmıştır. Netice olarak da “Galiba CHP, şarkı 27 yıl mektepsiz bırakmanın semeresini topluyor!” şeklinde bir yorum yapılmıştır.¹²¹

“Bilinmeyen tarafları ile İnönü” başlığını taşıyan bir manşet haberinde İnönü ve aile fertleri tarafından yapıldığı iddia edilen bir takım yolsuzluklar anlatılmaktadır. Bu iddialar Arif Oruç'un Bulgaristan'da yayımladığı “Yarın adlı bir takım broşürler”den “aynen” alıntı şeklinde verilmiştir. *Fetih*, manşetinde Arif Oruç'u geçenlerde vefat eden muharrir olarak tanımlamaktaysa da Oruç, o tarihten yedi yıl önce vefat etmiştir. İddiaların biri, İnönü'nün kardeşi Rıza Bey'in (Temelli) ticari faaliyetlerinde bir takım usulsüzlükler yaptığı ve bu hususta İnönü'den destek gördüğü şeklindedir. Bir diğeri Ayazpaşa Kabristanı'nın şaibeli bir şahsa satılarak şahsi mülke dönüştürüldüğü, bu kişinin arsa haline getirdiği kabristanı hükümet ileri gelenlerine sattığı, bu arada bir apartmanlık yeri de İnönü ailesine hediye ettiği yolundadır. Böylece *Fetih*, yıllar önce yayımlanmış bir takım iddiaları tekrar ve üstelik manşetten gündeme getirmiştir.¹²²

Köylünün CHP dönemindeki durumuyla DP dönemi kısaca karşılaştıran bir köşe yazısı da atıfta yaptığı isimler itibarıyla ilginçtir. Eski iktidarın Hasan Âli'ler, Tonguç

¹¹⁹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 6, 08 Kasım 1957, s. 1.

¹²⁰ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 6, 08 Kasım 1957, s. 2.

¹²¹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 6, 08 Kasım 1957, s. 2.

¹²² *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 7, 15 Kasım 1957, s. 1, 4.

Babalar ve sınırdan geçerken vurulan Sebahattin Ali'lerle köylüyü kalkındırma çalışmaları yaptığı dile getirilen yazıda "Ulu Allahım bizi korudu." şeklinde alaycı bir üslupla yorum yapılmıştır. DP döneminde ise, iktisadi bir anlayışın köye ve vatan sathına yayıldığı, köylünün ve üreticinin para görmeye başladığı kaydedilmiştir.¹²³

Seçim atmosferinden sonra siyasi içerikli haberler azalmakla beraber *Fetih*'te günlük siyasete dair haber ve yorumların az da olsa yer aldığı görülmektedir. Özellikle okuyucu kitlesinin ilgisini çekebilecek mahiyette haber ve yorumlar yer almıştır. Örneğin; seçimden sonra kurulan hükümet hakkında herhangi bir haber yayımlanmamış fakat Tevfik İleri'nin 5. Menderes Kabinesi'nde de yer alışından duyulan memnuniyet ifade edilmiştir. İleri ile Menderes'in iki yakın dost olarak ele ele ve kafa kafaya vermiş oldukları, bundan memleket için hayırlı neticeler umulduğu yazılmıştır.¹²⁴

"Milli Huzura Karşı Tecavüzler/Artık Yeter" manşeti TBMM'de hükümet programının okunması sırasında yaşanan sert tartışmaları konu edinmiştir. Tartışmaların içeriği hakkında bilgi vermeyen gazete, seçim sonuçlarını hazmedemediği ve memleketi kaosa sürüklemek istediği gerekçesiyle CHP Genel Başkanı İnönü'yü hedef almakta, onu tahrikleriyle seçimler esnasında ve sonrasında ülkenin bazı yerlerini kan ve alev içinde bırakmakla itham etmektedir. Hükümeti sert tedbirler alarak milli huzura karşı yapılan tecavüzleri sona erdirmeye davet eden *Fetih*, CHP'yi kastederek "Nihai netice fesat ocağını tamamen söndürülmesi olmalıdır." cümlesiyle manşet haberini sonlandırmaktadır.¹²⁵ Görüldüğü gibi siyasi ortam seçimlerden sonra da gayet gergindir.

Time dergisinin meşhur Menderes kapağı da *Fetih*'in gündemine girmiştir. "Türkiye ve Time" başlığıyla verilen haberde *Time*'in Menderes'i süngü ve kılıç gölgesinde gösteren kapak fotoğrafı da yer almıştır.¹²⁶ İlginç olan *Time*'in böyle bir görsel kullandığı dönemde Türkiye'nin 9 Subay Olayı ile çalkanıyor olmasıdır.¹²⁷ *Fetih*'in habere göre, 5 milyon satışı olan *Time* dergisi, bir Türkiye sayısı yapmış ve burada Türkiye'ye dair çeşitli konular ele alınmıştır. Tarafsız ve ağırbaşlı görünmeye çalışarak hazırlanmış olsa da Türkiye aleyhine bazı yorumlar burada yer almıştır.

¹²³ Kemal Uysal imzasını taşıyan "Hakim Millet" başlıklı köşe yazısı. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 9, 29 Kasım 1957, s. 3.

¹²⁴ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 9, 29 Kasım 1957, s. 1.

¹²⁵ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 11, 13 Aralık 1957, s. 1, 4.

¹²⁶ *Time* dergisinin Menderes'i kılıç ve süngü önünde gösteren bir kapakla yayımladığı tarih 3 Şubat 1958'dir. Tuğba Belenli, "Adnan Menderes'in Time Dergisi'ne Kapak Olması ve Bu Çerçeve O Dönem Türkiye'sine Bir Bakış", *Tarih Yolunda Bir Ömür Prof. Dr. Hale Şıvgın'a Armağan*, Gazi Kitabevi, Ankara 2020, s. 165.

¹²⁷ 1958 yılının ocak ayında hükümet aleyhine bir komplo hazırlamak ithamıyla İstanbul'da 9 subay tutuklanmış, Başbakan Menderes ordu komutanlarıyla İstanbul'da iki görüşme yapmış, yüksek rütbeli subaylar arasında yer değiştirmeler ve yeni atamalar yapılmıştır. Ahmad, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, s. 175.

Menderes'in büyük bir kalkınma hamlesine öncülük etmesini takdir edilirken onun aceleciliği ve hızlı gidişatı doğru bulunmamaktadır. Hızlı kalkınma ihtirası nedeniyle Türkiye'nin dış kredisi sarsılmış, parasının değeri düşmüş ve enflasyonu yükselmiştir. *Fetih*'e göre *Time* Türkiye'yi iktisadi buhran içinde çaresiz kalmış bir felaket diyarı olarak göstermiştir. Üstelik söz konusu yazı *Time*'de yayımlanmadan önce, Türkiye'deki bir gazete tarafından temin edilmiş ve yayımlanmıştır. *Time* gibi bir derginin Türkiye'nin kalkınmasını ne kadar samimi olarak isteyip istemeyeceği sorgulayan *Fetih*, onunla aynı yönde yayın yapan Türkiye'deki gazetenin de utanç duyması gerektiğini yazmıştır.¹²⁸

Nihat Erim'in gazetecilere verdiği bir beyanat da *Fetih* sütunlarına konu olmuştur. "CHP İktidarı Alsaydı" başlıklı habere göre, Erim¹²⁹ gazetecilere Türkiye, Yunanistan ve İsrail'in federal bir devlet halinde birleşerek tek orduya, tek bayrağa ve tek hükumete sahip olmaları gerektiği söylemiştir. *Fetih*'in haberine göre, Erim bu açıklamayı, Müslüman Arap devletlerinin birleşerek¹³⁰ tek devlet haline gelmesi üzerine yapmıştır ve sözleri şöyle yorumlamıştır:

"Demek CHP yeniden iktidara gelseydi Müslüman devletlerin birleşmesi karşısında takınacağı tavır, Türklüğün ve Müslümanlığın can düşmanlarıyla, ay yıldızlı bayraktan başka, melez bir bayrak altında birleşmek olacaktı, öyle mi? Nihat Erim Bey! Böyle bir ihtimale imkân tasavvur eden parti veya şahıs, ya aklını yahut vatanını kaybetmiş demektir."¹³¹

İnönü'nün evine misafir olan gençlerle yaptığı bir sohbet sırasında Kıbrıs Meselesi üzerine söylediği sözler *Fetih*'te ironik bir eleştiriye konu olmuştur. Buna göre, bir genç İnönü'ye Kıbrıs Meselesi hakkında ne düşündüğünü sormuş, o da "İnönü zamanında Kıbrıs davası diye bir mesele yoktu." diyerek karşılık vermiştir. Yazıda "Lozan'da bu basiretli siyasinin mesele haline getirmeden hallettiği davaları bir tarafa bırakalım." denildikten sonra Musul'un, 12 Ada'nın ve Batı Trakya'nın elden çıkış süreci konu edilmekte ve son olarak "Birçok mühim meseleleri dava haline getirmeden kapatıveren bu dahiyâne siyasetin hakkını teslim edelim!" denilmektedir.¹³² Görüldüğü

¹²⁸ "Türkiye ve Time" başlıklı haber. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 19, 07 Şubat 1958, s. 1, 3.

¹²⁹ Erim daha önce 14 Ekim 1954 tarihli *Halkçı*'da "Ortadoğu'da Değerli Bir Unsur İsrail Devleti" başlığıyla bir yazı kaleme almış ve Arap devletlerinin Türkiye'den bazı beklentilerinin yanlış olduğunu, İsrail'in ileride bölge barışı için yararlı olacağını iddia etmiştir. Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, s. 474.

¹³⁰ Irak ve Ürdün, Irak kralı Faysal'ın idaresinde birleşerek Federal Arap Devleti'ni kurdular, 14 Şubat 1958. Bu olay Türkiye'de iyi karşılandı. Ahmad, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, s. 176.

¹³¹ "CHP İktidarı Alsaydı" başlıklı yazı. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 21, 21 Şubat 1958, s. 1, 4.

¹³² "Dahiyane Siyaset" başlıklı (Y.) imzalı yazı. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 21, 21 Şubat 1958, s. 2.

gibi *Fetih* gazetesinde CHP ileri gelenlerinin basına yansıyan sözleri arasından seçilen cümleler birer polemik malzemesi olarak kullanılmaktadır.

Fuat Köprülü'ye neşren hakaret ettiği iddiasıyla yargılanıp mahkûm olan ve 8 aydır hapiste bulunan Kısakürek'in karar tashih talebinin kabul edilerek tahliye edildiğini; *Serdengeçti* mecmuası hakkında CHP Gaziantep milletvekili adayı Cemil Sait Barlas tarafından açılan davada mahkemenin yetkisizlik kararı vererek dosyayı Ankara Toplu Basın Mahkemesi'ne gönderdiğini *Fetih* sütunlarında okumak mümkündür.¹³³ Gerek Kısakürek gerekse *Serdengeçti* mecmuasının sahibi Osman Yüksel Serdengeçti *Fetih* gazetesinin sahibi ve okur çevresiyle yakın ilişki içinde olan kimselerdir.

“CHP'nin Altı Oku, Bir Zihniyeti Tahlil” başlıklı imzasız yazıda, CHP'nin kuruluşundan başlayarak iktidara geçme düşüncesinden başka her hangi bir ilkeye sahip olmayan bir parti olduğu iddia edilmiş ve CHP'nin de umdeleri olan Atatürk ilkeleri birer birer ele alınarak ve CHP döneminde bunların hiçbirine uyulmadığı örneklerle anlatılmıştır.¹³⁴ CHP'li milletvekillerinin tatillerini yurtdışında geçirmeleri konusu da *Fetih*'in eleştiri oklarını çeken ve ironi diliyle ele alınan konulardan biridir.¹³⁵

Fetih'in siyasi haberlerinde en yoğun olarak gündemine aldığı isim İnönü'dür. “General” başlığını taşıyan bir haber-yorumda CHP'yi destekleyen bir gazetede meşhur bir yazarın şu ifadeleri ele alınmıştır: “Dünyada generaller hâkim. Amerika'yı General Eisenhower yönetiyor, İspanya'da General Franko hükmediyor. Fransa'da General De Gaul işbaşına geçiyor. Sararmayın ve korkmayın DP'liler. İnönü de general!”. Bu cümleler üzerinden isim verilmeksizin yazarına ve İnönü'ye yönelik eleştiriler sıralanmıştır. Özellikle de “Memleketimizin İspanya olmasını istemediğimiz için generalinizi de istemiyoruz” cümlesi dikkat çekicidir.¹³⁶ Yine aynı sayıda başka bir haberde, meclis kürsüsünde bir konuşma yapan CHP milletvekili Hasan Tez'in kürsünden inince İnönü'nün ellerine sarılarak öptüğü, meclise dönerek “Hepinizin bu eli öpmesi lazım!” dediği nakledilmiş ve bu davranış köhne şeflik devrinin çağrıştıran bir davranış olarak yerilmiştir.¹³⁷ Bir başka haberde ise gazetecilerin yayın yasakları hakkında İnönü'ye soru sordukları, onun da “Bitti artık. Ben bir meseleyi ele aldım mı

¹³³ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 24, 14 Mart 1958, s. 1.

¹³⁴ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 37, 13 Haziran 1958, s. 3.

¹³⁵ CHP milletvekillerinin yurt dışı tatiller hakkında haberlerin yer aldığı *Fetih* nüshaları 11 Temmuz 1958 (41.sayı) ve 08 Ağustos 1958 (45.sayı) tarihli dir.

¹³⁶ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 38, 20 Haziran 1958, s. 4.

¹³⁷ “Hürriyet İsteyenler Krallara Taş mı Çıkartıyor?” başlıklı yazı. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 38, 20 Haziran 1958, s. 1, 4.

hallederim. Bunu da halledeceğim.” diye cevap verdiği yazılmış ve İnönü’nün konuşma tarzı eleştirilerek şefflik devrinde değiliz yorumu yapılmıştır.¹³⁸

İnönü’den övgüyle bahseden yayın organları da *Fetih*’teki yorumlara konu olmuş ve eleştirilerden nasibini almıştır. Örneğin; Kıbrıs konusunda Ankara’da bir miting yapıldığı gün İnönü’ye evinden çıkmamasının tavsiye edildiğini, bu tavsiyenin sebebinin ise halkın İnönü lehine tezahürat yapmasından korkulması olduğunu yazan *Cumhuriyet* gazetesi böyle bir eleştiriye konu olmuştur. *Fetih*, *Cumhuriyet*’in bu haberini şöyle ele almıştır: “İlahi gazete! Halk İnönü’yü görüp de neden daha fazla coşsun, şahsına tezahürat yapsın? Ah sen başımızda olsaydın, Kıbrıs meselesini de On İki Ada meselesi gibi hemen hallediverirdin diye mi?”¹³⁹ Bir başka örnek, *Akis* ve *Kim* dergileri hakkındadır. *Fetih*’te söz konusu yayın organlarında defalarca yer alan bir ilandan bahsedilerek, bu dergilerde DP iktidarının kendi milletvekilleri tarafından oyuna getirildiği yönündeki yayınlar alaycı bir dille eleştirilmektedir.¹⁴⁰

Türk Siyasi hayatında en çok tartışılan konulardan biri olan Vatan Cephesi’nin kurulması¹⁴¹ konusu *Fetih*’te ilk defa olarak Hasan Basri Çantay’ın manşetten verilen bir yazısıyla ele alınmıştır. Çantay yazısının girişinde “Vatan Cephesi’nin kurulabilmesi için her şeyden evvel vatan ve millet sevgisinin ruhlarımızda yerleşip kökleşmesi lazımdır. Bu da ancak imanlı olmaya bağlıdır” diyerek konuyu milli birlik ve beraberlik meselesi olarak kısaca ele aldıktan sonra vatan cephesini tartışmasını Kur’an-ı Kerim’in yeni harflerle yazılması tartışmasına bağlamıştır. Diyanet İşleri Başkanı’na karşı Kur’an-ı Kerim’in yeni harflerle yazılamayacağı yönündeki fetvası nedeniyle başlatılan kampanyayı eleştirmiş ve uzun uzadıya Kur’an-ı Kerim’in niçin Arap harflerinden başka bir alfabe ile yazılamayacağını açıklamıştır. Israrla üzerinde durduğu husus, bu zamana kadar bir sorun teşkil etmeyen dini uygulamaların siyasi zemine çekilerek tartışma konusu yapılmasıdır. Çantay, yazısının sonunu ise şöyle bağlamıştır: “Vatan Cephesi’ni kurmanın ilk şartı birbirimizi kötölemekten daima kaçınmak, zihinleri teşviş edici, içtimai sükûn ve ahengi bozucu en küçük bir harekete bile meydan vermemek, bilhassa mukaddes mevzulara tahrikçilikten son derece ictinâb etmektir. Allah

¹³⁸ “Sizler Artık Malumsunuz” başlıklı yazı. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 38, 20 Haziran 1958, s. 4.

¹³⁹ “Neden” başlıklı, (K.) imzalı yazı. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 39, 27 Haziran 1958, s. 1.

¹⁴⁰ “Öç Almak” başlıklı yazı. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 41, 11 Temmuz 1958, s. 1.

¹⁴¹ CHP İstanbul il kongresinde İnönü muhalefet partileri arasında işbirliği yapılması gerektiğini söylemiş, aynı günlerde Adnan Menderes partisinin Manisa il kongresinde “politika ve ihtirastan vareste vatandaşların kin ve husumet cephesine karşı bir vatan cephesi kurmalarını” istemiştir. Ahmad, *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, s. 185.

cümlemize insaf ve basiret versin. Amin.”¹⁴² Görüldüğü gibi Çantay, Vatan Cephesi’nin kurulmasını açıkça destekleyen bir tavır içerisinde değildir. Bilakis ülkedeki gerilim ortamının pek hayırlı neticeler vermeyeceğini sezmiş olduğu üslubundan anlaşılmaktadır. *Fetih*’te Vatan Cephesi hakkında Çantay’ın bu yazısından başka herhangi bir yazıya rastlanmamaktadır. Bu dönemden sonra aylık olarak yayın hayatına devam eden gazete anlaşıldığına göre Vatan Cephesi’ne açık destek vermiş değildir.¹⁴³ Çantay’ın siyasi mahiyetteki yazılarından dikkat çekici olan bir başkası da, Yahya Cem müstearıyla yazdığı “Ah o zamanlar” başlığını taşıyan, tek parti dönemini eleştirdiği bir köşe yazısıdır. Tek parti devrinin keyfi uygulamaları ve “göstermelik seçimleri” ironik bir dille anlatılmıştır.¹⁴⁴

1959 yılında sadece bir sayı yayımlanan *Fetih* gazetesi 1960 Ocak ayından itibaren tekrar aylık yayın hayatına başlamıştır. Bu dönemde *Fetih*’in gündelik siyasete dair haberleri daha çok laiklik ve dini özgürlükler meselesine dair haber ve yorumlardan müteşekkildir. Fakat *Fetih*’te yer alan bir haber, 27 Mayıs’tan iki ay önce ülkedeki siyasi iklimi göstermesi ve muhalefet cenahında iktidara karşı kullanılan dili yansıtmaları bakımından ilginçtir. “Kuvayı Milliye Ruhunun Gayesi” başlıklı manşet haberine göre, Adana’daki futbol sahasının şeref tribününde valinin yerine oturan bir CHP milletvekili vali ile yumruk yumruğa gelmiş ve “Kuvayı Milliye ruhu ile savaşıcağım” şeklinde bir açıklama yapmıştır. Aynı günlerde ordudan istifa eden bir subay da CHP’ye üye olmuş ve o da “Kuvayı Milliye ruhu ile savaşıcağımı” açıklamıştır. İsmet Paşa’nın da bu yönde açıklamaları olduğunu kaydeden *Fetih*, Kuvâ-yı Milliye’nin Kurtuluş Savaşı yıllarında hangi vasatta ortaya çıktığını izah ettikten sonra, “Ne Yunan ordusu ne de Anzavur gibi talancılar ortada bulunmadığına göre, bu efendiler kiminle savaşıacaklar? Öz vatandaşları ve çoğunlukla dünkü can ciğer arkadaşları olan DP’cilerle mi?!” diye sormaktadır. *Fetih*’in bu ifadelerle, DP’lilerin eski CHP’li olduklarını vurgulaması manidar niteliktedir.¹⁴⁵

¹⁴² Çantay’ın “Vatan Cephesi” başlıklı makalesi. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 47, 24 Ekim 1958, s. 1, 4.

¹⁴³ Işıklar, Vatan Cephesi hakkındaki görüşlerini hatıralarında şöyle açıklamıştır: “Vatan Cephesi katılanlar açıklanıyor radyoda, işin ciddiyetini bozan bir durumdu. Zayıf hareketlerdi. Ocak bucak teşkilatları kuruldu. Bir yerdeki ocak teşkilatı valisine kaymakamına etki ederdi, o mahalle hâkim olurdu. Bu da insanları tedirgin ediyordu. DP’nin bu yaptıklarını ben çırpınışa benzetiyorum. Ben bunların içindeydim. Ve iyi karşılanmıyordu. Bir sayıyı Vatan Cephesine vermiştim. İyi de sen niye destek verdin diyeceksiniz? O günkü atmosfer icabıydı. Halk Partisi zihniyetine karşı. Allah peygambere hakaret ediyorlar. Sakallılara hakaret ediyorlar. Müsamerele yapıyorlar filan. Bunlar da bizi tedirgin ediyordu. Behçet Kemal Çağların şiirleri filan rahatsız ediciydi.” “Abdullah Işıklar ile Sözlü Tarih Görüşmesi (3. Bölüm)”, *Bisav Tv Youtube Kanalı*, saat/dakika: 01:00-03:00, <https://www.youtube.com/watch?v=-PcRTcMOPU> [Erişim Tarihi: 11.06.2024].

¹⁴⁴ *Fetih*, Yıl: 2, Sayı: 50, 26 Aralık 1958, s. 1, 3.

¹⁴⁵ *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 55, 01 Nisan 1960, s. 1, 4.

27 Mayıs 1960 askeri darbesinin ardından iki sayı çıkan *Fetih* gazetesi bundan sonra yayın hayatına son vermiştir. Darbeden bir hafta sonra yayımlanan nüshasında siyasi nitelikte bir haber görünmemektedir. Ancak birinci sayfanın üstünde, gazeteye sonradan basıldığı belli olan, yeşil renkli “Kahraman ordumuzun başardığı zaferi ve yeni kabineyi bütün ruhumuzla kutlarız” cümlesi yer almıştır. Her ne kadar fuhuş konusunu ele alan bir yazı için kullanılmış olsa da, bu sayının ilk sayfasındaki kuru kafa resmi de dikkat çekicidir.¹⁴⁶

Görsel 9: *Fetih*’in 27 Mayıs’ın ardından yayımlanan sayısı.

Kaynak: *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 57, 03 Haziran 1960, s. 1.

Fetih’in son sayısında, 27 Mayıs sonrasında kurulan askeri yönetim nedeniyle gündelik siyasete dair haberler yer almamakla beraber, gündeme ışık tutan birkaç yazı bulmak mümkündür. Bunlardan biri Ali Fuat Başgil’in yeni Anayasa’da Atatürk

¹⁴⁶ *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 57, 03 Haziran 1960, s. 1.

ilkelerinin tanımının yapılması gerektiğine dair bir makalesidir.¹⁴⁷ Aynı sayıda *Fetih* imzalı olarak yayımlanan başmakale ise Milli Birlik Komitesi'ne açıkça destek vermesi bakımından dikkate değerdir. “Uyanış” başlığını taşıyan başmakalede, dünyanın buhranlı bir devrinde ve en kritik bölgesinde bulunan ülkemizin 27 Mayıs sabahı modası geçmiş partiliktan ve kısır tartışmalardan kurtarıldığı iddia edilmiştir. Sabık iktidar devrinde memlekette başlayan ufak tefek patırtıların bir kardeş kavgasının emareleri, bir felaket yolunun işaretleri sayılabileceği söylendikten sonra vatan düşmanlarına meydanı bırakmamak için Milli Birlik Komitesi (MBK) etrafında sınımsız birleşmek gerektiği savunulmuştur.¹⁴⁸ *Fetih*'in normal yayın politikasına taban tabana zıt bu görüşlerin, askeri darbe sonrasında toplum ve basın üzerinde oluşturulan baskı ortamının bir yansıması olduğu muhakkaktır.

Fetih'in son sayısında askeri darbeye dair bir başka yazı ise Ömer Kökden¹⁴⁹ imzasıyla manşetten verilen yayımlanan “27 Mayıs İnkılabını Gölgeleyenler” başlıklı makaledir. Kökden, yazısında 27 Mayıs darbesi ile birinci cumhuriyetin son bularak ikinci cumhuriyet devresine geçildiğini söyledikten sonra, nasıl birinci cumhuriyet öncesinde bir meclis hükümeti devresi yaşandı ve sonra cumhuriyet ilan edildi ise, şimdi de MBK'nin bir manada meclis hükümeti gibi çalıştığını söylemektedir. Buna göre, 1920'de kurulan meclis hükümeti ile MBK arasında benzerlikler vardır. Yeni bir dönem böylece açılırken Türkiye'de halen eski partililik anlayışını devam ettiren basın organlarından şikâyet eden yazar, muayyen bazı politikacıların egoist ve istismarcı propagandaya yönelerek ahlaki bir hamleyi soysuzlaştırdıklarını iddia etmektedir. Kökden bu görüşlerine destek olarak da MBK üyesi İçişleri Bakanı General Kızıloğlu'nun üniversite öğrencilere yaptığı açıklamaları kullanmaktadır. Buna göre, Kızıloğlu bazı gazetelerin parti polemikleri yaptığını, oysaki ihtilali partiler ve şahıslar üstü hedeflere varmak için başardıklarını, milli birliğin gayesinin yanlış anlaşılmasını istemeyeceklerini söylemiştir.¹⁵⁰ Görüldüğü üzere *Fetih*'te 27 Mayıs hareketine yönelik açıktan bir eleştiri yer alamamış, ancak bir MBK üyesinin beyanlarına dayanarak, örtülü biçimde basın suçlanmıştır.

¹⁴⁷ *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 58, 01 Temmuz 1960, s. 1, 4.

¹⁴⁸ *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 58, 01 Temmuz 1960, s. 1.

¹⁴⁹ Uğur Kökden'in *Fetih*'te çok sayıda yazısı yayımlanmıştır. Işıklar, arkadaşı Uğur Kökden hakkında hatıralarında şu bilgileri vermiştir: “Uğur Kökden diye bir arkadaş vardı. İhtilal olmuş, gazetemiz çıkıyor. İhtilale karşı çıkan ilk komünist grupların içine girdi bu çocuk. İhtilalde de itiraz etti komünist gruplar. Bu Uğur kardeşim gibiler bu gruplara katıldı. Daha cesur görüyorlardı. Nurettin Topçuyu sever, *Fetih* gazetesine gelir gider. Uğur'un yazısını koydum gazeteye ihtilal olunca.” “Abdullah Işıklar ile Sözlü Tarih Görüşmesi (3. Bölüm)”, *Bisav Tv Youtube Kanalı*, saat/dakika: 59:00-60:00, <https://www.youtube.com/watch?v=--PcRTcMOPU> [Erişim Tarihi: 11.06.2024].

¹⁵⁰ “27 Mayıs İnkılabını Gölgeleyenler” başlıklı makale. *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 58, 01 Temmuz 1960, s. 1, 2.

2.1.2. *Fetih*'te Din, Siyaset ve Laiklik Tartışmaları

Fetih gazetesinde siyasi haber ve yorumların çoğunlukla din ve laiklik kavramı arasındaki ilişkiler çerçevesinde ele alındığı görülmektedir. CHP'yi vaktiyle uyguladığı din politikaları üzerinden eleştirmek, DP'lilerin buna benzer eleştirilerini haberleştirmek *Fetih*'te en sık başvurulanan haber ve yorum tarzı olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmişte yaşandığı iddia edilen çeşitli olaylar, yıllar önce yazılmış yazılar ve hatıralar bu amaçla sık sık kullanılmıştır. Örneğin; Hasan Sofuoğlu imzasını taşıyan “Laiklik anlayışı” başlıklı yazıda, yazar yedi yıl önce Küçüksu'da gördüğü bir caminin CHP'nin laiklik anlayışına uygun olarak kiraya verildiğini, düğün salonu olarak kullanıldığını, mihraba 6 ok asıldığını ve put dikildiğini, dans edildiğini, tepinildiğini söyleyerek bu duruma olan öfke ve üzüntüsünü dile getirmiştir.¹⁵¹

Seçimler döneminde dini söylemlerin kullanılmasına bir örnek olması bakımından, Menderes'in 1957 seçiminden önce Adana'daki konuşması dikkati çekmektedir. Bu konuşma, seçimden sonraki hafta yayımlanan *Fetih* gazetesinde manşetten verilmiştir. Bir önceki sayıda seçim yasakları sebebiyle gazetede yer verilmeyen bu konuşmanın, günlük gazeteler tam olarak vermediği için önemine binaen *Fetih*'te yayımlandığı da açıklanmıştır. Konuşmanın içeriği *Fetih*'in yayın politikasıyla örtüşmektedir. Menderes, Adana'da miting yaptığı bir sırada, kalabalık arasından bir vatandaşın “İsmet Paşa İstanbul'da camileri yıkıyorlar diyormuş.” diye seslenmesi üzerine başbakan dini hayata dair konulara girmiş ve gazetenin ilgisini fazlasıyla çeken aşağıdaki sözleri söylemiştir:

“Onu da size anlatayım. Ankara'nın yeni kısmını inşa ederken mabetsiz şehir inşa ettik diye iftihar edenlerin, kullanılmayan camilerin satılması hakkında kanun çıkaranların bugün imam hatip mekteplerini biz açtık demek suretiyle milletin teveccühüne mazhar olmaya çalışmaları ne ilahi tecellidir. Biz ise bütün tarihi abidelerimizi olduğu gibi, İstanbul'daki bütün büyük camilerimizi de baştanbaşa tamir ediyoruz. Başta Süleymaniye olmak üzere bunların sayısı 80'i buluyor. Süleymaniye'nin etrafını temizleyerek Mimar Sinan'ın bu şaheserini bütün heybet ve haşmetiyle ortaya çıkarıyoruz. Yalnız Süleymaniye'nin tamiri için altı milyon lira sarf etmekteyiz. Bütün bu camiler çok geçmeden birer nur parçası gibi aydınlanacak, dinî huşu veren bir manzara halinde bütün Müslümanların kalbini teshir edecektir. İşte 1950 öncesi ile 1950 sonrası arasındaki fark... Sonra da imam hatip mekteplerini biz açtık derler. Bu okulların sayısının bugün 18'e vardığından haberleri yok galiba. Fakat Halk Partisi devrinin ürküntüsü ruhlara o derece işlemiş ki, bu okulları bile hâlâ diğer okulların

¹⁵¹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 3, 18 Ekim 1957, s. 2.

seviyesine çıkaramıyoruz, onlara biraz üvey evlât gibi bakıyoruz. Halbûki Türk Milleti Müslümandır. Türk Müslümandır. Hatta bütün başka memleketlerdeki Müslümanlardan çok daha hulûs ile çok daha safiyane ve hurafeden âzade olarak dinine bağlıdır. Fakat bu memlekette bir cami inşa etmenin bile kusur telakki edildiği zamanlar oldu. Bir hoca görüldüğü zaman hürmet etmek, itibar etmek gerekirken onunla alay etmek, o devrin âdeti haline gelmişti. Bir kanuna dahi dayanmadan ezanın Türkçe okunması mecburi hale getirilmişti. Ezan nazil olduğu dinin en eski dili ile okunursa Türkiye taassubun gayyasına mı düşecektir? Ne münasebet. Şimdi Arapça okunuyor. Bundan ne zarar geldi. Demokrat Parti iktidara geldiğinden beri binlerce fabrika ve tesis vücuda getirdiği gibi köylerde on beş bin kadar cami de inşa edildi...”¹⁵²

Menderes’in bir vatandaşın sorusu üzerine söylediği bu sözler manidar niteliktedir. Özellikle 1950’li yıllarda İstanbul’da yapılan imar çalışmaları sırasında bazı tarihi eserlerin ve camilerin ortadan kaldırıldığına dair bugün dahi sanat tarihçileri tarafından konuşulan, yazılan ve zaman zaman eleştiri konusu olan bir hususun o günlerde İnönü tarafından gündeme getirilmiş olması da gayet ilginçtir. İsmet Paşa’nın bu hususu tarihi eser hassasiyetinden dolayı değil, camilerin yıkıldığından bahisle DP’nin dini konularda görüldüğü gibi olmadığı şeklinde propaganda yapmak amacıyla dile getirdiği anlaşılmaktadır. Menderes’in bu ithama cevap verirken, büyük camilere yönelik restorasyon projelerini örnek göstermesi ve on beş bin köy camisi inşa ettikleri anlatması da dikkate değerdir. Bu arada Menderes’in konuşmasından CHP’nin imam hatip okulları açmakla övündüğü ve bu hususu seçimlerde propaganda aracı olarak dile getirdiği anlaşılmaktadır. Buna mukabil başbakan Menderes de imam hatip okullarının sayısını artırmakla övünmektedir. Başbakan’ın imam hatip okullarının statüsünü diğer okulların seviyesine çıkaramadıklarını, onlara üvey evlat muamelesi yaptıklarını dile getirmesi ve bunun sebebi olarak da “CHP devrinin ruhlara işleyen ürküntüsü”nü hâlâ aşamadıklarını söylemesi, yedi yıldır iktidarda bulunan DP’nin devlet yönetiminde ne derecede etkin olabildiğini göstermesi bakımından da ilginçtir.

Siyasi iklimin dini hayatta da gerginliğe yol açtığını gösteren “Kendimize Gelelim” başlıklı M. Reha imzalı köşe yazısında, Konya’nın bir nahiyesinde seçim zamanı halk arasında yaşanan siyasi tartışmaların cami cemaatine sirayet ettiğinden bahsedilmekte ve durumun ciddiyeti “Cemaatten muhalif olanlar bir tarafta, muvafık olanlar diğer tarafta namaz kılmaya başlamışlar.” sözleriyle ifade edilmektedir. Tevhit bilinci, Allah’ın ipine sarılmak, milli birlik gibi hususlara değinilerek siyasi

¹⁵² “Türk Milleti’nin Kadirşinas Başvekili Menderes Diyor ki” başlıklı manşet haberi. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 5, 01 Kasım 1957, s. 1, 4.

tartışmaların ayrışmaya neden olmaması gerektiği vurgulanan yazıda bir cümle dikkati çekmektedir: “Şahsî gaileleri, siyasî temayülleri ne olursa olsun, Müslüman Türkler her şeyden evvel Hizbullah’a bağlıdır.” Anlaşıldığı üzere, o yıllarda *Hizbullah* kavramı henüz günümüzdeki siyasi anlamından çok uzaktır ve tamamen dini bir kavram olarak kullanılmıştır.¹⁵³

Akis dergisinin Said Nursi hakkındaki yaptığı bir yayın da *Fetih*’te eleştiri konusu yapılmış, mesele din ve laiklik tartışmalarına bağlanarak ele alınmıştır. Manşete çekilen “Akis Nam Dedikodu Ticarethanesinin Makûs Talihi” başlıklı habere göre, söz konusu dergi Isparta’ya Said Nursi ile görüşmek üzere bir ekip göndermiş, ancak bu kişiler bir röportaj yapmaksızın Said Nursi’yi sadece görmüş ve hayatı hakkında bir takım şeyler yazmıştır. Bu yayından ötürü *Akis* dergisini çok sert bir üslupla eleştiren *Fetih*, CHP’yi, İnönü’yü ve derginin sahibi Metin Toker’i din düşmanlığı ve geçmişte yapılan zulümlerle ilişkilendirerek suçlamış; Said Nursi’yi ise büyük bir din âlimi ve fazilet adamı olarak nitelemiştir.¹⁵⁴ *Fetih*’te bundan yaklaşık bir ay sonra “Aydın Gençliğin Sesi” başlıklı bir haber yayımlayarak üniversite gençlerinin *Akis*’in din âlimleri aleyhindeki yayınına tepki gösterdiği iddia edilmiştir. Habere göre, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencilerinden Güven Kurtul adındaki genç, “Bediüzzaman’a ve dolayısıyla dinimize yaptığı çirkin tecavüzler üzerine” *Akis* dergisine yönelik eleştirilerini ifade eden bir mektup göndermiş, fakat *Akis* mektubunu yayımlamadığı gibi kendisine bir cevap da verilmemiştir. Güven Kurtul bu defa *Fetih*’e gönderdiği mektupta, CHP Sarıyer İlçe Gençlik Kolu idare azalığından, Merkez Ocağındaki ikinci başkanlık görevinden ve üyesi olduğu CHP’den istifa ettiğini açıklamış, *Akis* dergisini ve onu güdümünde bulunduran CHP’yi gençler arasında dinsizliği ve zararlı doktrinleri yaymakla itham etmiştir.¹⁵⁵

Siyasi gündemde yer alan laiklik ve din tartışmalarının bir başka örneği, Menderes’in imam-hatip okulları hakkında yaptığı açıklamalardır. *Fetih*’in manşetten verdiği habere göre 17 ildeki imam-hatip okulu derneklerinin temsilcileri Ankara’da bir kongre¹⁵⁶ düzenlemiş, bir dernekler federasyonu oluşturmuşlar ve ardından başbakan tarafından kabul edilmişlerdir. Kabul sırasında Menderes şunları söylemiştir:

¹⁵³ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 12, 20 Aralık 1957, s. 3.

¹⁵⁴ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 13, 27 Aralık 1957, s. 1, 4.

¹⁵⁵ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 18, 31 Ocak 1958, s. 1, 4.

¹⁵⁶ Kongredeki müzakerelerin başkanlığını DP Konya milletvekili Prof. Hamdi Ragıp Atademir’in yaptığı *Fetih*’in haberinden öğrenilmektedir. Atademir, 1968-1970 yılları arasında Ankara İlahiyat Fakültesi’nin dekanlığını yapmıştır. Recep Alpyağıl, “Hamdi Ragıp Atademir” *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ek 1. Cilt İstanbul 2020, s. 131-132.

“Din adamı, layık olduğu itibarı hak edecektir. Bu yolda bizi yalnız bırakmayınız. Sizin alâkanız bize kamçı olsun. Bugün imam-hatip okulunda talebe olmak bir fedakârlık kabul ediliyor. Bu yanlış zihniyettir. Çok az zamanda değişecek ve imam-hatip talebesi olmakla bir öğrenci iftihar edecektir. İlahiyat Fakültesi mutlaka olmalıdır. Hiç olmazsa ilâhiyattan ve üniversiteden derece ve itibar bakımından hiç farkı olmayan bir yüksekokul açılmalıdır.”¹⁵⁷

Anlaşıldığı üzere başbakan dindar çevrelere dini eğitim sahasını genişletmek için çaba gösterdiği mesajını vermiştir. Gazetenin aynı sayısında yer alan bir diğer haber, Nevşehir Milletvekili Münip Hayri Ürgüplü’nün peygamberlere ve din adamlarına hakaret edenlerin cezalandırılması yönünde hazırladığı bir kanun teklifi üzerine kamuoyunda yapılan tartışmalar ve Ürgüplü’nün bunlara verdiği cevaplar hakkındadır.¹⁵⁸ Dindar kamuoyunu memnun edecek bu açıklamaların *Fetih* gazetesi tarafından memnuniyetle karşılandığı ve desteklendiği açıkça görülmektedir.

CHP’nin ve muhalif basının irtica¹⁵⁹ söylemini sürekli olarak gündemde tuttuğu günlerde *Fetih* gazetesinin de bunlara cevap yetiştirme çabası içinde olduğu görülmektedir. “Perdeleri Uzayan Bir Oyun” başlığını taşıyan bir haberden öğrendiğimize göre Ankara’da üç genç, küçük kâğıtlara bastırdıkları bir beyanname neşretmiş, bunun duyulması üzerine basında “İktidar irticayı destekliyor! İktidar irticaya yüz veriyor!” şeklinde bir kampanya başlatılmıştır. *Fetih*’te, 31 Mart’ı hatırlatan bu kampanyanın çok yersiz olduğu belirtilmiş, sorumlu kişiler tutuklandığı halde iktidarın ve dini hayatın hedef alındığı, kargaşanın basından ve üniversitelerden¹⁶⁰ körüklendiği iddia edilmiştir. Haberde, tartışmalar sırasında basında gündeme geldiği anlaşılan okullardaki din dersleri, imam-hatip okulları, radyoda yapılan Kur’an-ı Kerim ve Mevlit yayınları gibi hususlara da gönderme yapılmıştır.¹⁶¹ *Fetih*’in aynı sayısında, söz konusu beyanname üzerine başka bir imzasız köşe yazısı da yayımlanmıştır. Buradan anlaşıldığına göre, beyannamenin Nurcular tarafından yayımlandığını ve irticai olduğunu iddia eden İstanbul ve Ankara gazeteleri, sözbirliği etmişçesine ele geçirdikleri beyannamenin içeriği hakkında bilgi vermemişlerdir. İrtica kampanyasının

¹⁵⁷ “Başvekilimiz Menderes’in Beyanâtı” başlıklı manşet haberi. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 20, 14 Şubat 1958, s. 1.

¹⁵⁸ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 20, 14 Şubat 1958, s. 1.

¹⁵⁹ CHP iktidara çatan bir bildiri yayımlamıştır. Bildiride gittikçe artan gericilik konuları üzerinde özellikle durulmuştur. Ahmad, *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, s. 178.

¹⁶⁰ Bu dönemde üniversitedeki tartışmalara bir örnek olarak, Prof. Hüseyin Nail Kubalı’nın basına siyasi demeçler vermesi üzerine üniversite senatosu tarafından bir aylığına üniversitedeki görevinden uzaklaştırılması ve bu durumun yol açtığı tartışmalar dikkati çekmektedir. Haydar Seçkin Çelik, “Hüseyin Nail Kubalı (1903-1981)”, *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/huseyin-nail-kubali-1903-1981/> [Erişim Tarihi: 12.08.2024]; Ayrıca bk. Ahmad, *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, s. 177.

¹⁶¹ “Perdeleri Uzayan Bir Oyun” başlıklı haber. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 33, 16 Mayıs 1958, s. 1, 3.

TBMM'den çıkması beklenen mukaddesatın korunması hakkında kanuna dış bileyenlerce yürütüldüğü, muhalif kamuoyunda kanunsuz suç icat edildiği gibi söylemler yazıda yer almıştır.¹⁶²

Fetih'in “Efendiler Unuttunuz mu? Fakat Millet Unutmadı!” başlığıyla manşetten verdiği Şahap Metin imzalı köşe yazısı da gerginleşen siyasi ortamı yansıtan bir başka örnektir. *Akis* dergisinin ekonominin mevcut durumunu eleştirerek İnönü'yü kurtarıcı olarak gösteren yayınları üzerine yazıldığı belli olan makalede, sürekli “damat” vurgusu ile dergiyi çıkaran Metin Toker'in hedef alındığı görülmektedir. Alaycı bir üslupla 27 yıllık CHP dönemindeki ekonomik ve demokratik durum birçok bahis açılarak çok sert şekilde eleştirilmiş, bu arada laiklik ve dini hayata dair göndermelerde de bulunulmuştur. Yazıda oldukça ilginç bir karşılaştırma dikkati çekmektedir. Buna göre, Milli Şef döneminde, sabık şefin köşkünün bulunduğu Heybeliada'daki papaz mektebinden yabancı memleketlere papaz ihraç eden bir ülke olduğumuz halde, Türk çocuklarının dini eğitimleri ihmal edilmiş, okullardan din dersleri kaldırılmış ve koyu bir karanlığa girilmiştir.¹⁶³

Akis'in yayınlarına cevap mahiyetinde bir başka manşet de “27 seneden beri milletimizin imanına hücum edenler artık hortlamayacaklardır” şeklindedir. İçerikte, *Akis* dergisinde yayımlanmış laiklik konusunu ele alan bir yazıdan bahsedilerek, söz konusu yazıda “950’de DP iktidarı hiçbir meşgaleleri yokmuş gibi Türkçe ezanı Arapça okuttu.”, “Atatürk inkılâplarının memleketinde hala peygamberi himayeye çalışan kanunlar taraftar bulmaktadır.” gibi ifadelerin geçtiği belirtilerek bunlara cevaplar verilmektedir. Ayrıca *Akis*'in Kur'an-ı Kerim öğretiminden şikâyetçi olması da ele alınmaktadır. Yazı genel itibarıyla bu konulara değinerek bir taraftan *Akis*'in iddialarına izahlar getirmekte bir taraftan da parti adı zikretmeksizin sert bir dille CHP'yi eleştirmektedir.¹⁶⁴

Türk siyasi tarihinde iktidar mücadelesinin sertleştiği birçok dönemde tartışmalara konu olan meşhur “Bursa nutku” da 1958 yılında *Fetih*'in gündemine girmiştir. Atatürk'e ait olduğu ileri sürülen bir konuşmanın metni üzerinden ülke genelinde başlayan tartışma¹⁶⁵ *Fetih* gazetesinde “Bu adamlar ezana niçin

¹⁶² “Yeni Memleketin Bir Makalesi” başlıklı yazı. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 33, 16 Mayıs 1958, s. 3.

¹⁶³ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 34, 23 Mayıs 1958, s. 1, 2.

¹⁶⁴ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 37, 13 Haziran 1958, s. 1, 4.

¹⁶⁵ 19 Mayıs 1958 tarihli *Ulus* gazetesi Atatürk'ün Bursa nutkunu yayımlamıştır. *Zafer* gazetesi ise 20 Mayıs sayısında “bununla gençliğin polise ve adalete karşı itaatsizliğe teşvik edilmiş olduğunu” yazmıştır. Ahmad, *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, s. 179.

düşmandırlar?” başlığıyla manşetten yayımlanan makaleye konu olmuştur. Şahap Metin imzalı yazıda “Seneler sonra bir genç bu konuşmayı hatırında kaldığı kadarıyla nakletmiş.” denilerek söz konusu nutkun gerçekliği tartışmaya açılmış ve CHP organları tarafından istismar edildiği iddia edilmiştir. Şahap Metin yazısında *Forum* dergisi tarafından Bursa nutku üzerine yayımlanan bir başmakaleye¹⁶⁶ atıf yaparak burada ezanın Arapça okunmasına karşı dile getirilen görüşlerden bir alıntı yapmış ve bunları eleştirmiştir. Buna göre *Forum* dergisi ezan konusunda “Atatürk’ün 1933’te, olsa müsamaha etmeyeceğiz dediği bir teşebbüs, Demokrat Parti iktidarının ilk aylarında kanunlaştırılmıştır.” diye yazmakta ve DP’yi ezanı Arapça okutmakla suçlamaktadır.¹⁶⁷

Ulus gazetesinin Bursa nutkunu yayımlaması üzerine adli kovuşturma açılması ülke genelinde birçok tartışmayı beraberinde getirmiş ve *Forum* bu tartışmalara üst perdeden katılmıştır. *Forum*’un başmakalesinde Atatürk’ün 1933 yılında ezanın Türkçe okunmasına karşı yaşanan bazı kıpırdanışlar vesilesiyle Bursa nutkunu söylediği iddia edilmiştir. Buna göre Atatürk, gençliğin inkılâpları koruyacağını, icabında polise, jandarmaya, adliyeye ve orduya karşı taş, sopa ve silahla kendini ve inkılâpları savunacağını ifade etmiştir.¹⁶⁸ Anlaşıldığına göre, 9 Subay Olayı’nın ülke gündeminde olduğu bir zaman diliminde Bursa nutkunun CHP’nin yayın organı *Ulus* tarafından yayımlanması, DP’lilerde iktidara karşı bir kalkışmayı teşvik edebileceği endişesine yol açmış ve rahatsızlık oluşturmuştur.

Fetih gazetesinin gündemini uzun süre işgal eden konulardan biri de, basında Kur’an-ı Kerim’in Latin harfleriyle yazılıp yazılamayacağı konusunda başlatılan bir tartışmadır. Gazetenin bazı sayıları büyük ölçüde bu konuya ayrılmıştır. 1958 yılının Ekim ayında 15 günde bir yayımlanan *Fetih*’te dönemin meşhur din âlimleri Kur’an-ı Kerim’in Latin harfleriyle yazılamayacağını izah eden uzun makaleler ve ilmi yazılar yayımlamıştır. Tartışma oldukça ilginç bir şekilde başlamıştır. Ziya Nur imzalı bir manşet haberinde yer aldığına göre Gümölcineli öğretmen H. Mustafa, Batı Trakya’daki Müslüman Türk azınlığı arasında münakaşaya neden olan konuyu bir mektupla Diyanet İşleri Başkanlığı’na iletmiş ve Kur’an-ı Kerim’in yeni harflerle yazılmasının caiz olup olmayacağını sormuştur. Diyanet İşleri Başkanlığı da kendisine cevabi bir mektup göndererek gerekçeleriyle beraber bunun caiz olmayacağını belirtmiştir. Ziya Nur’un

¹⁶⁶ Bahsi geçen başmakalenin *Forum*’un 1 Haziran 1958 tarihli 101. sayısında yayımlanan Atatürk ve Gençlik adlı başyazı olduğu anlaşılmaktadır. Diren Çakmak, *Forum Dergisi 1954-1960*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, s. 400.

¹⁶⁷ Şahap Metin, “Bu adamlar ezana niçin düşmandırlar?”, *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 39, 27 Haziran 1958, s. 1, 4.

¹⁶⁸ Çakmak, agt., s. 401.

yazısından öğrendiğimize göre, muhalif basın bu durumu *Sebat* gazetesinde¹⁶⁹ Diyanet'ten gelen cevabın neşredilmesi üzerine öğrenmiş ve bir kampanya başlatmıştır. Böylece Diyanet İşleri Başkanı'nın böyle bir fetva veremeyeceğine, Kur'an-ı Kerim'in Latin harfleriyle yazılması gerektiğine dair yayınlar başlamış, Diyanet İşleri Başkanı Eyüp Sabri Hayırlıoğlu'na hakaretimiz ifadeler kullanılmış ve istifaya davet edilmiştir.¹⁷⁰ *Fetih*'in yayın hayatı boyunca en çok ilgi çektiği ve dikkatle takip edildiği dönem, bu konuya geniş yer ayırarak yayın yaptığı 1958 yılı Ekim, Kasım ayları olmuştur.

Dini söylemin siyasi hayattaki yansımalarına bir örnek de Edirne'de bir mitingde konuşan Başbakan Menderes'in Hürriyet Partisi'nin CHP ile birleşmesi üzerine söylediği "Güç Birliği ehlişaliptir." şeklindeki sözleridir. İnönü'nün 1958 yılında yaptığı konuşmalarda dile getirdiği *Güç Birliği* hareketi, muhalefet partilerinin birlikte hareket etmeleri esasına dayanmıştır. Bu durum DP'de bir panik havası oluşturmuş ve Menderes tarafından Vatan Cephesi'nin kurulmasını beraberinde getirmiştir. Bu günlerde bazı DP milletvekilleri güç birliğine katılacaklarını açıklayarak partiden istifa etmiştir.¹⁷¹ Hürriyet Partisi'nin CHP'ye katılma kararı aldığı kongrenin yapıldığı gün Menderes Trakya gezisine çıkmış ve muhalefete "Güç Birliği ehlişaliptir." yakıştırmasını yapmıştır.¹⁷² Birkaç gün sonra İnönü: "DP genel başkanı bizi kâfir olarak, ehlişalip olarak ilan ediyor. Düpedüz kanlı bir irtica teşebbüsüdür. Bunun neticelerinden ve akıbetinden kendini savunmaya davet ediyorum."¹⁷³ şeklinde bir açıklama yapmıştır. *Fetih*, bu gergin tartışmaya "Ehli Saliplikten Kurtuluş 'Biz ehli imanınız' demekle olur mu?" başlığını taşıyan bir yazıyla katılmıştır. Son derece provokatif bir dille yazılmış olan imzasız yazıda, nüfus kağıdında Müslüman yazmakla Müslüman olunmayacağı, kimilerinin koltuk altında haç veya altı köşeli yıldız bulunabileceği, başbakanın ehlişalip teşhisine karşı kıyameti koparanların "hiç değilse lisanen elhamdülillah Müslümanız, İslam'ın şartlarını kabul ettik ve iman getirdik." demeleri gerektiği gibi ifadeler yer almıştır.¹⁷⁴

¹⁶⁹ *Sebat* gazetesi Gümölcine'de Batı Trakya Türkleri tarafından Arap alfabesiyle yayımlanan bir gazetedir. Hüseyin Bostancı, "Batı Trakya'da Yaşayan Türk Azınlığının Dini Eğitiminin Hukuki Statüsü", *100. Yılında İmam Hatip Liseleri Sempozyumu (Bildiriler)*, 23-24 Kasım 2013, İstanbul 2015, s. 224.

¹⁷⁰ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 46, 10 Ekim 1958, s. 1, 7.

¹⁷¹ Ahmad, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, s. 187.

¹⁷² *Fetih*, Yıl: 2, Sayı: 48, 28 Kasım 1958, s. 1.

¹⁷³ Ahmad, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, s. 188.

¹⁷⁴ *Fetih*, Yıl: 2, Sayı: 50, 26 Aralık 1958, s. 1.

1959 yılında yayın hayatına ara veren *Fetih* gazetesi, 1960 senesinde aylık olarak yayımlanmaya başlamış, bu sayılarda da din ve laiklik konusunda ülke genelinde devam eden siyasi tartışmalara temas edilmiştir. Örneğin; “500’den fazla cami ve mescidi kapatan ve satanlar kimlerdir?” şeklinde bir manşet haberiyle çıkan gazete, son günlerde başvekil ve İnönü arasında yoğun bir laiklik tartışması yaşandığına dikkati çekerek İnönü’nün “din düşmanlığı yapmadık.” diye bir beyanat verdiğini fakat bu sözlerin gerçeği yansıtmadığını sütunlarına taşımıştır. Haberde 4 yıl önce Tokat Milletvekili Ahmet Gürkan’ın mecliste¹⁷⁵ söylediği sözler alıntılanarak, CHP iktidarında 245 sayılı kanunun verdiği yetki suiistimal edilerek 500’den fazla cami ve mescidin kapatılıp satıldığı yazılmıştır.¹⁷⁶ Yazının devamında halen kiraya verilmiş olan bir camiden örnek verildikten başka, Milli Eğitim Bakanlığı’nın ilkokul ders programlarından, ders kitaplarından, tavsiye edilen kitaplardan ve köy enstitülerinden örnekler verilmekte, Tevfik İleri’nin 1951 yılındaki bir TBMM konuşmasından alıntılar yapılmaktadır. Bütün bunlardan varılan sonuç olarak da milletin gözü önünde yıllarca devam eden din aleyhtarı bir politikanın CHP tarafından yürütüldüğü iddia edilmiştir.¹⁷⁷

İrtica söyleminin ülkenin önemli gündemlerinden biri haline geldiğini gösteren bir başka haber de “Delilsiz Yaygara” başlığıyla yayımlanmıştır. Habere göre başvekil ile CHP lideri arasında sürekli olarak devam eden laiklik tartışmasını köpürten gazeteler üniversite gençliğini aldatmakta, irtica var diye bağırان elli kişilik bir grup basın tarafından binlerce kişi olarak yazılmaktadır. On binlerce üniversite öğrencisinin bulunduğu Türkiye’de toplanan sadece elli kişidir ve polis tarafından dağıtılmışlardır.¹⁷⁸

“Eski hukukçulardan ve Kuvayı Milliyecilerden N. Kerim” imzasını taşıyan “İleri-Geri” başlıklı bir makalede, yazar kendisini “İstiklâl Savaşı’nın A’sından Z’sine kadar her safhasında çarpışan bir insan” olarak tanıtmış, muhalefet liderinin ülkede başlattığı ilericilik gericilik tartışmasından duyduğu rahatsızlığı dile getirmiş ve âdeti hilafına teessürünü ifade etmeye mecbur kaldığını yazmıştır.¹⁷⁹

“Sayısı 30’u Bulan Cami Odalarımız Neden Hala CHP’nin Ocağı Halindedir?” manşetiyle verilen başka bir haberde, iktidardan düşeli on sene olmasına rağmen

¹⁷⁵ Haberde TBMM’nin 16.05.1954 günkü celsesi olarak zikredilmiştir.

¹⁷⁶ 27 Mayıs 1960 Askeri darbesinden sonra *Fetih*’te çıkan bazı yazılar nedeniyle gazetenin sahibi Işıklar hakkında beş adet dava açılmış, davalardan birinin konusunu 500 caminin satıldığı yönündeki bu haber teşkil etmiştir. Işıklar haberdeki bilgiyi TBMM tutanaklarından aldığını söyleyerek savunma yaptığını hatıralarında anlatmıştır. “Abdullah Işıklar ile Sözlü Tarih Görüşmesi (2. Bölüm)”, *Bisav Tv Youtube Kanalı*, saat/dakika: 01:06-01:11, <https://www.youtube.com/watch?v=ZkkB1ZJQmi4> [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

¹⁷⁷ *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 53, 05 Şubat 1960, s. 1, 4.

¹⁷⁸ *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 53, 05 Şubat 1960, s. 1, 2.

¹⁷⁹ *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 53, 5 Şubat 1960, s. 1, 4.

CHP'nin halen cami odalarını parti ocağı olarak kullanmaya devam ettiği belirtilmektedir. Haberin devamında hükümetin bu mukaddes yerleri tahliye ettirmek için bir kanun teklifi hazırladığı ve zecri tedbirlere başvurmasının şükranla karşılandığı yazılmaktadır. Ayrıca CHP milletvekili Asım Eren ile Devlet Bakanı İzzet Akçal arasında TBMM'de yapılan bir tartışma da haberin devamında verilmektedir. Buna göre, Eren konuşmasında: "Bizim zamanımızda ne bir cami ahır yapılmıştır ne de ibadet yerine hayvan bağlanmıştır. Aksini ispatlarsanız mebusluktan istifa ederim." şeklinde bir cümle kullanmış, Devlet Bakanı Akçal da kendisine cevaben Ankara Samanpazarı'ndan bir mescidi örnek göstermiş, ancak Eren bu durum karşısında sessiz kalmıştır. Ayrıca Akçal cevabi konuşmasında, 1935'te çıkarılan bir kanunla bazı camilerin kadro dışı bırakıldığını bu sebeple birçok caminin el değiştirdiğini, şahıslara satıldığını, 1946-1950 yılları arasında CHP ocak binasına dönüştürüldüğünü söylemiştir. 1950'den beri bu durumda olan camileri ihya etmeye çalıştıklarını, halen 30 camide bulunan CHP ocaklarını tahliye etmek için davaların devam ettiğini, şahısların eline geçen camileri satın alarak yeniden millete mal etme yoluna gittiklerini de açıklamıştır.¹⁸⁰ Görüldüğü üzere, 27 Mayıs'a doğru giderken basında olduğu gibi TBMM'de de din ve laiklik konusunda karşılıklı suçlamalar devam etmektedir. Aynı sayıda Hasan Basri Çantay'ın "Kara Kadı-lar ve Çakallar" adlı bir başmakalesi göze çarpmaktadır. Yazıda herhangi bir isim zikredilmediği, siyasi gündemden bahsedilmediği halde yazının o günlerde Türkiye gündemini işgal eden irtica kampanyasına değinildiği, bunun bir aldatmaca olduğunu ihsas etmek üzere kaleme alındığı belli olmaktadır.¹⁸¹

İrtica ve laiklik tartışmalarının bir başka örneği de üniversitedeki mescidin kapatılması üzerine *Fetih*'in yaptığı haberlerde karşımıza çıkmakta ve 27 Mayıs'a nasıl bir ortamda gidildiği gösterilmektedir. 1 Nisan 1960 tarihli sayıda, üniversitedeki mescidin tekrar açılmaması için rektörün ısrarcı olduğunu yazan *Fetih*, duruma hükümetin el koyduğunu, bu yüzden rektörün kararında sebat edemeyeceğini, maarif vekilinin konuyu bizzat inceleyerek rektörün iddialarını çürük bulduğunu ve mescidin bu ay içinde açılmasının beklendiğini okuyucularına duyurmuştur.¹⁸² Anlaşıldığına göre, iktidarla üniversite arasındaki gerilime mescit meselesinin de eklenmiş bulunmaktadır. Aynı sayıda manşette yer alan bir haber de konu ile dolaylı ilgisi bakımından

¹⁸⁰ *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 54, 04 Mart 1960, s. 1, 4.

¹⁸¹ *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 54, 04 Mart 1960, s. 1, 4.

¹⁸² *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 55, 01 Nisan 1960, s. 1.

manidardır. “Avrupa ve Amerika’da büyük camiler inşa edilecek” şeklinde verilen habere göre İtalya’da cami yapılması için geniş bir arsa tahsis edilmiştir, ABD’de ise çeşitli eyaletlerde kullanılan veya inşaatı devam eden camiler bulunmaktadır.¹⁸³ Böylece *Fetih*, bizde laiklik adına mescit kapatılırken Batı’da durumun tam tersi olduğunu göstermiş olmaktadır. Üniversite ve öğrenci yurtlarındaki mescitler meselesi *Fetih*’te geniş yer bulmuş konulardan biridir.

27 Mayıs öncesinde din, laiklik ve irtica meseleleri konusunda *Fetih*’in gündemine aldığı din, siyaset ve laiklik arasındaki ilişkilere dair bahisler buraya kadar anlatıldığı gibidir. 27 Mayıs’tan sonra yayımlanan iki sayısında *Fetih*’in irtica veya laiklik konusunda bir yayını görülmemekle beraber, Ali Fuat Başgil’in *Yeni Sabah* gazetesinden alıntılanarak manşete çekilen “Hukuk İlminin Işığında Günün Mühim Meseleleri” başlıklı makalesi dikkat çekicidir. *Fetih*’in son sayısı¹⁸⁴ diyebileceğimiz bu nüshada Başgil, esasen CHP’nin parti ilkeleri olan ve 1937’de Anayasa’ya konulan altı prensibin¹⁸⁵ Milli Birlik Hükümeti tarafından yapılan geçici Anayasa’da aynen korunduğundan ve yeni Anayasa’ya da gireceğinin anlaşıldığından bahisle konuyu ele alarak incelemektedir. Başgil, kendi ifadeleriyle sorun alanlarını şöyle ifade etmiştir:

“Bir parti programı olarak dinamik birer değer taşıyan bu prensipler, Anayasa’da yer alıp Devlete mal edilince, ortaya üstünde durulması gereken meseleler çıkmaktadır. Bunlardan biri ve ilki, bu prensiplerin tarifi ve her birinin şümül sahasının tayini meselesidir. İkincisi de bu prensiplerden bazılarıyla vatandaş hürriyetini bağdaştırma keyfiyetidir.”¹⁸⁶

Görüldüğü gibi Başgil, uzun yıllar boyunca Türk siyasi hayatında en önemli tartışmalardan biri olan Anayasa’daki Atatürk ilkeleriyle ne kastedildiği, sınırlarının ne olduğu ve kişisel özgürlüklerin özellikle laiklik bağlamına nerede başlayıp nerede bittiği meselesini ele almaktadır. Yazısında devletçilik, laiklik, milliyetçilik ve inkılâpçılık ilkelerinin nasıl anlaşılması gerektiğini, bunların sürekli bir tartışma ve gerilime neden olmaması için tarif edilmesi gerektiğini izah eden Başgil, dünyadan ve Türkiye’den çeşitli örnekler vererek oluşabilecek sert tartışmalara değinmekte, konuyu 1938’de neşrettiği bir çalışmada devletçilik bağlamında ele aldığını söyleyerek gelecek için endişelerini dile getirmektedir:

¹⁸³ *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 55, 01 Nisan 1960, s. 1, 4.

¹⁸⁴ Işıklar gazetesinin isim hakkını kaybetmemek için 1964 yılında *Fetih*’i 4 sayı daha çıkarmıştır.

¹⁸⁵ Başgil yazısında altı ilkenin Anayasa’da “Türkiye Devleti cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve inkılâpçıdır.” şeklinde yer aldığını belirtmiştir.

¹⁸⁶ Ord. Prof. Dr. Ali Fuat Başgil, “Hukuk İlminin Işığında Günün Mühim Meseleleri”, *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 58, 01 Temmuz 1960, s. 1, 4.

“Hülasa eski Anayasa’nın ikinci maddesinde birer kelime olarak sıralanan prensipler ne Anayasa’da ne de tatbikat kanunlarında tarif edilmiş, ilmi bir izahı yapılmıştır. Eğer aynı prensipler yeni yapılacak Anayasa’da da eskisi gibi, tarifsiz birer kelime olarak yer alacaksa, yandık demektir.”¹⁸⁷

1960’tan günümüze kadar Türk siyasi hayatında devam edegelen laiklik tartışmaları, askeri darbeler, kişisel ve dini özgürlük sahalarında anayasanın yorumundan kaynaklanan anlaşmazlıklar düşünüldüğünde Başgil’in söz konusu makalede dile getirdiği endişe ve öngörülerinin isabetli olduğu anlaşılmaktadır.

2.1.3. *Fetih*’te Muhtelif Siyasi Haberler

27 Mayıs 1960 askeri darbesi vesilesiyle yapılan çalışmalarda daima ele alınan ve tarihimizde 9 Subay Olayı olarak bilinen hadise, *Fetih* gazetesi tarafından kısa bir haberle geçirilmiştir. “Şehrimizdeki Tevkifler” başlıklı haber, “Milli Müdafaa Vekâleti Temsil Başkanlığından bildirilmiştir” cümlesiyle başlamaktadır ve resmi açıklamanın aynen verilmesinden ibarettir. Bu açıklamada, kamuoyunda orduda geniş tevkiflerin ve büyük çaplı tertiplerin olduğu yönünde şayialar dolaştırıldığı, yabancı ajanslarca bunların haber yapıldığı ve bu şayiaların gerçeği yansıtmadığı ifade edilmektedir. İhbar üzerine biri emekli olmak üzere 9 subayın tutuklandığı, hadiseye askerî kaza mercilerince el konulduğu ve aydınlatılacağı, güvenliği tehlikeye düşürecek bir durum olmadığı gibi hususlar gazetede açıklamada yer almış ancak herhangi bir yoruma yer verilmemiştir.¹⁸⁸

9 Subay Olayı davasının¹⁸⁹ başladığı hafta yayınlanan *Fetih* nüshasının birinci sayfasında yer alan kısa bir yorum 27 Mayıs darbesini hatırlatması sebebiyle dikkati çekmektedir. “Tehdit” başlığını taşıyan imzasız yazı, 9 Subay hadisesinin gündemde olduğu bir zaman diliminde, İsmet İnönü’nün “Akılları varsa benim zamanımda iktidardan çekilirler. Yoksa halleri fenadır.” sözlerini yorumlamakta ve adeta bir darbe tehlikesinin gelmekte olduğunu “Kim bilir belki de...” şeklinde bir cümle ile ima etmektedir.¹⁹⁰

¹⁸⁷ Ord. Prof. Dr. Ali Fuat Başgil, “Hukuk İlminin Işığında Günün Mühim Meseleleri”, *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 58, 01 Temmuz 1960, s. 1, 4.

¹⁸⁸ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 17, 24 Ocak 1958, s. 3.

¹⁸⁹ 26 Mayıs 1958 günü ‘9 Subat Olayı’ davası başladı. Ahmad, *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, s. 179

¹⁹⁰ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 35, 30 Mayıs 1958, s. 1.

Yazıda İnönü'nün “tehditler”i karşısında iktidarın suskunluğunu da eleştirmekte ve DP ileri gelenlerinin meşhur “Devr-i sabık yaratmayacağız.” sözüne gönderme yapılarak, DP iktidarı CHP karşısında pasif davranmakla itham edilmektedir. Yazıda Kısakürek'in başından geçen bir olaya da atıf yapılmıştır. *Büyük Doğu* dergisinin 13 Aralık 1946 tarihli sayısı büyük bir kulak fotoğrafı ve “Başımızda Kulak İstiyoruz!” şeklinde kapakla çıkmış, Kısakürek hakkında bu kapak sebebiyle dava açılmış ve *Büyük Doğu* 6 ay müddetle yayından men edilmiştir.¹⁹¹ Yazıda yaklaşık 12 yıl önceki bu olaya atıfta bulunularak İnönü'den “devrinde ‘başımızda kulak istiyoruz’ diyen gazetecilerin mahkûm edildiği totaliter şef” olarak bahsedilmesi ilgi çekici bir gönderme olarak dikkat çekmektedir.

Görsel 10: Tehdit başlıklı imzasız yazı.

Kaynak: *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 35, 30 Mayıs 1958, s. 1.

Farklı zamanlarda *Fetih* gazetesinin gündemine giren bir haber konusu da 1938 yılında Erzincan'da köylülerin kurşuna dizilerek öldürülmesi olayıdır. Zaman zaman Türk siyasi hayatında gündeme getirilen bu konunun 1958 yılında tekrar gündeme geldiği anlaşılmaktadır. *Fetih*'in “Erzincan'da Kurşuna Dizilenler” şeklinde bir manşetle verdiği habere göre İstanbul müddeiumumiliğine başvuran iki kişi olaya şahit

¹⁹¹ Ak, *Sistem Karşısında Gerçek Muhalefet*, s. 209.

olduklarını ve suçluların cezalandırılmasını talep etmişlerdir. Yine habere göre İstanbul Savcılığı söz konusu şikâyeti Erzincan Savcılığı'na intikal ettirmiş, Erzincan Savcılığı da konu hakkında inceleme başlatıldığını İstanbul'a bildirmiştir. *Fetih*'in bu haberi “Türk vatanına müstemleke muamelesini reva görenlerin foyası meydana çıkacak” alt başlığıyla vermesi ve isim vermeksizin CHP'yi suçlaması dikkat çekicidir.¹⁹² Bir buçuk ay sonra Erzincan olayı hakkında yeniden bir haber yayımlayan *Fetih* gazetesi, savcılığa üçüncü bir ihbarın yapıldığını, babasının bu olayda öldürüldüğünü iddia eden bir vatandaşın 37 köylünün kurşuna dizildiğini söylediğini ve sorumlular hakkında suç duyurusunda bulunduğunu yazmıştır.¹⁹³ Dönemin Erzincan valisi ve jandarma komutanı ile nahiye müdürü, askerlik şubesi başkanı ve köyün karakol komutanının itham edildiği, tahkikatın Erzincan'da devam ettiği de haberde yer almıştır. Bir müddet sonra dördüncü bir kişinin de İstanbul Savcılığı'na ihbarda bulunduğunu haberleştiren *Fetih*, Rıza İnce adlı kişinin de aynı olay hakkında ihbarda bulunduğunu, bu kişinin katledilen 46 kişi arasında kardeşinin ve amcalarının bulunduğunu söylediğini, ayrıca komşu köylerden de katledilenler olduğunu bildiğini, araştırılması halinde sayının 80'e kadar ulaşacağını beyan ettiği yazmaktadır.¹⁹⁴ *Fetih*'te Erzincan olayı hakkındaki yayımlara bu haberden sonra rastlanmamaktadır.

Fetih'in yayın hayatı boyunca gündemine aldığı bir konu da gizli komünistlik ve onlarla mücadele edilmesi gerektiği yönündeki yazı, yorum ve haberlerdir. Başmakale olarak birinci sayfadan yayımlanan ve “Gizli Komünistlik” başlığını taşıyan yazı bu anlamda dikkati çekmektedir. Hükümet programında yer alan “memleketin maddi ve manevi ileri ve yüksek bir seviyeye çıkarılacağı”, “gizli komünistlikle mücadele edileceği”, “manevi asayişin temin edileceği” gibi cümlelerin alıntılandığı başmakalede komünizm din, ahlak, tarih ve milli kültür düşmanı bir ideoloji olarak tanımlanırken bütün bu olumsuzlukların isim verilmeksizin CHP'ye yüklendiği ihsas edilmektedir.¹⁹⁵

“Gizli Komünistler Nerelerde ve Nasıl Çalışıyor?” şeklinde verilen bir manşet haberinde ise Moskova Radyosu'na dayandırılarak Aziz Nesin ve Yaşar Kemal'in eserleriyle Akbaba neşriyatının on yedi eserinin Rusçaya tercüme edildiği haber verilmektedir. Haber içeriğinde Rusların bu eserleri tercüme ettirmesindeki maksat

¹⁹² “Erzincan'da Kurşuna Dizilenler” başlıklı haber. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 15, 10 Ocak 1958, s. 1, 4.

¹⁹³ “Üçüncü İhbar: Erzincan'da Kurşuna Dizilenler” başlıklı haber. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 21, 21 Şubat 1958, s. 3.

¹⁹⁴ Kısa Haberler bölümünde Erzincan Sürbehan Köyü'nde kurşuna dizilenler hakkında haber. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 29, 18 Nisan 1958, s. 3.

¹⁹⁵ *Fetih* imzalı başmakale “Gizli Komünistlik”, *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 12, 20 Aralık 1957, s. 1.

sorgulanarak, bu gibi eserlerin Türkiye’de yayımlanmasının sakıncalı olduğu,¹⁹⁶ hükümet programında yer alan “gizli komünistlikle mücadele” ile kastedilenlerin bunlar olduğu iddia edilmektedir. *Fetih* burada komünistlik kavramını oldukça genişleterek sanat ve mizah perdesi altında ülkede gizli komünistlik yapıldığını, laiklik ve inkılâp kavramları üzerinden din düşmanlığı ve aileyi bozucu faaliyetler yapıldığını ve bütün bunların ancak “kızıl yılanın maskesini parçalayıp kafasını ezmekle” son bulacağını ve Menderes hükümetinin bu husustaki kararlılığının beğenildiğini yazmaktadır. Haber dilinden anlaşılacağı üzere Komünizm tehlikesi CHP ile bağdaştırılmaktadır.¹⁹⁷

“Koministliğin Kökü Kazınacak” başlıklı bir başka birinci sayfa haberinde ise “Vatan Partisi” adı altında teşkilatlanan bir komünist şebekesinin çökertildiği ve 25 kişinin tutuklandığı haberi verilmiştir. Dr. Hikmet Kıvılcımlı, Fatma Nuriye Yalçı, Abdülkerim Korcan gibi kişilerin tutuklandığı ifade edildikten sonra bu durumun hükümetin “gizli komünistlerle müessir bir mücadeleye girmek” kararının ilk tezahürü olarak memnuniyet uyandırdığı ifade edilmiştir.¹⁹⁸

Komünizmle Mücadele gazetesi sahibi Bekir Berk’in İstanbul’a geldiği ve avukatlık yapacağı hakkında bir haberden bu isimde bir gazetenin çıkarılmış olduğu anlaşılmaktadır.¹⁹⁹ Haberde B. Berk’ten “kardeşimiz” diye söz edilmekte ve kendisinin *Komünizmle Mücadele* adlı gazetede²⁰⁰ Ayasofya’nın açılması yönünde devamlı yayınlar yaptığı için o dönemde yargılandığı ve beraat ettiği belirtilmektedir.²⁰¹ Berk’in bir kısım faaliyetleri zaman zaman *Fetih*’in kısa haberleriyle duyurulmuştur.

“Müstehcen Neşriyat Komünizm Aşısıdır” başlıklı bir habere göre, ABD’den İstanbul’a gelen kadın polis teşkilatı şefi Mrs. Higgins, Hukuk Fakültesi’nde çocuk suçları konusunda bir konferans vermiş, konferansta komünistlerin müstehcen yayınlar vasıtasıyla genç nesilleri zehirlemeye çalıştıklarını, gazetecilerin de bilerek bilmeyerek onlara alet olduklarını iddia etmiştir.²⁰²

Fetih’in “Şu satırlar kimindir?” başlıklı ilginç bir haberinde de adı verilmeksizin “sözde bir muharrir”e ait olduğu iddia edilen bazı cümleler iktibas edilmiştir. Gazetenin

¹⁹⁶ Aynı haberde Ömer Seyfettin’in *Bomba* adlı eseriyle Suat Derviş’in *Fosforlu Cevriye* isimli eseri de Rusçaya tercüme edilen eserler arasında zikredilmektedir.

¹⁹⁷ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 15, 10 Ocak 1958, s. 1, 4.

¹⁹⁸ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 18, 31 Ocak 1958, s. 1, 4.

¹⁹⁹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 28, 11 Nisan 1958, s. 1.

²⁰⁰ Milli Kütüphane’nin internet üzerindeki kayıtlarına göre Bekir Berk tarafından 1950, 1951 ve 1952 yıllarında toplam 36 sayısı bulunan *Komünizme Karşı Mücadele* adlı bir dergi çıkarılmıştır.

<https://kasif.mkutup.gov.tr/SonucDetay.aspx?MakId=165860> [Erişim Tarihi: 28.10.2024]

²⁰¹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 28, 11 Nisan 1958, s. 1.

²⁰² *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 23, 07 Mart 1958, s. 1, 2.

gizli komünistlikle suçladığı kişi, “Türk inkılâpçılarının Rusya’ya gittiği zaman, halkı için didinen ve din duygusunu kendiliğinden yok eden bir memleket gördüklerini” söyleyerek Komünist Rusya’dan övgüyle bahsetmiş; bizde ise “Tekbir taassubun marşı olmaya devam ediyor” diye yazmıştır. Rusya’nın inkılâpçılığını överek Türkiye’de insanların “sakat ve hasta demokrasi edebiyatı nedeniyle şeflerine ve inkılâp müesseselerine bağlılıktan utandığını” ifade etmiştir. *Fetih*, adını vermediği fakat bilinen bir yazarı ima ettiği anlaşılan haberinde, söz konusu kişinin bunları daha önceki yıllarda yazmış olduğunu fakat şimdi bunları “tamamen inkâr ederek” menfaat sebebiyle bambaşka bir yol tuttuğunu iddia etmektedir.²⁰³ Anlaşıldığı üzere, *Fetih*, okuyucularındaki komünizm hassasiyetini bir şekilde diri tutmak istemekte, bu amaçla önceki yıllarda yazılan bazı metinlere de müracaat etmektedir.

Komünistlerin Türkiye için tehlikeli olduğu konusu *Fetih*’in 1964 yılında yayımlanan son sayısında da manşete çekilmiştir. “Türkiye’deki Komünistler; bütün hünerleri her vasıta ve vesile ile din ve imana saldıran, satılmış soysuzlardan ibarettir.” şeklinde atılan uzun bir manşet altında Türkiye’deki komünistlerin kendilerini gizledikleri iddia edilmiş, bunların kendileri solcu diye lanse ettikleri, hatta eğer dikkat edilmezse milliyetçi, dindar, mülkiyetçi bile zannedilebilecekleri yazılmıştır. P.S. imzasıyla yayımlanan yazıda Türkiye’deki komünistlerin özellikleri olduğu iddia edilen hususlar maddeler halinde verilmiştir.²⁰⁴ Aynı sayıda “Memleketi içinden yıkacak komünist talimatı” başlığıyla bir yazı daha yayımlanmış ve burada “Moskova Muharrirler Kongresinde bütün dünyadaki komünist yazarlara verilen ve memleketlerinde nasıl hareket edeceklerini gösteren 18 maddelik talimat” yayımlanmıştır.²⁰⁵ Görüldüğü gibi *Fetih*, Işıklar’ın isim hakkını saklı tutmak için çıkardığı dönemde bile komünizm tehlikesini üzerinde ısrarla durmuştur.

Fetih’te iç politikaya ilişkin haber ve yorumlar buraya kadar ele alınanlardan ibarettir.

²⁰³ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 40, 04 Temmuz 1958, s. 1, 4.

²⁰⁴ *Fetih*, Yıl: 7, Sayı: 62, 08 Ağustos 1958, s. 1, 2.

²⁰⁵ *Fetih*, Yıl: 7, Sayı: 62, 08 Ağustos 1958, s. 2.

2.2. Dış Politika ve İslam Dünyasına Dair Haberler

Fetih gazetesinde yer alan dış politika haber ve yorumları üzerinden gazetenin yayımlandığı dönemdeki Türk dış politikasının meselelerini anlamak mümkün değildir. Gazetenin sınırlı sayfa sayısı ile önce haftalık daha sonra aylık olarak yayımlanması bu durumun başlıca nedenidir. Ancak *Fetih*'te yer alan haber ve yorumlar üzerinden, o dönemde Türkiye'de İslamcı denilebilecek dindar kamuoyu çevrelerinin dış dünyaya ilişkin bakış açısını ve ilgi duydukları haberleri tespit etmek mümkündür. *Fetih*'in dış haberlerinde genel olarak iktidarın dış politikasına destek göze çarpmaktadır. Buna mukabil dış haberlerde asıl amacın okuyucuları İslam ülkelerindeki gelişmelerden haberdar etmek olduğu anlaşılmaktadır.

Fetih'in 4 Ekim 1957 tarihinden 8 Ağustos 1958 tarihine kadar devam eden haftalık yayın döneminde dış politika haber ve yorumlarına az veya çok yer verilmiştir. 1958 ve 1960 yıllarındaki aylık sayılarında dış haberlere ayrılan yer bariz şekilde azalmıştır. Kıbrıs Meselesi'nde dönüm noktası olan Zürih ve Londra Antlaşmaları *Fetih*'in yayın hayatına ara verdiği 1959 yılında yapıldığı için bu antlaşmalara ilişkin her hangi bir haber ve yoruma rastlanmamaktadır.

Fetih'in dış haberlerinde en geniş yer Cezayir'de Fransızlara karşı yürütülen kurtuluş mücadelesine, Kıbrıs Meselesi'ne, Bağdat Paktı'na ilişkin haberlere ve Arap ülkelerindeki siyasi gelişmelere ayrılmıştır. Bunun haricinde Sovyetlerin yayılma emellerine, baskıcı iç ve dış siyasetine ilişkin yorumlara da yer verilmiştir. Pakistan ve Endonezya'ya dair gelişmelere de özel bir yer ayrıldığı anlaşılmaktadır. ABD ve Avrupa ülkeleri hakkındaki haber ve yorumlar ise İslam ülkeleri ve Türkiye ile ilişkileri çerçevesinde *Fetih*'in sütunlarında yer bulmuştur. İngiltere ve Fransa hakkında daima olumsuz bir dil kullanılmakla beraber, ABD hakkında komünizmin yayılması önünde engel olarak görülmesi hasebiyle daha olumlu bir dil kullanıldığı anlaşılmaktadır. ABD'nin 1956 Süveyş krizinde İsrail, İngiltere, Fransa bloğuna karşı bir tutum takınması ile sömürge altındaki İslam ülkelerinin bağımsızlığına görece destek veren bir politika uygulamasının *Fetih*'te yer alan ABD hakkındaki yorumlarda etkili olduğu anlaşılmaktadır. Buna mukabil ABD'nin Türkiye ilişkileri söz konusu olduğunda ABD'nin eleştirilere konu edildiği görülmektedir.

Fransızların Cezayir'de yaptığı katliamlar ve Cezayirli milliyetçilerin direnişleri *Fetih*'te en çok yer ayrılan dış politika haberlerinin başında gelmektedir. Türkiye'nin,

Arap ülkelerinin destek açıklamaları ile Cezayir'deki mücadeleden gelen haberler ve batılı ülkelerin Fransa konusundaki tutumları *Fetih*'in haberlerinde daima yer bulmuştur. Kıbrıs konusunda ise Kıbrıs'ın Türklüğü ve adada taksimden başka bir yol olmadığı fikri üzerinde durulmuştur. İngiltere'nin Kıbrıs politikası eleştirilere konu yapılırken, Rumların Sovyetlerle temas halinde oldukları üzerinde ısrarla durulmuştur. Türkiye'de yaşayan Rum azınlık ve Fener Patrikhanesi de Kıbrıs konusu ile ilişkilendirilerek ele alınmıştır. *Fetih*'te özellikle Rum azınlık hakkında son derece sert ve suçlayıcı yayınlar dikkati çekmektedir. Rum ekalliyet hakkında yapılan haber ve yorumlar *Fetih*'te dış politikayla ilişkilendirildiği için bu bölümde ele alınmıştır.

Ortadoğu'da yaşanan gelişmeler *Fetih*'in dış politika haberleri arasında dikkati çekecek ölçüde yer bulmuştur. İsrail hakkında daima olumsuz bir dil kullanılmakta, Arap ülkeleri hakkındaki haber ve yorumlarda ise daima olumlu dilekler içeren cümlelere yer verilmiştir. Mısır ve Suriye'nin birleşme görüşmeleri ile 22 Şubat 1958'de Birleşik Arap Cumhuriyeti adı altında tek bir devlet olarak birleşmeleri *Fetih*'te birçok habere konu olmuş ve daima iyi dilek cümleleriyle yorumlanmıştır. Birleşik Arap Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı olan Mısır devlet başkanı Cemal Abdünnasır'ın Sovyetler Birliği ile olan ilişkilerinin *Fetih*'te kısmen çekincelerle karşılandığı anlaşılmaktadır. Bağdat Paketi'ne ilişkin haber ve yorumlara, pakt üyelerinin toplantı ve görüşmelerine de *Fetih*'in yayınlarında özel önem atfedildiği görülmektedir. Irak ve Ürdün'ün 1958 yılında bir federasyon oluşturmaya yönelik görüşmeleri ile birleşme haberleri, birleşme sonrasındaki faaliyetleri ve bu sırada yaşanan sorunlar *Fetih*'teki dış haberler arasında sıklıkla göze çarpmaktadır. Bu birleşme de *Fetih*'in yayınlarında desteklenmiş, Müslüman âleminin birleşmesi yolunda adımlar olarak yorumlanmıştır. Irak'ta 1958 yılında gerçekleşen askeri darbe ile krallığın ve Ürdün'le yapılan federasyonun sona ermesi *Fetih*'in sütunlarında endişeyle karşılaşılan gelişmeler olmuştur.

Haftalık yayın döneminin sadece 10 ay sürmesi nedeniyle *Fetih*'te bir dış politika başlığını baştan sona takip etmek mümkün değildir. Ancak Kıbrıs Meselesi, Cezayir'in bağımsızlığı, Arap dünyasındaki birlik arayışları, Türkiye'nin Arap ülkeleriyle ilişkileri gibi konularda Türkiye'deki İslamcı kesimlerin bakış açısını yansıtan ve genel olarak Türk dış politikasıyla uyumlu denilebilecek yaklaşımları *Fetih* sütunlarında takip etmek mümkündür.

Aşağıda *Fetih* gazetesinin yayın hayatı boyunca yer verdiği dış politika haber ve yorumları bir tablo halinde verilmiştir. *Fetih*'in haberleri nereden aldığı, hangi ajans

veya basın organlarını kaynak olarak kullandığı hakkında bir bilgiye ulaşılammıştır. Buna mukabil bazı haberlerde kaynak belirtilmiştir, bunlara tabloda yer verilmiştir. Ayrıca *Fetih*'te geniş yer verilen veya önemli görülen içerikler hakkında tablo üzerinde kısa açıklamalar yapılmıştır. Haber ve yorumların çoğunlukla imzasız olarak yayımlandığı görülmekle beraber imzalı olarak yayımlanan haber ve yorumların kimin tarafından kaleme alındığı tabloda belirtilmiştir.

Tablo 3: <i>Fetih</i> Nüshalarında Dış Politika Haber ve Yorumları	Tarih ve Sayı
✓ “Kıbrıs” (<i>Fetih</i>’in sahibi Abdullah Işıklar’ın köşe yazısı. Kıbrıs’ın Türklüğü, adanın taksimi fikrinin kabul gördüğü hakkında.) ✓ “Cezayir Faciası” (Röportajı yapan: Reşit Derici. Manşet haberi olarak iki Cezayirli ile röportaj yapılmış. Fransa’nın Cezayir’de yaptığı katliamlar Garp medeniyetinin yüz karası olarak nitelenmiştir.) ✓ “Fransa’da kabine düştü” (Fransız hükümeti hakkında.) ✓ “Petrol Harbi” (İran hükümetinin petrol imtiyazını daha iyi şartlarla İtalyanlara verdiği, İngiliz ve Amerikalıların bu duruma öfkeli olduğu hakkında.) ✓ Dış haberler: Orta Şark ve Suriye, Tunus Silahlanıyor, Keşmir Meselesi, Cezayir Fransa’yı Sarsıyor başlıklı kısa haberlere yer verilmiştir. ✓ Kısa Dış Haberler: Pakistan’da tren kazası, Almanya ve Fransa’daki ekonomik gelişmelere dair haberler.	1. sayı 04.10.1957
✓ “Papazın İtirafı: Kıbrıs’ta Kilise ile Kızılar Elele” (Makarios’un ABD seyahatinde beklediği ilgiyi görmediği, buna mukabil Sovyetlerin kendilerini desteklediğini söylediği haberleştirilmiştir.) ✓ “Fransa Tunus’tan da Korkmaya Başladı” (Tunus’un silah satın almasına dair haber.) ✓ “Fransız Uçakları Tunus’u bombaladı” ✓ “Tunus Ordusu’na Hazır Ol Emri Verildi” ✓ “İsrail’le Münasebetlerimizi Kesmemiz İsteniyor” (Amman’da yayımlanan bir gazetenin Türkiye-İsrail ilişkileri hakkındaki yorumu.) ✓ “Hürriyet” (Cezayir’in kurtuluş mücadelesine dair <i>Action</i> adlı bir yayından alıntı olarak belirtilmiştir.) ✓ “Cezayir Milliyetçileri Niçin Çarpışıyor” (Cezayir milli cephesi hakkında bilgiler.)	2. sayı 11.10.1957

✓ “İslam İlerliyor” (Afrika’da İslamiyet’in yayıldığı hakkında)	3. sayı 18.10.1957
✓ “Hürriyet Heykelinin Altında Zenci Düşmanlığı” (Manşet haberi, ABD’de ırkçılık hakkında.) ✓ “Sun’i Peyk ve Demokrasi” (SSCB’nin uzay çalışmaları hakkında siyasi içerikli yorumlar.) ✓ “Kruşçev Bizi Tehdit Ediyor” (Türkiye’nin Suriye sınırına asker sevk etmesi üzerine Kruşçev’in Doğu Almaya ziyareti sırasında söylediği tehdit içerikli sözler haberleştirilmiştir.) ✓ “Kruşçev’e Tavsiye” (Sabık Japon başbakanının Ruslara votka içmekten vazgeçin tavsiyesinde bulunmasına değinilmiştir.) ✓ “Fransa’da Hükümet Kurulamıyor” ✓ “Kral Hüseyin de bir Türk Kızı ile Evlenecek” (<i>Le Monde</i> gazetesinden alınan habere göre, Irak Kralı Faysal’ın bir Türk kızı ile nişanlandığı, Kral Hüseyin için de böyle bir iddia olduğu yazılmış ve bu durumun Türkiye’nin etkinliğini arttıracak iddia edilmiştir.)	4. sayı 25.10.1957
✓ “Boğazdaki Son Casusluk Hadisesi Etrafında” (İstanbul’da bulunan Amerikalı bir diplomatın çantasının Rus casuslar tarafından alındığı ve konunun dünya basınında bir hayli yer işgal ettiği hakkındaki haberde, çantada Türkiye’nin Suriye’ye yönelik askerî harekât planlarının yer aldığı iddia edilmiştir.) ✓ “Gizli Petrol Harbi” (İran petroleri hakkında Antoine Zischka adlı gazeteciden alıntılanarak yayımlanan 3 bölümlük yazı dizisi.)	5. sayı 01.11.1957
✓ “Bu Ne Hal” (Alt başlıkta “Fener Patrikhanesi Kızıl Rusya ile temasa geçti.” cümlesi verilerek patrikhanenin faaliyetleri hakkında iddialarda bulunulmuştur. ✓ “Gizli Petrol Harbi” (İran petroleri hakkında, Antoine Zischka) ✓ Kısa Dış Haberler: Almanya’da 765 Müstehcen Dergi, Fransa’da İçki Bağımlılığı, İngiltere’de Strip Tease Hadiselere Sebep Oldu (BBC’nin müstehcen TV yayınları) başlıklı kısa haberler.	6. sayı 08.11.1957

✓ “İran Petrolü Türkiye’den Gececek” (Kum ile İskenderun arasında boru hattı yapılacağı, Türk ve İran heyetleri arasında müzakerelerin başladığı hakkında.) ✓ “Mısır Müzakereleri” (Fransa ve İngiltere ile Mısır arasındaki meselelere dair gelişmeler hakkında) ✓ “Rus Sığınağı” (SSCB’nin Doğu Avrupa politikası hakkında NYT’den alıntı olarak verilen bir haber.) ✓ “Şiddet Sona Eriyor” (Macaristan’daki Sovyet siyaseti hakkında.) ✓ “Kral Hüseyin’in Beyanatı” (Kral Hüseyin’in İsrail ile görüştüğü iddialarını yalanlaması.) ✓ “Yıldönümü Haftası” (İsrail, İngiltere ve Fransa’nın 1956 yılında Mısır’a yaptığı saldırının ABD ve Sovyetlerin ortak desteğiyle önlenmesi yıldönümünün Mısır’da kutlandığı hakkında.) ✓ “Gizli Petrol Harbi” (İran petrolleri hakkında, Antoine Zischka)	7. sayı 15.11.1957
✓ “Türkiye’nin Libya’ya Silah Yardımı” (Hafif silahlar taşıyan bir Türk gemisi Trablus’a ulaştığı, Türkiye’nin 5,5 milyon değerinde silah yardımı konusunda Libya ile antlaşmaya vardığı hakkında.) ✓ “Memleketimize Gelen İtalya Reisicumhurunun Örnek Sözleri” (Manşet haberi. İtalya Cumhurbaşkanı İstanbul Üniversitesi’nde kendisine fahri doktora verilmesi sırasındaki konuşmasında Türk kültür ve tarihi hakkında övgü dolu sözler söylemiştir.) ✓ “Fransa Tamamıyla Yalnız Kalma Yolunda” (Fransa’nın Tunus ve Cezayir politikası hakkında. <i>Yeni Sabah</i>’tan alıntı.) ✓ “Göğsümüzde Beslediğimiz Yılanlar” (Peyami Safa’nın yazısı adı verilmeyen bir gazeteden alıntılanarak yayımlanmıştır. Safa, Kıbrıs Meselesi ve Batı Trakya Türklüğü arasında ilgi kurarak Türk vatandaşı Rumlar hakkında ağır ithamlarda bulunmuştur.) ✓ “İslam Âlemi: Pakistan” (Yazan: M.K. Pakistan’ı kültürel yönlerine ağırlık vererek tanıtan tam sayfa makale.)	8. sayı 22.11.1957
✓ “Şam Enternasyonel Fuarında Cezayir Pavyonu” (“Altın madalya Cezayir’e layık görüldü” denilerek, Şam fuarında Cezayir’in Fransa karşısındaki kurtuluş mücadelesine verilen destek ele alınmıştır.) ✓ “Tunus Meselesi” (<i>Times</i>’tan alıntı olarak verilen haberde İngiltere ve ABD’nin Tunus’a silah verme kararının Fransa’da protestolara neden olduğu, Fransa’nın tutumunda haksız olduğu haberleştirilmiştir.)	9. sayı 29.11.1957

✓ “Tunus Meselesi” (ABD ve İngiltere’nin gönderdiği hafif silahların Tunus’a ulaştığı, Tunus ordusunun toplamda 8 bin kişi olduğu hakkında bilgi verilmiştir.) ✓ “Eisenhower’ın Diline Rekaket Arız Oldu” (ABD Başkanı Eisenhower’ın bir nevi felç geçirerek konuşma bozukluğu yaşadığı, hekimlerin seçimden önceki öngörülerinin doğru çıkmadığı hakkında.) ✓ “Bolşevik Rusya ve İslam Alemi” (Hızaloğlu Mustafa imzasıyla yayımlanan yazı, Rus yayımlamacılığının tarihini ele alan makale niteliğinde.) ✓ “İtalya’da Aileler Şikâyet Ediyor” (İtalya’da sinema alışkanlığı yüzünden eğitimin çöktüğü iddia edilmiştir.)	10. sayı 06.12.1957
✓ “Kaydı Türk Kendi Yunan” (Manşet. Başlık altında “Atina’dan gebe kalıp İstanbul’da doğuran ve böylece Rum ekalliyet sayısını arttıran Yunan kadınları” açıklaması verilmiştir. Batı Trakya ve Kıbrıs Meselesi ile ilişki kurulmuştur.) ✓ “Kızıl Yılanın Meş’um Niyeti” (Sovyetler Birliği’ndeki İdil-Ural Müftüsü Şakir Hıyabettin adlı kişinin “Komünizmle İslam aynı şeydir.” yolundaki açıklamalarının Arap ve İslam alemine duyurulmak istenmesi hakkında sert yorumlara yer verilmiştir.) ✓ “Cezayir Büyük Kış Taaruzuna Geçiyor” (Cezayir’in Fransız kuvvetlerine saldırı hazırlıkları hakkında Şam’dan geçilen haber.) ✓ “Ecnebi Hâkimiyetine Son Veren Müslüman Endonezya” (Müslüman Endonezya Hükümeti Hollandalıları memleketinden kovuyor alt başlığıyla verilmiştir. El konulan Hollandalı şirketlerin malları ele alınmıştır.) ✓ “Beyhude İnat” (Fransa’nın Cezayir meselesine BM’nin müdahale hakkını tanımadığı haberleştirilmiştir.) ✓ “Beynelmilel Talebe Konferansı ve Cezayir Meselesi” (Nijerya’da toplanan uluslararası üniversite öğrencileri konferansında Fransız talebelerin engellemelerine karşılık, Cezayir’in bağımsızlığının desteklenmesine dair karar alınacağı hakkında.) ✓ “Bağdat Pakı Azaları Toplandı” (Paktın Ortadoğulu dört üyesinin dışişleri bakanlarının Ankara’da toplandığı bildirilmiştir. Başbakan Menderes’in buradan çıkan görüşleri Paris’teki Nato toplantısında dile getireceği iddia edilmiştir.) ✓ “Kral Suud ve Faysal’ın Müşterek Tebliği” (Cezayir’e destek açıklaması yaptıklarına dair.)	11. sayı 13.12.1957

✓ “Kıbrıs Mevzuunda Kabahatli Olan Kim?” (BM’deki müzakerelerde Pakistan ve İran hariç bütün Müslüman ülkelerin Türkiye aleyhine ve Yunanistan lehine oy kullanmaları dolayısıyla basında İslam ülkeleri aleyhine yazılan görüşler konu edilmiştir. Türkiye’nin “27 yıllık istibdat devri”nde İslam dünyasına karşı nadan bir tavır takındığı iddia edilerek itibarımızın CHP döneminde kaybedildiği iddia edilmiştir. İslam ülkeleriyle yüzyıllarca aynı imparatorluk çatısı altında yaşadığımız hatırlatılarak bundan sonra ilişkilerimizi iyileştirmek için çaba gösterilmesi gerektiği savunulmuştur.) ✓ “Son Safha” (Daniş Remzi Koruk tarafından yazılan köşe yazısında Kıbrıs Meselesi’nin uluslararası durumu analiz edilmiş ve Türkiye’nin daha aktif politika yürütmesi gerektiği savunulmuştur.) ✓ “Keşmir Meselesi Güvenlik Konseyinde” (Keşmir Meselesi hakkında yürütülen uluslararası süreçler ve görüşmeler hakkında etraflı bilgi verilmiştir.) ✓ “Fransa Sarsılıyor” (Fransa’daki grevler ve enflasyon Cezayir’e yönelik yanlış tutumunun neticesi olarak değerlendirilmiştir.)	12. sayı 20.12.1957
✓ “Nato Devletleri Toplantısında Dış Politikamızın Yeni Zaferi” (<i>Le Monde</i>’un yazdığına göre, Paris’te yapılan NATO devletleri hükümet başkanları toplantısında Türk hükümeti İsrail’in BM tarafından daha önce kabul edilen 1947 sınırlarına çekilmesi istemiş, bu durum <i>Fetih</i> tarafından Türk dış politikasında yeni ve ileri bir seviye olarak nitelenerek İslam ülkeleriyle ilişkileri olumlu etkileyeceği iddia edilmiştir.) ✓ “Kıbrıs Davası” (Daniş Remzi Koruk, köşe yazısı.)	13. sayı 27.12.1957
✓ “İsrail’in Niyeti” (Siyonizm üzerinde durularak İsrail’in genişleme siyaseti ele alınmış, nüfusu analiz edilmiş, Siyonist tabirinin batıda Yahudilere yardım eden herkes için kullanılmakta olduğu yazılmıştır.) ✓ “Güdümlü Mermiler” (NATO askeri makamlarının hazırladığı programa uygun olarak Amerikan hükümetinin Türkiye’ye yapacağı silah yardımı hakkında bilgi verilmiştir.) ✓ “Birleşmiş Milletlerde Keşmir Meselesi” (BM’deki Keşmir müzakereleri hakkında bilgi verilmiştir.)	14. sayı 02.01.1958
✓ “Mısır ve Suriye” (Mısır’ın Suriye büyükelçisi bir radyo konuşmasında Mısır-Suriye Federal Birliği’nin kurulacağını, iki devletin yabancı ülkelerdeki temsilciliklerinin de birleştireceğini söylemiştir.)	15. sayı 10.01.1958

✓ “Kıbrıs’ta Son Safha ve Gençliğe Düşen Vazife” (Manşet. Mehmet Buğra tarafından yazılan makalede gençliğin Kıbrıs konusundaki hassasiyeti takdir edilmiş, fakat dış meselelerin hükümete ait olduğu, gençliğin asıl içerdeki ekalliyetlerin faaliyetleri konusunda bilinçli olması gerektiği iddia edilmiştir. Rumlar ve diğer azınlıklar hakkında aşağılayıcı bir dil kullanılmıştır.) ✓ “Milletlerarası Kardeşlik” (Manşet haberi. Türk Bahriyelilerin Pakistan’da sevgi tezahürleriyle karşılandığı, Türkiye’nin Pakistan’la dostluk ilişkisi içinde olduğu hakkında.) ✓ “İslam Konferansı” (Lahor’da toplanan Beynelmilel İslam Konferansı’nda 32 ülkenin temsil edildiği, kültürel konuların ele alındığı hakkında.) ✓ “Çarpışan Menfaatler” (Danış Remzi Koruk. Uluslararası konular Garp-Şark ikiliği içinde analiz edilmeye çalışılmıştır.) ✓ “Anlaşmaya Davet” (Suudi Arabistan’ın Arap devletleri arasındaki anlaşmazlıkları gidermek için Kahire’de bir konferans istediği hakkında.)	16. sayı 17.01.1958
✓ “Amerika Bize Niçin Yardım Etmiyor?” (Manşet haberi. Washington Büyükelçisi Suat Hayri Ürgüplü New York Ticaret Odası’nda yaptığı konuşmada bir ABD askerine yıllık 5.500 dolar sarf edilirken bir Türk askerine 136 dolar sarf edildiğini, batılı ülkelerdeki gibi bir kemer sıkma politikasının Türkiye için lüks olduğunu söylemesi basında irdelenmiş ve iktidar aleyhine bir takım yorumlara sebep olmuştur. <i>Fetih</i>’in haberinde ise ABD’nin daha önce olduğu gibi Türkiye’yi kendine bağımlı kılmak amacıyla yardımlar yapmak niyetinde olduğu, Türkiye’nin ise baraj, enerji gibi üretimi artıracak yatırımlarına ağırlık verdiği, bu yüzden ABD’nin yardımları kısıtıldığı iddia edilmiş ve durum iktisadi bir istiklal savaşı olarak nitelenmiştir.) ✓ “Son Söz Bizimdir” (Danış Remzi Koruk’un Kıbrıs Meselesi hakkında köşe yazısı.) ✓ “Sahte Sulh Havarisi Nehru’nun Cinayeti” (Hintli gayrimüslimlerin nüfus dengesini değiştirmek için Keşmir’e iskân edildiği, Nehru’nun BM’de alınan Keşmir’de plebisit yapılması kararını hiçe saydığı hakkında.) ✓ “Kral Suud’un Yardımı” (Suudi Arabistan’ın Cezayir’e 300 bin sterlin yardım yapmaya karar verdiği hakkında.) ✓ “Savaşların Kayıp ve Yaralıları” (Fransız ve Cezayir kuvvetlerinin verdiği ölü ve yararlı sayıları karşılaştırılmıştır.) ✓ “Cezayir Müslüman Talebeler Umumi Birliği Kongresi” (Öğrencilerin Cezayir’in istiklal mücadelesine destekleri hakkında.) “Tunus Devlet Reisi Fransızları Kabul Etmedi” (Tunus-Cezayir sınırında Cezayirlilerle Fransızlar arasındaki çatışmalar hakkında.)	17. sayı 24.01.1958

✓ “Bağdat Paktı” (Bağdat Paktı içindeki sorunlar ele alınmıştır. Paktın Sovyetlerin tesiri altındaki Mısır ve Suriye tarafından Arap dünyasına karşı bir tehdit olarak algılandığı, durumun Irak’ta hassasiyet oluşturduğu, Irak’ın Araplığa ihanet gibi bir töhmet altına girmekten çekindiği anlatılan haberde Irak’ın kritik durumu nedeniyle Menderes’in ani bir Bağdat ziyareti yaptığı ve dönüşünde bir ihtilaf bulunmadığı yönünde beyanat verdiği haberleştirilmiştir.) ✓ “İslam Konferansının İç Yüzü” (Daha önce hakkında olumlu haber yapılan Lahor’daki İslam Konferansı’na katılanların çoğunun Avrupalı müsteşrikler olduğu, Türkiye’den de Fuat Köprülü’nün katılmasının hayret uyandırdığı hakkında yorumlara yer verilmiştir.) ✓ “Pakistan Gencinin Milletimize Hitabı” (M. Sabir İhsanoğlu imzalı. Pakistan’ı ziyaret eden denizciler eliyle gelen bir mektubun Pakistanlı üniversite öğrencileri tarafından Türkçeye çevrilerek <i>Fetih</i>’e verildiği belirtilmiştir. İki ülke arasındaki dostluk, tarih birliği ve ortak düşmanlar hakkında.) ✓ “Suudi Arabistan Amerikan Peyki Değildir” (Kahire’deki Asya-Afrika Konferansı’nda alınan kararlara değinilmiştir. Kararlara göre, eski sömürge ülkeleri müstemleke şirketlerine el koymalıdır. Petrol imtiyazları hakkında bilgi verilmiştir. Toplantıda Emir Faysal Arabistan’ın Amerikan peyki olmadığını söylemiştir.) ✓ “İngiliz-Mısır Müzakeresi” (Kesintiye uğrayan Mısır İngiltere müzakerelerinin Roma’da tekrar başlayacağı hakkında.)	18. sayı 31.01.1958
✓ “Büyük Tarihi Toplantı” (Manşet haberi. Ankara’da yapılan Bağdat Paktı Konseyi 4. Toplantısı hakkında geniş bilgi verilmiştir. Toplantıya İran, Irak ve Pakistan başvekilleri ile ABD Dışişleri Bakanı’nın katıldığı belirtilmiştir. Haberin alt başlığında “Ortadoğu’da Komünizm sızmasını önleyecek kat’i tedbirler alınmalıdır.” cümlesine yer verilmiştir. Haberde Irak Başbakanı Nuri Said Paşa’nın İsrail yayılmacılığı ve Cezayir’de Fransızların yaptığı katliamlara değindiği konuşmasından geniş bir kesit yayımlanmıştır.) ✓ “Türkiye ve Time” (Menderes’in fotoğrafını yayımlayan <i>Time</i> dergisinde Türkiye hakkında verilen bilgiler analiz edilmiş ve bazı Türk gazetelerinde konunun ele alınışındaki gayri milli tutum eleştirilmiştir.) ✓ “Kıymetli Mebusumuz Osman Turan’ın Takriri” (Fener Rum Patriği’nin Kıbrıs Meselesi ile ilgili siyasi faaliyetler yürüttüğü iddia edilen haberin alt başlığına “Athenagoras Müslüman Türk vatani üzerinde çürümüş Bizans ruhunun müstekreh kokusunu dolaştıramaz.” cümlesi yazılmıştır. Milletvekili Osman Turan’ın TBMM’ye bir takrir vererek Patrik Athenagoras’ın faaliyetlerinin araştırılmasını istediğine yer verilmiştir.)	19. sayı 07.02.1958

✓ “Yeni Karışıklık” (Güney Amerika ülkelerindeki iç karışıklıklar hk.) ✓ “İsrail’in Korkusu” (Mısır-Suriye birliğinin kurulması durumunda İsrail’e tehdit oluşturacağı iddia edilmiş.) ✓ “Hükümetimiz Libya Kralına Kur’an-ı Kerim Hediye Etti” Dış haberler – ABD’nin Bağdat Paktı devletlerinin büyükşehirleri arasında kurulacak telekomünikasyon tesisatı için 10 milyon dolar vereceği hakkında bir habere yer verilmiştir. – Cezayir Fransa savaşında tarafların kayıpları karşılaştırılmıştır.	
✓ “Mısır ve Suriye Birleşik Devleti” (“Libya hususi muhabirimiz Mahmut Tarhuni” imzasıyla yayımlanan haberde Abdünnasır’ın birleşme konusundaki görüşlerine yer verilmiştir. Haberde, Suriye’nin de birleşmeden yarar sağlayacağı ve ABD’nin birleşmeden memnun olduğu iddia edilmiştir. Abdünnasır’ın Suriye’deki dinsiz ve komünist cereyanlara karşı takınacağı tutumun merak edildiği hakkında.) ✓ “Amerikan Yardımının Hakikati” (Türkiye’nin istediği yardımı vermemek için bin dreden su getiren Amerika’nın bazı Avrupa ülkelerine cömert davrandığı, yardımı sıkı şartlara bağladığı bazı doğu ülkelerinin ise Sovyet yardımlarını kabul etmeye başladığı gibi hususlar analiz edilmiştir.) ✓ “Kıbrıs Davasında Kat’i Çare” (Yazan: Hasan Basri Çantay. Tarihten örneklerle Kıbrıs Meselesi’nin ancak savaşla çözüleceği iddia edilmiştir.) ✓ “Fransa Şaşkın” (Fransa’nın ekonomik buhran içinde olduğu hakkında.) ✓ “Türkiye-Libya Müşterek Tebliği” (Reisicumhur Bayar’ın Libya Kralı İdris Essunusi’ye yaptığı resmi ziyaret münasebetiyle iki ülke dışişleri bakanları tarafından muhtelif konular hakkında görüşmeler yapıldığı, iş birliği yönünde karar alındığı haberleştirilmiştir.) ✓ “Cezayirli Liderlerin Beyanatı” (Cezayir Milli Kurtuluş Cephesi Sekreteri El Medeni’nin açıklamaları, Arap ve Müslüman memleketlerden yardım istedikleri hakkında) ✓ <i>Kısa dış haberler</i> - Mısır ve Suriye’nin birleşme konusunda anlaştıkları, devlet başkanının Cemal Abdünnasır, başkentin Kahire olacağı, birleşik devlette hükümet, ordu ve parlamentonun tek olacağı hakkında. - Ekim ayında yapılacak olan Bağdat Fuarına Türkiye’nin ilk defa katılacağı hakkında.	20. sayı 14.02.1958

✓ “Birliğe Doğru” (Irak ve Ürdün’ün Federal Arap Devleti olarak birleşeceğine dair haberde Ankara ve Arabistan’ın birleşmeden memnun olduğu iddia edilmiştir. Birleşme sonucunda oluşacak yönetim yapısına dair çeşitli bilgiler verilmiştir.) ✓ “Dış Haberler” (Yemen Krallığı’nın Mısır-Suriye Birleşik Arap Cumhuriyeti’ne katılması tasarıları; Mısır ile Suriye’nin, Irak ile Ürdün’ün birleşmesi konusunda görüşme ve toplantılar hakkında bilgiler verilmiştir.) ✓ “CHP İktidarı Alsaydı” (Nihat Erim’in bazı Arap devletlerinin birleşmeleri üzerine gazetecilere “Türkiye, İsrail ve Yunanistan federal bir devlet halinde birleşmelidir.” şeklinde bir beyanat verdiği haberleştirilmiş ve bu açıklamalar eleştiri konusu yapılmıştır.) ✓ “Burgiba gerekirse çarpışırız dedi” (Fransa’nın Tunus’un bir kasabasında yaptığı bombardıman vesilesiyle Tunus Cumhurbaşkanı tarafından yapılan açıklama.) ✓ “Endonezya genelkurmay başkanının tevkifi istendi” (Cakarta ile Sumatra arasında iktidar paylaşımında yaşanan gerilimler hakkında.)	21. sayı 21.02.1958
✓ “Mısır Sudan Meselesi” (Mısır ile Sudan arasındaki sınır ihtilafında Abdünnasır’ın yumuşatıcı açıklamalar yaptığı, konunun siyasi yollarla çözüldüğü hakkında) ✓ <i>Dış Haberler</i> - 21 Şubat’ta Nasır’ın cumhurbaşkanı seçilmesiyle Birleşik Arap Cumhuriyeti’nin kurulduğu haberleştirilmiştir. - Endonezya’da Müslüman halkın komünizme karşı cephe aldığı hakkında. - Fransızların Cezayir petrol sahalarına ABD’li şirketleri davet ederek Cezayir’deki gücünü tahkim etmek istediği hakkında. - Bahreyn ve Kuveyt şeyhliklerinin birleşmek için çalışma başlattıkları hakkında. ✓ “Fransa Sarsılıyor” (Fransa’nın Tunus’ta yaptığı bombardıman nedeniyle ülkedeki siyasi tartışmaların büyüdüğü hakkında)	22. sayı 28.02.1958

✓ “Arap Milletleriyle Kardeşçe Yaşamak İstiyoruz” (“Hariciye Vekilimizin Beyanâtı” üst başlığıyla verilmiştir. Fatin Rüştü Zorlu, TBMM’de yaptığı konuşmada Bağdat Paktı, Suriye-Mısır İttifakı konularına değinmiştir. Irak ve Mısır’la ilişkilerin iyi olduğunu fakat Suriye’nin ciddi tehlike olmaya başladığını, ABD Dışışleri Bakan Yardımcısı Henderson’un da bu sebeple geldiğini açıklamıştır. Zorlu, Sovyetlerin Suriye üzerindeki etkisinden bahsederek Suriyeli vatanperverlerin sırf komünizm tehlikesini bertaraf etmek için Mısır’la birleştiklerini söylemiştir.) ✓ “Biz ve Arap Dünyası” (<i>Fetih</i> imzalı başyazıda hükümetin Arap dünyasına karşı izlediği “basiretli politika” desteklenmiş, basındaki Arap düşmanlığı eleştirilmiş, Osmanlı’ya karşı yapılan Arap isyanlarında batılıların etkisinden söz edilmiş, Araplarla iyi ilişkiler geliştirerek hiç değilse Kıbrıs’ın kuzeyinin Türkiye’ye katılmasına destek vermelerini temin etmek gerektiği savunulmuştur.) ✓ “Burgiba: Cezayir harbi Fransızların mezarı olacak” (Tunus devlet başkanı Habip Burgiba’nın <i>Newsweek</i> mecmuasına verdiği röportaj yayımlanmıştır.) ✓ <i>Kısa Haberler</i> - Ürdün Hükümeti Hicaz Demiryolu’nun tamiri için Dünya Bankası’ndan kredi isteyeceği hakkında. - Almanya-Türkiye ekonomik işbirliğine dair gelişmeler hakkında. - Fransa’nın Cezayir’de kayıplar verdiğini iddia eden haber.	23. sayı 07.03.1958
✓ “Tunus Fransa’ya kat’i müddet veriyor” (Tunus Cumhurbaşkanı Bugiba, Fransa’nın Cezayir’deki savaşa derhal son vererek Tunus’u da terk etmesini istemiş. Tunus, Cezayir ve Fas arasında bir birlik kurulmasına taraftar olduklarını söylemiştir.) ✓ “Birleşik Devletler” (Suriye-Mısır’ın kurduğu Birleşik Arap Cumhuriyeti ile Yemen arasında imzalanan antlaşma ile Birleşik Arap Devletleri’nin kurulduğu, antlaşmaya göre Yemen’in istiklâlini muhafaza ettiği, Ortadoğu’da çok hızlı ve büyük değişimler yaşandığı, her gün yeni olayların yaşandığı, bunların ihtiyatla takip edilmesi gerekti hakkında yorumlara yer verilmiştir.) ✓ “Umman İmamlığı Şam’da bir büro kurdu” (İngiltere’ye ve Maskat Sultanlığına karşı mücadele eden Umman’ın Kahire’den sonra Şam’a da bir büro açtığı hakkında.) ✓ <i>Kısa Haberler</i> - Tunus Devlet Başkanı Burgiba’ya suikast girişiminin açığa çıkarıldığına dair haber. - Yemen’in Arap Birliğine katılım antlaşmasının ilanı hakkında. - Birleşik Arap Cumhuriyeti kabinesinin ilan edildiğine, bakanlardan 20’sinin Mısırlı 14’ünün Suriyeli olduğuna dair bilgiler verilmiştir. - ABD’de bir senatörün Hindistan’a mali destek teklifi hakkında.	24. sayı 14.03.1958

✓ “Fransızlar Hesap Verecekler” (Cezayir milliyetçi liderlerini taşıyan uçağın Fransızlar tarafından kaçırılması ve konuyu araştıran uluslararası heyetin görevini gereği yerine getirmediği hakkında.) ✓ <i>Kısa Haberler</i> - Fransa’nın Akdeniz Paktı kurulması önerisine Cezayirli milliyetçilerin olumsuz cevap verdiği, diğer Kuzey Afrika ülkelerinin de aynı görüşte olduğu haberleştirilmiştir. - Pakistan’da uranyum bulunduğu dair haber. - Polonya’da II. Dünya Savaşı’ndan kalan toplu mezar bulunduğu hakkında. - İran petrolünün Türkiye üzerinden Akdeniz’e akıtılması için yapılması planlanan petrol boru hattı konusundaki görüşmelerin müspet ilerlediği haberleştirilmiştir.	25. sayı 21.03.1958
✓ “Endonezya Müslüman halkı iki şey için savaşıyor” (Alt başlıkta “1- Komünizmi kovulmalı 2- Anayasaya itaat edilmeli Aksi halde, Endonezya’daki iç harp bütün şiddetiyle devam edecektir.” cümlesine yer verilmiştir.) ✓ “Fransa manevi lekesini şuurlu bir iradeyle silebilir” (Fransa’nın Cezayir’de yaptığı zulümlere karşı çıkan birkaç Fransız aydınının görüşlerine yer verilmiştir.) ✓ “Pakistan kuruluşunun 3. üncü yıldönümünde” (Tebrik içerikli.) ✓ <i>Kısa Haberler</i> - Irak Ürdün Federasyonu Anayasası için yapılan çalışmalar, Anayasanın resmen ilan edilişi ve içeriği hakkında bilgiler verilmiştir. - Birleşik Arap Cumhuriyeti Başkanı Abdünnasır’ın Halep’i ziyaret ettiği haberleştirilmiştir. - Umman’daki Durum (Umman’da iç siyasi gelişmeler hakkında.) - İtalya’da parlamentonun genelevlerin kapatılmasına karar verdiği hk.	26. sayı 28.03.1958

- “Hükümetimiz Orta Şarkta yeni bir politikanın takibine karar verdi.” (Hariciye Vekili Fatin Rüştü Zorlu’nun, Arap ülkeleri nezdindeki büyükelçilerimizle toplantı yaparak Arap dünyasındaki durumu görüştüğü haberleştirilmiştir. Haberin devamında Nasır’ın Suriye’deki Komünistleri temizlemeye başladığı iddia edilmiştir.) ✓ “Dei Welt’in Makalesi” (Alman gazetesinin Milli Müdafaa Vekili Ethem Menderes’le yaptığı röportaj yayımlanmıştır. Ethem Menderes, Türkiye’nin batı savunma sisteminin bir parçası oluşu, Türkiye’nin Amerika’dan gelecek yardımların gecikmesi konusunda endişeli olduğu, Almanya-İtalya-Fransa arasındaki silahlanma zincirine iştirak etmek istediği ve cephane üretimine geçmek istediği hakkında konuşmuştur. Alman gazetesinde TSK’nın asker sayısı hakkında bilgi verilerek Türkiye’nin Kıbrıs’a çıkma ihtimali de dile getirilmiştir.) - “Tunus Konferansı” (Fas ve Libya kralları ile Tunus cumhurbaşkanının toplantı yaparak Cezayir meselesini ele aldıkları haberleştirilmiş. Habere ek olarak Birleşik Arap Cumhuriyeti’nde işlerin yolunda gitmediği, Komünistlere yakın duran Suriye genelkurmay başkanının istifa ettiği bilgi verilmiştir.) ✓ <i>Kısa Haberler</i> - Irak kralı Faysal’ın Irak parlamentosunu feshettiğine, Federal Birlik Parlamentosu’nu tayin edeceğine dair haber. - Nasır’ın Lübnan’ı ziyaret edeceği hakkında. - Burgiba’nın Tunus’un Batı bloğunun yanında yer alacağını açıkladığı haberleştirilmiştir. - Avusturya’da Asya Gribi nedeniyle 1.500 kişinin öldüğü hakkında. ✓ Japonya’da üç mebusun fuhşa karşı çıkarılan kanuna engel olmak için rüşvet aldığıının ortaya çıktığına dair bir haber.	27. sayı 04.04.1958
--	---

✓ “İdam Mahkûmu Cezayirli Harbi Anlatıyor” (Manşet. İstanbul’a gelen Cezayirli bir mücahidin açıklamaları haberleştirilmiştir.) ✓ “İsrail’e elçi gönderilmeyecek” (Türkiye’nin 1956 yılında geri çektiği İsrail elçisinin tekrar gönderileceği yönündeki haberlerin gerçek dışı olduğu hakkında haber.) ✓ “Fas’ta Cezayir Günü” (Fas’ta Cezayir’e destek açıklamaları hk.) ✓ Bir İspanyol bölgesinin antlaşma uyarınca Fas’a verildiği haberi. ✓ Türkiye’den Tunus’a ticari heyet gittiği haberleştirilmiştir. ✓ <i>Kısa Haberler</i> - Kıbrıs’ta siyaseti bir tarafa bırakan binlerce Türk ve Rum, ekinlerin kuraklıktan kurtulması için bir Türk köyünde birlikte yağmur duasına çıktıkları haberleştirilmiştir. - Suriye-Mısır birliğinde işlerin karıştığına, tutuklamalar yapıldığına dair haber. - Pakistan’da ilk genel seçimlerin yapılacağı hakkında. - Endonezya Dışişleri Bakanlığı’nın Sumatra’daki asi kuvvetler hakkında açıklaması. - Ürdün’deki iç siyasi gelişmeler ve petrol tevzinin devletleştirildiği hakkında. - Süveyş Kanalı’nın genişletileceğine dair bir haber.	28. sayı 11.04.1958
✓ “Ürdün Makarios’a yasak edildi” (Kudüs’ün Ürdün’e ait olan kısmındaki Ortodoks Patrikhanesi’nde yapılacak törene Makarios’un gelmesine izin verilmediği hakkında.) - “Mısır ve Suriye’de Türkiye aleyhinde neşir durduruldu” (Nasır’ın Menderes’e mektup yazarak Türkiye aleyhine neşriyatı men ettiğini bildirdiği, Türkiye’den de Suriye aleyhindeki yayınlara son verilmesini istediği, dostane ilişkiler kurmak istediklerini bildirdiği hakkındaki haber. Haberin devamında, Nasır’ın Moskova’ya yapacağı ziyaretin ABD’de endişe oluşturduğu, ancak Başkan Nasır’ın bu ziyareti Sovyetlerin baskısı ile yapmaya mecbur kaldığı iddia edilmiştir. Ayrıca, Türkiye’nin Ortadoğu elçilerinin görev yerlerine gidişlerinin bir hafta ertelenerek Zorlu ve Bayar’la görüşmeler yaptıklarına değinilmiştir.) ✓ “Fransa Hükümeti Sarsılıyor” (Tunus nedeniyle Fransa’daki iç siyasi gerilim hakkında.) ✓ <i>Kısa Haberler:</i> ABD’de büyük bir zelzele olduğu hakkında.	29. sayı 18.04.1958

✓ “Kızıl Cehennem Rusya’dan Firar Eden Türk Anlatıyor” (Moskova’daki Türk elçiliğine sığınarak Türkiye’ye gelmeyi başaran bir Türk’ün Sovyetlerdeki hayat şartları ve Türklere yönelik baskı hakkında verdiği bilgiler haberleştirilmiştir.) ✓ “Bugiba’nın Cevabı Tasvip Edildi” (Cezayir Tunus sınırının kontrolü hakkında) ✓ “Fas Fransız Gerginliği Şiddetleniyor” (Moritanya üzerindeki egemenlik hakları meselesi.) ✓ “Cezayirli misafirimiz harbe iştirak için şehrimizden gitti” (28. sayıda bahsedilen Cezayirli milliyetçi Ömer Selluf’un ülkesine giderken yaptığı açıklamalara yer verilmiştir.) ✓ “Silahlı Kuvvetler Konfransı” (Ankara’da ABD, Pakistan, Libya, İran, Irak ve Türkiye askerî erkânının katılımıyla yapılan toplantı hakkında.) ✓ “Kaçan Futbolcular” (Cezayirli iki futbolcunun Fransa’dan kaçması) ✓ “Cihat İçin” (Mısırda el konulan Fransız mallarının Cezayir Komitesine verilmesi hakkında.) ✓ “Eisenhower’in açıklaması” (Fransa’nın Tunus konusundaki tutumu hakkında.) ✓ “Tunus ile Ticari Münasebetler” (Türkiye Tunus ticari görüşmeleri) ✓ <i>Kısa haberler</i> - Lübnan’da Mısır yanlısı Kemal Canpolat taraftarlarının isyan ederek dağa çıktığı haberleştirilmiştir. - Endonezya’daki ihtilalci liderin iç savaş hakkındaki beyanları. - Fransa’da yayılan striptize karşı tepki gösterildiği iddia edilmiştir.	30 . sayı 25.04.1958
✓ “Müslümanlar Kızıl Çin’de Komünizme Göz Açtırmıyor” (China İslamic Federation teşkilatının dini eğitim faaliyetleri yürüttüğü hakkında.) ✓ “Endonezya’da İç Harp Sona Erdi” (Cakarta merkezli kuvvetlerin üstünlüğü hk.) ✓ “Fransızlar yine 3 Cezayirliyi idam etti” ✓ “Cezayirli Kızın Anlattıkları” (Fransızların Cezayirlilere işkenceleri.) ✓ <i>Kısa Haberler</i> - Irak ve Ürdün ordularının birleşme görüşmelerine dair haber. - Bir Ürdün heyetinin İstanbul’u ziyareti hakkında bilgi verilmiştir. - ABD’nin Pasifik Okyanusunda nükleer denemeler yapacağı hakkında.	31. sayı 02.05.1958

✓ “Bağımsız Bir Cezayir Hükümeti Kuruluyor” (Manşet haberi. Cezayir Kurtuluş Cephesi’nin Bağımsız Cezayir Hükümeti adını alacağı hk.) ✓ “Uzak Şark’ta Bir Camiye Başvekilimizin Teberrusu Çok İyi Karşılandı” (Menderes’in Uzakdoğu seyahati sırasında Taipeh’te (Tayvan) bir camiye bin dolar bağışladığı haberleştirilmiştir.) ✓ “Cezayir’e Yardım” (Nasır’ın bir maaşını Cezayirli mücahitlere bağışladığına dair haber.) ✓ “Bir Grev” (Fransa’da papazların grev yaptığına ilişkin haberde Türkiye’deki imamların ekonomik durumuna da değinilmiştir.) ✓ “Fransa’da iktisadi buhran baş gösterdi” ✓ <i>Kısa Haberler</i> - Mısır’ın İngiltere’ye ait iki küçük askeri gemiyi alıkoymas ve personelin tutuklaması hakkında. - Birleşik Arap Cumhuriyeti hükümetinin Mısır eski kralı Faruk ve ailesini vatandaşlıktan çıkardığı hakkında. - ABD’nin Mısır’a ait 30 bin doları serbest bırakarak yakınlaşma gösterdiği hakkında.	32. sayı 02.05.1958
✓ “İran’da Komünizm’in Başı Ezildi” (İran’da bir komünist liderin idam edildiği haberleştirilmiştir.) ✓ “Faysal’ı Nutku” (Irak’ta meclisin Faysal’ın nutku ile açıldığı haberi. Ayrıca, Kuveyt Şeyhi Es-Sabah’ın Irak’ı ziyaret edeceği, İngiliz himayesindeki Kuveyt’in Arap Birliği’ne katılmasının isteneceği hk.)	33. sayı 16.05.1958
✓ “Ortadoğu’da Saat Kimin İçin Çalacak” (Manşet haberi. Abdülhamid imzasıyla yayımlamıştır. Ortadoğu’da petrol meselesi, şirketler, devletler vs. hakkında genel bir Ortadoğu değerlendirmesi yapılmıştır.) ✓ “Hür Cezayir Hükümeti” (Arap Birliği’nin Cezayir milliyetçilerine mali desteği hakkında bilgi verilmiştir.) ✓ “Kanada’dan Aldığımız Harp Gemileri” (NATO yardımları kapsamında Kanada’dan devralınan 14 parça geminin Türkiye’ye hareket ettiğine dair haber.) ✓ “Selameti Umumiye Komitesi” (Cezayir’de bulunan teşkilatın çalışmaları hakkında bilgi verilmiştir.)	34. sayı 23.05.1958
✓ “Türkistan Kaynıyor” (Sovyetlerin baskı politikaları hakkında.) ✓ “Ankara – Formoza” (Yazan: Ziyaeddin Babakurban. Başbakan Menderes’in Formaza adasındaki Milliyetçi Çin Hükümeti’nin ziyaret ederek meclislerinde yaptığı konuşma hakkında.)	35. sayı 30.05.1958

✓ “Patrikhane Kapatılmalıdır” (Manşet haberi. Milliyetçiler Derneği konferansında konuşan Avukat Bekir Berk patrikhanenin siyasi faaliyetleri ile Kıbrıs Meselesi arasında ilişki kurarak çeşitli iddialarda bulunmuştur.)	36. sayı 06.06.1958
✓ “Rusya Alem-i İslam’da yeni bir oyuna mı giriyor” (Manşet. Sovyetlerin din düşmanlığı yaptığı, İslam ülkelerini etkilemeye çalıştığı hakkında haber ve yorumlara yer verilmiştir.)	37. sayı 13.06.1958
✓ “Kıbrıs’ta Şehit Kanlarıyla Beslenen Yeni Mücadele” ²⁰⁶ (Manşet haberi. Üst başlıkta “Kıbrıs’ta şehit kanlarıyla beslenen yeni milli mücadele başlamıştır. Artık her şey sustu, bundan sonra söz kanın, imanın ve silahındır.” ibaresi yer almıştır. Kıbrıs meselesi ele alınarak adaya yönelik İngiliz politikası eleştirilmiştir. Artık “Ya Kıbrıs Ya Ölüm” parolasının geçerli olduğu iddia edilmiştir.) ✓ “İki yol” (Fetih imzalı başmakale. Kıbrıs Meselesi ele alınmıştır.) ✓ “Ehli Salip Zihniyeti” (Reha imzalı yazıda Cezayir ve Kıbrıs meseleleri üzerinden Hristiyan devletlerin dış politikaları eleştirilmiştir.) ✓ “Cezayir Volkanı” (Ferideddin Atatuğ’a ait makalede Cezayir bağımsızlık savaşının etkileri hakkında yorumlar yapılmıştır.)	38. sayı 20.06.1958
✓ “Millî Misakın Millî Vahdetin Temerküz Hedefi: Kıbrıs” (Manşet haberi. TBMM’de yapılan gizli celsede Kıbrıs için taksim tezinin kabul edildiği hakkında haber.) ✓ “Kıbrıs Davasının Ruhu” (Köşe yazısı tarzında bir değerlendirme.)	39. sayı 27.06.1958
✓ “Lübnan’da Halk İsyanı Devam Ediyor” (Manşet haberi. Lübnan’da farklı dinlere mensup kesimler arasındaki iktidar mücadelesi ve ABD’nin etkisi analiz edilmiştir.) ✓ “Burgiba’nın konuşması” (Tunus’un Fransız müstemlekesi olmaktan kurtuluşu hakkında açıklamalar.) ✓ “Yemen’e sığınan birlikler” (Laheç Sultanlığından kaçarak Yemen’e gelen silahlı kabile birlikleri hakkında.) ✓ “İtalya’da Komünist Partisi Dağıtılacak” (İtalya’da sol siyasetin zayıfladığı iddia edilmiştir.)	40. sayı 04.07.1958
✓ “Son Hadiselerin Işığında Kıbrıs” (Manşet haberi. İngiltere’nin Kıbrıs siyaseti hakkında değerlendirmeler yapılmıştır.) ✓ “Kıbrıs Mitingi” (Sabri Kelemeroğlu tarafından yazılan, Kıbrıs konusunda hamasi duyguları dile getiren bir yazı.)	41. sayı 11.07.1958

²⁰⁶ 1958 yılı Kıbrıs’ta EOKA’nın faaliyetlerini yoğunlaştırdığı, Türklere yönelik saldırıların arttığı bir yıldır. 1958 Haziran ayında Türkiye’nin birçok kentinde Kıbrıs mitingleri yapılmış, TBMM’de açık ve gizli celselerde Kıbrıs meselesi ele alınmış, gizli oturumda “Adanın bölünmesi son hal çaresi” olarak kabul edilmiş, Türk hükümetinin kararlığı vurgulanmış, temmuz ayından itibaren Radyo’da “Kıbrıs Saati” adıyla bir program konularak kamuoyunun bilgilendirilmesi sağlanmıştır. Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, s. 454-455.

✓ “İngiliz Siyasetinin Irak’taki Son Neticesi: İhtilal”²⁰⁷ (Bağdat Paktı toplantısı için yola çıkacakları günde Başbakan Nuri Said’in ve Irak Kralı Faysal’ın iktidardan devrildikleri, kralın tevkif edilerek ricalinin öldürüldüğü haber yapılmıştır. İhtilalde İngiltere’nin etkisi olduğu iddia edilmiştir. İhtilalcilerin örfi idare ilan ettiği ve Ürdün’de bulunan Irak birliklerinin derhal ülkeye geri dönmesini emrettikleri de belirtilmiştir.)	42. sayı 18.07.1958
✓ “Irak İhtilalini Hazırlayan Kubba’nın Beyanatı” (Manşet haberi. Alt başlıkta ihtilal lideri Mehdi Kubba’nın “1-Irak’ı Batı nüfuzundan tamamen kurtaracağız. 2- Irak petrol tesislerinin kontrolünü tamamen ele alacağız. 3- İsrail’le bütün kozları paylaşıp hesabı kapatacağız.” şeklindeki sözleri yer almıştır. Haberde Kubba’nın daha önce iki defa ihtilal girişiminde bulunduğu, kendisinin ordu içinde güçlü olduğu, yabancı muharrirlerin bildirdiğine göre muttaki bir Müslüman olduğu yazılmıştır.) ✓ “Ortadoğu Petrol Borularının Kaybedilmesi İngiltere’yi İflasa Sürüklüyor” (Haberde Ortadoğu’daki karışıklık ele alınmış, ABD’nin Ürdün ve Lübnan’a asker çıkardığı, İngiltere’nin Libya Tobruk limanına filo gönderdiği belirtilmiştir. Irak’ta kral, başbakan ve veliahtın öldürüldüğü de belirtilmiştir. Devrik Irak Başbakanı Nuri Said’in İngiliz yanlısı ve Türk düşmanı olduğu iddia edilmiştir. İngiltere’nin Hindistan’dan başlayıp Musaddık’la devam eden, sonra Kıbrıs ve şimdi de Irak’taki gelişmeler nedeniyle bölgedeki etkisini kaybetmeye başladığı yorumlanmıştır.) ✓ “Yaşayan Ölüler” (Kıbrıs’ta EOKA katliamları, İngilizlerin seyirci kaldığı hakkında) ✓ “Papa Eftim ve Partik Atenagoros” (Yazan: Mesut Toprak. Kıbrıs Meselesi ve Yunanistan ile ilişkiler konusunda her iki patriğin durumu ve etkisi ele alınmıştır. Atenagoros, Cihan Harbinde Mavri Mira cemiyetinin reisi, ABD vatandaşı olup Türkiye’de <i>Fetih</i> kutlamalarını engelleyecek kadar nüfuz sahibi olan, Rusya ile temas eden, Bizans’ı ihya etmek isteyen, Kıbrıs’ta Türkiye aleyhine çalışan din adamı kisvesinde olduğu halde siyasetle uğraşan bir kişi olmakla itham edilmiştir. Papa Eftim ise dindaşları üzerinde hiçbir etkisi olmadığı halde iç kamuoyunda Türklerin hoşuna gidecek konuşmalar yapan, patrikhanenin mallarını elde etmek için mücadele veren bir din adamı olarak nitelenmiş, samimiyetsiz olmakla suçlanmıştır.)	43. sayı 25.07.1958

²⁰⁷ Irak’ta 14 Temmuz 1958 günü gerçekleşen ihtilal 15 Temmuz’da Ankara’da yapılacak Bağdat Paktı toplantısı için gelen zevat arasında endişeyle karşılanmıştır. Menderes’in Irak’a bir askeri müdahale yapmaya karar verdiği fakat Amerikalılarla yapılan ısrarlı tartışmalardan sonra bu harekete girişmemeye ikna edildiği kaydedilmiştir. Ahmad, *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, s. 181.

✓ “İhtilal Günü Bağdat’taydım” (Manşet haberi. İhtilalde Bağdat’taki olayları gözlemleyen bir Türk vatandaşının anlattıkları haberleştirilmiştir. Şehirdeki olayların nasıl cereyan ettiğini detaylı şekilde anlatmıştır.) ✓ “Kıbrıs davası halledilmezse İngilizler Arap alemleri gibi yeşil adayı da kaybedecektir” (Manşet haberi. İngilizlerin Kıbrıs’ta Türk katliamına göz yumdukları hakkında.) ✓ “Milliyetçi Çin Müslümanları” (Çin Müslümanlarından bir heyet şehrimize gelmiştir denilerek İstanbul’a gelen heyet haberleştirilmiştir.) ✓ “Batı Trakya’da Neler Gördük” (A. Aydın’ın imzasıyla yayınlanan yazıda Yunanistan’ın Batı Trakya Türkleri üzerindeki baskı politikası ele alınmıştır.) ✓ “Hay Hay” (Yunanistan’ın Ankara büyükelçisinin Batı Trakya Türklerinin eşit şartlar altında yaşadığını iddia ettiği beyanatının gerçek dışı olduğu hakkında.) ✓ “Ürdün toprakları tahliye edilecek” (İngiliz birliklerinin BM’nin tedbir alması durumunda Ürdün’den çekileceği iddia edilmiştir.)	44. sayı 1.08.1958
✓ “Irak’ta geniş çapta tasfiye başladı” (Manşet haberi. Irak’ta mallarını dürüst yoldan kazanmayanların hapsedildiği, karışıklıklar ve geniş çaplı tutuklamalar yapıldığı hakkında.) ✓ “Barlas Yanılıyor” (Yazan: Ömer U. Kökden. CHP’li Cemil Sait Barlas’ın Pazar Postası’ndaki bir yazısında Türk hükümetini Irak’ta saltanat yıkıldığı için dövünmekle itham ederek Irak’taki eski idarenin muhafazakâr ve mürteci olduğu iddia etmesi üzerine yazılan bir eleştirisi yazısı.) ✓ “Bir Rus toprağı öptü ve artık hürüm diye bağırdı” (Bebek sahilinde şilepten atlayarak iltica eden bir Rus vatandaşı hakkında bilgi verilmiştir. Eski Irak Kralı Faysal’ın Bebek koyunda demirli olan yatını koruyan polislerin kendisini teslim aldığı belirtilmiştir.) ✓ “Veli Kayyum Han Geliyor” (Batı Almanya’da bulunan Milli Türkistan Birlik Komitesinin Başkanının Türkiye’ye gelmesi hakkında.) ✓ “Müslüman Arap Alemleri Birleşiyor” (Mısır Suriye Birleşik Arap Cumhuriyeti’nin Irak’la temasa geçerek daha sıkı iş birliği yapacakları hakkında haber yapılmıştır.) ✓ “Melik Hüseyin tahtından feragat mı ediyor” (ABD’de bir gazetenin Kral Hüseyin’in Ürdün tahtını bırakarak İstanbul’a yerleşeceğini yazdığı haberleştirilmiştir.)	45. sayı 08.08.1958

Açıklama

Fetih'in haftalık yayın dönemi 45. sayı ile son bulmuş, gazete yayın hayatına iki ay ara vermiştir. 10 Ekim 1958 tarihinde tekrar yayımlanmaya başlayan *Fetih*, önce 15 günlük ardından aylık olarak 16 Ocak 1959 tarihine kadar 6 sayı olarak yayımlanmıştır. Bu dönemde *Fetih*'te bir dış politika haberi yer almamıştır. Türkistan, Endonezya ve Batı Trakya ile ilgili kültürel yazılara yer verilmiş, bunlar ise *Fetih* gazetesinde Kültür Hayatına Dair Haber ve Yorumlar başlığı altında incelenmiştir.

1959 yılındaki 1 yıllık aradan sonra 1960 yılında tekrar aylık olarak yayın hayatına başlayan *Fetih* gazetesi, 1960 yılında 7 sayı yayımlanmıştır. Bu dönemde yoğun olmamakla beraber çeşitli dış politika haberleri yer almaktadır.

✓ “Cezayirlilerin Büyük Cihadı Devam Ediyor” (Yazan: A. İhsan Yurt. Fransa’nın Cezayir’deki zulüm ve katliamları hakkında makale.) ✓ “Bugiba’nın Beyanâtı” (Tunus Cumhurbaşkanı Habip Burgiba’nın ABD başkanı Eisenhower ile Cezayir meselesine çözüm bulunması için görüştüğü hakkında.) ✓ “Eyüp Han’ın İkazı” (Pakistan Cumhurbaşkanı Eyüp Han’ın, Rusya’nın Afganistan yoluyla Pakistan’a doğru ilerleyebileceği ve bu durumun çevredeki diğer ülkeler için de tehlike oluşturacağı konusundaki beyanâtı haberleştirilmiştir.) ✓ “Mısır’ın Protestosu” (Birleşik Arap Cumhuriyeti’nin Cezayir’de adilane bir çözüm olmadıkça Fransa ile diplomatik ilişki kurmayacağına dair resmî açıklama hakkında bilgi verilmiştir.)	52 sayı 01.01.1960
✓ “Pakistan Anayasası İslam İdeallerini Aksettirecek” (Pakistan Cumhurbaşkanı Eyüp Han’ın yeni hazırlanacak olan anayasa hakkındaki açıklamaları haberleştirilmiştir.) ✓ “Dünya Müslümanlar Kongresi” (Kudüs’te yapılan kongreye Türkiye’den Kadir Mısıroğlu ve İhsan Toksarı’nın katıldığı hakkında kısa haber.) ✓ “Amerika’da faiz aleyhinde cereyan başladı” (ABD’de banka faizlerine tepki gösterildiği iddia edilmiştir.)	53. sayı 05.02.1960
✓ “Cezayir Gençlerinin Beyannamesi” (Fransızların Cezayir’de katliamlarına devam ettiği haberleştirilmiş, Cezayirli mücahitlerin kurtuluş mücadelesinin devam edeceğine dair beyannamesi yayımlanmıştır.) ✓ “Eyüp Han’ın Hitabı” (Pakistan cumhurbaşkanı Eyüp Han’ın komünizme karşı İslam’ın en iyi cevap olduğu yönündeki konuşması haberleştirilmiştir.) ✓ “Nasır’ın Ziyareti” (Birleşik Arap Cumhuriyeti Başkanı Nasır’ın Pakistan’ı ziyaret edeceğine dair haber.) ✓ “İspanya’da danslar yasak edildi” (İspanya’da Kilisenin Katoliklerin ahlakını korumak için bir beyanname yayınladığı hakkında.)	54. sayı 04.03.1960

✓ “Meclis Cezayiri Destekleyecek” (TBMM’de Türkiye-Afrika İslam Devletleri Dostluk Grubu adıyla kurulan grubun Cezayir’in kurtuluş mücadelesini desteklemek için çalışacağı haberleştirilmiştir. Grupta yer alan milletvekillerinin adları verilmiştir.) ✓ “Çok Asil Bi Hareket” (Milletvekili Münip Hayri Ürgüplü’nün TBMM’deki Türk Fransız Dostluk Grubu başkanlığından istifa ettiği, gerekçe olarak Cezayir’deki zulümleri gösterdiği haberleştirilmiştir. Haberin üst başlığında “Bir Gaza Eyledin ki Hoşnut Eyledin Peygamberi” cümlesine yer verilmiştir.) ✓ “Batı Ebedi Hayata Yöneliyor” (Avrupa ve ABD’de camiler inşa edileceği hakkında.)	55. sayı 01.04.1960
✓ “İran Şahı ile Bir Mülakat” (Pakistan gazetelerinden nakledilen habere göre, sorulan bir soru üzerine İran şahının İslam ülkeleri arasında blok kurulması fikrini uygun bulduğu hakkında.) ✓ “Pakistan Notları” (Emin Gerçek tarafından yazılan makalede Pakistan hakkında bilgi verilmiş, Türk dostluğuna değinilmiş ve hazırlanan yeni anayasanın içeriğine değinilmiştir.) ✓ “İslam Akademisi” (Hindistan’ın Luknoz şehrinde İslam Akademisi kurulduğu bilgisi verilmiştir.) ✓ “İsviçre’de yeni bir cami” (Cenevre’deki İslam Cemiyeti’nin faaliyetleri hakkında bilgi verilmiştir.)	57.sayı 03.06.1960
✓ “Cezayir Hakkında Gürsel’in Beyanatı” (Devlet ve Hükümet Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel gazetecilere Fransa ile Cezayir arasında bir antlaşmaya varılmasını ümit ettiğini, olayları dikkatle takip ettiğini söylemiştir.) ✓ “Yetmiş Bin Amerikalı Müslümanlığı Kabul Etti” (Elijah Muhammed’in Zenciler arasında İslamiyet’i yaydığına değinilerek faaliyetlerine ve konuşmalarına yer verilmiştir.)	58. sayı 01.07.1960
Açıklama 1964 yılında sahibi Abdullah Işıklar tarafından isim hakkını kaybetmemek için 4 sayı yayımlanan <i>Fetih</i> gazetesinin bu dönemdeki sayılarında dış politikaya ilişkin bir haber bulunmamaktadır. Ancak bu dönemde de Kıbrıs Meselesi’ne değinen hamasi nitelikte birkaç yazıya yer verilmiştir. Örneğin; <i>Fetih</i>’in son sayısı olan 08.08.1964 tarihli 64. sayıda M.G. imzalı “Kıbrıs Türk’ün Öz Malıdır” başlıklı bir makale yer almıştır.	

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FETİH GAZETESİNDE DİNİ HAYAT, EĞİTİM ve ÖZGÜLLÜKLER MESELESİ

3.1. Dini Hayata Dair Haber ve Yorumlar

Fetih gazetesindeki Türkiye’de günlük dini hayata dair çeşitli haberler yer almıştır. Bunlar arasında basında çıkan irtica haberlerine gösterilen tepkiler, Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı personelin sorunları, amacı dışında kullanılan camiler, dini gün ve gecelerin kutlanması ve önemine dair yazılar, *Risale-i Nur* adlı eserlerin yasaklı olup olmadığına dair haberler, dini eğitim ihtiyacı hakkında yorumlar, basında dini konular üzerine başlatılan tartışmalara verilen cevaplar, yılbaşının kutlanmaması gerektiği hakkında yayınlar, ihtida haberleri vb. dikkati çekmektedir.

Fetih’te Türkiye’deki dini hayatı ilgilendiren haber ve makaleler arasında en yoğun şekilde gündem olan iki bahis dikkati çekmektedir. Bunların ilki, Nevşehir Milletvekili Münir Hayri Ürgüplü’nün meclis Bütçe Komisyonu’nda “Din aleyhine işlenen cürümler” hakkında yaptığı kanun teklifidir. *Fetih* konu hakkında çok sayıda haber ve makaleye yer vermiştir. *Fetih*’in dini hayata dair en çok gündeme getirdiği ve en çok büyüyen tartışma ise, Kur’an-ı Kerim’in Latin harfleriyle yazılıp yazılamayacağı meselesidir. Diyanet İşleri Başkanlığı’nın konu hakkında soruya verdiği cevap üzerinden basında başlatılan tartışma ülke çapında büyümüş, o dönemde kamuoyunda ismi bilinen din âlimleri konu hakkında *Fetih* gazetesine yazmış veya beyanat vermiştir. *Fetih*’in 15 günde bir olarak yayımlandığı 1958 yılı Ekim ayındaki sayıları büyük ölçüde bu konuya ayrılmıştır.

Fetih’te Türk siyasi hayatının uzun süren tartışmalarından biri olan kız öğrencilerin başörtüsü ile okullarda ve üniversitelerde eğitim alıp alamayacağı meselesine ilişkin herhangi bir habere veya yoruma rastlanmamıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere başörtüsü konusu o yıllarda henüz Türkiye’nin gündemine girmiş değildir. Aşağıda *Fetih* gazetesinin gündeminde yer alan Türkiye’deki dini hayata ilişkin çeşitli haber ve yorumlar ele alınacaktır.

3.1.1. Camiler ve Din Görevlileri Hakkında Haber ve Yorumlar

Mevcut camilerin durumu, amacı dışında kullanılan cami binaları, üniversitelerdeki mescitler, farklı şehirlerde yeni camilerin inşaaası, din görevlilerin yetiştirilmesi ve ekonomik vaziyetlerine ilişkin haberler *Fetih*'te sıklıkla yer almıştır.

“Reha” müstearıyla yayımlanan “Ehliyetli Bir İmam Bulunamadı” başlıklı manşet haberinde Finlandiya İslam Cemaati için hizmet verecek yüksek tahsilli ehliyetli bir imam arayan Helsinki Cami emekli imamı Veli Ahmet Hakem’in İstanbul’a geldiği ve aradığı vasıflarda kimseyi bulamadığı açıklanmıştır. Buradan hareketle Türkiye’deki din adamı ihtiyacının da karşılanamadığı, mevcut İlahiyat Fakültesi ve imam hatip okullarının da bu ihtiyaca cevap vermekte yetersiz kaldığını dile getiren yorumlar yapılmıştır.²⁰⁸ “Yarının Din Adamı” başlıklı manşet haberinde Ankara İmam Hatip Okulu Yardım Derneği’nin kongresinde yapılan konuşmalar, alınan kararlar ile imam hatip okullarının ve öğrencilerinin ihtiyaçları gündeme getirilmiştir.²⁰⁹ İhsan Sacid “Hayrat Hademesi” başlıklı makalesinde tarihten ve dünyadan örneklerle Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı olarak çalışan personele²¹⁰ gereken ihtimamın gösterilmediği, değer verilmediği, bu anlayışın yanlış olduğu hakkında kanaatlerini yazmıştır.²¹¹ Şahap Metin “İmamın Vazifesi” başlıklı köşe yazısında din görevlilerinin toplum içindeki yerini tahkir eden anlayış yerilerek, bu anlayıştaki kişiler “sahte inkılapçılar” olarak nitelenmekte, Türkiye’den ve dünyadan örnekler verilerek din adamlarının durumu karşılaştırılmakta ve cüz’i ücretlerle görev yapan imamların hakikatte cemiyet için ne derece önemli kişiler oldukları izah edilmektedir.²¹²

Türkiye genelindeki imam hatip okulu derneklerinin 1958 yılında Ankara’da bir kongre yapmaları, bu vesileyle Başvekil Adnan Menderes’i ziyaretleri ve bu sırada Menderes’in yaptığı açıklamalar da *Fetih*’te manşetten duyurulmuştur.²¹³ Başbakanın beyanatı içinde yer alan “Din adamı layık olduğu itibarı hak edecektir. Bu yolda bizi yalnız bırakmayınız. Sizin alakanız bize kamçı olsun.” şeklindeki sözleri manşetin altına iri puntolarla yazılmıştır. Açıklama din görevlilerinin sosyal durumundaki zorlukları en yetkili ağızdan ifade etmesi bakımından dikkate değerdir.²¹⁴ Nitekim bu haberden kısa

²⁰⁸ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 8, 22 Kasım 1957, s. 1, 4.

²⁰⁹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 9, 29 Kasım 1957, s. 1, 4.

²¹⁰ Yazıda hademe-i hayrat kavramı da açıklanarak imam, müezzin, kayyum gibi camilerde ve Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde çalışanların hepsi birden hademe-i hayrat olarak nitelenmiştir.

²¹¹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 14, 03 Ocak 1958, s. 2.

²¹² *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 40, 04 Temmuz 1958, s. 4.

²¹³ Bu haber *Fetih*’te Eğitim Hayatına Dair Haber ve Yorumlar bölümünde daha geniş olarak ele alınmıştır.

²¹⁴ “Başvekilimiz Menderes’in Beyanatı” başlıklı manşet haberi. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 20, 3 Ocak 1958, s. 1.

süre sonra *Fetih*'te din görevlilerinin maaşlarıyla ilgili bir haber yayımlamıştır. Mecliste başlayan bütçe görüşmelerinde memurlara maaş zammı çıkması beklenmediği buna mukabil ellerine ayda yalnızca 93 lira geçen hademe-i hayratın maaşlarının 200 liraya çıkarılmasının temenni edildiği, bu konuda görüşmeler yapmak üzere İstanbul Hademe-i Hayrat Cemiyeti'nden dört kişinin Ankara'ya giderek hayrat hademesi ücretlerinin arttırılmasını isteyeceği, mebusların bunun lüzumunu takdir etmesinin ümit edildiği yazılmıştır.²¹⁵

Fetih'te, dini hayatta etkili olan bazı yerel dernek çalışmalarından haberler de bulunmaktadır. Örnek olarak; Ankara'da 1953 yılında kurulan Keçiören Tepebaşı Hayır İşleri Yaptırma Derneği'nin Keçiören'de başladığı cami inşaatının devam ettiğine ve hamiyetli vatandaşlardan teberru beklediklerine dair haber²¹⁶ ile İmam Hatip ve İlahiyata Öğrenci Yetiştirme Derneği'nin İzmir'de yetiştirdiği 22 genç hafızın Kestane Pazarı Camii'nde hafızlık icazet merasiminin yapıldığına dair haber²¹⁷ zikredilebilir.

1958 yılı Miraç Kandilinde Ankara ve İstanbul Radyosu'nun ayrı yerlerden naklen Mevlit yayınlaması, *Fetih*'te “mübarek gecenin parlak şekilde ve huşu içinde ihya edilmesinde rol oynadı” şeklinde duyurulmuştur.²¹⁸ *Fetih* gazetesinde yayın hayatı boyunca Ramazan ayının, kandil günlerinin ve dini bayramların tebrik edildiği duyuruları görmek mümkündür. *Fetih*'te milli bayramlara ilişkin herhangi bir haber, tebrik veya kutlama mesajı ise yayımlanmamıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın personel sayısının arttırılması ve ekonomik durumlarının iyileştirilmesi için Denizli milletvekillerinden Baha Akşit²¹⁹ ve Sencer Beyler tarafından verilen bir kanun teklifi *Fetih*'in birinci sayfasında haberleştirilmiş ve din adamlarının toplum için önemine, yetkinliklerini temin etmek için alınması gereken tedbirlere dair görüşler açıklanmıştır.²²⁰

“Din Vergisi Doğru mudur?” başlığını taşıyan S.S. imzalı bir makalede, TBMM'de Diyanet İşleri Başkanlığı bütçesi görüşülürken din görevlilerinin aldıkları ücretlerin düşüklüğü gündeme getirildiği bir sırada, adı verilmeyen CHP'li bir

²¹⁵ “93 liraya çalışan hademe-i hayratın maaşları 200 liraya çıkacak” başlıklı haber. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 22, 28 Şubat 1958, s. 1, 4.

²¹⁶ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 17, 24 Ocak 1958, s. 2.

²¹⁷ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 20, 14 Şubat 1958, s. 3.

²¹⁸ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 21, 21 Şubat 1958, s. 3.

²¹⁹ 1951-1960 yılları arasında DP Denizli Milletvekili olarak TBMM'de görev yapan Baha Akşit Yassıada Yargılamalarında idama mahkûm edilen 15 kişiden biridir. Nezahat Belen, “Baha Akşit (1914-1995)”, *Atatürk Ansiklopedisi*. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/baha-aksit-1914-1995/> [Erişim Tarihi: 12.08.2024]

²²⁰ “Çok Yerde Bir Kanun Teklifi” başlıklı haber. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 38, 20 Haziran 1958, s. 1, 4.

milletvekilinin ücretleri arttırmak için din vergisi ihdas edelim şeklindeki sözleri ele alınmıştır. Yazıda milletvekilinin sözlerinin yersizliği üzerinde örneklerle durulduktan sonra konu vakıflara ve vakıf mallarına getirilmiştir. Cumhuriyet döneminde Şer’iye ve Evkâf Vekâleti kaldırıldıktan sonra dini hizmetlere tahsis edilen vakıfların amaçları dışında ve vakfedenlerin arzuları hilafına kullanıldığı, birçoğunun kanuna aykırı olarak satıldığı iddia edilen makalede “En doğru olarak çıkar yol, dini gayeler için tahsis edilen yani aynı ile intifa edilen vakıf mallarıyla onların devamlılığını saklamak için tahsis edilen yani varidatıyla intifa edilen malları iade etmektir.” denilerek vakıf mallarının yeniden dini hizmetlere tahsisi istemiştir. Vakıf hukukuna dair detaylı açıklamaların da yer aldığı yazıda din hizmetlerini yerine getiren görevlilerin ekonomik bakımdan dilencilerden daha kötü durumda olduğu iddia edilmiştir.²²¹

1960 yılında DP ile CHP arasında laiklik tartışmalarının alevlendiği bir dönemde *Fetih*’in manşetten yayımladığı “500’den fazla cami ve mescidi kapatan ve satanlar kimlerdir?” başlıklı haber de dikkat çekicidir. Haberde laiklik tartışmalarının son günlerde yoğunlaştığı, İnönü’nün din düşmanlığı yapmadık şeklinde konuşmasına karşılık Menderes’in CHP’yi din düşmanlığı yapmakla itham ettiği yazılmıştır. Başbakan’ın iddiasını desteklemek istediği anlaşılan *Fetih*, haberinde CHP döneminde 2845²²² sayılı kanunla 500’den fazla cami ve mescidin kapatıldığını veya satıldığını iddia etmiştir. *Fetih* bu iddiasına delil olarak, TBMM’nin 16 Mayıs 1954 tarihli birleşiminde Tokat Milletvekili Ahmet Gürkan’ın bir konuşmasını yayımlamıştır. Gürkan söz konusu konuşmasında “2845 sayılı kanunun verdiği salahiyet her nedense suiistimal edilerek beş yüzden fazla cami ve mescit kapatılmış, satılmış bulunmaktadır.” diyerek satılan camilere birkaç örnek vermiştir. Gürkan haberde yer alan konuşmasında, eğitim öğretim konusuna girerek CHP döneminde ders programları ve kitaplarında din düşmanlığı yapıldığını örnek metinler okuyarak iddia ettiği de görülmektedir.²²³ Bu haber nedeniyle, *Fetih* gazetesi sahibi Abdullah Işıklar ve gazeteyi birlikte çıkardığı arkadaşı Reşit Derici 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra 163. madde kapsamında yargılanmıştır. Abdullah Işıklar söz konusu haber nedeniyle hakkında açılan davayı hatıralarında şu şekilde anlatmıştır:

“Türkiye’de 500 tane cami kapattılar, sattılar diye manşet çektim. O yazı 60 ihtilalinde dava oldu. Hakkımda açılan beş davadan biri de buydu. Nalbant dükkânı yapmışlar.

²²¹ *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 51, 16 Ocak 1959, s. 1, 4.

²²² 2845 sayılı kanun için bk. *Resmî Gazete*, sayı: 3163, 22 Teşrinisani 1935. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3163.pdf> [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

²²³ *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 53, 05 Şubat 1960, s. 1, 4.

Atları, katırları bağlıyorlar. Şimdi o camide namazı kılıp geldim, ahırdı o cami. Yakın zamanda geldiğimde o halkalar yine duruyordu. Cami sonradan ibadete açıldı fakat o halkaları ibret olsun diye sökmemişlerdi. Menderes döneminden sonra nalbant dükkânıydı yine. Bu camiye misal verdim. Bir cami de Çarşıkapı'da vardı. O camiye de bir Yahudi'ye kiraya vermişlerdi. Yahudi orayı ökçe fabrikası yapmıştı. Mihrabın önüne de tuvalet yapmıştı işçiler için. Fakat büyük yangın oldu. Meşhur Kapalı Çarşı yangını. O yangında oranın esnafı benzin döktü o camiye yaktı, Yahudi'yi çıkarmak için. Mahkeme bilirkişi raporu istedi. Cami davasından. Sulhi Dönmezer ve Naci Şensoy rapor yazdılar. Hocalarım olduğu halde. Naci Bey beni çok severdi de. Ama yazmışlar. İkisi de Türkiye'de muhafazakâr olarak tanınan profesörler. Ben Meclis zaptından aldım savunmamı. 500 cami kapatılmış ve satılmıştır diye milletvekilinin birinin konuşması var. TBMM'den aldım diye ifade verdim. Tekrar yazdılar, her ne kadar meclis zaptından aldılarsa da bunları neşretmeleri nedeniyle suçludurlar diye rapor yazdılar. (...) Hakkımızda böyle beş dava açıldı. 163. maddeden. Beş seneden on beş seneye kadar ağır hapis cezası. Mahkemeye gidip geliyoruz. Kravat takıyorum giderken. Anam soruyor oğlum niye kravat takıyorsun diye. Sonra af kanunu çıktı. Allah kurtardı çok şükür. Af çıkınca hepsi sıfırlanmış oldu.”²²⁴

Görsel 11: 27 Mayıs'tan sonra dava konusu olan bir haber.

Kaynak: Fetih, Yıl: 3, Sayı: 53, 05 Şubat 1960, s. 1.

²²⁴ Abdullah Işıklar ile Sözlü Tarih Görüşmesi (2. Bölüm)”, *Bisav Tv Youtube Kanalı*, saat/dakika: 01:08-01:14, <https://www.youtube.com/watch?v=ZkkB1ZJQmI4> [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

3.1.2. Kur'an-ı Kerim'in Latin Harfleriyle Yazılması Tartışması

1958 yılında Türk kamuoyunda Kur'an-ı Kerim'in Latin harfleriyle yazılıp yazılamayacağı, bu harflerle basılmasının doğru olup olmadığı hususunda Diyanet İşleri Başkanlığı'nın da içinde olduğu sert tartışmalar yaşanmıştır. *Fetih* gazetesi bu tartışmalarda din adamlarının görüşlerine geniş yer vermiş, birçok din âlimi de *Fetih*'te konu hakkında makaleler yayımlamıştır. Bu makaleler ve gazetenin tartışmalara üst perdeden katılması *Fetih*'in Türk kamuoyunda daha geniş bir çevrede tanınmasını sağlamıştır. Işıklar hatıralarında bu durumu şöyle dile getirmiştir:

“Türkçe Kur'an okunması hadisesinden dolayı bütün matbuat *Fetih*'ten bahsetti. O Türkçe Kur'an hadisesinden dolayı. Hatta bir adam geldi. Beni Menderes gönderdi dedi. Çocuklara söyle, teşekkür ediyorum, gözlerinden öperim, devam etsinler demiş. Doğru mu yalan mı bilmiyorum. Gönderin elli bin gazete dağıtalım demedi hoş. Menderes'in gönderdiği ne malum. Birisi geldi öyle dedi. Herhangi bir ihtiyacımız var mı dedi. Ben dedim, sağ olun teşekkür ederim, biz kendi vazifemizi yapıyoruz dedim. Bizim bir ihtiyacımız yok dedim.”²²⁵

1958 Ağustos ayında *Fetih*'in haftalık dönemini sona ermiş ve gazete iki ay boyunca yayımlanmamıştır. Ekim ayında tekrar yayın hayatına başlayan *Fetih* normalde 4 sayfa olarak çıktığı halde, Latin harfleriyle Kur'an meselesinin ele alındığı 46 ve 47. sayıları 8 sayfadır. Bu sayılar bütünüyle Kur'an-ı Kerim'in yeni harflerle yazılıp okunmasının dinen mümkün olmadığına dair görüşlere ve bazı gazetelerde yer alan Türkçe ibadet konusuna verilen cevaplara ayrılmıştır.

Latin harfleriyle Mushaf basılması ve okunması tartışmalarının nasıl başladığı *Fetih*'in manşetten verdiği “Müslüman Türk'ün mukaddes kitabına karşı gayeli taaruz!” başlığını taşıyan Ziya Nur imzalı bir haberden anlaşılmaktadır:

“Gümölcineli öğretmenlerden H. Mustafa Diyanet İşleri Reisliğine bir mektup yazıyor. Batı Trakya'daki Müslüman Türk azınlığı arasında medarı münakaşa olan bir dini mesele hakkında Türk Müslümanlarının dini işlerini idare eden makama müracaat ediyor. Mesele Arapça olarak inzal buyrulduğu mükerrer ayetlerle sabit olan Kur'an'ın yeni Türk harfleriyle tam ve doğru olarak yazılıp yazılamadığı hususunun izahı ve bunun dinen caiz olup olmadığıdır. Diyanet İşleri Reisliği 1 Haziran 1958 tarihinde Gümölcine'deki bu kardeşimize bir mektupla cevap vererek pek haklı olarak Arap harfleriyle yeni harfler arasında uyumsuzluklar bulunmasına, Kur'an'ın muayyen olarak ve Arapça inzal buyrulmuş sureleri, ayetleri yeni harflerle yazıldığı takdirde tehalüfün muhakkak

²²⁵ “Abdullah Işıklar ile Sözlü Tarih Görüşmesi (2. Bölüm)”, *Bisav Tv Youtube Kanalı*, saat/dakika: 01:44-01:45, <https://www.youtube.com/watch?v=ZkkB1ZJQmi4> [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

olduğuna, bir harfin tebeddülünün manayı tebdil edeceğine (...) binaen Kur'an'ın yeni harflerle yazılıp okunmasının dinen caiz olmayacağını beyan ediyor.”²²⁶

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yeni harflerle Kur'an'ın okunup yazılmasının dinen doğru olmadığına dair cevabî mektubu, Batı Trakya'da Türkler tarafından eski harflerle neşredilen *Sebat* gazetesinde yayımlanmış ve bundan sonra Batı Trakya'daki tartışmalar büyümüştür. *Fetih*'te Ahmet Aydınli tarafından yazılan “Hadiselerin Bütün İçyüzü” başlıklı uzun bir makalede, bu olay vesilesiyle Batı Trakya'daki Türkler arasında yaşanan sert tartışmalar detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Aydınli'ye göre sosyalist görüşleri savunan Batı Trakya Türklerine ait bazı gazeteler Diyanet'in fetvasına karşı çıkarak Diyanet İşleri Başkanı Eyüp Sabri Hayırlıoğlu'nu hedefe koyan yayınlar yapmıştır.²²⁷ Tartışmalar bir süre sonra Batı Trakya'dan Türkiye'ye sıçramış, basında Diyanet İşleri Başkanı aleyhine bir kampanya başlamıştır.²²⁸ Diyanet İşleri Başkanı'nın yabancı bir ülkeden gelen soruya cevap vermesinin doğru olmadığı iddia edilmiş, bazı gazetelerin Batı Trakya'ya gönderdiği muhabirlerin geçtiği haberlerde orada bir kısım dindaşlarımızın eski harflerin kullandığı, hala mahalle mektepleri bulunduğu yazılmış, bu durum yobazlık ve mürtecilik gibi tasvir edilmiştir.²²⁹

Fetih tartışmaların Türkiye'de alevlendiği dönemdeki sayılarını bütünüyle bu konuya ayırarak muhafazakâr çevrelerin hassasiyetlerini dile getiren bir yayın politikası gütmüştür.

²²⁶ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 46, 10 Ekim 1958, s. 1, 7.

²²⁷ Ahmet Aydınli'nin “Hadiselerin Bütün İçyüzü” başlıklı makalesi. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 46, 10 Ekim 1958, s. 1, 6, 8.

²²⁸ Örneğin; *Akis* dergisinin 11 Ekim 1958 tarihli sayısında Diyanet İşleri Başkanı Eyüp Sabri Hayırlıoğlu ile alay eden “Din İşleri” başlıklı bir yazı yayımlanmış ve konuya geniş yer ayrılmıştır. *Akis*, Batı Trakya'da Yunan parasıyla çıkan, Cumhuriyet düşmanlığı yapan ve eski harflerle neşredilen *Sebat* adlı gazetede Hayırlıoğlu'nun fetvasının yayımlandığı, bu fetvanın Atatürk inkılaplarından belki de birincisi olan harf inkılabına darbe vurduğu, hadisenin yurtda büyük akisler uyandırdığı, Efendi Hazretlerinin istifa etmemekte direttiği ancak koltuğunu kaybetmek üzere olduğu iddia edilmiştir. *Akis*'teki yazıya göre, konuyu Türkiye'nin gündemine *Cumhuriyet* gazetesi taşımıştır. *Akis* Haftalık Aktüalite Mecmuası, Yıl: 5, Sayı: 231, 11 Ekim 1958, s. 12-14.

²²⁹ Basri Çantay'ın “Vatan Cephesi” başlıklı yazısı. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 47, 24 Ekim 1958, s. 1, 4, 5.

FETİH 1958

F E T İ H

H A K K İ N D İ R

Devlet Nashası

Siyasette, Fikirde, San'atta
HAK ÖLÇÜLERE BAĞLI
Haftalık Siyasi, Edebi Gazete

SAYI : 46 2 EKİM 1958 10 EKİM 1958

Müslüman Türk'ün mukaddes kitabına karşı gayeli taarruz !..

Patrik atenegoros'a bile hitap edilemeyecek tarzda müslüman Türk milletinin diyanet işleri reisine cübbeni topla defol git diyenler kimlerdir?

YAZAN: Ziya Nur

Gayretleri hüsrandır

YAZAN Hasan Basri Çantay

Muhterem Dinayet İşleri Reisi Hayrihoğlu

Öğünçüleri Öğretmenlerden H. Müslüman Türk ahlakı arasında nın dini işlerini idare ve dini me-
Mustafa diyanet işleri reisine bir medarı münakaşa olan b'. dini me-
mekrup yanzor Batı Trakya'daki sele hakkında Türk müslümanları-
(Devamı 7. ve 8. sahifede)

ORD. PROF. Ali Fuat Başgil ne diyor ?
— Namazın Türkçe ile kılınması mevzuu bahis olamaz. Hayır... Namaz Türkçe kılınmaz. Edebiyat da Türkçe okunmaz. Her şeyin ve bilhassa dinin sarsılmaz usul ve erkânı vardır. Bununla oynamamaz. Bunlara dokunulmaz. On asırlık bir şey, asla değiştirilemez. Benim bildiğim budur. Başka türlü iddialara aklım ermez.

Hortlayan zihniyet
YAZAN: Mustafa Demir
Saygı değer okuyucularımız. Hepsinizin malûmudur ki, yillar-
dır birbirini en ağır küfürlerle ye-
rin dibine geçirmiş olan gazetele-
rimize, sanki her şeyimiz bitmişse
sadece Kur'anı Kerim'in yeni harf-
lerle yazılıp yazılmıyacağı işi kul-
(Devamı 4. ve 5. sahifede)

İstanbul müftüsü eserinde diyor ki
Kuran'ı Kerim'in resmi hattını cüz'i bir
sûretde tağyir caiz değildir.

Kuran'ı Kerim'in resmi hattını, cüz'i bir sûretde tağyir caiz değildir, o halde bunun yerine başka yazıların kullanılmasını evliyası sabit olmuştur.

Ma'âzûr ki: Kuran'ı Kerim'in müstahabı Hicâz havâ-
lisinde kullanılan yazı (Enbar) ve-
ya (Kadimî hayrî) denilen yazı i-
di. Buna muahharen (Hatt-ı Hi-

Kuran'ı Kerim Nasıl Yazılmış ve Nasıl Yazılmalıdır

Allahın mukaddes ve mübarek, kıyamet koptu. Sanki yurdda, bir umumî seçim varmış gibi heyecan-
lar dalgalanmaya başladı. Fakat me-
sele 'inadına basitti ve inadına da
mühimmi. Basit ve tabiid ki Türk
harflerini bilen her Müslüman
Türk'ün Kur'anı Kerim'i kolayca

(Devamı 2. ve 3. sahifede)

caiz) adı verilmiştir ki Nesh yazı-
nın aslıdır, bu yazı müslümanlar a-
rasında yayılmaya başlamıştı. Pey-
gamberin'in 26 veya 42 kadar Va-
hiy Kâtibi var idi. Hepsini de Kur'an
ayetlerini bu yazı ile yazmışlardı.
Bu yazılar taraf-ı Nevebi'den böyle-
ce kabul ve taktir buyurulmuştu.
Binaensleyh bu, bir Hüccet-i Şer-
iyye sayılmaktadır. Ma'a-hâzâ Müs-
hafıların bu resmî hat ile yazılma-
sı hakkında Medine-i Münevverede-
deki oniki b'n Bahâbü'nin de icmâa
vardır. Bunların bu icmâa ise dinde
muhalefeti caiz olmayan bir hüccet-
dir.

İbris sahibi, şeyhinden naklen
(Devamı 3. ve 4. sahifede)

Hadiselerin bütün içyüzü
Mukaddes kitaba taarruz da komünist ve
farmason unsurların rolü..

His ve idrakîmîst mazinin ka-
ranlıklarına derinliklerine tevcih
ve teklif edersek; ferdî rekabetin,
fikrî mücadelelerin, en ateşli za-
harını Batı Trakya Türklerinde gö-
r-
m-
üş oluruz. Mücadeleden asla yul-
mayan ilmi ve dini mevzuatı en
ince teferruatına kadar inceleyip

bundan tabii bir sevk duyan Batı
Trakyalı milliyetçiler şu gün-
lerdeki mektup hâdisesi ile ne ka-
dar hassas olduklarını bir defa
daha isbat etmişlerdir.
(Reformatist) ve (Anti - Refor-
matist) ünkelerinin teşmilini ihtia-
(Devamı 5. Sayfada)

Aşağıda, *Fetih* gazetesinin 46 ve 47. sayılarında yer alan ve Latin harfleriyle Mushaf basılması ve Türkçe ibadet konusunu ele alan makale, haber ve beyanatların bir dökümü verilmiştir.

Tablo 4: 10 Ekim 1958 Tarihli *Fetih*'te (46. Sayı) Yer Alan Yazılar

- ✓ “Müslüman Türk’ün Mukaddes Kitabına Karşı Gayeli Taaruz” – Ziya Nur
- ✓ “Gayretleri Hüsrandır” – Hasan Basri Çantay
- ✓ “Hortlayan Zihniyet” – Mustafa Demir
- ✓ “Prof. Ali Fuat Başgil Ne Diyor?” (Başgil’in namaz ve ezanın Türkçe olamayacağı hakkında beyanâtı)
- ✓ “İstanbul Müftüsü Eserinde Diyor ki: Kur’an-ı Kerim’in hattını cüz’i şekilde tağyir caiz değildir.”²³⁰
- ✓ “Hadiselerin Bütün İç Yüzü” – Ahmet Aydın (Batı Trakya’da başlayan Kur’an’ın Latin Harfleriyle yazılıp yazılamayacağı üzerine tartışmalarda Komünist ve Farmasonların rolü olduğu iddia edilmiştir. Batı Trakya basınından sosyalist görüşlere mensup bazı kişilerin isimleri verilerek ajan oldukları, Komünist ülkelerle irtibatlı oldukları savunulmuştur.)
- ✓ “Kur’an-ı Kerim Nasıl Yazılmış ve Nasıl Yazılmalıdır” – H. Fikri Aksoy (Mushaf Tetkik Heyeti Başkanı)
- ✓ “Edebiyat Fakültesi Profesörü Sayın Ali Nihat Tarhan Şöyle diyor” (Tarhan’ın namazın usul ve adabının değiştirilmesinin kesinlikle caiz olmayacağı hakkında beyanâtı verilmiştir.)
- ✓ “En Salâhiyetli Tarihçimiz İsmail Hami Danişmend diyor ki”
- ✓ “Diyanet İşler Reisi diyor ki” (Eyüp Sabri Hayırlıoğlu’nun istifa ettiği yönündeki haberleri yalanlaması ve hükümetin emrinde bulunduğunu ifade ettiği beyanâtı.)
- ✓ “Dinimize ve Kitabımıza Hücumlar” – Zübeyir Koç
- ✓ “Bilmek Lazım” – Ziya Hacaloğlu (Latin harfleri konusunda Diyanet İşleri Başkanlığı’ndan farklı fikirler beyan ettiği anlaşılan meşhur isimler hakaretamiz ifadelerle eleştirilmiştir. Bu kişiler: Hilmi Ziya Ülken, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Abdülbaki Gölpınarlı, Mükrimin Halil Yinanç, Osman Nebioğlu, Behçet Kemal Çağlar, M. Muhtar Umrallı’dır.)
- ✓ “Kur’an-ı Kerim’e Hürmet” – Ali Fikri Yavuz
- ✓ “Günlük Dedikoduların Hazin Manzarası” – Fahrettin Akbulut (Gazete manşetlerinde Diyanet İşleri Reisinin istifasının istenmesi, inkılâp düşmanı olarak gösterilmesi hakkında yapılan yayınların ve basının eleştirisi.)
- ✓ “Üniversitelilerin Diyanet İşleri Reisini Tebrik Telgrafları” (1207 üniversite öğrencisinin Diyanet İşleri Başkanı’na destek ve tebriklerini içeren telgrafın fotoğrafı yayımlanmıştır.)

²³⁰ Dönemin İstanbul Müftüsü Ömer Nasuhi Bilmen’dir. Rahmi Yaran, “Ömer Nasuhi Bilmen (1883-1971)”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 6, (1992), s. 162-163.

Tablo 5: 24 Ekim 1958 Tarihli *Fetih*'te (47. Sayı) Yer Alan Yazılar

- ✓ “Vatan Cephesi” – Hasan Basri Çantay (Manşetten verilen makalesinde Çantay, başvekilin son günlerde dile getirdiği Vatan Cephesi’nin kurulması fikrini basında Diyanet İşleri Başkanı aleyhine yürütülen kampanya ve Kur’an-ı Kerim’in Latin harfleriyle yazılması konusunda birlikte ele almıştır. Meseleyi inkılap kanunları ile ilişkilendirmeye çalışanlara cevap vermiş, konuyu dini yönüyle de ele almıştır.)
- ✓ “Hayırlıoğlu Dedi ki” başlığıyla verilen haber bütünüyle Diyanet İşleri Başkanı’nın açıklamalarından oluşmaktadır. Hayırlıoğlu; Kur’an-ı Kerim’in Latin harfleriyle yazılmasının doğru olmayacağını, tefsir ve mealleri namazlarda okunmanın mümkün olmadığını izah etmiş; özellikle Türkçe namaz tartışmasına geniş yer ayırmıştır. Açıklamalarından Türkçe namaz konusunun basında gündeme getirildiği anlaşılmaktadır. Eyüp Sabri Hayırlıoğlu konuşmasında yer alan ilginç bir bahis de dikkati çekmektedir. Hayırlıoğlu; 1932’de yeni harflerle Kur’an baskısı yapan Hilmi Kitaphanesi’nin bunu Atatürk’e takdim ettiğini, Atatürk’ün bunu hoş karşılamadığını, konuyu Diyanet İşlerine aksettirdiğini, bunun üzerine Müşavere Heyeti’nin Kur’an-ı Kerim’i Türk harfleriyle yazmanın onu tahrif etmek olacağı yönünde bir karar aldığını ve yüksek makama cevaben arz ettiğini anlatmıştır. Yurdun muhtelif yerlerinden yüzlerce tebrik telgrafı aldığını söyleyen Diyanet İşleri Başkanı konuşmasını “Bana reislikten çekil diyenler bununla Kur’an’a bağlılıklarını mı ispat etmiş oluyorlar?” şeklinde bitirmiştir.
- ✓ “Davet” başlıklı haberde Beyoğlu müftüsü ve Ağa Cami imamının Kur’an-ı Kerim’in Latin harfleriyle yazılmasının uygun olacağı yönünde gazetelere beyanat verdikleri, Diyanet İşleri Başkanı’nın hilafına yaptıkları bu açıklamanın hangi ilmi esaslara dayandığını izah etmeleri gerektiği ifade edilmiştir. *Fetih*’in bir sonraki sayısında söz konusu kişilerin tam aksi görüş beyan ettikleri halde, sözlerinin gazeteciler tarafından çarpıtıldığını ifade eden açıklamalarına yer verilmiştir.²³¹
- ✓ “Hürmet Ediniz”- İbrahim Arvas (18 Ekim 1958 tarihli *Tercüman* gazetesinde Kadırcan Kafil adındaki yazarın ilk mektep talebelerinin din dersi kitaplarında bazı küçük surelerin Latin harfleriyle yazıldığı, dolayısıyla bütün Kur’an’ın da bu şekilde yazılmasının mahzuru olmayacağı, Ebu Hanife’ye göre Türkçe namaz kılmanın mümkün olduğu yönündeki görüşlerine cevap mahiyetinde bir makaledir.)
- ✓ “Kur’an Dili” – Prof. Dr. Şakir Berki (Berki makalesinde günlük gazeteleri meşgul eden Kur’an-ı Kerim’in başka dillerde ve bu arada Türkçe ile

²³¹ Beyoğlu Müftüsü Ömer Naimi Efendigil ve Ağa Camii İmam ve Hatibi Hacı Hafız Rahmi Şenses *Fetih*’e gönderdikleri açıklamaları aynen yayımlamıştır. Adı geçen din adamları mektuplarında, Türkçe Kur’an olamaz dedikleri halde gazetelerin beyanatlarını tahrif ederek yayımladıklarını, konu hakkında Diyanet İşleri Başkanlığı ile tam bir görüş birliği içinde olduklarını yazmıştır. *Fetih*, Yıl: 2, Sayı: 48, 28 Kasım 1958, s. 1, 4.

yazılıp yazılamayacağı meselesinin esasen önceden tartışılmış ve hükme bağlanmış bir konu olduğunu iddia ettiği yazısında, meseleyi dinde reform tartışmaları içinde ele almıştır. Yeni öğrenenler ve Arapçasını öğrenmeye imkân bulunmayanlar için bir kolaylık olarak Türkçe harflerle Kur'an-ı Kerim okumanın bir mahzuru olmayacağını, yazının sadece bir vasıta olduğunu, bunun dinde reform ile bir ilgisi olmadığını, reformun dinin ahkâmında değişiklik yapmak olduğunu dile getirmiştir.)

- ✓ “Vahy-i İlâhî'nin Mahiyet ve Mertebeleri” – Ömer Nasuhi Bilmen'in *Tefsir Tarihi* adlı eserinden alıntıdır.
- ✓ “Kur'an'ın Dediği Oluyor” – Nakleden: H. Fikri Aksoy²³² (Kur'an-ı Kerim'i tahrif etmeye dönük çabaların boşa çıkacağı *İslam Tarihi*'nden örneklerle açıklanmış.)
- ✓ *Nasipsizler* – Sabri Karabörkoğlu (Makalede, basının din ve mukaddes düşmanı olarak nitelenen yayınları sert bir şekilde eleştirilmekte, “milletin ahlakını yok etmeye matuf” devrimlerin cürüm olduğu savunulmakta, “milli şuur, iman ve mukaddesat mücrimleri”nin “bitmek bilmeyen hunharca bir inat” içinde oldukları, Kur'an'a yönelttikleri küfürlerden dolayı mesul oldukları iddia edilmektedir.
- ✓ “Kur'ân Şânında” – Reşat Ekrem Koçu (*Hergün* gazetesinden alıntı) Koçu; “Bu ağır ve nazik münakaşaya karışmak istemezdim, fakat hak ve hakikat yolunda vicdanımın ağzını elimle kapayamıyorum.” cümlesiyle başladığı yazısında Diyanet İşleri Başkanı Hayırlıoğlu'na destek vermiştir. “Dinde taassup ne kadar tehlikeli ise, inkılâpçılıkta taassup da en az o kadar tehlikelidir.” diyerek Türkçe ezan uygulamasının yanlışlığını, “din duygusunun bir ulviyeti” olduğunu dile getirmiştir. Koçu'nun gayet edebi bir üslupla yazdığı makalenin girişi *Fetih*'in birinci sayfasından verilmiştir.
- ✓ “Üniversitelinin Cevabı” başlıklı haberde Diyanet İşleri Başkanı'na tebrik telgrafi çekenlerin İ.Ü. gençlerini temsil etmediğini söyleyen Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı başkanına cevap veren üniversiteli gençlerin isimleri verilmiştir. Cevapta Hukuk Fakültesinden Şadi Pehlivanoglu, Edebiyat Fakültesi'nden Erol Güngör ve birkaç arkadaşının isimleri ve okul numaralarına yer verilmiştir. Söz konusu teşkilatın gerçek münevver gençliği temsil etmediği, ancak balo tertiplemeye yaradığı iddia edilmiştir.
- ✓ “Kur'anı Kerim” – Celal Akbaş (şiir)

Yukarıdaki tablolarda görüleceği üzeri *Fetih*'in 1958 yılı Ekim ayındaki 46 ve 47. sayıları bütünüyle Kur'an-ı Kerim'in Latin harfleriyle yazılıp yazılamayacağı, Türkçe namaz kılınıp kılınamayacağı konularına ve basında Diyanet İşleri Başkanı'nın aleyhine yürütülen kampanyaya verilen cevaplara ayrılmıştır. *Fetih*'in daha sonraki

²³² H. Fikri Aksoy 1955-1975 yılları arasında Mushaf Tetkik Heyeti Başkanı olarak görev yapmıştır. Defter-i Uşşak, “Kur'an'a Adanmış Bir Ömür: Hâfız Fikri Aksoy Hocaefendi”, <https://defter-i-ussak.blogspot.com/2016/03/kurana-adanms-bir-omur-hafz-fikri-aksoy.html> [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

sayılarında konu hakkında birkaç haber ve yorum yer almakla birlikte kamuoyundaki tartışmaların bir süre sonra sönümlendiği anlaşılmaktadır. Tartışmaların bitme aşamasında olduğu bir dönemde *Fetih*'te A. Davudoğlu imzasıyla yayımlanan bir makale dikkat çekicidir. Ahmet Davudoğlu²³³ makalesinde, *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan “Kur’an-ı Kerim Türkçe yazılabilir” başlıklı haberde bahsedilen Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti’nin düzenlediği bir münazarayı ele almaktadır. Davudoğlu, söz konusu münazarada Ord. Prof. Dr. Mükrimin Halil Yinanç’ın Kur’an- Kerim’in Latin harfleriyle yazılabileceği yönünde görüş serdetmesini eleştirmekte, Yinanç’ın dini konulardaki yetkinliğini sorgulamaktadır. Aynı yönde fikir beyan eden Abdülbaki Gölpınarlı, İsmail Baltacıoğlu ve Prof. Dr. Fahrettin Kerim gibi kişilerin de vakıf olmadıkları dini bir mesele hakkında kamuoyundaki şöhretlerine dayanarak sorumsuzca konuştukları iddia edilmiştir.²³⁴

Diyanet İşleri Başkanı Eyüp Sabri Hayırlıoğlu, kendisine karşı başlatılan kampanyaya katılarak yayın yoluyla hakaret eden gazeteler ve bir kısım siyasetçiler hakkında İstanbul Cumhuriyet Müddeiumumiliği Basın Bürosuna avukatı Bekir Berk eliyle şikâyetle bulunarak dava açmıştır. Şikâyeti haberleştiren *Fetih*, avukat Bekir Berk’in verdiği bilgileri sütunlarına taşımıştır. Habere göre, haklarında dava açılan kişiler Hayırlıoğlu’nu Batı Trakya’da “Yunan parasıyla çıkan, Mustafa Kemal Atatürk’e dil uzatan, oradaki inkılâpçılarla mücadele eden, Batı Trakya Türk Cemaati aleyhine yayın yapan ve mürtecilerin gazetesi olduğu bilinen *Sebat* gazetesine selam ve sevgilerini göndermekle”, “Türk harflerine ve Türk Harf İnkılabına cephe almakla” itham etmişlerdir. Diyanet İşleri Başkanı da Batı Trakyalı bir öğretmenin mektupla sorduğu soruya nezaketle cevap vermiş olduğu halde hakkında yapılan yalan yayınlar ve haksız ithamlar sebebiyle dava açmıştır. Hayırlıoğlu’nun şikâyetçi olduğu isimler arasında CHP İstanbul İl Başkanı Şemseddin Günaltay, yayınevi sahibi Osman Nebioğlu, *Milliyet* gazetesi muharriri Abdi İpekçi, Mustafa Kemal Derneği Başkanı Muhtar Kumral, CHP Genel Kurul Azası Ratip Tahir Burak, Hürriyet Partisi kurucusu Emrullah Nutku gibi isimler bulunmaktadır.²³⁵ *Fetih*’in bir sonraki sayısında, İstanbul Basın Toplu Asliye Ceza Mahkemesi’nde açılan davalarda takipsizlik kararı verildiği,

²³³ Ahmet Davudoğlu makalenin yayımlandığı sırada Süleymaniye Kütüphanesi’nde memur olarak çalışmakta aynı zamanda İstanbul İmam Hatip Okulu’nda ders vermektedir. Nihat Engin, “Ahmet Davudoğlu (1912-1983)”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 9, (1994), s. 52-53.

²³⁴ A. Davudoğlu tarafından yazılan “Kur’an Türk Harfleriyle Yazılamaz Ancak Tefsir Edilir” başlıklı makale. *Fetih*, Yıl: 2, Sayı: 49, 12 Aralık 1958, s. 1, 3.

²³⁵ “Diyanet İşleri Reisinin Açtığı Dava” başlıklı haber. *Fetih*, Yıl: 2, Sayı: 50, 26 Aralık 1958, s. 14.

avukat Bekir Berk'in ise bazı kişiler hakkında verilen takipsizlik kararlarına İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi Reisliği nezdinde itirazda bulunduğu haberleştirilmiştir.²³⁶

Anlaşılabacağı üzere, *Fetih*'in Kur'an-ı Kerim'in Latin harfleriyle basılması, okunması ve bu vesileyle başlayan ibadet dili tartışmalarına sayfa sayısını artırarak ve dönemin ünlü din bilginlerinin makalelerini yayımlayarak katılması, meselenin dindar kamuoyunda ciddiye alındığını göstermektedir. Bu yayınlar *Fetih* gazetesinin kamuoyunda tanınmasına da yol açmıştır. Muhalif basında konunun Atatürk inkılapları ile ilişkilendirilmesi, bir dönem ezanın Türkçe okutulduğuna değinilmesi ve Türkçe namaz konusunun gündeme getirilmesi tartışmaların dindar kesimler tarafından kaygı ve kızgınlıkla takip edilmesine yol açmış; bu durum *Fetih*'in o dönemdeki yayın politikasına da yansımıştır.

3.1.3. Basın ve Dini Değerler Tartışması

Fetih'te çeşitli gazetelerin dini değerleri aşağıladığı veya din ahkâmını değiştirmeye matuf olduğu düşünülen haber ve yorumlarına verilen cevaplara sıkça rastlanmaktadır. Bunlar çoğu zaman gazete ve yazar ismi verilmeksizin bazen de isim zikredilerek yayımlanan eleştiri yazıları mahiyetindedir. Burada dikkat çekici birkaç örnek üzerinden *Fetih*'in konuya duyarlı yayın politikasını aksettirmeye çalışacağız.

O dönemde mukaddes değerlerin belli kesimlerce aşağılandığı, bu durumun toplumu rahatsız ettiği, özellikle basında yer alan bu minvaldeki yayınları engellemek maksadıyla cezai müeyyide içeren bir kanun çıkarılması gerektiği yönünde muhafazakâr kesimde yaygın bir kanaat olduğu *Fetih*'in “Çıkmasını Beklediğimiz Kanun” başlıklı haberinden anlaşılmaktadır.²³⁷ Nitekim *Fetih*'in iki hafta sonraki sayısında bu yöndeki bir girişim haberleştirilmiştir. Nevşehir Milletvekili Münir Hayri Ürgüplü'nün TBMM'de gündeme getirdiği “din aleyhine işlenen cürümleri” cezalandırmayı amaçlayan bu kanun teklifinde, mukaddes değerleri aşağılayanlara 6 aydan 1 yıla kadar hapis cezası verilmesi öngörülmüştür.²³⁸ Ürgüplü'nün kanun teklifi 1958 yılının ilk aylarında *Fetih* gazetesinde birçok haber ve yoruma konu olmuş, söz konusu teklif gazetenin yayınlarında hararetle desteklenmiştir. Ürgüplü'nün ilk defa bütçe komisyonunda gündeme getirdiği anlaşılan kanun teklifi, daha sonra ceza kanununa dahil edilmek üzere kendisi tarafından geri çekilmiş, sonrasında Adliye Encümeni'nde

²³⁶ *Fetih*, Yıl: 2, Sayı: 51, 16 Ocak 1959, s. 1, 4.

²³⁷ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 14, 03 Ocak 1958, s. 1, 4.

²³⁸ “Bir Kanun Teklifi” başlıklı haber. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 16, 17 Ocak 1958, s. 1.

ele alınmış ve TBMM Genel Kurulunda görüşülmüştür. Kanun teklifi basında ve siyasiler arasında tartışma konusu olmuş, bazı gazeteler Ürgüplü'nün teklifi geri çektiği yolunda haberler yapmıştır. Bunun üzerine *Fetih* “Münib Hayri Ürgüplü'nün Bir Kanun Teklifi ve Basınımızın Haber Namusu” başlıklı bir haber yayımlayarak, Ürgüplü'nün kendi teklifini geri çektiğine ilişkin haberlerin doğru olmadığını, bilakis tadili devam eden Ceza Kanunu'na dahil edilmesi için kendisi tarafından Adalet Komisyonu'na getirildiğini yazmıştır. Teklifin geri çekilmesinin söz konusu olmadığı hakkında Ürgüplü'nün *Fetih*'e bir mektup göndermek lütfunda bulunduğu da belirtilmiştir.²³⁹

Ürgüplü'nün söz konusu kanun teklifi vesilesiyle muhalif basında eleştirilerle karşılaştığı *Fetih*'te yer alan bir başka haberden anlaşılmaktadır. “Nevşehir Mebusumuz Ürgüplü'nün Cevabı” başlıklı habere göre, müzakeresine başlanan kanun teklifi nedeniyle “herkes tarafından çok iyi bilinen mahut gazeteler çeşitli maskeler takınarak ortalığı velveleye vermek” istemişlerdir. Bu arada *Dünya* gazetesinde Çetin Özek²⁴⁰ tarafından Ürgüplü ve teklifi hakkında “Yersiz bir teklif” başlığıyla çirkin üslupta bir yazı yayımlanmıştır. Kendisi hakkındaki bu yazı nedeniyle Ürgüplü'nün *Dünya* gazetesine gönderdiği tekzip, aynı gazetede “Yersiz bir takım laflar” başlığıyla neşredilmiştir. *Fetih*'in haberinde Ürgüplü'nün söz konusu tekzibi “ölçülü cevap” olarak nitelenerek iktibas edilmiştir. Ürgüplü, *Dünya* gazetesinde yayımlattığı tekzibinde, eski ceza kanununda Peygamberlere karşı fena söz söylemek suç olduğu halde yeni ceza kanununda peygamberler zikredilmediği için peygamberlere saygısız sözlerle hakaret edenlerin takibata uğramadığını, bunun milli hasletlerimize uygun düşmediğini, toplumda tepki çektiğini izah ederek 175. maddenin tadiline ilişkin sunduğu teklifin yarıya yakın azası muhalif partilere mensup olan Adalet Encümeni tarafından ittifakla kabul edildiğini yazmıştır.²⁴¹

Konu *Fetih*'te haber olmaya devam etmiş, “Allah'a, peygamberlere ve mukaddesata hakaret edenlere dair” kanun teklifinin bütçe görüşmelerinden sonra tekrar mecliste gündeme geleceği haberleştirilmiştir.²⁴² *Fetih*'in “Konya Mebusumuz Mustafa Runyun Dedi ki” başlığıyla manşetten verdiği konuşma metni de bütünüyle bu konu

²³⁹ “Münib Hayri Ürgüplü'nün Bir Kanun Teklifi ve Basınımızın Haber Namusu” başlıklı haber. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 17, 24 Ocak 1958, s. 1, 4.

²⁴⁰ Bu sırada İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde asistan olan Çetin Özek 1961 yılında *Türkiye'de Laiklik* konulu doktora tezini tamamlayarak İstanbul Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaya başlamıştır. Türkiye'de irtica, din ve laiklik, gerici akımlar gibi konularda kitapları bulunmaktadır. “Prof. Dr. Çetin Özek Yaşamını Yitirdi” başlıklı duyuru, *İstanbul Barosu resmi internet sitesi*, <https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=3571> [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

²⁴¹ “Nevşehir Mebusumuz Ürgüplü'nün Cevabı” başlıklı haber. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 20, 14 Ocak 1958, s. 1, 4.

²⁴² “İç Haberler”, *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 22, 28 Şubat 1958, s. 3.

hakkındadır. Mustafa Runyun²⁴³ TBMM’de yaptığı konuşmada inkılâp müdafileri gibi görünen din ve mukaddesat düşmanlarının peygamberimize, dinimize, kitabımıza elleriyle, dilleriyle, kalemleriyle hakaret ettiklerini iddia etmiş; söz konusu kanunun kabul edilmesi gerektiğine dair görüşlerini açıklamış; Türk Milleti’nin dini duygularının rencide edilmesine müsaade etmeyeceğiz demiştir.²⁴⁴

Fetih yine manşetten verdiği “Nevşehir Mebusu M. H. Ürgüplü’nün Yeni Bir Cevabı” başlıklı haber, Ürgüplü’nün kanun teklifi aleyhinde *Akşam* gazetesinde yazılan bir makaleye gönderdiği cevaba ayrılmıştır. Ürgüplü’nün metninde, adı verilmeyen yazarın görüş ve iddiaları cevaplandırılmış, “Atatürk hakkında hakaretin isabetli olarak tecziye edilmesi” gibi Peygamberimiz hakkındaki hakaretlerin de cezalandırılması gerektiği dile getirilmiştir. Ürgüplü, Peygamber hakkında “çöl bedevisi”, Kur’an- Kerim hakkında “ithal malı din kitabı” gibi hakaretlerin cezasız kaldığını, bunun Müslüman Türk Milleti’ni rencide ettiğini dile getirmiştir.²⁴⁵ Konuyu işlemeye devam eden *Fetih*’in bir hafta sonraki sayısı “Mukaddesatına küfür ettirmek istemeyen 600 üniversiteli genç mebuslara tel çekti” manşetiyle çıkmıştır. Haberin alt başlığında “Prof. Berki diyor ki: Mukaddesata küfür edenler için cezai müeyyide bir ihtiyaçtır. Aksi halde bu gibiler camiaların ceza vermek meyli belirir.” cümlelerine yer verilmiştir. Haberin içeriğinde Prof. Dr. Şakir Berki’nin görüşleri kendi dilinden aynen verilmiş, burada “Allah ve peygamberlerin kanunlarla himayeye ihtiyacı yoktur.” ve benzeri açıklamaların yersizliği izah edilmiştir.²⁴⁶ Bu haberden sonra, Ürgüplü’nün söz konusu kanun teklifi hakkında *Fetih*’te yer alan haberler son bulmuştur. Nitekim 24 Mart 1958 tarihli TBMM tutanaklarından Ürgüplü’nün Türk Ceza Kanunu 175. Maddesinin son fıkrasının tadili ve aynı maddeye iki fıkra ilâvesi hakkında verdiği kanun teklifinin tekrar görüşülmek üzere Adliye Encümeni’ne iade edildiği anlaşılmaktadır.²⁴⁷ Kanun teklifinin mecliste tekrar gündeme getirilmediği, TBMM’de ve kamuoyunda özellikle CHP çevrelerinin konuyu laiklik ekseninde ele almaları nedeniyle DP tarafından teklifin dondurulduğu anlaşılmaktadır.

²⁴³ Mustafa Runyun 1957-1960 arasında DP Konya milletvekili olarak TBMM’de bulunmuş, Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde farklı kadrolarda çalışmış ve 1981 yılında Yüksek İslam Enstitüsü öğretmenliğinden emekli olmuştur. Sedat Şensoy, “Mustafa Runyun (1917-1998)”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 35, (2008), s. 245-246.

²⁴⁴ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 23, 7 Mart 1958, s. 1, 4.

²⁴⁵ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 25, 21 Mart 1958, s. 1, 4.

²⁴⁶ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 26, 28 Mart 1958, s. 1, 4.

²⁴⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi. Zabıt Ceridesi, Cilt 3, İçtima 1, 24 Mart 1958. Ellinci İnikat. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c003/tbmm11003050.pdf>

Mukaddes değerlere saldırılar yapıldığı iddiası *Fetih*'in başka konulardaki haberlerinde de sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; “27 Seneden beri milletimizin imanına hücum edenler artık hortlamayacaklardır” başlıklı manşet haberinde Ankara’da çıkan bir mecmuanın²⁴⁸ laiklik konusunu gündeme getirerek yaptığı yayınlar ele alınmıştır. Habere göre; Türkçe ezanın kaldırılması, çocuklara Kur’an öğretilmesi ve nihayet Peygambere hakaret edenlerin cezalandırılmasına ilişkin bir kanun teklifinin meclis gündemine gelmesi söz konusu dergi tarafından DP döneminde irticaın azgınlaşması olarak nitelenmiştir. *Fetih*'in haberinde adı verilmeyen dergi ve bu yönde yayınlar yapan basın organları sert bir şekilde eleştirilmiştir.²⁴⁹

İrtica tartışmalarının siyasetin ve basının gündeminde olduğu bu dönemde²⁵⁰ Şahap Metin imzasıyla yayımlanan “Bu Adamlar Ezana Niçin Düşmandırlar” başlıklı manşet haberinden öğrendiğimize göre, on beş günde bir yayımlanan *Forum* dergisindeki bir başmakalede “Atatürk’ün 1933’te müsaade etmeyeceğiz dediği bir teşebbüs Demokrat Parti iktidarının ilk aylarında kanunlaştırılmış.” denilerek Arapça ezan ve kamet, irticai hareketler olarak nitelenmiş ve savcıların bu konudaki duyarsızlığı eleştirilmiştir.²⁵¹ Ezan tartışmasının bu dönemde gündeme gelmesinin nedeni, *Ulus* gazetesinin 19 Mayıs 1958 tarihinde Atatürk’ün Bursa Nutku olarak nitelenen bir metin yayımlamasıdır. Türk siyasi hayatında farklı dönemlerde gerçekliği ve içeriği itibarıyla tartışmalara yol açan Bursa Nutku, dönemin iktidar ve muhalefet yanlısı gazeteleri arasında da atışmalara yol açmıştır.²⁵² *Fetih* günlük gazetelerde yaşanan bu tartışmalara ve *Ulus* gazetesi hakkında açılan tahkikata değinmemekle beraber *Forum* dergisinde yayımlanan başmakaleyi manşetine taşıyarak ağır bir şekilde eleştirmiştir.²⁵³ Şahap Metin *Fetih*’te manşetten yayımlanan yazısının girişinde *Forum*’a şu şekilde değinmiştir:

²⁴⁸ *Fetih*’in 27 Haziran 1958 tarihli 39. sayısındaki manşet haberinden bu mecmuanın *Forum* dergisi olduğu anlaşılmaktadır.

²⁴⁹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 37, 13 Haziran 1958, s. 1, 4

²⁵⁰ CHP 4 Mayıs 1958 ve 3 Haziran 1958 tarihlerinde yayımladığı bildirilerde, DP iktidarını ülkedeki ekonomik zorluklar, gittikçe artan gericilik ve muhalefeti susturacak Anayasa ve kanun tedbirler peşinde olmakla suçlamıştır. Ahmad, *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, s. 178-179.

²⁵¹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 39, 27 Haziran 1958, s. 1, 4

²⁵² 19 Mayıs 1958: *Ulus* gazetesi Atatürk’ün Bursa Nutku’nu yayımlamıştır. *Zafer* gazetesi ise 20 Mayıs sayısında “bununla gençliğin polise ve adalete karşı itaatsizliğe teşvik edilmiş olduğunu” iddia etmiştir. Ahmad, *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, s. 179.

²⁵³ *Fetih*’in manşetinde “Bu Adamlar” şeklinde bahsettiği *Forum* dergisi kadrosu şu isimlerden oluşmaktadır: “Derginin çıkışındaki isimler ile yazar kadrosuna sonradan katılan isimlerden; başta Aydın Yalçın olmak üzere, Bülent Ecevit, Cavid Erginsoy, Bedi Feyzioğlu, Mukbil Özyörük, Aydın Yalçın’ın eşi Nilüfer Yalçın, Turhan Feyzioğlu, Turan Güneş, Osman Okyar, Ziya Müezzinoğlu, Yaşar Karayalçın, Kudret Ayiter, Bahri Savcı, Akif Erginay, Cahit Talas, Muammer Aksoy, Mümtaz Sosyal, Şerif Mardin, Coşkun Kırca, Nejat Bengül, Necat Erder, Metin And, İsmail Türk olmak üzere, Forum ekibi, Batı uygarlığına bağlı bir avuç aydındı.” Çakmak, a.g.t., s. 40.

“Birinci Cumhur Reisi Bursa’da fi tarihinde bir konuşma yapmış. Bir genç bu konuşmayı senelerce sonra hatırında kaldığı tarzda nakletmiş. Bu konuşma CHP organları tarafından polemik mevzuu yapıldı. Yazıldı çizildi, atıldı tutuldu. Forum adlı yarım aylık ceride de bu konuda bir başmakale neşretti.”²⁵⁴

Görüldüğü gibi yazar Bursa Nutku olarak yayımlanan metnin sonradan çarpıtılmış olduğunu ihsas etmektedir. İrtica söylemi nedeniyle siyasi ortamın gerginleştiği bir dönemde *Fetih*’in manşetine konu olan başmakale, 1 Haziran 1958 tarihli Forum dergisinin 101. sayısında “Atatürk ve Gençlik” başlığıyla yayımlanmıştır. *Forum* konuyu aşağıdaki şekilde ele almıştır:

“Cumhuriyet çağının en üzücü, en kaygı verici olaylarından biri, 19 Mayıs’ın Kurtuluş Savaşını başlatmak üzere Atatürk’ün Samsun’a ayak basışının 39. yıldönümü vesilesiyle cereyan etti: İktidar sözcüsü gazetelerde Ankara Cumhuriyet Savcılığı dil birliği ederek, Atatürk’ün bazı sözlerini bugün tekrarlayanın suç olabileceğini ileri sürdüler; Atatürk’ün düşünce tarzını inkar edip, bugün o tarzda düşünenleri en ağır bir dille kötilediler ve ağır cezalarla tenkit ettiler. Savcılık Atatürk’ün şimdiye kadar muhalefet devresinde Demokrat Parti kongreleri dahil birçok toplantılarda okunmuş, birçok gazete ve dergilerde yayınlanmış bazı sözlerini 19 Mayıs 1958 günü Ulus gazetesi yeniden yayınladığı için, bu gazete hakkında kovuşturma açtı. Bu hadise Türk gençliğinin 1933’ten çok daha uyanık bulunması gerektiğini bir kere daha ortaya çıkarmıştır. (...) 1933’te Bursa’da ezanın Türkçe okunmasına karşı bir irtica kıpırdanışı olmuştur. Atatürk İzmir’e gitmekte iken bu haberi alınca yolunu değiştirerek ‘yaptığı ve inandığı inkılapların öz mal sahibi sıfatıyla, tehlikede gördüğü eseri için’ hemen Bursa’ya koşup işi incelemiştir. Atatürk’ün 1933’deki Bursa konuşmasında ve Anadolu Ajansına yayınlattığı bildiride belirttiği düşünceler, gençliğe verdiği öğütler, bugün de aynı değeri taşımaktadır. Bu sözleri Türk gençliğine hatırlatıyoruz: “Türk genci inkılapların ve rejimin bekçisidir. Bunların lüzumuna, doğruluğuna herkesten çok inanmıştır; rejimi ve inkılapları benimsemiştir. Bunları zayıf düşürecek en küçük veya en büyük bir kıpırtı ve bir hareket duydu mu, bu memleketin polisi vardır, jandarması vardır, ordusu vardır, adliyesi vardır demeyecektir. Elle, taşla, sopa ve silahla... nesi varsa onunla, kendi eserini koruyacaktır. Polis gelecektir, asıl suçluları bırakıp suçlu diye onu yakalayacaktır. Genç, polis henüz inkılapların ve cumhuriyetin bekçisi değildir, diye düşünecek fakat asla yalvarmayacaktır. Mahkeme onu mahkûm edecektir. Yine düşünecek, demek adliyeyi de ıslah etmek, rejime göre düzenlemek lazım diyecektir.” 1950 yazında Demokrat Parti iktidarı, Atatürk’ün 1933’te ancak ‘cahil mürtecilere’ atfettiği bir görüşü resmen benimsemiş, ‘dini siyaset tahrikine vesile etmek’ diye vasıflandırdığı bir harekete ön ayak olmuştur. Atatürk’ün 1933’te ‘asla müsamaha etmeyeceğiz’ dediği, ‘cumhuriyet adliyesinin pençesinden kurtulamayacaktır’ dediği bir teşebbüs Demokrat Parti iktidarının ilk aylarında

²⁵⁴ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 39, 27 Haziran 1958, s. 1.

kanunlaştırılmıştır. 1933'te Bursa'da Atatürk'ü o derece telaşlandırıp kaygılandıran kıpırdanışı gölgede bırakacak kadar büyük irtica hareketleri bugün dini siyaset tahrikine vesile etmekten çekinmeyenlerin tutumu yüzünden, yurdun dört köşesine yayılmıştır.”²⁵⁵

Görüldüğü gibi *Forum* dergisi, ezanın Arapça okunmasını doğrudan Atatürk inkılaplarına karşı bir hareket ve irticayın yaygınlaşmasının temel sebebi olarak ele almıştır. Bu karşılık Şahap Metin makalesinde, gerek gündemdeki irtica kampanyasına katılanları gerekse *Forum*'un başmakalesini yerden yere vurmuş; “Fikirlerinizi tabulaştırılmış bir zihniyet arkasına gizliyorsunuz. Samimi olarak efkârınızı ortaya koyamıyorsunuz.”, “Çatlasanız da patlasanız da bu ezanlar yurdumun üstünde ebediyete kadar, dinimin delil ve buhranı olarak inleyecektir.” gibi cümlelerle yazısına sonlandırmıştır.²⁵⁶

Fetih'teki basın eleştirilerine bir başka örnek de Sezai Karakoç'un M. Leventoglu imzasıyla kaleme aldığı “Bir Zihniyetin Karanlık İnadı” başlıklı iki bölüm halinde yayımlanan makalesidir.²⁵⁷ Karakoç, *Cumhuriyet* gazetesinin patronu ve başyazarı Nadir Nadi'nin Bağdat Paketi resmi tebliğinde “Müslüman devletler” tabirinin kullanılmasına laiklik gerekçesiyle karşı çıkan bir yazı yazmasını konu edinmiştir. Nadi'nin Müslüman devletler ifadesini laiklik prensibine ve inkılaplara aykırı bulmasını sert biçimde eleştiren Karakoç, makalesinde Nadi'nin şahsında Türkiye'deki laiklik anlayışını sorgulamıştır:

“Müslümanlık veya İslamiyet denince ürken ve hemen karanlık fikirleriyle taarruza geçen bu zümre acaba niçin böyledir? (...) Yoksa laikliğin ve inkılapçılığın mana-i hakikisi Türk Milleti'ni İslamiyet'ten uzaklaştırıp ona dinini, imanını ve bütün mukaddesatını, o büyük ecdat mirasını inkâr ettirip, dinsizliğe mahkûm olmasını şiar edinmek midir?”²⁵⁸

Fikri Yavuz²⁵⁹ tarafından kaleme alınan ‘Bir Tahlil’ başlıklı makale ise, ülkede dini meseleler hakkında basın tarafından oluşturulan kavram kargaşasını ve bu sebeple bitmek bilmeyen tartışmaları ele almaktadır:

“Zaman zaman ve devamlı olarak neşredilen kitaplarda, mecmua ve gazetelerde, konferans ve her türlü toplantılarda, dini mevzular üzerinde ekseriyetle hakikatle alakası olmayan çeşitli fikir ve görüşlerin, kanaat ve maksatların ileri sürüldüğü ve bu surette Müslüman topluluğun neş'e ve ahenginin kaçırıldığı, lüzumsuz münakaşa ve

²⁵⁵ Çakmak, agt., s. 400-401.

²⁵⁶ “Bu Adamlar Ezana Niçin Düşmandırlar” başlıklı manşet haberi. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 39, 27 Haziran 1958, s. 1, 4.

²⁵⁷ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 43, 25 Temmuz 1958, s. 1, 4 ve *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 44, 01 Ağustos 1958, s. 4'te yayımlanmıştır.

²⁵⁸ “Bir Zihniyetin Karanlık İnadı” başlıklı makale. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 43, 25 Temmuz 1958, s. 4.

²⁵⁹ Ali Fikri Yavuz dönemin İstanbul Müftü Yardımcısıdır. Yusuf Şevki Yavuz, “Ali Fikri Yavuz 1924-1992”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 43, (2013), s. 350-351.

mücadelelere sebebiyet verildiği müşahade edilmektedir. Bu nahoş hali doğuran ve iman birliğini bozan, müşterek gayeyi ihlal eden başlıca sebepler şunlardır: 1- Cehalet 2- Maksatlı Neşriyat 3- Laubalilik 4- Nefsani arzulara uymak 5- Hüsni niyetle beraber ilmi kifayetsizlik 6- Uzun zamandan beri selâhiyetli din adamlarının yetiştirilememesi ve bu arada dini terbiyenin ihmal edilmesi.”²⁶⁰

Firki Yavuz, yazısının devamında konuyu basına getirerek dindarlara “günlük piyasa işportacıları tarafından yobaz, mürteci, softa gibi” vasıflar yakıştırıldığını iddia etmiş, “koparılan yaygaralarla hakkın sesi boğulmak istenmektedir.” diye yazmıştır. *Fetih*’in bir sonraki sayısında aynı sorunlara değinen bir başmakale kaleme alan Hasan Basri Çantay’ın yazısı ise “Kara Kadılar ve Çakallar” başlığını taşımaktadır. Çantay makalesinde son günlerde basında koparılan irtica yaygarasını, Balıkesir yöresinde bilinen iki halk hikâyesini naklederek ele almış ve temelsiz gürültüler olarak nitelemiştir.²⁶¹ Türkiye’nin 27 Mayıs’a sürüklendiği bir ortamda irtica söyleminin sürekli olarak ülke gündemini işgal ettiği, *Fetih* yazarlarının ise bu söylemlere cevap yetiştirme çabası içinde oldukları görülmektedir.

Dönemin çeşitli basın organlarında zaman zaman ile getirildiği anlaşılan dinde reform ve yeniliğe ihtiyaç olduğuna dair birbirinden farklı görüşlere cevap mahiyetindeki yazılar da *Fetih*’in sütunlarında sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Kamuoyundaki tartışmalar sebebiyle müstakil olarak dinde reform meselesini ele alan makalelere de yer verilmiştir. Bu konuda *Fetih*’te yer alan en ilginç haber, Osman Nuri Çerman tarafından yazılan “Dinde Reform”²⁶² adlı bir kitabın “İslâmiyet’i ve Hz. Peygamberi tahkir ve tezyif etmek, yeni bir din ortaya atmak” suçlamasıyla mahkemeye verildiği haberidir. Haberde Diyanet İşleri Başkanlığı’nın kitap hakkındaki görüşüne de yer verilmiştir. Buna göre; “İlmi kıymeti olmayan bu kitap peygamber, Kur’an, ibadet ve din adamlarını tezyif etmekte, devletin temel nizamı, vicdan, tefekkür ve öğretim hürriyetini sarsmaktadır. Aynı zamanda bu kitapla, halk arasına nifak sokulmaktadır. Kitabın yazarı da Türk Luther’i olduğunu göstermek ve yabancı ideolojileri yurda sokmak istemektedir.”²⁶³ Osman Nuri Çerman’ın kitabı üç yıl sonra tekrar Türk kamuoyunun gündemine girmiş, 1961 yılında yeni Anayasa’yı hazırlamak için

²⁶⁰ Ali Fikri Yavuz’un “Bir Tahlil” başlıklı makalesi. *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 53, 05 Şubat 1960, s. 3.

²⁶¹ *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 54, 04 Mart 1960, s. 1, 4.

²⁶² Osman Nuri Çerman, *Modern Türkiye için Din’de Reform*, Tan Matbaası, İstanbul 1958.

²⁶³ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 19, 07 Şubat 1958, s. 3.

oluşturulan Temsilciler Meclisi'nde tartışmalara neden olmuştur.²⁶⁴ *Fetih*'in sahibi Işıklar ise Osman Nuri Çerman hakkında hatıralarında şunları anlatmıştır:

“Ben *Fetih*'i çıkarırken Kadıköy'de bir diş hekimi vardı. Soyadı Çerman'dı. Mecmua çıkarıyor. Mecmuanın ismi de Dinde Rerform ve Kemalizm. Böyle kutuplaştırıcı çirkin hadiseler. (...) Sonra günün birinde birkaç kişi gitti. Gidenleri ben de tanıyorum. Muayenehanesini darmadağın ettiler. 1950-60 arasında böyle şeyler oluyordu. Mesela İnönü'nün damadı Metin Toker'in Akis mecmuası vardı. İslam'a karşı çok çirkin yazılar çıkardı.”²⁶⁵

Fetih'te Mehmet Yıldırım tarafından yazılan “Bir Muharrirle Hasbihal” başlıklı makalede “Mevlana'nın ahfadından” olduğu belirtilen fakat adı verilmeyen bir muharririn dini konularda yanlış görüşler beyan ettiği, kendisinin dini konularda yetkin bir kimse olmadığı halde fetva vermeye kalkıştığı, Mevlana'nın soyundan gelen bir kimseye bu halin yakışmadığı iddia edilmiştir. Makaleden anlaşıldığına göre söz konusu yazar; Müslümanların günahlarından ötürü cehenneme gitmeyeceği, abdestin kirlerden arınmak anlamına geldiği için kirli olmayan azaya suyun değmesi gerekmediği gibi iddialarda bulunmuş, kadınlara dair tesettür konusunda fikirlerini beyan etmiş ve çarşafın yasaklanması gerektiğini yazmıştır.²⁶⁶

Ahmet Davudoğlu “Dinimizi bilmeden hücumla geçmek düşmanla işbirliği yapmaktan başka bir şey değildir!” başlığını taşıyan makalesinde özellikle mezhepler üzerinden dini pratiklere yapılan eleştirilere değinmekte, doğrudan dine hücum edemedikleri için mezhepleri ve mezhep imamlarını hedefe koyan yorumları ele almakta meseleyi kendi bakış açısından uzun uzadıya izah etmektedir. Dini ahkâmda değişiklik isteyenler hakkında “Müslümanlık terakkiye engeldir iddiası yeni çıkma modalardan değil, öteden beri İslamiyet düşmanlarının ağızlarında geveledikleri bühtanlardan biridir.” şeklindeki kanaatini yazan Davudoğlu, din dostu olan bazı

²⁶⁴ Osman Nuri Çerman dinde reform için yapılması gerekenleri kendi görüşüne göre açıkladığı kitabını 1961 yılında Temsilciler Meclisi üyelerine posta ile göndermiş, *Tercüman* gazetesi de bu vesileyle Temsilciler Meclisi'nde dinde reform konusunda bir kanun tasarısının görüşülmekte olduğuna ilişkin bir yazı yayımlamıştır. *Tercüman*'da Temsilciler Meclisi üyesi Kadırcan Kafıl'nın yazdığı yazı vesilesiyle başlayan tartışmalar mecliste gündeme gelmiş, Osman Nuri Çerman ve görüşleri hakkında tartışmalara neden olmuştur. Kadırcan Kafıl ise, bu görüşleri benimsediği için değil kamuoyunda Temsilciler Meclisi aleyhine olabilecek durumları önlemek için haberleştirdiğini izah etmeye çalışmış, fakat Temsilciler Meclisi'nde bu tutumu nedeniyle sert eleştirilere muhatap olmuş, yüksek meclisi itham altına sokmakla suçlanmıştır. Meclis Tutanaklarında yer aldığına göre Osman Nuri Çerman'ın kitabında ezanların Türkçe okunması, Kur'an'ın Türkçeye çevrilerek kanunlara aykırı bölümlerinin çıkarılması, onun yerine Medeni Kanun'dan ve Atatürk'ün demeçlerinden bölümler konulması, camilerden halıların kaldırılarak sıra ve masa konulması, haccın yasaklanması, Mevlit'te tarihi vesikalara dayanmayan kısımların çıkarılması gibi afaki görüşlere yer verilmiştir. Bk. *Türkiye Cumhuriyeti Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi*, Cilt: 5, 69. Birleşim, 17 Mayıs 1961, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TM_d00/c005/tm_00005069.pdf [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

²⁶⁵ “Abdullah Işıklar ile Sözlü Tarih Görüşmesi (3. Bölüm)”, *Bisav Tv Youtube Kanalı*, dakika: 05:00-07:00, <https://www.youtube.com/watch?v=-PcRTcMOPU> [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

²⁶⁶ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 38, 20 Haziran 1958, s. 2.

kendini bilmez kimselerin de benzer düşüncelere sahip olduklarını, temelsiz fikirlerini olur olmaz yerlerde yazıp çizdiklerin ve konuştuklarını iddia etmiştir.²⁶⁷

Ali Fuat Başgil'in görüşlerini makale tarzında açıkladığı "İslâmiyette Reform Olamaz Çünkü Deforme Olmamıştır" başlıklı manşet haberi, dinde reform ve yenilik gerektiği yönündeki görüşlere bir cevap mahiyetinde olduğu kadar meseleye yaklaşımı itibarıyla ilginç yorumlar içermektedir. Başgil'in yazısında yer alan görüşlerinden bir bölüm şöyledir:

"Dinin temel akideleri değişmeyen, üstünde münakaşa edilmeyen, akla ve muhakemeye göre tefsir ve tevil kabul etmeyen bir doktrindir. Dinin temel akideleri mesela Allah, peygamber, melaîke, ahiret inançları akla değil nakle (revelation) müstenittir. Akıl bu hakikatleri bir dereceye kadar kavrayabilir, fakat asla künhünü ve tamamını kavrayamaz. Aklın idrâk sahası maddi ve mahsûs âlemdir. Din beşeri bir vakıa değil, suprahumain bir hakikattir. Hülâsa dinin temel akidelerine dokunulmaz. Dokunulur ve bunlar üzerinde inkârlı bir münakaşa açılırsa ortada din kalmaz. Din tarifi mucibince esasları değişmeyen bir inanç sistemidir.

Amelde yani dinin ibadet, muamele ve münasebetlere dair olan ahkâmındaki mezheplere gelince, bunlar da vaktiyle pek çoktu. Fakat yine bunlar Maliki, Hanefî, Şafî ve Hanbelî mezhepleridir. (...) Şurasına dikkat olunsun ki, bu dört mezhep müçtehitlerinden sonra artık içtihat edilemez, çünkü içtihat kapısı kapanmıştır denilemez. Böyle bir iddiada bulunmak İslâmiyet'in ruhunu bilmemek, reyülesasını(?) bilmemektir. Dediğim gibi içtihat daima mümkündür. Çünkü İslâmiyet akla, tefekkür ve muhakemeye, rey ve kıyasa geniş yer veren bir dindir. İslam Peygamberi der ki: "Benden size bir söz nakledilirse, bunu aklınızla muhakeme ediniz, eğer aklınız kabul etmezse, biliniz ki onu ben söylememişimdir." Bu ifadedeki büyüklük, mana ve işaret üzerinde durmaya hacet görmem.

İmdi, bugün İslam dünyasının muhtaç olduğu ve beklediği şey, bence "reform" gibi Hristiyan taklitçiliği gibi değil, fakat İmamı Azam Ebu Hanife gibi bir müçtehit. Fakat bütün mesele, bu yükseklikte bir din âlimini bugün nerede buluruz noktasındadır. Bunu bugün bulamayız. O halde yapılacak bir iş kalır. O da tek bir müçtehit yerine bugünkü İslam dünyasının en muteber din âlimlerinden mürekkep bir "Din Şûrası" kurmaktır."²⁶⁸

Görüldüğü gibi, Başgil'in dinde reform meselesine yaklaşımı itikat esasları ayrı tutulmak kaydıyla ameli konularda esneklik içermektedir. *Fetih*'in aynı sayısında dinde yenilik konusunda görüşlerini açıklayan medrese kökenli Davudoğlu²⁶⁹ ile modern

²⁶⁷ *Fetih*, Yıl: 2, Sayı: 51, 16 Ocak 1959, s. 1, 3.

²⁶⁸ "Ord. Prof. Dr. Ali Fuat Başgil'in Beyanâtı: İslamiyette Reform Olmaz Çünkü Deforme Olmamıştır" başlıklı manşet haberi. *Fetih*, Yıl: 2, Sayı: 51, 16 Ocak 1959, s. 1, 4.

²⁶⁹ Nihat Engin, "Ahmet Davudoğlu (1912-1983)", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 9, (1994), s. 52-53.

eğitim süreçlerinden geçmiş bir öğretim üyesi olan Başgil'in²⁷⁰ görüşleri arasındaki yaklaşım farkı dikkat çekicidir. Başgil yeni bir içtihat makamına olan ihtiyacı vurgulamış, çözüm önerisi olarak İslam dünyasındaki seçkin âlimlerden oluşturulacak bir "Din Şûrası"nın bu işi yapabileceği fikrini ortaya atmıştır. Başgil'in o dönemde böyle bir öneriyi dile getirmesi, İslam ülkeleri arasında dini konularda işbirliği olabileceğine inanmış olması dikkate değerdir.

Hasan Basri Çantay "Cüretkâr ve Günahkârlar" başlıklı makalesinde isim vermeksizin o günlerde kamuoyunda bilinen bazı yazarların sahabeler hakkındaki saygısız ve hakaretamiz ifadeler kullandığına değinmiş ve bu kişileri sert şekilde eleştirmiştir. Çantay, yazısında dini bakımdan meselenin özünü izah ettikten sonra şunları kaydetmiştir:

"Son zamanlarda Ashab-ı Kiramdan bazılarını edebe ve Müslümanlık şiarına aykırı kötü tavsiflerle dil uzatılmaya başlanmıştır. Ben onların günahkâr ve cüretkâr kalemlerini kirllettikleri o mevzulara müşahhas olarak temas etmek istemedim. Bununla beraber o mevzu hakkında ayrıca konuşmak arzusunda bulundukları takdirde davetlerine umumi efkâr önünde icabet etmeye hazırım. Allah kimseyi Hak yoldan saptırmasın. Amin."²⁷¹

Bu örnekler dışında, *Fetih*'te yer alan birçok haber, yorum ve makalede laiklik, inkılap ve cumhuriyet kavramlarını kullanarak irtica iddiasında bulunan basın organları, yazarlar ve siyasetçiler isim verilerek veya verilmeyerek eleştirilmiştir. *Fetih*'in başka konulardaki haber ve makalelerinde de sıklıkla "irtica yaygarası" olarak nitelenen görüşlere temas edilmiş ve eleştiri konusu yapılmıştır. Esasen dine, dini pratiklere ve dini özgülüklere karşı kullanılan irtica söylemlerine karşı çıkarak cevap vermek *Fetih*'in bütün yayın hayatındaki temel motivasyondur denilebilir.

3.1.4. Günlük Hayattaki Dini Tartışmalardan Örnekler

Fetih'in yılbaşına denk gelen sayılarında yılbaşı kutlamalarının milli ve dini geleneklerimize uygun olmadığı, bu vesileyle yapılan eğlencelerin toplumu çürüttüğü yönünde çok sayıda makale yer almıştır. Örneğin; Samiha Ayverdi tarafından yazılan "İbretli Bir Hâtıra" başlıklı makalede, Hristiyan yortularından biri olan yılbaşını "şehvetleşmiş eğlencelerle" kutlayan buna mukabil kendi dini günlerini ve peygamberinin adını bilmeyen yeni nesillerin durumunu örnek göstererek yabancı değerlerin cemiyet hayatımız için tehdit oluşturduğu iddia edilmiştir.²⁷² Birinci sayfada

²⁷⁰ Selçuk Özçelik, "Ali Fuat Başgil (1893-1967)", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt, 5, (1992), s. 128-130.

²⁷¹ *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 52, 01 Ocak 1960, s. 1, 3.

²⁷² *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 13, 27 Aralık 1957, s. 1, 2.

yayımlanan “Milli Şahsiyetimizi Yutmaya Başlayan Yılbaşı Ananesi”²⁷³ başlıklı imzasız haberde, şehirde bir ay öncesinden başlayan yılbaşı hazırlıkları ele alınarak eleştirilmekte, çarşı pazarda içki, kumar ve fuhuş levazımatının kapış kapış satıldığı iddia edilmektedir. Habere göre, yılbaşı gecelerinde yapılan eğlenceler din, ahlak ve selim akıl namına bütün mukaddesatın ayaklar altına alındığı hayvandan aşağı bir seviyedir. Bir yıl sonra bu defa 1959 yılbaşı münasebetiyle benzeri açıklamalar yine *Fetih*’in manşetinde yer almıştır. Konya milletvekili Mustafa Runyun’un yılbaşı eğlenceleri hakkında bir vaaz ve nasihat mahiyetindeki konuşması manşetten yayımlanmıştır. Haberin alt başlığında “Yabancı âdetlerin evlâdının kalbine nüfuz etmesine izin verme. Noel bayramlarını ona hediye vesilesi sayma.” cümleleri yer almaktadır.²⁷⁴ Feridettin Atatuğ da “Noel Baba” başlıklı makalesinde aynı konuyu ele almaktadır.²⁷⁵ Bu yazılarda genel olarak dile getirilen görüşler, yılbaşı eğlencelerinin gayri ahlaki olduğu, toplumun milli ve manevi değerlerden koptuğu, çocukların Hristiyan kültürünün tesiri altında kaldığı gibi hususlardır.

Günlük hayattaki tartışma konularına bir başka örnek olarak, Çarşaf Mücadele Haftası konusunda *Fetih*’te yer alan bir yazı dikkate değerdir. Mustafa Kemal Derneği Başkanı Mustafa Kumral tarafından Şapka Kanunu’nun yıldönümü olan 24 Ağustos 1958’de ilan edilen Çarşaf Mücadele Haftası, 25-31 Ağustos günleri arasında 1958’den 1962 yılına kadar devam etmiş, daha önceki yıllarda belli dönemlerde yoğunlaşan kadınlara çarşaf giymenin yasaklanması gerektiği yönündeki yayınları ve tartışmalarını tekrar alevlendirmiştir.²⁷⁶ Çarşaf Mücadele Haftası, *Fetih*’te Ali Sahir Nariç²⁷⁷ imzasıyla yayımlanan “Ecdadımızı Kötülemeyelim” başlıklı bir haber-yorumda ele alınmıştır.

“Çarşaf mücadele haftasında bulunuyoruz. Ne garip! Çarşafı bir mücadele mevzuu olarak ele aldığımıza göre, mücadele ruhumuzun ne derece gülünç istikametlere yöneltildiğini görüp üzülmemek elden gelmiyor. (...) Mücadele etmemiz gereken bunca milli düşmanlarımız, ahlaki hezeyanlarımız, içtimai dertlerimiz dururken çarşafın korkuttuğu bu şahısların telaşındaki mana ne olabilir? Esasen parmakla sayılacak kadar az bir yekûn teşkil eden bu zümreden beş on sene sonra eser kalmayacağına göre, çarşaf

²⁷³ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 13, 27 Aralık 1957, s. 1, 4.

²⁷⁴ “Hakikatte Bir Hristiyan Yortusu Olan Yılbaşı İçin Runyun Dedi ki” başlıklı manşet haberi. *Fetih*, Yıl: 2, Sayı: 50, 26 Aralık 1958, s. 1, 4.

²⁷⁵ *Fetih*, Yıl: 2, Sayı: 50, 26 Aralık 1958, s. 1, 4.

²⁷⁶ Pınar Aydoğan, “İlericilik-Gericilik Tartışmalarında Bir Durak: Çarşaf Mücadele Haftası”, *Belgi Dergisi*, Sayı: 24, (2022), s. 205-209.

²⁷⁷ 1980 öncesinde MHP’nin yayın organı olan *Hergün* gazetesinin imtiyaz sahibi olan Ali Sahir Nariç Alparslan Türkeş’in de yakın çevresindedir. Ali Erken, “Örgüt ve Strateji: 1965-1980 Arasında Milliyetçi Hareket Partisi”, *İnsan ve Toplum Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 7, (2014), s. 148.

mücadele zihniyeti müsterih olabilir. Bugünkü cemiyetimizde dunsuz gezenlerle mücadele etmek bir zaruret iken dinî, terbiyevî, vicdanî hiçbir kaideye sığmayan bu mücadelenin kabaca manası, bütün kadınları yeni nesil modaya uygun olarak soyundurmak olsa gerek. Artık yeni nesli çarşafa değil entariye bile sokmak mesele haline geldi. Bu yüzde yüz muvaffakiyetlerinden sonra çarşaf düşmanlarının feryat ve endişeleri yersizdir. Şu kadar ki, her vesile ile ortaya attığımız demokrasiden bu biçare insanların hiç nasipleri yok. Bir an için annelerimizden evvel yaşamış bütün kadınların çarşaf içinde ömürlerini geçirdiklerini düşünerek ecdadımızı kötülemeyelim. Çarşaf mücadelesi diye birkaç mazlum ihtiyarın üstünü başını da paralamaya hakkımız yoktur. Bu gibi tahriklerin hangi yoldan geldiğini düşünelim de vicdanımız ne emrederse onu yapalım.²⁷⁸

Fetih'te günlük hayatta bazı tabirlerin yanlış kullanıldığını izaha çalışan ve başmakale olarak yayımlanan "Dikkat!" başlıklı yazı, 27 Mayıs askeri darbesinden sonra 163. Madde kapsamında dava konusu olması bakımından ilginçtir. Yazıda; Arap harflerine eski harfler denilmesinin doğru olmadığı, hakikatte Latin harflerinin daha eski olduğu, eski kelimesinin kötülemek için kullanıldığı, bu harflere bütün Müslüman devletler tarafından kullanıldığı için artık Arap harfleri değil İslam harfleri denilmesi gerektiği gibi görüşler dile getirilmiştir. *Fetih* imzasıyla yayımlanan yazıda; eski harfler tabirinin bir süre sonra eski din, eski Kur'an-ı Kerim, eski ayetler gibi kullanımlara dönüşme ihtimali olduğundan bahsedilerek imam hatip okullarının bu anlayışı tersine çevirmeye başladığından övgüyle söz edilmiştir. Ayrıca Türkiye'de köpeklere Arap ismi verilmesi, zencilere, Habeşlilere, kirli ve pis insanlara Arap denilmesi eleştirilmiştir. Bu tabirlerin kötü amaçla yaygınlaştırıldığı, ilerleyen yıllarda Hz. Muhammed denildiği zaman yeni neslin aklına - hâşâ - siyah, pis insan gelmesine yol açacağı iddia edilmiştir.²⁷⁹ Işıklar söz konusu yazı hakkında hatıralarında şu bilgiyi vermiştir:

"163. Madde böyleydi. 60 İhtilalinde hakkımda açılan beş davadan biridir. Iraklı bir tıp talebesi vardı. Müslüman bir çocuk, zeki bir şey. Adı İbrahim'di. İstanbul'da tıpta okuyor. Gazeteyi görmüş yanıma geldi. Bir yazı yazmış. Hoşuma gitti. Ben hoşuma giden yazıları koyardım. Diyor ki, İslam harfine eski yazı diyemezsiniz. Latin harfleri eskidir diyor. Ve İslam harflerinin müdafaasını yapan bir yazı yazmış. Makale yani. Ben bunu başmakale yaptım. Adam da Iraklı olduğu için, altına *Fetih* dedim. O zamanlar gazeteyi çıkaranla yazı işleri müdürü sorumlu oluyor. Reşit'le (Derici) ben. 60 ihtilalinde bir davamız bu oldu."²⁸⁰

²⁷⁸ *Fetih*, Yıl: 2, Sayı: 48, 28 Kasım 1958, s. 1, 3.

²⁷⁹ *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 56, 06 Mayıs 1960, s. 1, 3.

²⁸⁰ "Abdullah Işıklar ile Sözlü Tarih Görüşmesi (2. Bölüm)", *Bisav Tv Youtube Kanalı*, saat/dakika: 01:06-01:08, <https://www.youtube.com/watch?v=ZkkB1ZJQmi4> [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

3.1.5. Said Nursi, Eserleri ve Bağlıları Hakkında Haberler

Fetih'in çıkışından itibaren Said Nursi'nin izni ve bilgisi dâhilinde kitaplarından alıntılanan bölümler gazetenin ikinci sayfasında Bediüzzaman Said Nursi imzasıyla yayınlanmıştır. Yazıların Said Nursi'nin vefatından kısa bir süre öncesine kadar devam ettiği görülmektedir.²⁸¹ Bunlar haricinde Nurcu olarak nitelenen kesimin faaliyetleri hakkında basında çıkan iddialar ve Risale-i Nurlar olarak bilinen eserler hakkında verilen mahkeme kararları da zaman zaman *Fetih*'te haber yapılmıştır. Örneğin; “Asrın Mücahidi” başlıklı bir haberde Pakistan İslam Talebeleri Kongresinde Said Nursi'nin bir İslam mücahidi olarak kabul edildiği ve hakkında övücü sözler söylendiği haberleştirilmiştir.²⁸² “Perdeleri Uzayan Bir Oyun” ve “Yeni Memleketin Bir Makalesi” başlığını taşıyan yazılar ise Ankara'da Nurcular tarafından yayınlandığını iddia edilen bir beyanname üzerine günlük gazetelerde başlatılan irtica kampanyası hakkındadır.²⁸³

Said Nursi'nin eserleri hakkındaki bir başka haberde ise, “Okuyucularımızdan günlerdir mektuplar alıyoruz. Gazetemizin ikinci sayfasında neşredilen Nur risalelerinin yasak olup olmadığını soruyorlar.” şeklinde bir açıklamadan sonra Risale-i Nurların yasak olmadığı belirtilmiş ve Diyanet İşleri Reisliği İstişare Heyetinin verdiği ehli vukuf raporu ile Isparta ve Afyon Mahkemelerinin verdiği meni muhakeme kararlarının fotoğraflarına gazetenin birinci sayfasında yer verilmiştir.²⁸⁴ Benzeri bir başka haber ise “Risale-i Nurlar Hakkında Diyanet İşlerinin Raporu” başlığını taşımaktadır. Raporun fotoğrafı da yer alan habere göre Diyanet İşleri Reisliği Müşavere ve Dini Eserler Tetkik Heyeti'nin 26/05/1958 tarihli raporuna istinaden savcılık risaleleri sahiplerine iade ederek takipsizlik kararı vermiştir.²⁸⁵ “Nur Talebeleri Tahliye Edildiler” başlıklı başka bir haberde ise, Ankara Birinci Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanan bir grup Risale-i Nur talebesinin tahliye edildikleri belirtilmiş ve avukatları Bekir Berk'in savunması ile savcının iddialarına yer verilmiştir. Haberden anlaşıldığına göre Avukat Bekir Berk mahkemede, söz konusu kişilerin iddia edildiği gibi Mektubat adlı eserin yayıncısı olmadıklarını, Mektubat'ı Said Özdemir ile Atıf Ural'ın yayınladığını, bunlar hakkında da zaten savcılığın evvelce ademi takip kararı verdiğini söylemiştir.²⁸⁶

²⁸¹ Abdullah Işıklar hatıralarında, Said Nursi'den hangi alıntılar yapılacağına Ali İhsan Yurt'un karar verdiğini anlatmıştır. Cihan, *Türkiye'de Doğudan Batıya Adalet ve Hürriyete Işık Tutanlar (Anlatan: Gazeteci Abdullah Işıklar)*, s. 118.

²⁸² *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 9, 29 Kasım 1957, s. 2.

²⁸³ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 33, 16 Mayıs 1958, s. 1, 3.

²⁸⁴ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 34, 23 Mayıs 1958, s. 1.

²⁸⁵ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 40, 04 Temmuz 1958, s. 1.

²⁸⁶ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 41, 11 Temmuz 1958, s. 1, 4.

Zekeriye Kitapçı tarafından yazılan “İlim ve Bir Tehdit” başlıklı köşe yazısında ise Eskişehir ve Afyonkarahisar’ın ilçelerinde seyyar satıcılık yapan Mustafa Akarsu’nun risaleleri sattığı için bir avukat tarafından tehdit edilişi ele alınmıştır. Köşe yazısındaki ilginç bir detay dikkat çekicidir. Buna göre, Ankara Radyosu 27 Haziran 1958 Cuma günü akşam 20:30’da bahse konu risaleleri tanıtan bir duyuru yayınlamıştır. Radyodaki ilan metni yazıda şu şekilde verilmiştir:

“Kur’an-ı Kerim’in Yirminci Asırdaki tefsiri olan Risale-i Nur Külliyyatından Sözler, Lem’alar, Mektubat mecmuaları satışa çıkarılmıştır. Risale-i Nur. Risale-i Nur. Müellifi büyük İslam mütefekkeri Bediüzzaman Said Nursi. Müracaat P.K.33 Cebeci/Ankara.”²⁸⁷

Yazar, radyodan bu şekilde duyurusu yapılan bir eserin satışına mani olmaya çalışan avukatı eleştirmiş, ayrıca *Zafer* gazetesi ve bayram günleri Ankara’da çıkan Bayram gazetesinde risalelerin tanıtıldığını belirterek Said Nursi’nin eserleri hakkında hukuki bir sorun olmadığını izah etmeye çalışmıştır.²⁸⁸

Fetih’te, 1960 yılı başlarında Said Nursi aleyhinde basında çıkan yazılara cevap mahiyetinde olmak üzere “Nur Talebesinden Merhum Hasan Feyzi” imzasıyla bir metin yayınlanmıştır. “Bediüzzaman Said Nursi kimdir?” başlığıyla yayınlanan yazının girişinde şu açıklamalar yer almıştır:

“Geçen ay içinde gazetelerde her gün büyük puntolarla “Bediüzzaman Said Nursi” başlığı altında baştan başa yalanla dolu birçok haberler neşredildi. Devamlı neşriyatla halk efkârına kendi fikirlerini aşılama çalıştılar. Halk uyanıktı. Gazetelerin lüzumsuz yaygaralarını gülererek takip etti. Biz burada bir talebesinin Bediüzzaman Said Nursi hakkında yazmış olduğu bir mektubu aynen neşrediyoruz.”²⁸⁹

Fetih’in bir ay sonraki sayısında yer alan bir haber, Said Nursi’nin basında gündem olmaya devam ettiğini göstermektedir. Buna göre, Risale-i Nurları camide okuyan bir şahıs hakkında Kargı Cumhuriyet Savcılığında yapılan tahkikat neticesinde takipsizlik kararı verilmiş, Cumhuriyet gazetesi ise bu takipsizlik kararını anormal uzunlukta bularak söz konusu eserlerin kararda övüldüğünü ihsas eden bir haber yayınlamıştır. Bunun üzerine Cumhuriyet’e bir tekzip metni gönderen Kargı C. Müddeiumumi Abdullah Aytekin Battal, tekzipini aynı sütunda yayınlamıştır. *Fetih* de bu tekzip metnini aynen iktibas ederek “Adaletin Güzel Bir Şamarı” başlığıyla

²⁸⁷ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 44, 01 Ağustos 1958, s. 3.

²⁸⁸ Zekeriye Kitapçı’nın “İlim ve Bir Tehdit” başlıklı yazısı. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 44, 01 Ağustos 1958, s. 3.

²⁸⁹ *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 53, 05 Şubat 1960, s. 2.

yayınlamıştır. Savcının tekzip metninde Risale-i Nur adlı eserlerden övgüyle söz edilmiştir.²⁹⁰

Fetih, Said Nursi'nin vefat haberini manşetinden kısa bir duyuru ile vermiştir. Duyuru metni şu şekildedir:

“Bediüzzaman Said Nursi Hazretleri Urfa’da Hakkın rahmetine kavuşmuştur. Cenab-ı Hak kendisini namütenahi rahmetlerine mazhar buyursun. Onun yüksek ilim, fazilet payesine ve eşsiz ihlasına şahit dindaşlarımıza samimi taziyetlerimizi arz ederiz.”²⁹¹

Fetih’in bir sonraki sayısında M. Said Çekmegil “Aziz Üstat”’ başlıklı bir yazı yazarak ismini zikretmeksizin Said Nursi hakkında övgülerde ve hüsnü şهادette bulunmuştur. Çekmegil’in yazısı şu cümlelerle son bulmaktadır:

“Mahzun gönülleri “Ümit var olunuz. Şu istikbal inkılâbı içinde en yüksek gür seda İslam’ın sedası olacaktır.” diyen müjdelerle sevince gark ettin. Ey kahraman mücahit! Nurlu istirahatgâhında rahat uyu. Ve ey büyük İslam milletinin kurtuluşuna hayatını istihkar ederek yılmadan çalışan fedakâr Müslüman. Ne mutlu sana, ne mutlu senin gibileri sevenlere.”²⁹²

3.1.6. Dini Nasihat İçerikli Yazılar

Fetih gazetesinde dini meselelerin günlük hayatta, ilmi çevrelerde ve siyasette tartışılan yönleri dışında dini muhtevalı fakat tamamen nasihat amaçlı yazılar da yayınlanmıştır. Bu türdeki yazılar içinde devamlılık arz eden, Said Nursi’nin yazılarıdır. Bediüzzaman Said Nursi imzasıyla yayınlanan toplam 48 adet yazının Risale-i Nur adlı eserlerden alıntılandığı belirtilmiştir. Abdullah Işıklar kendisi Nurcular denilen gruba mensup olmamakla beraber üniversite öğrencisi olduğu yıllarda öğrenci yurdunda kalan Nurcu arkadaşları vasıtasıyla Said Nursi hakkında bilgi sahibi olmuş ve yine öğrencilik yıllarında İstanbul’da onunla tanışmıştır. Işıklar hatıralarında, Yeni Sabah’ta muhabir olarak çalıştığı dönemde, yurt arkadaşı Muhsin Alev ile Said Nursi’yi mahkeme dönüşü Cağaloğlu’nda gördüğünü, Muhsin Alev’in kedisini ayaküstü Said Nursi ile tanıştırdığını, onun da elini tutarak kendisine dua ettiğini, Nuruosmaniye’ye kadar beraber yürüyerek sohbet ettiklerini anlatmıştır.²⁹³ Söz konusu karşılaşma, Said

²⁹⁰ *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 54, 04 Mart 1960, s. 2.

²⁹¹ *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 55, 01 Nisan 1960, s. 1.

²⁹² *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 56, 06 Mayıs 1960, s. 2.

²⁹³ Cihan, *Türkiye’de Doğudan Batıya Adalet ve Hürriyete Işık Tutanlar (Anlatan: Gazeteci Abdullah Işıklar)*, s. 195.

Nursi'nin Gençlik Rehberi adlı kitabından dolayı yargılanması sebebiyle İstanbul'a geldiği 1952 yılında gerçekleşmiştir.²⁹⁴

Hasan Basri Çantay da dini nasihatler içeren yazılarıyla *Fetih*'te sıklıkla yer alan isimler arasındadır. Yazılarının birçoğu nasihatten öte değerlendirmeler ve güncel hadiselerle göndermeler içerdiği için diğer bölümlerde incelenmiştir. Aşağıda, *Fetih*'te yer alan dini nasihat içerikli yazılar bir tablo halinde verilmiştir.

Tablo 6: <i>Fetih</i> Nüshalarında Dini Nasihat Yazıları	Sayı ve Tarih
Sabır, Mümin Çevik	2. sayı, 04.10.1957
Müslüman Gençliği, Muhammed İkbâl (alıntı) Bilgi ve İman adlı kısa yazı, İmza: H.R.Y. Nur Risalesinden - Kur'an ve Felsefe, Said Nursi	3. sayı, 11.04.1957
Sözler - Hakikat İlmi, Said Nursi	4. sayı, 25.10.1957
Vesvese, Said Nursi	5. sayı, 01.11.1957
Vesvese, Said Nursi Tarihin Işığında İmam-ı Âzam (M.K. müstearıyla yayınlanmış) Bediüzzaman Etrafında (Said Nursi'nin hayatından kesitler içeren imzasız yazı)	6. sayı, 08.11.1957
Muvaffakiyet'in Sırrı, M.Emin Turgut Sözler İnsan, Said Nursi	7. sayı , 5.11.1957
Dua Nedir? Said Nursi	8. sayı, 22.11.1957
Bir Konferans: Radyo, Bediüzzaman	9. sayı, 29.11.1957
İktisat ve Hisset, Bediüzzaman Said Nursi	10. sayı, 06.12.1957
Vakitler, Bediüzzaman Said Nursi (Sözler'den alıntı)	11. sayı, 13.12.1957
Hakikat ve Gaflet, Bediüzzaman Said Nursi (Sözler'den)	12. sayı, 20.12.1957
Hakikat ve Gaflet, Bediüzzaman Said Nursi (geçen sayıdan devam)	13. sayı, 27.12.1957
Hakikat ve Gaflet, Bediüzzaman Said Nursi (geçen sayıdan devam)	14. sayı, 03.01.1958
Birinci Söz, Said Nursi İlmin Güzel Talihi, Muhammed Hamidullah	15. sayı, 10.01.1958

²⁹⁴ Muhsin Alev, *Gençlik Rehberi* adlı kitabı bastırması, 1952 yılında İstanbul'a gelen Said Nursi ile yakından ilgilenmiştir. Muhsin Alev ve Gençlik Rehberi davası hakkında bk. "Muhsin Alev", *Nurpedia*, https://nurpedia.org/wiki/Muhsin_Alev, [Erişim Tarihi: 12.08.2014].

Halıkımızı Tanıyalım, Said Nursi	16. sayı, 17.01.1958
Halıkımızı Tanıyalım, Said Nursi (geçen sayıdan devam) Yine Ahlak, İlyas Yarar İnsanların En Büyüğü, Lamartine (alıntı) Hz.Muhammed hk. Regaip Gecesi (imzasız)	17. sayı, 24.01.1958
Ahirete Dair, Said Nursi	18. sayı, 31.01.1958
Saadet-i Ebediye, Said Nursi	19. sayı, 07.02.1958
Bir zıddiyet ve bir kıyas, Said Nursi	20. sayı, 14.02.1958
Kudretin Çiçeği, Said Nursi	21. sayı, 21.02.1958
Mükerrem Misafir, Said Nursi	22. sayı, 28.02.1958
Mükerrem Misafir, Said Nursi (geçen sayıdan devam)	23. sayı, 07.03.1958
Mükerrem Misafir, Said Nursi (geçen sayıdan devam) Kitaplar arasında, A. Şükrü Kılıç (alıntılarla kısa dini nasihatler)	24. sayı, 14.03.1958
Ramazan Risalesi, Said Nursi	25. sayı, 21.03.1958
Ramazan Risalesi, Said Nursi (geçen sayıdan devam)	26. sayı, 28.03.1958
Ramazan Risalesi, Said Nursi (geçen sayıdan devam)	27. sayı, 04.04.1958
Ramazan Risalesi, Said Nursi (geçen sayıdan devam)	28. sayı, 11.04.1958
Kur'an ve Avrupa, Said Nursi	29. sayı, 18.04.1958
Kur'an ve Avrupa, Said Nursi (geçen sayıdan devam)	30. sayı, 25.04.1958
Kur'an ve Avrupa, Said Nursi (geçen sayıdan devam)	31. sayı, 02.05.1958
Kur'an ve Avrupa, Said Nursi (geçen sayıdan devam) Seçme Sözler, Hulusi (Birer cümlelik özlü sözler, nasihat içerikli)	32. sayı, 09.05.1958
Kur'an ve Avrupa, Said Nursi (geçen sayıdan devam)	33. sayı, 16.05.1958
Kur'an ve Avrupa, Said Nursi (geçen sayıdan devam)	34. sayı, 23.05.1958
Kur'an ve Avrupa, Said Nursi (geçen sayıdan devam) Bir Hasbihal, Dr. Mustafa Ramazanoğlu (Hac ibadetini yapamayan zenginlerin başka hayırlara yönelmesi hakkında)	35. sayı, 30.05.1958
Kur'an ve Avrupa, Said Nursi (geçen sayıdan devam)	36. sayı, 06.06.1958
Kur'an ve Avrupa, Said Nursi (geçen sayıdan devam)	37. sayı, 13.06.1958
Marifetullahın Bürhanları, Bediüzzaman Said Nursi	38. sayı, 20.06.1958
Münacaat, Said Nursi	39. sayı, 27.06.1958
Münacaat, Said Nursi (geçen sayıdan devam)	40. sayı, 04.07.1958

Beş Mesele, Said Nursi Parlak Bir Sahife, Hasan Basri Çantay (Başyazı. İslam tarihinden yardımlaşma ve fedakârlık örnekleri üzerinden nasihat içerikli.) Güzel Sözler, Hulusi (Birer cümlelik özlü sözler, nasihat içerikli)	41. sayı, 11.07.1958
Nefs Terbiyesi, Hasan Basri Çantay (Başyazı) Beş Mesele, Said Nursi (geçen sayıdan devam) Güzel Sözler – Hulusi	42. sayı, 18.07.1958
Beş Mesele, Said Nursi (geçen sayıdan devam)	43. sayı, 25.07.1958
Tevhide Dair, Said Nursi	44. sayı, 01.08.1958
Haşrin Bir Numunesi, Said Nursi	45. sayı, 08.08.1958
Haftalık yayın döneminin sonu.	
Kur'an-ı Kerim'in Latin harfleriyle yazılması konusunda özel sayı.	46. sayı, 10.10.1958
Büyük Şefkat - Mahmut Nedim Öner (merhamet hakkında.)	47. sayı, 24.10.1958
Bediüzzaman Said Nursi Diyor ki (Kur'an'ın Arapça olması ve Latin harfleriyle yazılamayacağı hususunda eserlerinden alıntı yapılmış.)	48. sayı, 28.11.1958
Yetimler Hakkında, H.B.Ç. imzasıyla yayınlamış. Kuran-ı Hakimin Tilmizlerini ve Hadimlerini İkaz Etmek ve Aldanmamak İçin Yazılmıştır, Bediüzzaman Said Nursi	49. sayı, 12.12.1958
Kuran-ı Hakimin Tilmizlerini ve Hadimlerini İkaz Etmek ve Aldanmamak İçin Yazılmıştır, Bediüzzaman Said Nursi (geçen sayıdan devam) Sen Kalbe Bak Sözü Etrafında Düşünceler, Fahrettin Akbulut (Necati Eğitim Enstitüsü Matematik Öğretmeni. Namazın önemi hakkında.) Güzel Sözler (imzasız)	50. sayı, 26.12.1958
Kuran-ı Hakimin Tilmizlerini ve Hadimlerini İkaz Etmek ve Aldanmamak İçin Yazılmıştır, Bediüzzaman Said Nursi (geçen sayıdan devam)	51. sayı, 16.01.1959
Fetih gazetesi 1959 yılın boyunca yayınlanmamıştır.	
Regaib Gecesi Kimindir? Bediüzzaman Said Nursi Güzel Sözler, Hulusi Günsel	52. sayı, 01.01.1960
Evlilik Meselesi (Evlilik konusunda dinimizin tavsiyeleri ve aza kanaat etmenin erdemi hk.)	53. sayı, 05.02.1960
Ramazan ve Oruca Dair, Hasan Basri Çantay Güzel Sözler, Hulusi Günsel	54. sayı, 04.03.1960

Vecizeler, Said Nursi'den alıntılanan cümleler yayınlanmış. (Gazetenin aynı sayısında Said Nursi'nin vefat haberi duyurulmuştur.) Mealler, Hasan Basri Çantay (Hadis mealleri ile nasihat) Resul-i Ekrem İki Cihan Güneşi, Muhammed İkbâl (Birinci sayfada İkbâl'in resmi ile tanıtımı var.)	55. sayı, 01.04.1960
Mealler-İzahlar, Hasan Basri Çantay	58. sayı, 01.07.1960
Fetih 58. sayıdan sonra yayın hayatına son vermiştir. 1964'te isim hakkını muhafaza için 4 sayı yayınlanmıştır.	
Şemsi Tebrizi'den Sohbetler Anneye Verilen Söz (Abdülkadir Geylani'den nasihatlar)	60. sayı, 05.06.1964
Nefs Terbiyesi, Hasan Basri Çantay	61. sayı, 03.07.1964

3.2. *Fetih*'te Eğitim Hayatına Dair Haber ve Yorumlar

Fetih'te eğitimle ilgili haber ve yorumlar, gazetenin yayın politikasına uygun olarak, Türkiye'de dini eğitime duyulan ihtiyacı gözler önüne sermek amacıyla kaleme alınmıştır. Din eğitimi almayan gençliğin ahlaken çöküntü yaşadığı, din eğitimi veren mevcut kurumların sayıca çoğalması, ihtiyaçlarının karşılanması, okullara din dersleri konulması gibi gerektiği hususlar *Fetih*'te sıklıkla ele alınan haberlerdir.

Maarif Vekili Tevfik İleri'nin 1957-1958 ders yılının açılışı münasebetiyle radyoda yaptığı konuşma *Fetih*'in birinci sayısında haberleştirilmiş, konuşmasından kısa kesitler verilmiştir. Buna göre İleri, verimsizliği doğuran sebeplerle hep birlikte mücadele etmenin gereğine değinmiş ve öğrencilere “Allah hepinizi vatanın kendisinden memnun olacağı evlatlar yapsın.” şeklinde hitap etmiştir. “Öğretmen”e seslenirken “Yavrularımızı bu ders yılında da Allah’tan sonra sana emanet ediyoruz.” diye konuşan İleri sözlerini şu cümleyle bitirmiştir: “Yeni ders yılının bütün Türk Milleti için feyizli, uğurlu olmasını Cenabı Haktan niyaz ediyorum.” Görüldüğü gibi *Fetih*, İleri'nin birer dua cümlesi mahiyetindeki ifadelerini özellikle okuyucularına duyurmuştur.²⁹⁵ İleri'nin dindar kişiliği nedeniyle dönemindeki bütün muhafazakâr basın organlarında daima övgüye mazhar olduğu bilinmektedir.

3.2.1. Öğrenci Davranışları ve Ahlâk Tartışmaları

Fetih gazetesinin eğitim haberleri kapsamında sütunlarına taşıdığı konular içinde öğrenciler arasındaki laubalilik, disiplinsizlik, kız öğrencilerin kıyafetleri ve kız öğrencilere sarkıntılık yapılması gibi hususlar geniş bir yer işgal etmiştir. Nitekim 1957-1958 eğitim yılı başlarken bu konu hakkında birçok haber ve yorum gazetede yer almıştır. “Okullar açıldı sarkıntılık arttı” başlığını taşıyan Şadi Pehlivanoglu²⁹⁶ imzalı bir haber/yorumda son günlerde bütün gazetelerin kız öğrencilere sarkıntılık haberlerine yer verdiğine değinilmekte ve bu durumun sorumlusu olarak yine basın gösterilmektedir. Habere göre, “malum gazeteler” yayımladıkları resim, hikâye, roman ve röportajlarla hayatta tek meselenin “şehvet” olduğunu topluma kabul ettirmek isteyen bir yayın politikası takip etmektedir ve esasen sarkıntılık haberlerini duyurarak eserlerini anlatmaktan başka bir iş yapmamaktadır.²⁹⁷ “Mekteplerin Önü” başlığını

²⁹⁵ “Tevfik İleri Yeni Ders Yılına Açtı” başlıklı haber. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 1, 04 Ekim 1957, s. 1, 4.

²⁹⁶ Şadi Pehlivanoglu 1961-1969 yılları arasında Adalet Partisi'nden, 1991-1995 yılları arasında Anavatan Partisi'nden Ordu Milletvekili seçilerek TBMM'de görev yapmıştır. Haberinin yayımlandığı 1958 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisidir. <https://www.biyografya.com/biyografi/25056> [Erişim Tarihi: 25.10.2024].

²⁹⁷ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 2, 11 Ekim 1957, s. 1, 4.

taşıyan Hamdi Varoğlu imzalı başka bir haber/yorumda ise yine aynı konuya değinilmekte, özellikle kız okullarının önünde bekleyen, biriken kalabalıklardan bahsedilmektedir. Bunların bazısının başka okullardan gelen erkek öğrenciler bazısının da ırz düşmanı kimseler olduğu iddia edilmektedir. “Rock and roll, caz, çıplaklık, cinsi cazibe, seksoloji²⁹⁸ ve ekzistansiyalizm” gibi akımların başıboş gençlik üzerinde etkili olduğu ahlakçı bir üslupla ele alınmaktadır.²⁹⁹ “Serkeş talebeler ihraç edilecek” başlıklı bir haberde ise öğrencilerin okul dışı hareketlerinin öğretmenler ve okul idarelerince kontrol edileceğine, emniyet müdürlüğünün de bu amaçla bir ekip teşkil ettiğine yer verilmiştir.³⁰⁰

“Bekamızın Ana Şartı Ahlak Seferberliği” başlıklı manşet haberinde İzmir, Ankara ve İstanbul’daki çeşitli okul etkinliklerinde *Fetih*’in ahlaksız olarak nitelediği davranış, kıyafet ve şiirler eleştiri konusu yapılmış, Milli Eğitim Bakanı hemen harekete geçmeye davet edilmiştir. Haberde İstanbul Valisinin “mevzii planda ve kendi çapında giriştiği mücadele” takdir edilmiş fakat vatan sathında bir ahlak seferberliğine ihtiyaç olduğu iddia edilmiştir.³⁰¹ Bir hafta sonra aynı konu yine *Fetih*’in manşetinde yer almıştır. “Milli Mücadele Hamlesine Eş Ahlak Seferberliği” başlıklı haberde öğrenci davranışları ve ahlak meselesinin basında gündem olduğu, *Yeni Sabah* gazetesinden Siyavuşgil’in konu hakkındaki yazısından yapılan bir alıntı ile dile getirilmiştir. Manşetten verilen isimsiz makalede “7-8 yaşındaki yavruların bizzat mektep idarelerince tertiplenen çocuk balolarında çırlıçıplak dans ettirilmesi”, “19 Mayıs Spor Şenlikleri’ndeki açık saçık kıyafetler”, “Bir Türk bir yabancı ile evlenmelidir” konulu münazaralar yapılması, açık seçik neşriyatın her geçen gün daha fazla yayılması gibi hususlardan duyulan rahatsızlık dile getirilmiştir. Ahlak meselesinin bütün memleket çapında bir seferberlik olarak ele alınması için mebuslar ve Milli Eğitim Bakanı göreve davet edilmiştir.³⁰²

Fetih’in 1958 yılında ahlak dışı bulunan okul faaliyetlerine yönelik tedbirler alınması konusunda yaptığı yayınlarda, dönemin İstanbul Valisi Mümtaz Tarhan’ın okulların durumuyla yakından ilgilenmesinin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Tarhan³⁰³

²⁹⁸ *Fetih*’te gençliğin durumunu ifade etmek için sık sık kullanılan seksoloji tabirinin 1949-1954 yılları arasında Türkiye’de de yayımlanan *Seksoloji* adlı ABD menşeli cinsi bilgiler mecmuasından kaynaklanması muhtemeldir. Ezgi Sarıtaş, “Seksoloji: 1945-1955 Arası Türkiye’de Cinsel Terbiye”, *Fe Dergi*, Sayı: 2, (2012), s. 57-71.

²⁹⁹ “Mekteplerin Önü” başlıklı makale. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 4, 27 Ekim 1957, s. 2, 4.

³⁰⁰ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 10, 06 Aralık 1957, s. 4.

³⁰¹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 17, 24 Ocak 1958, s. 1, 4.

³⁰² “Milli Mücadele Hamlesine Eş Ahlak Seferberliği” başlıklı manşet. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 18, 31 Ocak 1958, s. 1, 4.

³⁰³ Mümtaz Tarhan, 11 Kasım 1957 ile 11 Mayıs 1958 tarihleri arasında yaklaşık 6 ay İstanbul Valiliği ve Belediye Başkanlığı yapmıştır. TBMM’de DP’den 10. Dönem milletvekili olarak bulunmuş, 2 yıl süreyle Çalışma Bakanlığı

kısa süren görevi sırasında eğitimle yakından ilgilenen bir vali olmuş, İstanbul'da halk tarafından “çocuk kumarhanesi” olarak adlandırılan ve çocuklara yönelik çalışan oyun salonlarını kapatmasıyla ünlenmiştir. İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı olan Tarhan'ın öğretmenlerle yaptığı bir toplantıyı manşetine taşıyan *Fetih*, bu haberi “Öğretmen Feryadı” başlığıyla vermiş, başlığın altında iri puntolarla “Sataşmaları önlemek için kızlarımız uzun ve siyah çorap giymeli ve fazla süslenmemelidir” ibaresi yer almıştır. Haberde yer aldığına göre, Vali, Galatasaray Lisesi konferans salonunda orta dereceli okulların müdür ve öğretmenleriyle bir toplantı yapmış, toplantıda genel olarak bina ve öğretmen ihtiyacı üzerinde durulmuş fakat öğretmenler öğrencilerin ders durumlarını gündeme getirerek erkek öğrencilerin kız öğrencilere sataşmalarından şikâyetçi olmuş, top oynama alışkanlığının ahlak zafiyetine yol açtığını dile getirmişlerdir. Vali, söz konusu toplantı sırasında öğretmenlerin ve okul müdürlerinin kız öğrencilere yönelik sataşmaları önleyemedikleri yönündeki ısrarlı şikâyetlerini dinledikten sonra, “Bu durumun emniyet kuvveti ile önlenemeyeceğini, pedagojik metotların ve okul içi tedbirlerin daha müessir olacağını” belirtmiş ve “Ankara'da bu iş için görevlendirilen iki sivil memurun kızların taarruzundan korunamadıklarından iki gün içinde işlerinden istifa ettiklerini” söyleyerek sözlerine son vermiştir.³⁰⁴

Görüldüğü gibi öğrenci davranışlarındaki yozlaşma, sadece *Fetih* gazetesi tarafından değil dönemin eğitimcileri, hatta yöneticileri tarafından da bir ahlak sorunu olarak algılanmıştır. Birkaç hafta sonra *Fetih*'te yine öğrenci davranışlarını konu alan başka bir haber şu şekilde verilmiştir: “Çapa Öğretmen Okulu İdaresi Çok İsabetli Bir Karar Aldı”. Haberin alt başlığından isabetli kararın öğrenci davranışlarıyla ilgili olduğu anlaşılmaktadır: “Laubali yakınlık tezahürleri gösteren erkek ve kız talebeler cezalandırılacak”. Haberde öteden beri maarifimizin en önemli meselelerinden olan bu mevzunun ihmal edilmiş olduğu, hatta geçmişte bazı bakanlar tarafından bu yöndeki olumsuz öğrenci davranışlarının teşvik edildiği iddia edilmiş; Çapa Öğretmen Okulu³⁰⁵ “bu yarayı keşfederek” örnek bir hassasiyet gösterdiği için tebrik edilmiş ve diğer okul idarelerine örnek olması gerektiği vurgulanmıştır.³⁰⁶

görevini yürütmüştür. Sayıştay Başkanlığı, Gençler Birliği Spor Kulübü Başkanlığı, Türkiye Futbol Federasyonu Başkanlığı görevlerinde bulunmuş bir hukukçudur. Eğitimle yakından ilgilenmiş, 1959 yılında Özel Tarhan Koleji'ni kurmuştur. “Mümtaz Tarhan (1907-1970)”, <https://www.tarhankoleji.k12.tr/Tr/kurumsal/kurucu> [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

³⁰⁴ “Öğretmen Feryadı” başlıklı haber. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 18, 31 Ocak 1958, s. 1, 4.

³⁰⁵ Haberin yapıldığı tarihte Çapa Öğretmen Okulu, Çapa'daki tarihi binasında Yüksek Öğretmen Okulu olarak faaliyet göstermekte idi. “Tarihçemiz”, *Çapa MEB Okulu*, https://capa.meb.k12.tr/icerikler/tarihcemiz_203818.html, [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

³⁰⁶ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 24, 14 Mart 1958, s. 1.

Kız öğrencilerin kıyafeti meselesi, yurtdışına gönderilecek öğrenciler bahsinde de *Fetih*'in gündemine girmiştir. “Amerika’ya gönderilen kız talebelerimiz böyle mi seçilir?” başlığıyla verilen M. Reha imzalı bir haberde Türkiye’nin öğrenci gönderdiği yabancı memleketler arasında artık ABD’nin de bulunduğu, özellikle bu ülkeye gönderilen kız öğrencilerin seçilmesi sırasında belirlenen kriterlerin yanlışlığı üzerinde durulmuştur. Haberde, NATO ve UNESCO gibi burslar kapsamında gönderilecek öğrenciler seçilirken erkeklerden ayrı olarak kız öğrenciler için farklı bir jüri kurulduğu, burada henüz ortaöğretim çağındaki kızların açık saçık giyinmeye ve rahat tavırlara teşvik edildiği, bu durumun Amerikalılar karşısında yaşanan aşağılık kompleksinin bir yansıması olduğu iddia edilmektedir. Ayrıca, papazların ve misyoner teşkilatlarına mensup kimselerin evinde misafir kalacak bu öğrencilerin şahsiyetleri üzerinde oluşabilecek menfi tesirlerin göz ardı edildiği, kız öğrencilerin böyle sahipsiz şekilde yurtdışına gönderilmelerinin yanlış olduğu, illa gönderileceklerse Türkiye’yi temsil edebilecek ahlaken mazbut ve güvenilir öğrencilerin seçilmesi gerektiği, güzellik yarışmasına gider gibi gönderilmemeleri gerektiği gibi yorumlar da haberde yer almıştır.³⁰⁷

1957-1958 eğitim öğretim yılı sona erene kadar *Fetih* gazetesinde öğrenci davranışları, özellikle kız öğrencilerin giyim kuşamı ve okul etkinlikleri haberlere ve köşe yazılarına konu olmuştur. Örneğin “Talebelerin Danslı Çaylarına İzin Yok” başlıklı bir haberde Maarif Müdürlüğü’nün yılsonu yaklaşırken öğrenciler arasında yaygınlaşan “danslı çay” toplantılarını yasakladığı, öğrencilerin imtihanlarına çalışmak yerine bu tür faaliyetlerle vakit geçirmelerinin doğru olmayacağını okul aile birliklerine de bildirildiği yer almıştır.³⁰⁸ Aynı sayıda “Bir terbiyecinin teşhisi” başlıklı imzasız bir yazı yer almış, burada Türkiye’nin eğitimi hakkında rapor vermek üzere gelen Amerikalı bir terbiyecinin “Türk çocuklarının zekâ durumlarının gerilemesi, kendilerine dini terbiye verilmemesindendir.” şeklindeki sözleri nakledilmiştir. Fakat bu Amerikalı terbiyecinin ismi belirtilmemiş, hakkında bilgi verilmemiştir.³⁰⁹ “Talebelerin Meşguliyeti Sinema ve Kovboy Oyunları Üzerinde Toplanıyor” başlığıyla verilen bir başka haberde valinin bir genelge ile ilgililerden ortaokul ve lise talebelerinin durumu hakkında rapor istediği, gelen raporlarda öğrencilerin derslere karşı alakasız olduğu; sinema, spor ve kovboy oyunları ile vakit geçirdiklerinin yazıldığı aktarılmıştır. Sinemanın kontrolsüzlüğü ve

³⁰⁷ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 15, 10 Ocak 1958, s. 1, 4.

³⁰⁸ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 27, 04 Nisan 1958, s. 1, 4.

³⁰⁹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 27, 04 Nisan 1958, s. 1, 2.

gazetelerin çıplak resimler basan ahlaksız yayınları sebebiyle gençliğin yanlış yönlere sevk edildiği, basında dini değerlerin aşağılandığı gibi hususlar da haberde ele alınmıştır.³¹⁰ “Genç Kızlar Dikkat Ediniz” başlıklı imzasız bir yazıda, “falan film için genç kız arıyoruz” şeklindeki ilanlara, hatta evlere gönderilen bu tip mektuplara kanarak çeşitli stüdyoların yolunu tutan genç kızları fuhuş tehlikesinin beklediği iddia edilmiştir.³¹¹

Fetih’in kız ve erkek öğrenciler arasındaki münasebetlere dair haberlerine bir başka örnek, Diş Hekimliği Fakültesi’nde düzenlenmek istenen bir münazara hakkındadır. Habere göre, Valilik, Diş Hekimliği Fakültesi’nde “Üniversite öğrencilerinin flört etmesi yararlı mıdır, zararlı mıdır?” konusunda düzenlenen bir münazarayı sakıncalı görerek men etmiştir. Valilik kararını³¹² yerinde bulan ve teşekkür eden *Fetih* gazetesindeki haberin devamında öğrencilere nasihatler verilmekte, Milli Eğitim Bakanlığı gençlerin durumu hakkında tedbirler almaya davet edilmektedir. Haberde yer alan aşağıdaki satırlar *Fetih* gazetesinin konuya bakışını göstermesi bakımından manidardır.

“Muhterem gençlerimiz, babalarınızın evinden bu milletin ilim, irfan yuvası olan müessesesine birbirinizle seksoloji tahsilinin laboratuvar tecrübelerini yapmaya mı, yoksa milletimizin asrı hazır medeniyetindeki yerini almasını temin edecek ilim ve irfanı öğrenmeye mi geldiniz? Okuduğunuz hukuk ilmine ve memleketimizdeki kanunlara göre ‘flört’ aslında suçun, kriminal hadiselerin başlangıcıdır.”³¹³

Fetih’in 1958 yılındaki 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı kutlamalarından sonra yayımlanan 23 Mayıs 1958 tarihli nüshasında gençliğin ahlaki durumunu ele alan, kıyafetler ve davranışlar üzerinden gençlikte yozlaşma yaşandığını iddia eden birçok haber ve yorum yer almıştır. “Böyle mi olmalıdır!” başlığını taşıyan haber/yorumda 19 Mayıs gösterilerinin 8 defa tekrar edileceğine dair gazete haberleri ele alınarak, sınavlar öncesinden öğrencilerin uzun müddet bedenî gösterilere hazırlanmaları, bayramın sadece gövde ve beden gösterisinden ibaret olarak kutlanması eleştirilmiş; provalarda nahoş hadiseler yaşandığı iddia edilerek milli bayramlara ruh ve mana katmak gerektiği dile getirilmiştir.³¹⁴ Aynı sayıda “Hayret” başlıklı imzasız bir makalede kız liselerinde

³¹⁰ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 28, 11 Nisan 1958, s. 1, 4.

³¹¹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 30, 25 Nisan 1958, s. 1, 3.

³¹² Bu haberin *Fetih*’te yayımlandığı tarihten bir gün önce (15 Mayıs 1958) Mümtaz Tarhan “DP yanlısı müdürlerle arasındaki görüş ayrılığını ileri sürerek” İstanbul Valiliğinden istifa etmiş, yerine Ethem Yetkiner getirilmiştir. Tarhan ise Merkez Bankası İdare Meclisi Başkanlığı’na atanmıştır. Ahmad, *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, s. 178.

³¹³ “Dişçi Okulunun Münazarası” başlıklı manşet haberi; *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 33, 16 Mayıs 1958, s. 1, 2.

³¹⁴ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 34, 23 Mayıs 1958, s. 1, 4.

yılsonu müsameresi ve mezunlar günü gibi vesilelerle yapılan etkinlikler ele alınmaktadır. Kız liselerinde bazı bilgisiz ve zevksiz öğretmenlerin yönlendirmesiyle öğrencilere “yarı çıplak dans” gösterileri yaptırılmakta olduğu iddia edilmiştir. “Ne milli terbiyemize ne dünyadaki eğitim anlayışına uygun olan” bu gösteriler bir facia olarak nitelenmekte, anne babaların gözü önünde okul bahçelerinde “çıplak” dansların yapılması eleştirilmektedir. Edebi değeri olan eserlerden temsiller yapılması gerekirken açık saçık kostümlerle sergilenen dans ve bale gösterilerinin müfredatla ilgisi olmadığı da vurgulanmıştır. “Şurasını unutmayalım ki, Türk liselerindeki genç kızlarımız; ne bir balerin olarak ne de İsviçreli jimnastikçiler gibi çeşitli çıplak vücut hareketleriyle memleketi yükseltmeyecek; fakat ilim, bilgi ve iffet sayesinde bu cemiyetin faydalı birer uzvu olacaklardır.” cümlesiyle makaleye son verilmiştir.³¹⁵

“Hafif Neşriyat” başlıklı başka bir imzasız yazıda ise müstehcen yayın yapan basın organları isim verilmeksizin ağır bir dille eleştirilmekte, gençlik üzerindeki olumsuz etkilerine değinilmektedir.³¹⁶ “Züppelik” başlığını taşıyan Reha imzalı bir başka yazıda ise, yabancı dil bilmediği halde İngilizce tango söyleyen gençler eleştirilmekte ve yazı şu cümleyle sona ermektedir: “Amerikalılardan yalnız Marşal yardımı ve makine mi aldığımızı zannediyorsun?”³¹⁷ 19 Mayıs haftası dolayısıyla gençlik konulu yazılara ağırlık veren *Fetih*’te Remzi Oğuz Arık’tan alıntılanan “Türk Gençliğine”³¹⁸ başlıklı makalede ise Türkiye’de gençliğin özellikle eğitim konusundaki başıboşluğu ve sorunları ele alınmış, gençlere çeşitli tavsiyelerde bulunulmuştur.³¹⁹

“Gençlik Terbiyesi” başlığını taşıyan Ç.O. imzalı bir köşe yazısında ise adı verilmeyen bir gazetede yer alan magazin haberinde Amerikan gençlerinin Türk gençlerine örnek gösterildiği, müstehcenliğin ve hafif meşrepliğin övüldüğünden bahisle bu tür yayınların gençlerimiz üzerinde menfi ve tahripkâr sonuçlar doğuracağı dile getirilmiştir.³²⁰

Görüldüğü gibi, *Fetih* gazetesi Türkiye’deki muhafazakâr ve dindar çevrelerin üzerinde durduğu bir mesele olarak kız öğrencilerin kıyafet ve davranışları konusunu haftalık yayımlandığı dönemde sürekli gündemine almıştır. Türkiye’de kız çocuklarını okula göndermemenin o yıllarda çok yaygın bir halk davranışı olduğu bilinmektedir.

³¹⁵ “Hayret” başlığını taşıyan imzasız makale. Yıl: 1, Sayı: 34, 23 Mayıs 1958, s. 4.

³¹⁶ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 34, 23 Mayıs 1958, s. 4.

³¹⁷ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 34, 23 Mayıs 1958, s. 1.

³¹⁸ Yazı, 1954 yılında vefat eden Remzi Oğuz Arık’ın *Türk Gençliğine* adlı kitabındaki aynı başlıklı bölüm iktibas edilerek yayımlanmıştır. H. Emin Sezer, “Arık, Remzi Oğuz”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 3, (1991), s. 357-358.

³¹⁹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 34, 23 Mayıs 1958, s. 3.

³²⁰ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 44, 01 Ağustos 1958, s. 3.

Türkiye’de uzun yıllar devam eden kızları okula göndermeme davranışında kıyafet meselesinin bir dereceye kadar etkili olduğu muhakkaktır. O dönemde kızlarını okula göndermeyerek modern eğitime karşı sessiz bir protestoda bulunan kesimlerin anlayışıyla *Fetih*’in yayın politikasının örtüştüğü söylenebilir. Elbette *Fetih*, konuyu doğrudan din referansı ile ele almamış, millilik ve ahlakilik çerçevesine oturarak okuyucularına yansıtmıştır.

3.2.2. Liselerde Din Dersleri

Liselere din dersleri konulmasına yönelik çabalar *Fetih* gazetesinin 1958 yılında gündemine aldığı bir başka konudur. Bu girişimlerin hararetli destekçisi olan *Fetih*’in “Her vatanseverin tasvip edeceği teşebbüs: Liselerde Din Dersleri” şeklindeki manşet haberinden öğrendiğimize göre, TBMM’deki bütçe görüşmeleri sırasında liselere din dersleri konulması gündeme gelmiş ve bu yönde olumlu bir hava esmiştir. Manşetin altında yer alan açıklamada “Bu mevzuda, Komünist niyetli bazı itiraz seslerine rağmen, içinde bulunduğumuz devir ve nesil şartları, dakika kaybetmeden hemen işe başlamak mecburiyetinde olduğumuzu bize her an ihtar etmektedir.”³²¹ cümleleri yer almıştır. Haberden anlaşıldığına göre konu kamuoyunda tartışmalara yol açmış, Pedagoji Cemiyeti adlı bir derneğin genel sekreteri olan Münir Raşit Öymen, bu teşebbüsler aleyhinde bir basın toplantısı düzenleyerek liselere din dersleri konulmasının çeşitli pedagojik sorunlara yol açacağına dair açıklamalar yapmıştır. *Fetih* “zavallı pedagog” olarak nitelediği Öymen’i aynı haberde fotoğrafını da yayımlayarak ağır bir dille eleştirmiştir.³²² *Fetih*’in iki hafta sonraki sayısında Öymen’i isim vermeksizin fakat sözlerini alıntılarla eleştiren bir de makale yayımlanmıştır. “Garip bir beyanat hakkında” başlığını taşıyan makalenin yazarı emekli subay Kemal Kuşçu’dur. Kuşçu³²³ yazısında Öymen’in şu cümlesini alıntılanmıştır: “Biz tarih boyunca hep maneviyata ve ahirete bağlanmışız ve bunun neticesi olarak geri kalmışız. Ayrıca dinin siyasi bir iktidar haline gelmemesine şimdiden meydan vermemeliyiz.” Kuşçu, daha önce *Fetih*’te ve anlaşıldığına göre diğer gazetelerde de yayımlanan bu sözlerle tarihten örneklerle cevap vermiş, kendisinin Kurtuluş Savaşı’nın baştan sona her aşamasında görev aldığını, hadiselerin içinde yaşamış bir kimse olarak bugünkü mevcudiyetimizin maneviyata ve

³²¹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 14, 03 Ocak 1958, s. 1.

³²² *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 14, 03 Ocak 1958, s. 1.

³²³ M. Kemal Kuşçu, 1918-1952 yılları arasında TSK’da subay olarak hizmet etmiştir. Askeri mühendistir ve dindarlığıyla bilinen bir kişiliğe sahiptir. Emekli olduktan sonra birçok dini eseri Türkçeye tercüme etmiş, özellikle Muhammed Hâmidullah’ın eserlerinin Türkçeye kazandırılmasına öncülük etmiştir. İsmail Kara, “Kuşçu, M. Kemal”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ek 2 cilt, (2019), s. 95-97.

ahrete olan inancımızın bir neticesi olduğunu söyleyebileceğini belirtmiştir. Çeşitli örnekler zikrederek manevi ve dini duyguların Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasındaki rolüne değinen Kuşçu'nun yazısında yer alan bir paragraf Türkiye'deki dindar çevrelerin yakın tarihimize bakış açısını göstermesi bakımından dikkate değerdir.

“Müstevliye karşı açılan bu muharebe, zafer kazanıldıktan sonra yeni nesillere bir rejim mücadelesi şeklinde öğretili. İzmir'den Sakarya'ya kadar geçtiği yeri yakıp yıkan düşman affedildi. Bize bu zaferi hazırlayan manevi kuvvetler diskalifiye edildi ve ...³²⁴ 1919-20 senelerinde Sultanahmet Camisinin minarelerinden sarkan siyah Türk bayraklarının süslediği dekor içinde ve minarelerden yükselen tekbir sedaları arasında milleti heyecana getiren nutkunu söyleyen Halide Edip Hanım Vurun Kahpeye romanını yazdı. Milli Mücadelenin başından sonuna ve Sivas'tan İzmir'e kadar her harekete iştirak etmiş bir asker sıfatıyla, adı geçen romana konu olabilecek bir hadise iştirmediğimi söyleyebilirim.”³²⁵

Kuşçu makalesinin devamında liselerde din derslerinin niçin gerekli olduğunu Batı dünyasından örnekler vererek anlatmış, esaret altındaki Müslüman ülkelerdeki uyanışın başlıca sebebinin İslamiyet olduğunu Pakistan'ı örnek vererek izah etmiştir. Kuşçu'ya göre, “Pedagog beyin saygısızca sarf ettiği” dinin ve maneviyatın bizi geri bıraktığı yönündeki sözleri modası geçmiş eski bir masaldır.³²⁶

İlginçtir ki, *Fetih* beş ay sonraki bir nüshasında yine Öymen hakkında manşetten bir haber yayımlamış, bu defa gazete adına kendisinden özür dilenmiştir. “Vatansever bir öğretmen Münir Raşit Öymen diyor ki: Çok çetin meseleler muhtelif cepheleriyle tetkik edilmelidir” başlığını taşıyan habere göre, Kabataş Lisesi Felsefe Öğretmeni ve aynı zamanda Pedagoji Cemiyeti umumi kâtibi olan Öymen'in daha önceki beyanatları diğer gazeteler tarafından yanlış ve eksik aksettirildiğinden dolayı *Fetih*'in hücumuna maruz kalmış ve incitilmiştir. Haberde kendisinden açıkça özür dilenen Öymen kıymetli ve vatansever bir eğitimci olarak nitelenmiş, çalışmalarından ve kurucusu olduğu Pedagoji Cemiyeti'nden övgüyle bahsedilmiştir. Hatta gelecek sayılarda bir yazısının *Fetih*'te yayımlanacağı duyurulmuştur.³²⁷ Haberde, daha önce görüşleri yanlış aksettirilen Öymen'in fikirleri kısaca özetlenmiştir. Buna göre kendisi “dinin siyaseten müstakil kalması gerektiğini, şu veya bu zümrenin istismar etmemesini temenni ettiğini”, “dinin çok çetin meselelerinin çok muhtelif cepheleriyle tetkik edilmeksizin ve

³²⁴ Makalenin bu kısımda yer alan üç nokta işareti Kemal Kuşçu'nun makalesinin gazete yönetimince sakıncalı bulunarak kesildiği intibahı uyandırmaktadır. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 16, 17 Ocak 1958, s. 2.

³²⁵ Kemal Kuşçu'nun “Garip Bir Beyanat Hakkında” başlıklı makalesi. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 16, 17 Ocak 1958, s. 1, 2.

³²⁶ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 16, 17 Ocak 1958, s. 1, 2.

³²⁷ *Fetih*'in daha sonraki sayılarında Münir Raşit Öymen'in herhangi bir yazısına yer verilmemiştir.

ilmi şekilde temellendirilmeksizin eğitim vasıtası olarak ele alınmasının doğru olmayacağını” ifade etmiştir. Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere, söz konusu kişinin liselerde din derslerini onaylamadığı, meseleyi dini siyasete alet etmek olarak ele aldığı açıkça görülmektedir. Böyle olmasına rağmen *Fetih*’in fotoğraflı bir manşet haberiyle kendisinden özür dilemesi, “vatansever öğretmen” ibaresini başlığa çekmesi dikkat çekicidir.³²⁸

Fetih, liselerde din dersleri okutulması meselesini 1958 yılındaki muhtelif sayılarında ele almıştır. Örneğin, Prof. Dr. Şakir Berki³²⁹ ile yapılan bir mülakata yer verilerek hükümetin bu yönde atacağı adımlara destek olunmuştur. Berki, liselere mutlaka din dersleri konulması gerektiğini, İslam dininin müspet ilimleri öğrenmeye teşvik ettiğini örneklerle anlatmış, Batı’dan dindar bilim adamı örnekleri vermiştir. Liselere din dersi koyan bir hükümeti tenkit etmenin yanlışlığı üzerinde durmuştur.³³⁰ Din dersleri konusuyla bağlantılı olarak M.N.Ö. imzasıyla yayımlanan bir başka haber/yorumda ise Münih’te düzenlenen uluslararası bir eğitim kongresinin yayımlanan bildirisine atıf yapılmakta, din eğitimi görmeyen gençliğin manevi buhranlar içinde kaldığı iddia edilmektedir.³³¹

Din dersi tartışması bazı basın organlarında iktidarın eleştirilmesine yol açmış, *Fetih*’te ise bu basın organlarına cevap niteliğinde yazılar yer almıştır. “Papaz mektebine ses çıkarmayan, cehaletten şikâyet edenler iktidarın dini bilgi vermesinden niçin korkuyorlar” başlıklı haberde ismi verilmeyen Ankara menşeli bir mecmua³³² eleştirilmekte, Heybeliada Papaz Mektebi’nin³³³ faaliyetlerine devam ettiği halde Türkiye’de 25 yıldır devam eden dini tedrisat davasının bir türlü halledilemediği dile getirilmektedir.³³⁴

³²⁸ Münir Raşit Öymen hakkında “Çok çetin meseleler muhtelif cepheleriyle tetkik edilmelidir” başlıklı haber. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 32, 09 Mayıs 1958, s. 1, 4.

³²⁹ Prof. Dr. Şakir Berki, mülakatı verdiği tarihte Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesidir. *Prof. Dr. M. Şakir Berki’ye Armağan*, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Konya 1996, s. IX.

³³⁰ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 17, 24 Ocak 1958, s. 1, 4.

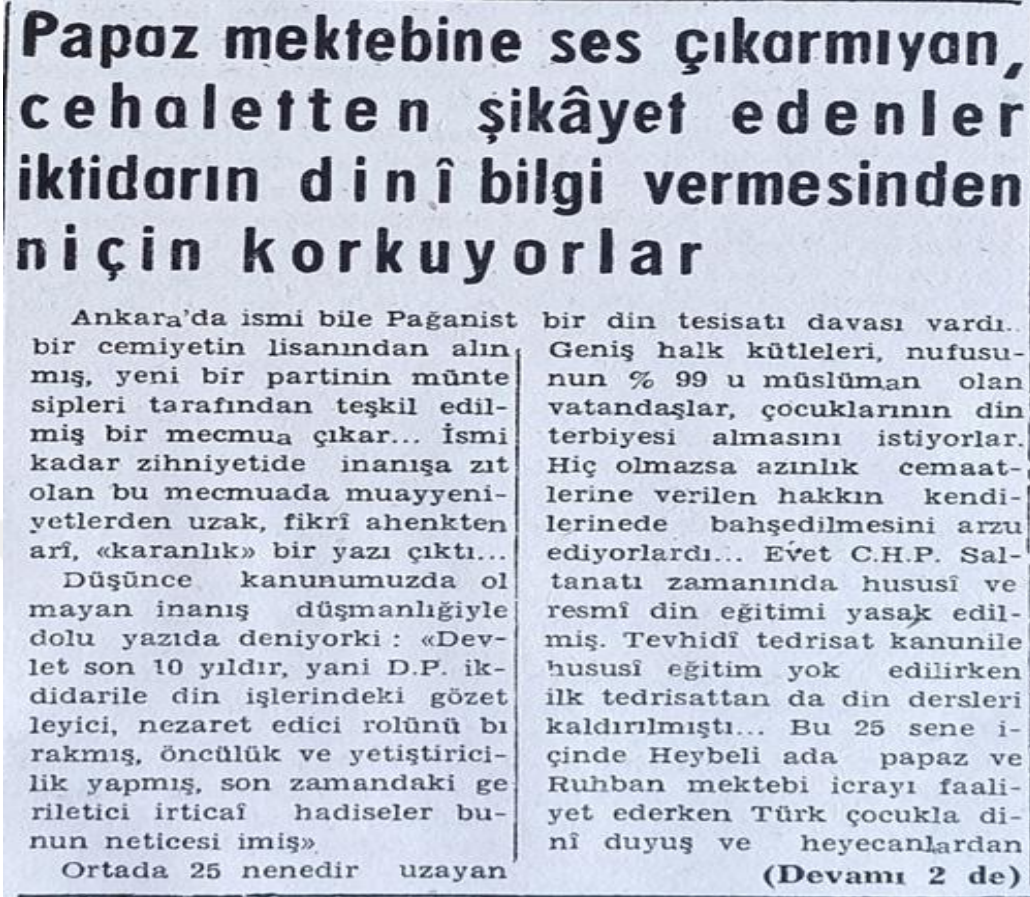
³³¹ “Avrupalı Terbiyecilerin Kanaati: Gençlerin Korkunç Hali Devrimizin Doğurduğu Bir Felakettir” başlıklı haber. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 22, 28 Şubat 1958, s. 1, 4.

³³² Forum dergisi kastedilmektedir. “İsmi bile paganist bir cemiyetin lisanından alınmış...” şeklinde nitelenmiştir.

³³³ Haberin yayımladığı günlerde Kıbrıs meselesi Türk kamuoyunu meşgul etmekteydi ve *Fetih*’in bu haberi yayımladığı nüshası “Partikhane Kapatılmalıdır” manşetiyle çıkmıştı.

³³⁴ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 36, 06 Haziran 1958, s. 1, 4.

Görsel 13: Din eğitiminin azınlık haklarıyla karşılaştırıldığı haber.

Kaynak: *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 36, 06 Haziran 1958, s. 1.

1960 yılında sertleşen siyasi ortamda manşete çekilen bir haber/yorumun önemli bir kısmı CHP dönemi eğitim politikalarına ayrılmış, ders kitaplarından örnekler verilerek konu uzun uzadıya ele alınmıştır. Buna göre tek parti döneminde dinsiz bir gençlik yetiştirmek için özel çaba sarf edilmiş, kitaplar ve ders programları bu amaca yönelik olarak düzenlenmiştir. *Fetih*'in daha önceki sayılarında görülmeyen sertlikte bir eğitim sistemi eleştirisine yer verilen yazıda, yanlış laiklik uygulamaları olarak nitelenen örnekler sıralanmıştır. Örneğin, Şemsettin Günaltay'ın yazarları arasında olduğu bir tarih kitabında Kuran-ı Kerim'in "Muhammed'in koyduğu esasların toplu olduğu kitap" şeklinde tanıtılması, ilkokul programında öğretmenlere öğrencilerini dini akidenin tesirinden kurtarmanın emredilmesi, İnönü'nün milli terbiyeyi dini terbiyenin zıddı olarak nitelemesi, bazı çocuk kitaplarında Allah inancıyla alay edilmesi gibi pek

çok hususa değinilmiştir. Kenan Öner ile Hasan Âli Yücel arasındaki davadan³³⁵ da bahsedilen yazıda Köy Enstitüleri yerden yere vurulmuş, konu hakkında Tevfik İleri ile Tokat milletvekili Ahmet Gürkan'ın eski meclis konuşmalarından bölümlere yer verilmiştir.³³⁶ Özetle darbenin ayak seslerinin duyulduğu bir siyasi iklimde *Fetih*'in tek parti dönemindeki eğitim politikalarını ele alması dikkat çekicidir.

3.2.3. İmam Hatip Okullarına Dair Haber ve Yorumlar

İmam hatip okullarının durumu, ihtiyaçları ve hakları *Fetih* gazetesinin sıklıkla gündemine aldığını konuların başında gelmektedir. Özellikle imam hatip okulu mezunlarına yüksek tahsil imkânı tanınması, okulların öğretmen ihtiyacı ve fizikî şartları ile öğrenci ihtiyaçlarının karşılanması yolundaki haberlerle karşılaşmaktadır. 1957 seçimlerini takip eden aylarda imam hatip okulları *Fetih* gazetesinin gündeminde daha fazla yer almıştır.

Ankara İmam Hatip Okulu Yardım Derneği Kongresi'ni “Yarının Din Adamı” başlıklı manşet haberiyle duyuran gazete, haberin içeriğinde okul müdürü Zakir Güven'in öğrencilerin fakirliğini ve okula karşı resmi makamların kayıtsızlığını dile getiren konuşmasından kesitler yayımlamıştır. Buna göre, öğrencilerin bir kısmı istasyonlardaki sahipsiz otomobillerin içinde yatmakta, bazıları trenlere gizlice binerek Polatlı'ya kadar gidip gelerek ısınmakta, köylerden gelenler de sabah gelip akşam dönmektedir. Okulun bir camisi veya mescidi bulunmamaktadır. Okul müdürüne göre “Yarının imamı modern olmalıdır.” Bu sebeple de öğrencilerin ihtiyaçları karşılanmalıdır. Okul müdürü, İmam Hatip Okulları açılalı 7 yıl olmasına karşın tek bir ders kitabı bulunmadığını, halkın ilgisine mukabil Diyanet İşleri Başkanı'nın ve okulun kurucusu olan milletvekillerinin açılıştan sonra bir kere dahi okula gelmediğini söyleyerek yeni seçilecek dernek idare kurulunun ihtiyaçları karşılamak için çalışması gerektiğini ifade etmiştir. Dernek kongresinde konuşmacılar, imam hatip okulu mezunlarının fakültelere kabul edilmesi gerektiği de dile getirmiş; ayrıca okulların maddi bakımdan desteklenmesi için, yılda dört kandil gününde mektuplara yapıştırılan

³³⁵ 1947'de Komünizm ve Köy Enstitüleri hakkındaki tartışmalar yüzünden dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel ile Kenan Öner mahkemelik olmuşlardır. Dönemin İçişleri Bakanı'nın Meclis konuşması ile başlayan tartışma, basın üzerinden yayımlanan açık mektuplar ile alevlenmiş, hakaret davasına dönüşmüş ve sonunda siyaseti, memleketi ve basını uzun süre meşgul eden yangın bir hal almıştır. 17 Nisan 1947'de başlayan dava 19 Kasım 1947'de sona ermiş ve Kenan Öner suçsuz bulunmuştur. Nurettin Gülmez, Arife Cibil Yıldırım, “Hasan Âli Yücel-Kenan Öner Davasının Türk Basınına Yansıması”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 8-3, (2021), s.1422-1454.

³³⁶ “500'den fazla cami ve mescidi kapatan ve satanlar kimlerdir?” başlıklı haber. *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 53, 05 Şubat 1960, s. 1, 4.

pul gelirinin imam hatip okullarına tahsis edilmesi gerektiği fikri ortaya atılmıştır.³³⁷ 1957 seçimlerinin ardından yapılan kongrede dile getirilen görüşlere bakılırsa, DP'nin seçim kampanyasında kullandığı söylemlerin imam hatip okulları çevresinde beklentilere yol açtığını söylemek mümkündür.

Fetih bir hafta sonraki sayısında “İmam Hatip Okulu Mezunlarına yüksek tahsile devam hakkı verilecek” şeklinde bir haber yayımlamıştır. İmam hatip okullarını temsil eden heyetlerin ilgili makamlarla yaptıkları temasların müspet safhaya girdiğini, başvekilin Adana nutkunda³³⁸ vermiş olduğu müjdenin tahakkuk yolunda olduğunu, kısa zamanda Meclis’e bu yönde bir kanun sevk edileceğini okuyucularına duyurmuştur.³³⁹

Bir sonraki sayıda yine aynı konuyu ele almaya devam eden *Fetih*'te “İmam Hatip Okulu Talebelerinin Endişesi” başlığını taşıyan Mustafa İhsan Keskin imzalı bir haber yayımlanmıştır. Haberin giriş bölümünde ifade edildiğine göre, hükümet 1951 yılına imam hatip okulları açarak “uzun zamandan beri vicdanlarda açılan bir yarayı kapatmak” istemiştir. Çünkü Türkiye’de “her dinin mensubu kendi dinini öğrenme ve din adamlarını yetiştirme hakkına sahipken, Müslümanlar öz vatanlarında bu haktan mahrumdu.” Açılmasından itibaren imam hatip okullarına öğrencilerin yoğun ilgi göstermesine karşılık bina yetersizliği sebebiyle yüzlercesi geri dönmek zorunda kalmıştır. Bu sorunu çözmek için “Hamiyetli Müslümanlar” İlim Yayma Cemiyeti vasıtasıyla İstanbul’da Fethiye Caminin yanında iki milyon lira sarf ederek bir mektep yaptırmıştır ve Şubat ayında (1958) açılacaktır. Fakat imam hatip okulu mensuplarını üzen yüksek tahsil meselesi halen çözüme kavuşmamıştır. Haberin devamında imam hatip okullarında 7 yıl boyunca okutulan dersler tek tek sayılmış, okulların eğitim seviyesi övülmüştür. Üç yabancı dil öğretildiği, sosyal bilim derslerinin yoğun olduğu, tedris heyetlerinin orta ve lise mekteplerinde ders okutabilecek hocalardan meydana geldiği ve dolayısıyla imam hatip okulu mezunlarına İlahiyat Fakültesi’ne devam etme hakkı tanınması gerektiği izah edilmeye çalışılmıştır. Yüksek öğrenim görme hakkı ile kast edilenin yalnızca İlahiyat Fakültesi’nde eğitim ile sınırlı olması dikkat çekicidir.³⁴⁰

³³⁷ “Yarının Din Adamı” başlıklı manşet haberi. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 9, 29 Kasım 1957, s. 1, 4.

³³⁸ Başbakan Adnan Menderes’in genel seçimlerden bir süre önce Adana’da yaptığı mitingde yaptığı konuşma *Fetih* gazetesi tarafından seçimden sonra manşetten verilerek yayımlanmıştır. Menderes bu konuşmasında dini hayatı rahatlatıklarına dair açıklamalar yapmış, imam hatip okullarına hala üvey evlat muamelesi yaptıklarını söylemiştir. “Türk Milleti’nin Kadirşinas Başvekili Menderes Diyor ki” başlıklı manşet haberi. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 5, 01 Kasım 1957, s. 1.

³³⁹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 10, 06 Aralık 1957, s. 1.

³⁴⁰ “İmam Hatip Okulu Talebelerinin Endişesi” başlıklı haber. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 11, 13 Aralık 1957, s. 1, 3.

İmam hatip okullarına yüksek tahsil hakkı verilmesi yönündeki çabaların, bu okullarla ilişkili çevrelerde sürekli olarak devam ettiği *Fetih*'te yer alan başka bir haberden anlaşılmaktadır. Buna göre Şubat tatilinde İstanbul'dan Ankara'ya gidecek olan bir heyet, diğer illerden gelen imam hatip

kulu heyetleriyle Ankara'da buluşacak, sorunun çözülmesi için devlet adamlarıyla görüşmeler yapacak ve üniversite okuma hakkının verilmesi için imam hatip okullarındaki eğitimin yeterli olduğuna dair delillerini sunacaklardır.³⁴¹

Uzun bir aradan sonra *Fetih*'in imam hatip okulları hakkında yayımladığı bir başka haber İstanbul İmam Hatip Okulu'nun yeni binasında hizmet vermeye başlaması vesilesiyle olmuş, haberde Dr. Ali Kemal Belviranlı'nın açılış sırasında verdiği konferanstan bölümler yayımlanmıştır. Buna göre, Belviranlı konuşmasında imam hatip okullarının müspet ilimlerle dini ilimleri bir arada öğrettiğini örneklerle açıklamış ve ülke için bu okulların sağlayacağı yararları anlatmıştır. Belviranlı'nın konuşmasında dikkat çeken husus, pozitif bilimlerle dini ilimlerin birbirine zıt olmadığı, tam tersine birbirini tamamlayıcı olduğunun uzun uzun ve örneklerle anlatılmasıdır:

“Burada okuyan talebeler müspet ilimlerin sathında kalmayarak özüne, nedenine, niçinine nüfuz edecekler. (...) Bu okuldan mezun olanlar her yerde ve daima vatandaşlarımızı ilme teşvik edecekler. (...) Bizim dinimizde bir fabrika bacasının da minare gibi kutsi olduğunu beyan edecekler. (...) Vatan müdafaasına ehemmiyet verilmesini; din, vatan ve milletimiz için seve seve can vermenin en büyük şeref olduğunu belirtecekler, şanlı tarihimizden bunun canlı misallerini verecekler. (...), Ulüemre itaatin farz olduğunu söyleyecekler.”³⁴²

Belviranlı yukarıdaki örnek cümlelerde görüldüğü gibi hamasi ifadelere de yer verdiği konuşmasında imam hatip okulu öğrencilerini ideal gençlik olarak tavsif etmiş; imam hatip okulunu da ulvi ve kutsi bir çatı olarak nitelemiştir. Belviranlı, aynı bina içinde kısa zamanda bir İslam Enstitüsü açılmasını ümit ettiklerini, buradan camiler için imam hatipler ve okullar için din dersi öğretmenleri yetişeceğini de söylemiştir. İmam hatip okullarını iman ordusunun karargâhı olarak nitelemiş, “Burası vatanımıza, milletimize ve devletimize tevcih edilebilecek her neviden yabancı ve fasit fikirleri, ideolojileri ve bunların cahil ve fasık mensuplarını bir anda ilmen yok etmeye muktedir ve azimli, iman ordusunun karargâhıdır.” demiştir. Anlaşıldığına göre, imam hatip okulları sadece dini hizmetleri ifa edecek görevlilere duyulan ihtiyacın gereği olarak

³⁴¹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 18, 31 Ocak 1958, s. 3.

³⁴² *Fetih*, Yıl: 2, Sayı: 48, 28 Kasım 1958, s. 1, 3.

değil; bir dünya görüşünün devlet ve millet hayatında etkin olmasının aracı olarak görülmekte ve o şekilde övgüye değer bulunmaktadır. Konuşmada “Böyle bir hürriyeti yurdumuza ve milletimize seve seve bahşeden devlet ricalimiz ise fazıl, ileri görüşlü ve müspet fikirli...” denilerek DP iktidarına da teşekkür edilmiştir.³⁴³

Agâh Oktay³⁴⁴ imzasıyla yayımlanan “İmam Meselesi” başlıklı makalede imam hatip okullarından mezun olan öğrencilerin yükseköğrenim hakkından mahrum bırakılması, İlahiyat Fakültesi’ne kabul edilmemeleri konu edilmektedir. Arapça bilmeyen, Kur’an-ı Kerim okuyamayan öğrenciler İlahiyat Fakültesi’ne kabul edildiği halde imam hatip okullarından mezun olanların kabul edilmeyişi haksızlık olarak nitelenmiş; konunun basit bir imam meselesi olmanın ötesinde milletin ehliyetli din adamlarına kavuşmasını sağlayacak bir memleket meselesi olarak görülmesi gerektiği ifade edilmiştir.³⁴⁵

Fetih’te yer alan imam hatip okulu öğrencileri hakkında bir köşe yazısı ise konusu itibarıyla ilgi çekicidir. 1959 yılı Ocak ayında A. Hamid Karakullukçu imzasıyla yayımlanan “İmam Hatipli Dikkat” başlıklı yazıya göre, bazı öğrenciler imam hatip okulundan ayrılarak başka okullara geçmeye başlamıştır. Yazar, “talebelerin bazı telkinlerin tesiri altında kalarak mukaddes davanın peşini bırakmalarının” çok yanlış olduğunu ifade etmiş, bu durumun kendisini çok üzdüğünü belirtmiş, imam hatip okullarının memleket için önemine dair görüşlerini açıklamıştır.³⁴⁶ Bir kısım imam hatip okulu öğrencisinin okul değiştirmesinde bu okul mezunlarına yükseköğrenim hakkı verilmemesinin etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Yayın hayatı boyunca imam hatip okulu öğrencilerine yükseköğrenim hakkı verilmesi konusundaki talepleri sürekli olarak okuyucularına duyuran *Fetih*, konu hakkındaki önemli bir gelişmeyi de manşet haberiyle duyurmuştur. “İlahiyat Enstitüsünün Açılması Kat’ileşti” şeklinde verilen haberde İstanbul’da bir yüksekokul açılması için bütçe encümeninden gereken tahsisatın ayrıldığı yazılmış ve bazı değerlendirmeler yapılmıştır. Haberde, “İlahiyat Enstitüsü” olarak zikredilen kurumun daha sonraki yıllarda “Yüksek İslam Enstitüsü” adıyla faaliyet gösteren yüksekokullar olduğu anlaşılmaktadır. *Fetih*’te kullanılan haber diline dikkat edildiğinde, dindar kamuoyunda İslam Enstitüleri’nin bir an önce açılması için bir beklenti olduğu, iktidarın

³⁴³ “İmam Hatip Okulunun Açılış Töreninde Dr. A. Kemal Belviranlı Dedi ki” başlıklı haber. *Fetih*, Yıl: 2, Sayı: 48, 28 Kasım 1958, s. 1, 3.

³⁴⁴ Agâh Oktay Güner.

³⁴⁵ *Fetih*, Yıl: 2, Sayı: 49, 12 Aralık 1958, s. 3.

³⁴⁶ *Fetih*, Yıl: 2, Sayı: 51, 16 Ocak 1959, s. 2.

verdiği sözlere rağmen konuyu bir türlü çözüme kavuşturamamasından rahatsızlık duyulduğu anlaşılmaktadır. Hatta manşette yüksekokulun açılması kat'ileşti denilmesine rağmen haberin veriliş tarzında her an bu kararın değişebileceği endişesi fark edilmektedir.³⁴⁷ Çünkü Yüksek İslam Enstitülerinin açılışı sürekli ertelenmiş ve çeşitli bürokratik engellerle karşılaşmıştır. Örneğin, Başbakan Menderes 1958 yılında ilk mezunlarını veren İstanbul İmam Hatip Okulu'ndaki mezuniyet törenine katılmış ve dönemin Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı'ya imam hatip okulu mezunları için bir yüksekokul açılması talimatı vermesine rağmen 1958-1959 eğitim yılı için bu mümkün olmamıştır.³⁴⁸ *Fetih* 1959 yılı başında okuyucularına İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü için ödenek ayrıldığını duyururken dahi ortada somut bir gelişme bulunmamaktadır. *Fetih*'in söz konusu haberinde yer alan aşağıdaki satırlar dindar çevrelerin dönemin iktidarına yönelik duygularını ve beklentilerini yansıtmaları bakımından manidar niteliktedir:

“Aylardan beri çalışma, uğraşma nihayet elle tutulur bir semere vermiş durumda. Bütçe Encümeni bir İlahiyat Enstitüsü için gereken tahsisatı bütçeye koyunca ‘acabalarla’ dolu mesele de ihtimallerden silkinip tavazzuh etmiş görünüyor. Hükümet erkânı birçok zorluklar karşısında bu meseleyi ‘söz verdiği’ gibi ele alamamışsa da onları koskoca bir memleketin iç ve dış hadiselerini yüklenmiş ve bu yükün altında ezilen kişiler olarak ele alırsak, bu takdirde kalbimizin sesini duyacağız. İşte bu ‘vicdanlı’ düşüncüdür. Vicdanlı düşünce sahibi kimselerin de başlarındaki memleket idarecilerini tetkik ve tenkit ederken tesamuhtan ayrılmamaları iktiza eder. Biliyoruz ki, memleketimiz topyekûn bir surette yeni yeni ele alınıyor. Ve bu çalışmaların neticesinde de Türkiye Cumhuriyeti’nin yepyeni bir şekil alacağı muhakkaktır. (...) Hükümet erkânı manevi kalkınma sahasında atmış olduğu bu kuvvetli adımı sağlamlaştırmak, perçinlemek amacıyla imam hatip okullarının haklarının tezyidi ve bir yüksek kısmının ihdası lüzumuna kâni olmuş ve aylarca evvel vermiş olduğun sözlere uyarak İmam Hatip Okulu mezunlarına yüksek tahsil imkânını sağlamak emeliyle bütçeye gereken tahsisatı koymuştur.”³⁴⁹

Fetih'in bu haberinden 6 ay sonra TBMM'de 10 Haziran 1959 tarih ve 7344 sayılı Yüksek İslam Enstitüsü Kadro Kanunu'nun kabul edilerek Resmi gazetede yayımlanması, ardından Talim ve Terbiye Dairesi'nin karar alması, devam eden diğer bürokratik süreçler neticesinde İstanbul'daki Yüksek İslam Enstitüsü ancak 19 Kasım 1959 tarihinde İstanbul İmam Hatip Okulu binasında öğretim hayatına

³⁴⁷ *Fetih*, Yıl: 2, Sayı: 51, 16 Ocak 1959, s. 1, 4.

³⁴⁸ Mustafa Öcal, “Yüksek İslam Enstitüsü”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 44, (2013), s. 48-52.

³⁴⁹ *Fetih*, Yıl: 2, Sayı: 51, 16 Ocak 1959, s. 1, 4.

başlayabilmiştir.³⁵⁰ Bu süreçler boyunca Milli Eğitim Bakanlığı'na Tevfik İleri'nin vekâlet ediyor olması dikkat çekicidir. İleri'nin 1951 yılında imam hatip okullarının açılması sırasında da Milli Eğitim Bakanı olarak görev yaptığı düşünülürse, kendisine muhafazakâr çevrelerde duyulan sempatinin sebepleri arasında dini eğitim sahasında yaptığı öncülüğün payı olduğu anlaşılır. O dönemde Türkiye'de sadece Ankara Üniversitesi'nde bir İlahiyat Fakültesi bulunuyor, fakat imam hatip okullarından mezun olanlar üniversitelere kabul edilmediğinden bu fakülteye giremiyordu. Dolayısıyla Türkiye'de imam hatip okulu mezunlarının devam edebileceği, orta dereceli okullara din dersi öğretmeni yetiştirecek bir yüksekokulun Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde kurulmuş olması önemlidir.³⁵¹

3.2.4. Üniversite Haberleri

Üniversite camiasından haberlerin zaman zaman *Fetih*'in sütunlarında yer bulduğu görülmektedir. *Fetih*'in sütunlarına taşıdığı haberler genellikle siyasetle üniversite arasında yaşanan gerilimleri konu edinmektedir. Ayrıca fakülte ve öğrenci yurtlarındaki mescitler nedeniyle başlayan tartışmaların gazetenin gündemine girdiği görülmektedir. Örneğin; “Medeniyetin Menbaı” başlığını taşıyan imzasız bir yazıda Berlin'deki Teknik Üniversite'de Müslüman talebelerin isteği üzerine mescit açılmış olduğu halde, İstanbul Üniversitesi'nde Harbiye Nezareti zamanından kalma gayet tezyinatlî güzel caminin kapısında kilit bulunduğu, Ankara'daki İlahiyat Fakültesi'nde bile mescit açılmadığı iddia edilmiştir. Bu durumun sorumlusu olarak da vaktiyle camileri buğday deposu, eski eserler ardiyesi gibi farklı amaçlarla kullanan “küf kokulu zihniyet” gösterilmiştir.³⁵²

1957 seçimleri sonrasında “Bunlar Türk Profesörü mü?” şeklinde bir manşetle çıkan *Fetih* gazetesi, İ.Ü. Rektörü Ali Tanoğlu'nun beyanatını eleştiren bir üniversite hocasını haber yapmıştır. Buna göre rektör, eğitim yılının açılışı dolayısıyla yaptığı konuşmada üniversitenin muhtariyetine değinmiş ancak memleket hizmetinde daima hükümetin yanında ve emrinde olduğunu söylemiştir. Buna karşılık Tıp Profesörü Zeki Zeren *Cumhuriyet* gazetesine verdiği demeçte rektörü eleştirerek üniversitenin hükümetin emrinde olamayacağını çünkü ilim müessesesinin emir altında yaşayamayacağını ifade etmiştir. *Fetih*'te işte bu demeç eleştirilmekte, üniversitede muhtariyet isteyenlerin milli menfaatlere uzak kimseler olduğunu iddia edilerek “Yoksa

³⁵⁰ Yüksek İslam Enstitüsü'nün açıldığı süreç *Fetih* gazetesinin yayın hayatına ara verdiği bir döneme denk gelmiştir.

³⁵¹ Öcal, agm., s. 48-52.

³⁵² *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 7, 15 Kasım 1957, s. 2.

Türkiye içinde müstakil bir devlet kurmak hülyasında mıdırılar?” denilmektedir.³⁵³ Anlaşılaçağı üzere, uzun yıllar Türkiye’yi meşgul eden tartışma konularından biri olan üniversitelerin özerkliği meselesi 1957 yılında da ülke gündemindedir.³⁵⁴

Kamuoyunda tartışmanın devam ettiğini *Fetih*’in manşetten yayımladığı Nurettin Topçu imzalı “Üniversite’nin Mesuliyeti” başlıklı makaleden de anlaşılmaktadır. Topçu, makalesinde üniversiteyi ağır ifadelerle eleştirmekte, genel olarak ilmi yetersizliğe ve ideolojik tutumlara yönelik yaptığı eleştirilerin yanında, net ifadelerle üniversite muhtariyetine de karşı çıkmaktadır:

“Üniversite muhtariyet almadan önce olduğu gibi, aldıktan sonra da, belki evvelkinden daha fazla siyaset yapmıştır. Eski siyaset yalnız bakanlığa karşı idi. Şimdiki ise, bir siyasi teşekkül imiş gibi, kendi iç idaresinin bütün cihazlarında hâkim bulunmaktadır. Halk Partisi iktidarda iken, her fakültenin bir veya birkaç mühim ordinaryüsü parti ile sıkı ve mahrem bir temas halinde idi ve partinin direktiflerini alarak fakülte­deki kendi grubuna bildiriyordu. Fakültelerin bir kısım yetiştirici elemanları işte bu direktiflerle seçildiler. Her fakültenin bu siyasi zümreleri böyle teşekkül ettikten sonra, bunları içlerindeki temiz şahsiyetlerin infial ve mukavemetlerine rağmen kendi aralarında meydana gelen zümre menfaatlerini reylerine hâkim kıldılar. Bir odadan kulaklara fısıldanan bir zümre kararı seçimden önce bütün odaları dolaştı. Fakülteler birer siyasi kulüp haline geldi.(...) Bu içli dışlı siyaset ihtirası üniversiteyi bir ilim müessesesi olmaktan pek uzaklaştırmıştır.”³⁵⁵

Topçu yazısında üniversitenin işleyişine, maddi imkânları kullanımına, ilmi sahadaki ve öğrenci yetiştirmedeki eksiklerine değindikten sonra, muhtariyet konusundaki görüşünü şu şekilde açıklamaktadır:

“Bu saydığımız hususlarda kendine kâfi bir olgunluğa ulaşmamış ve elemanlarının çoğu ilmi şahsiyet kazanmamış olan bir müessesenin muhtariyeti her bakımdan cemiyetin ruhunu ve irfanını perişan edebilir. Bu muhtariyet bir bakan tarafından kendi yüksek saydığı bir zümreye yaranmak emeliyle verilmiş ve kararı tasvip edenler hataya sürüklenmiş olabilir.”³⁵⁶

Topçu’nun “Üniversitenin Mesuliyeti” başlıklı makalesinin devamı *Fetih*’in bir hafta sonraki sayısında yayımlanmıştır. Topçu burada da üniversite meselesini ele almaya devam etmiş, tek parti devrindeki uygulamaları eleştirmiş, üniversitenin mevcut durumundaki ilmi yetersizliğe değinmiş, özellikle öğretmen yetiştirmedeki başarısızlığı üzerinde durmuştur. Yazısında kısa süre önce yapılan seçimlere de değinen Topçu,

³⁵³ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 7, 15 Kasım 1957, s. 1, 4.

³⁵⁴ Üniversitelere muhtariyet 1946 yılında çıkarılan 4936 sayılı kanunla verilmiştir. *Türk Yüksek Öğretiminin Bugünkü Durumu*, Türkiye Cumhuriyeti Yükseköğretim Kurulu, Ankara Üniversitesi Basımevi, Kasım 2005, s. 22.

³⁵⁵ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 10, 06 Aralık 1957, s. 1, 4.

³⁵⁶ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 10, 06 Aralık 1957, s. 1, 4.

üniversitenin milli kültürümüze ve millete bağlılık duymadığını, bunun değişmesi gerektiğini iddia etmiştir. Üniversitenin, Darülfünun zamanına göre gerilediğini, muhtariyet aldıktan sonra siyasi faaliyetleri arttırdığını iddialarına ekleyen Nurettin Topçu yazısını şu ifadelerle bağlamıştır:

“Üniversitenin milli kültürümüzü yaşatmak ve onu tefekküre kaynak yapmak hususunda bir rolü olmadığı gibi, bu kültürle alakası gitgide azalmaktadır. Onun bilhassa muhtariyetini aldıktan sonra komünist temayüllere hiç karşı gelmeyen cephesi, bugüne kadar siyasetin tesiriyle milletimizin tarihine, geleneklerine, inançlarına uzak kalmıştır. Bugün ise milli ruh kendi barınacağı üniversitesini istemektedir. (...) Bugünkü gibi mabet, mektep ve üniversiteden her biri diğerine yabancı, hatta çok kere garazkâr üç müessese şeklinde devam ettikçe milli ruh birliği ancak bir kelimeden ibaret kalacaktır. Bu yabancılıkla garazkârlığın sebebi hakikat araştırmalarının ideal edinen milli hayata bağlı bir üniversitemiz olmayışıdır. Milli varlığımızda ıslahat yapmaya başlarken ilk adımda üniversite davasıyla karşılaşırız. Milletimiz içinde ve ilim âleminde fonksiyonlarını yapmaya muktedir bir üniversite meydana getirmeden maarifte ıslahatın da manası yoktur. Zira milli eğitim davasının kaynağı üniversitedir.”³⁵⁷

Görüldüğü gibi, Topçu’nun DP’nin seçimden zaferle çıktığı bir atmosferde kamuoyundaki üniversite muhtariyeti tartışmalarını vesile ederek dile getirdiği fikirler, Türkiye’deki muhafazakâr çevrelerin genel görüşleriyle örtüşmektedir. Bu arada dönemin ruhuna uygun olarak, üniversiteyi komünizme karşı gerekli mücadeleyi vermemekle suçlaması da dikkat çekicidir. Topçu’nun iki yazısında da ısrarla üzerinde durduğu bir başka dikkat çekici husus ise milli eğitimdeki sorunların kaynağı ve çözüm yeri olarak üniversiteyi görmesidir.

1957 yılında Robert Kolej’in bir bölümünün yüksekokula dönüştürülmesine ilişkin karara yönelik tartışmalar ve itirazlar da *Fetih* sütunlarında yer almıştır. “Kollej yüksek okul olamaz” başlığını taşıyan habere göre, Amerikan Kültür Derneği’nin bir yazısıyla Robert Kolej’in orta kısmı lağvedilmiş, dört senelik mühendislik okulu beş seneye çıkarılarak yüksek okul hüviyeti kazanmıştır. *Fetih*’in haberine göre, TBMM’de milli eğitim bütçesi görüşülürken büyük tartışmalara yol açan bu kararın akisleri halen devam etmektedir. Hukukçular Robert Kolej’in yüksekokul olmasını “Lozan Muahedesi ahkâmına aykırı” görmekte, İstanbul Maarif Müdürlüğü de meselenin hukuki cephesini incelemek üzere harekete geçmiş bulunmaktadır.³⁵⁸

³⁵⁷ “Üniversitenin Mesuliyeti” başlıklı makale. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 11, 13 Aralık 1957, s. 2, 4.

³⁵⁸ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 23, 07 Mart 1958, s. 1, 4.

Türkiye’deki eğitim politikasına ve üniversiteye nispet olsun diye yayımlandığı intibainı uyandıran ilginç bir haber-yorum da “Amerikan üniversitelerinde İslam öğretimi başladı” şeklinde verilmiştir. *Fetih*’in beş kişilik bir arkadaş grubunun fotoğrafıyla birlikte yayımladığı habere göre, bir Amerikan üniversitesinin seçtiği müteşebbis Müslüman talebeler İslam’ı öğretmek için faaliyete başlamıştır. Dolayısıyla “İlahi nuru söndürerek bütün insanlığa karşı büyük bir cinayet işlemiş olan garp medeniyeti” içinde bulunduğunu manevi buhrandan artık uyanmaktadır!³⁵⁹ *Fetih*’in bir öğrenci etkinliği haberinden yola çıkarak, Amerikan üniversitelerinde İslam öğretilecek şeklinde bir haber yapması, hatta bunu Batı’nın uyanışı olarak yorumlaması manidar niteliktedir. O yıllarda Türkiye’de yaygın olan ABD sempatisinin dindar çevreleri de etkilediği görülmektedir.

1958 yılından itibaren *Fetih* gazetesinde yer alan üniversite haberlerinde, fakülte ve öğrenci yurtlarındaki mescitleri kapatmaya dönük girişimlere verilen cevaplar dikkat çekmektedir. Basında öğrenci yurtlarındaki mescitlerin kapatılması gerektiği yönünde başlayan kampanyaya karşı *Fetih*’in “Üniversite yurtlarındaki mescit medeniliğin en güzel işaretidir” başlığını taşıyan manşeti söz konusu tartışmanın gazetedeki ilk yansımasıdır. *Yeni Memleket* gazetesinden alıntılandığı belirtilen habere göre, *Milliyet* gazetesi Ankara’daki üniversite yurtlarındaki mescitlerin irticai faaliyetlere basamak olduğunu ve bu sebeple kapatılmaları yönünde çalışma başlatıldığı iddia eden bir haber yayımlamıştır. *Milliyet*’in haberinde, Ankara’daki üç üniversite yurdunun üçünde de mescit bulunduğu, Ankara Hukuk Fakültesi’nin talebe yurdundaki mescitte ise on beş adet eski Türkçe levha asılmış olduğu, mescit kitaplığında Nurcu risaleler bulunduğu, yurt talebelerinden ikisinin irticai faaliyet sebebiyle tutuklandığı yazılmıştır. *Milliyet*’e göre, Hukuk Fakültesi öğrencileri mescidin kapatılmasını istemekte ve “Eğer yurttaki Hristiyan veya Musevi talebe olsaydı onlar için Kilise ve Sinagog açılmasına müsaade eder miydiniz?” diye sormuşlardır. Haberin içeriğinde verilen bilgilerden öğrenci yurtlarındaki mescitlerin o günlerde basında tartışma konusu yapıldığı anlaşılmaktadır. “Memnu risalelerin dolabında bulunması mescidin kapatılmasını gerektirmez” gibi çeşitli izahlar yapılarak mescitleri kapatmanın yanlış olacağını dile getiren *Yeni Memleket*’ten alıntılanan haberde, mescitteki eski Türkçe levhaların suçmuş gibi gösterilmesi de eleştirilmiştir. Yazıda “İstanbul’daki camileri hiç gezmemiş, oralardaki levhaları hiç görmemiş bir muharrir mevcut olduğunu acaba Avrupalılar duymuş olsa ne

³⁵⁹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 29, 18 Nisan 1958, s. 1.

derlerdi?” şeklinde bir soru sorularak *Milliyet* yazarına Peyami Safa ve Ulunay’ın yazılarını okuması tavsiye edilmektedir. Bu tavsiyeden de anlaşılacağı üzere öğrenci yurtlarındaki mescitler basında tanınan kalemlerin de gündeminde yer almıştır.³⁶⁰

“Avrupa Mektupları” başlığıyla yayımlanan bir okuyucu mektubunda da üniversite mescitleri hakkında ilginç bilgiler yer almaktadır. Yurt dışında bulunan bir yüksek lisans öğrencisi, Oklahoma State Üniversitesi’nde bulunduğu sırada Pazar günleri kilise olarak kullanılan bir binanın kendilerine mescit olarak tahsis edildiğini anlatmış ve kendisinin 1943-1947 döneminde Ankara Ziraat Fakültesi’nde okuduğunu, o zamanlar yurt binasında küçük bir mescit bulunduğunu, aynı dönemde Askeri Tıp Fakültesi ve Hukuk Fakültesi’nde de buna benzer mescitler yer aldığını, şimdi ise üniversite yurtlarındaki mescitlerin kapatılmasına anlam veremediğini ifade etmiştir.³⁶¹ İsimsiz okuyucu mektubundan, DP iktidarından önce de üniversite yurtlarında mescitlerin bulunduğu ve öğrenciler tarafından kullanıldığı anlaşılmaktadır. İktidarın ilk dönemlerinde de bir sorun teşkil etmediği anlaşılan öğrenci mescitlerinin bu dönemde kapatılması, üniversite ile iktidar arasındaki münasebetlerin menfi bir döneme girdiğini göstermesi bakımından dikkate değerdir.

1960 yılında bu defa İstanbul Üniversitesi’ndeki mescit kapatma haberleri *Fetih* gazetesinin gündemine girmiştir. “Profesörlerin muhalefetine rağmen Üniversitenin mescidini kapattılar!” başlığıyla verilen habere göre, dekanların mescidin kapatılmasına muhalefet etmeleri ve tutulan zaptı imza etmemelerine mukabil, Rektör Sıddık Sami Onar’ın emriyle yüzlerce öğrencinin ibadet amacıyla kullandığı üniversite mescidi 20 Şubat 1960 tarihinde kapatılmış, levhaları ve eşyaları toplatılarak ortadan kaldırılmış, metruk bir yer haline getirilmiştir. Haberde Sıddık Sami Onar’ın üniversitenin muhtariyetini savunduğu da belirtilmiştir.³⁶² Gazetenin aynı sayısında Hasan Basri Çantay imzasıyla yayımlanan başyazı üniversitelerdeki irtica kampanyasıyla ilgisi bakımından dikkate değerdir.³⁶³

Fetih’in bir ay sonraki sayısında “Üniversite mescidi açılıyor” başlığıyla yayınlanan kısa haberde; “Üniversite mescidinin tekrar açılmaması için rektör ısrar etmektedir. Fakat hükümet meseleye el koyduğundan, rektör ısrarında pek sebat

³⁶⁰ “Üniversite yurtlarındaki mescit medeniliğin en güzel işaretidir” başlıklı haber. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 33, 16 Mayıs 1958, s. 1, 4.

³⁶¹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 38, 20 Haziran 1958, s. 3.

³⁶² *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 54, 04 Mart 1960, s. 1, 4.

³⁶³ Hasan Basri Çantay tarafından yazılan “Kara Kadılar ve Çakallar” başlıklı makale. *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 54, 04 Mart 1960, s. 1, 4.

edemeyecektir. Maarif vekili bizzat mescidin kapatılması keyfiyetini incelemiş ve rektörün iddialarını çürük bulmuştur. Bu ay içinde mescidin tekrar açılması beklenmektedir.” denilmektedir.³⁶⁴ Aynı sayıda birinci sayfada yayımlanan H. Basri Çantay imzalı başyazıda ise sadece mescitler hakkındaki Kur’an ayetlerinin mealleri verilmekte, başka hiçbir yorum ve cümle yer almamaktadır. Verilen mealler, Bakara Suresi 114, Tevbe Suresi 17 ve 18. ayetleri olup, müminleri mescitlerden men edenlerle mescitlerin harap olmasına çalışanların zalimliği ve mescitlerin imarına kimlerin özen göstereceği hakkındadır. Üniversite mescidi konusundaki tartışmalarla doğrudan ilgi kurulduğu anlaşılmaktadır.³⁶⁵ *Fetih*’in aynı sayısında “Amerika Mektubu” başlığıyla yayımlanan yazı ise Amerika’da vazifeli bir Türk münevverinin hocasına yazdığı mektup olarak sunulmuştur. Burada ABD’de toplumsal hayatta dine verilen değer ve önem hakkında birçok örnekler sıralanmıştır. Mektupta yer alan “Bulunduğum kasabada bir de cami var. Mescit gibi bir yer. Pakistanlı, Arap ve bazı Türk talebeler bilhassa Cuma günleri orada buluşup namaz kılıyorlar. Şahıslara kimse yobaz, mürteci demiyor.” cümleleri mektubun *Fetih* tarafından niçin yayımlandığını özetler mahiyettedir.³⁶⁶

Fetih’in 06 Mayıs 1960 tarihli sayısı üniversite mescidi konusundaki tartışmanın alevlendiğini göstermesi bakımından dikkate değerdir. 27 Mayıs Darbesine doğru gidilirken üniversitelerde yaşanan hareketliliğe paralel olarak üniversitedeki mescit tartışması da büyümüş ve *Fetih*’te geniş yer bulmuştur. “Üniversitede çok acı çok garip bir hadise!” manşetiyle çıkan gazetede konu hakkında başka haberler de yer almıştır. Manşet haberine göre, bir cumartesi günü bir grup profesör ve doçent mescide gelerek eşyaları dışarı çıkartmış, kapısına kilit vurmuş, mescide giden basamak başındaki kapılara yasak emrini yapıştırmış ve bir gece bekçisini koridora nöbetçi olarak dikmişlerdir. Mescit konusunu uzun uzadıya ele alan manşet haberinden anlaşıldığına göre, mescidin niçin kapatıldığı hala meçhuldür ve üniversite yönetimi konu hakkında bir açıklama yapmamaktadır. Ancak ortada dolaşan bir takım dedikodular bulunmaktadır ki, bunlar; muhtar bir üniversitede mescit bulunmasının laikliğe aykırı olduğu, mescidin tuvalete yakın olduğu için sıhhi olmadığı, mescitte toplantılar ve konuşmalar yapıldığı, talebelerin çalışmaktan vakit bulup ibadet etmesinin mümkün olmadığı yönündeki söylentilerdir. Haberde bu dedikodulara tek tek cevap verilmiş, batı üniversitelerindeki kiliseler bulunduğu gibi Türkiye’deki kolejlerde de kiliselerin var

³⁶⁴ *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 55, 01 Nisan 1960, s. 1.

³⁶⁵ *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 55, 01 Nisan 1960, s. 1.

³⁶⁶ *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 55, 01 Nisan 1960, s. 1, 2.

olduğu dile getirilmiş, üniversitede öğrencilerin ibadetine ayrılan bir odanın çok görülerek “karaborsacı dükkânı” gibi kapatılması eleştirilmiştir.³⁶⁷

Görsel 15: Üniversite mescidinin kapatılması haberi.

Kaynak: *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 56, 06 Mayıs 1960, s. 1.

Üniversite mescidi hakkında aynı sayıda yer alan bir başka haber ise Türkiye Milli Talebe Federasyonu Genel Başkanı Samet Güldoğan’ın yaptığı basın açıklaması hakkındadır. Buna göre iki yüz öğrenci binden fazla imzası bulunan bir dilekçeyi vererek federasyonun harekete geçmesini istemek üzere geldiklerinde Samet Güldoğan³⁶⁸ bir konuşma yapmıştır. Güldoğan konuşmasında, 1953 yılında açılan mescidin 10 Şubat 1960 tarihine kadar hiçbir sorun olmadan kullanıldığını, şimdi ise üniversite yönetim kurulu tarafından tatminkâr olmayan sudan sebeplerle hatalı bir kararla kapatıldığını söyleyerek “Üniversitede mescidin bulunmasını gerilik olarak

³⁶⁷ “Üniversitede çok acı çok garip bir hadise!” başlıklı manşet haberi. *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 56, 06 Mayıs 1960, s. 1, 2.

³⁶⁸ Samet Güldoğan daha sonraki yıllarda Adalet Partisi milletvekili olarak (1965-1973) 13 ve 14. Dönem TBMM’de görev yapmıştır. <https://vekillerimiz.com/vekil/samet-guldogan-semet-guldogan-5576/> [Erişim Tarihi: 28.11.2024].

kabul edenleri asıl biz gerilik ve fikir taassubu ile itham ediyoruz.” demiştir. Batı üniversitelerindeki ibadethanelerden örnekler vererek konunun laiklikle ilgili olmadığını savunan Güldoğan, federasyonun görüşünü bir telgraf ile rektöre bildireceğini söylemiş, “niversite idaresinin niversite dahilinde niversiteliler için bir ibadethanenin lüzumuna inanmalarını bekliyoruz.” demiştir.³⁶⁹

Üniversite mescidi konusunda bir başka haber “kinci Müracaat” başlığını taşımakta ve niversite ğrencilerinin ilk dilekçelerine cevap vermeyen rektörlüğü 956 imzalı ikinci bir dilekçe ile bavurdıkları hakkındadır. Dilekçede niversite mescidinin 1953 yılında açıldığı, Hukuk Fakültesi Dekanı tarafından 1957 yılında tefri ve tezyin edildiğ ve 20 ubat 1960 tarihinde aniden kapatılmasına kadar kullanılageldiğ anlatılmakta, ilk dilekçelerine müspet veya menf bir cevap verilmediğ dile getirilmekte, mescidin kapatılması hakkında bir kararın mevcut olup olmadığının dahi bilinmediğ dile getirilerek bir odanın mescit olarak hizmete alınması rektrlkten istirham edilmektedir.³⁷⁰ Yakın tarihimizde askeri darbe öncesindeki ğrenci olayları olarak nitelenen gelişmeler *Fetih*’in gündemine girmemiştir. Buna karşılık mescit meselesi nedeniyle üniversitedeki fevkalade durumun gazete sütunlarına yansıdağ anlaşılmaktadır.

Üniversite mescidi konusunda Peyami Safa’nın bir yazısı da birinci sayfadan verilmiştir.³⁷¹ Peyami Safa niversite mescidi konusunda gazetelere akseden aleyhte haberleri ve dedikoduları eletirdiğ yazısında doğrudan rektörü muhatap alarak şunları yazmıştır:

“Alim ve fazıl dostum Sıddık Sami, Birleşik Amerika gibi laik memleketlerin üniversitelerinde ve High School’lerinde kilise veya bizim mescide tekabül eden birer chapel bulunduğunu ve Avrupa’nın birçok memleketlerinde, mesela Almanya ve İtalya’da genliğ ibadet yerleri ve imkânları hazırlandığının bilmez değildir. Fransa’da laik eğitimin kanunlatığ XIX. asır sonundan beri talebenin sınıf ve ders saatleri dışında ibadetleri serbest olduğ gibi, Sorbonne niversite binası içinde koskoca bir kilise vardır. Laiklik iddiasını kalkan yaparak Türk niversitelerinden mescidi kaldırmak isteyenler laik değil, başka şeylerdir. Onların arasında Sıddık Sami’yi görmek istemeyiz. Bir niversite rektrne den vazife Amerikan, İngiliz, Fransız, Alman, İtalyan ve daha birçok laik ve

³⁶⁹ “T.M.T.F. Başkanının Beyanatı” başlıklı haber. *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 56, 06 Mayıs 1960, s. 1, 4.

³⁷⁰ *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 56, 06 Mayıs 1960, s. 1.

³⁷¹ *Fetih*’in 06 Mayıs 1960 (56. sayı) tarihli nüshasında “Peyami Safa’nın Yazısı” başlığıyla verilen makalenin ilk defa *Fetih*’te mi yayımlandığı yoksa kaynak göstermeksizin başka bir gazeteden mi alıntılandığ anlaşılamamaktadır.

Klerikal, Katolik, Protestan ve Ortodoks memleketlerde olduğu gibi, Üniversite içinde bir cami inşa etmektir. Batıda Allahsız okul ve üniversite yoktur.”³⁷²

Görüldüğü gibi hemen bütün haber ve yorumlarda, üniversite mescidinin gerekli olduğu izah edilirken Batı’dan örnekler verilmekte, mescit talebinin meşruluğunu ispatlamak için batılı ülkeler örnek gösterilmektedir. Dindar ve muhafazakâr çevrelerin Türkiye’de uzun yıllar devam eden dini özgürlük tartışmalarında daima batıdan referanslarla haklarını savunma anlayışı söz konusu dönemde de gözlenmektedir.

³⁷² *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 56, 06 Mayıs 1960, s. 1, 4.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

FETİH GAZETESİNDE KÜLTÜR HAYATINA DAİR HABER ve YORUMLAR

4.1. *Fetih*'te Kültür Hayatına Dair Gelişmeler

Fetih gazetesinde muhafazakâr ve milliyetçi çevrelerin ilgi duyacağı çeşitli kültür sanat haber ve yorumları yer almıştır. Bunlar genellikle basın hayatı, kitap ve dergi tanıtımları, şiirler ve popüler tarih yazıları, konferans ve toplantı duyuruları, tarihi eserlerin restorasyonu, şehir hayatı ve şehre dair gelişmeler gibi konuları içermektedir.

4.1.1. Şehir ve Şehircilik Haberleri

1957 seçimleri arifesinde İstanbul'daki tarihî eserlerin restorasyonu hakkında *Fetih*'te yer alan “Cami ve Abidelerin Tamiri” başlıklı bir haber o günlerdeki siyasi tartışmalarla ilgisi bakımından dikkat çekicidir. Zira 1957 seçim kampanyasında CHP Genel Başkanı İnönü miting meydanlarında DP'nin İstanbul'daki camileri yıktığını söylemiş, Başbakan Menderes ise bu sözlere sert cevaplar vererek tam tersine İstanbul'da tarihî eserleri restore ettiklerini meydanlarda anlatmıştır. *Fetih*'in haberinde Vakıflar Genel Müdürü Orhan Çapçı'nın İstanbul'da tamir ve restore edilen tarihî camileri ve abideleri yerinde göstermek için gazetecilerle beraber 3,5 saatlik bir gezi yaptığı, bu gezide tamir edilen birçok cami ve türbenin yerinde görüldüğü anlatılmaktadır. Bu gezi sırasında Vakıflar Genel Müdürü son 7 yıl içinde 33,5 milyon lira sarf edilerek memleketin her tarafından 1.000'den fazla tarihî eserin restore edildiğini, köylerde yapılan binlerce camiye yardım edildiğini açıklamıştır. İstanbul'da iki ve daha fazla minaresi olan 22 selatin caminin yanında toplamda 75'i bulan tarihî cami ve müstemilatında restorasyon çalışması yapıldığını açıklamıştır. Vakıflar Genel Müdürü'nün seçim meydanlarındaki tartışmalara cevap mahiyetinde bir basın bilgilendirmesi yaptığı anlaşılmaktadır.³⁷³

Gazetenin aynı sayısında ve birinci sayfasında Süleymaniye Camisi'nin bir fotoğrafı yayımlanmış ve altına “Süleymaniye Süsleniyor” başlıklı bir duyuru yazılmıştır. Burada ihmale uğramış, bakımsız ve mahzun kalmış Süleymaniye'nin 400. yıldönümünü kutlamaya hazırlanmakta olduğu, süslendiği, saadetli günlerin uzak

³⁷³ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 2, 11 Ekim 1957, s. 2.

olmadığı belirtilmiştir.³⁷⁴ Kullanılan dil Menderes'in seçim kampanyasında Süleymaniye'yi tarihî eserlere sahip çıktıklarının örneği olarak anlatmasını çağrıştırmaktadır. Bir hafta sonra yayımlanan Ömer Kökden'in "Süleymaniye" başlıklı yazısında ise eserin sanat değeri, önemi ve bedii hususiyetleri anlatılmakta, restorasyon çalışması Süleymaniye zaferi olarak nitelenmektedir.³⁷⁵ Süleymaniye Cami'nin 1957 yılında tamamlanan restorasyonu kültür tarihimizde iz bırakan gelişmelerden biridir. Nitekim Yahya Kemal Beyatlı Süleymaniye'de *Bayram Sabahı* adlı şiirini 1957 yılında yayımlanmıştır.³⁷⁶ *Fetih*'te 1958 yılında çıkan bir haber de Süleymaniye'nin çevresindeki binaların yıkılarak eserin etrafının açılacağı hakkındadır.³⁷⁷ Süleymaniye'nin fotoğrafıyla beraber yayımlanan bir ay sonraki başka bir haberde ise külliye'nin restorasyonunda sona gelindiği, 6,5 milyon lira sarf edildiği ve Eylül ayında bir tören yapılacağı okuyuculara duyurulmuştur.³⁷⁸ Görüldüğü üzere Süleymaniye restorasyonu dönemin önemli kültür olaylarından biridir.

Fetih'te şehircilik hakkında yayımlanan H.R.Y.³⁷⁹ imzalı "Arka Sokakların Sırrı" başlıklı yazı o yıllarda İstanbul'un durumunu analiz etmesi bakımından ilginçtir. Yazara göre, İstanbul'un arka sokaklarda derin derin düşünmeye dalmış bir ruhun varlığını gösteren, donuk gözlerle birbirine bakan ihtiyar, iddiasız, münzevi, fakir fakat şahsiyet sahibi bir ömür süren evler vardır. Ana caddeler ise özentiyle süslenerek iç yüzündeki kusurları gizlemekte, fiyaka düşkünü bir şahsiyetsizlik sergilemekte, aslını tanımayacak kadar değişmekte ve züppeleşmektedir. Ana caddeler ve arka sokaklar arasındaki bu ikiliğe ve zıt duruma dikkati çeken yazar, arka sokaklardaki 'şahsiyet'in kırgın gönlünü tamir ederek ve onların madde şartlarını iyileştirerek hakiki Türk şehrine ve gerçek kurtuluşa erişilebileceği düşüncesini dile getirmiştir. Şehirdeki eski ve yeni mimari arasındaki bu karşıtlık, esasında eski ve yeni hayat tarzlarının bir yansımasıdır.³⁸⁰ Türk edebiyatında sayısız romana, şiire, tiyatro eserine ve sinema filmine konu olması bakımından düşünce tarihimizde herkesin aşına olduğu bu meselenin imar faaliyetlerinin devam ettiği 1957 İstanbul'unda bir gazete yazısında ele alınması dikkati çekmektedir.

³⁷⁴ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 2, 11 Ekim 1957, s. 1.

³⁷⁵ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 3, 18 Ekim 1957, s. 2.

³⁷⁶ Selami Çakmakçı, "Süleymaniye Kürsüsünde ve Süleymaniye'de Bayram Sabahı Adlı Şiirler Üzerine Karşılaştırmalı Bir Okuma Denemesi", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 23, Sayı: 1, Elazığ (2013), s. 52.

³⁷⁷ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 40, 04 Temmuz 1958, s. 3.

³⁷⁸ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 45, 08 Ağustos 1958, s. 1.

³⁷⁹ Hüseyin Rahmi Yananlı

³⁸⁰ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 2, 11 Ekim 1957, s. 2.

Karakoç'un medeniyetlerin şehir anlayışlarını karşılaştırdığı "Şehrin en yüce yerinde" başlığını taşıyan bir makalesi de *Fetih*'te yayımlanmıştır. Karakoç'un yazısı, İslam şehirlerinde ezanın işlevi ve cami mimarisinden hareket ederek İslam uygarlığı ile Hristiyan batı uygarlığını, kilise mimarisi ile cami mimarisini karşılaştıran retorik ağırlıklı bir makaledir.³⁸¹

"Zillet Örneği" başlıklı bir yorum yazısında, *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan Cevat Fehmi Başkut imzalı bir yazı ağır biçimde eleştirilmiştir. Başkut yazısında, İstanbul'da bir eğlence mekânına New York'un bir semtinin adının verilmesine, toplumda yayılan Amerikan taklitçiliğine örnekler vererek değinmiş, Türk güzellik kraliçesinin bir Amerikan bahriyelisi ile evleneceğini yazmış ve madem bu taklitçiliğin önüne geçmemiz mümkün olmuyor, Amerikalıları her sahada taklit ederek gülünç halimizden kurtulalım şeklinde bir sonuca varmıştır. *Fetih* bu anlayışı ibretlik bir ruhi esaret ve zillet hali olarak nitelemiştir.³⁸² Taksim'deki Hilton Oteli'ne her cumartesi günü Amerikan bayrağı çekilmesi ve pazar günü akşamına kadar otel önündeki direkte dalgalanması *Fetih*'te "Küstahlık" başlığını taşıyan bir habere konu olmuştur. Haber, birinci sayfada ve fotoğraflı olarak verilmiş, diplomatik temsilcilik olmayan özel bir ticarethanenin uygulaması alakalıların dikkatine sunulmuştur.³⁸³

İstanbul'da kısa bir dönem valilik yapan Mümtaz Tarhan'ın şehirde düzeni sağlamaya yönelik bazı uygulamaları *Fetih* gazetesi tarafından desteklenmiştir. "Temizlik" başlığını taşıyan *Fetih* imzalı başmakalede valinin İstanbul'un temizliği konusunda almaya çalıştığı tedbirler övülmüş, yere tükürenlere ceza kesilmesi gibi uygulamalarının beğenildiği yazılmış, esasen temizliğin maddi olduğu kadar manevi yönü de olduğuna dikkat çekilmiştir.³⁸⁴ Bir müddet sonra *Fetih*'te çıkan "İstanbul Valisinin çok mühim beyanatı" başlıklı haberde ise, Vali Tarhan'ın bazı sözleri aynen alıntılanmıştır:

"Strip-Tease'i men ettim. Bu yüzden beni geri kafalılıkla itham edenler oldu. Dünyanın hiçbir yerinde bu iş bizdeki gibi yapılmaz. Zıfafın hususiyet ve ihtilaçları içinde sahnede çırpınmayı sanat olarak kabul edemeyiz. Kumarla mücadeleye devam edeceğiz. 370 bin liranın bir yediliye feda edilmesini, 10 bin liradan az fiş alanın salona sokulmayışını normal karşılayamayız. Bu içtimai adaleti rencide ediyor. Bir gelenin bir daha gelmeyeceğinden emin olan bazı salon sahipleri vatandaşı son meteliğine kadar soyup sokağa atıyorlar.

³⁸¹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 28, 11 Nisan 1958, s. 3.

³⁸² *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 7, 15 Kasım 1957, s. 4.

³⁸³ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 8, 22 Kasım 1957, s. 1.

³⁸⁴ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 14, 03 Ocak 1958, s. 1.

İzbandut gibi fedaileri var. Böyle hadiseleri gözümle gördüm. İşte bizim mücadelemiz bu gibi yerlerle. (...) Turistik belgeyi haiz yerlerin tarifelerini de ele alacağız. Vatandaşın soyulmasına meydan vermeyeceğiz. (...) Hastanelerde 1000 kişiye bir yatağın düştüğü şehrimizde 100 kişiye bir kahvehane düşüyor. Tembelhane sayısını arttırmayacağız. Bize çalışacak adam lazım.”³⁸⁵

Vali Tarhan’ın hırsızlık yaptırılan çocuklarla birebir ilgilendiğine, aileleriyle görüştüğüne ilişkin bilgiler de haberde yer almıştır. *Fetih*, valinin beyanatını veren yukarıdaki haberinden başka aynı sayısında valiye bir başka haberle daha destek vermiş “Ahlak Seferberliği ve Gençlik Meselesi” manşetiyle çıkmıştır. Uzun manşet haberinde talebelerin kahvehane, gazino, meyhane ve kumarhane gibi yerlere girişini yasaklayan valilik kararı “can ü gönülden tasvip” edilmiş, gençliği ahlaki inkırazdan kurtarmak için başka çalışmalar yapılması gerektiği iddia edilmiş ve çeşitli öneriler sunulmuştur.³⁸⁶ Valinin çabalarının desteklendiği bir başka haber ise “Büyük Mücadele” başlığını taşımakta, valinin gayretiyle ahlak zabıtasının fuhşu önlemeye yönelik çalışmalara ağırlık verdiği belirtilmektedir. Haberde “bu tip kadınlar için ayrı yerler hazırlandığı görülmektedir” denilerek fuhşun cemiyet hayatındaki yıkıcı etkilerine dair yorumlara yer verilmiştir.³⁸⁷ İstanbul’da fuhuş için ayrı yerler hazırlanması meselesinin kamuoyunda çeşitli tartışmalara yol açtığı *Fetih*’in bir başka sayısındaki manşet haberinden anlaşılmaktadır. “Şüheda Toprağı Topkapı’da Umumhane Yapılmayacaktır” başlıklı haberde *Fetih*’in tutumu şu şekilde özetlenmiştir:

“Fuhuş müesseseleri olan randevu evlerini ve emsallerini içtimai bir müessese olarak kabul ve onlara da bir yer vermeyi güya hakşinaslık olarak göstermek isterler. Topkapı gibi tarihimizin dönüm noktasında verilen büyük kararlara medar olmuş bir yerin umumhane olmak üzere tahsisini hangi şehircilik ve mimari esaslara isnat ederek ileri sürüyorlar. Hususan orada şüheda yatıyor. Onların hak yolunda, fetih uğrunda kan akıtarak, canlarını vererek mertebe-i şhadete erdikleri ve bizlere yadigâr bıraktıkları güzel İstanbul’umuzun içinde gezenler biraz iz’ana gelip hicap duyarak bundan vazgeçmelidirler.”³⁸⁸

İstanbul’un imarı konusunda yeterli sayıda olmamakla beraber *Fetih*’te bazı haberler yer almıştır. Örneğin; belediye meclisinin Eyüp’te bir ibadet ve ziyaret mekânı oluşturmak, tarihi ve dini eserleri meydana çıkarmak, fabrikaları kaldırmak yönünde bir

³⁸⁵ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 21, 21 Şubat 1958, s. 1, 2.

³⁸⁶ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 21, 21 Şubat 1958, s. 1, 4.

³⁸⁷ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 22, 28 Şubat 1958, s. 1, 4.

³⁸⁸ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 28, 11 Nisan 1958, s. 1.

karar aldığı *Fetih*'te haber olmuştur.³⁸⁹ Tophane ile Dolmabahçe arasındaki yol düzenlemesi de *Fetih*'te haber olmuş; bazı bina ve dükkânların istimlak edilerek yıkılacağı, yolun beton asfaltının 4 milyon 750 bin liraya mal olacağı, deniz tarafının ağaçlandırılarak gezi alanı yapılacağı belirtilmiştir.³⁹⁰

Fetih'te Başbakan Menderes'e İstanbul'un fahri belediye başkanlığı unvanının verilmesi şu şekilde bir tebrikle duyurulmuştur: "İslam Türk varlığının ve hatta insanlığın gözbebeği İstanbulumuzun imarını bir hayat dâvası haline getiren Başbakan Menderes'e Fahri Belediye Reisliği verilmiştir. Tebrik eder; maddeten imar olunan asarımızı anlayacak manevî vârislerin manevi terbiyesine bütün cihetleriyle başlamasını kendisinden bekliyoruz."³⁹¹

İstanbul'da isimleri verilen muhtelif semtlerde toplam 414 parça gayrimenkulün istimlak muamelesinin tamamlanarak yıkımlarına başladığı; Tophane-Dolmabahçe yolunun 30 metre genişliğinde olacağı, deniz tarafında tarihî eserlerin muhafaza edileceği, yolun kara tarafındaki apartmanların yüksekliğinin 18,5 metreyi geçemeyeceği de bir başka habere konu olmuştur. Aynı haberde Mercan'da büyük Kapalı Çarşı yangını nedeniyle inşa edilen ahşap dükkânların 29'unun bir yangında kül olduğu da yazılmıştır.³⁹² Nusretiye Camii'nin restorasyonunun tamamlanarak ibadete açıldığı, Sultanahmet Camii'nde ise çalışmaların devam ettiği *Fetih*'te yer alan haberler arasındadır.³⁹³

İstanbul Valisi'nin şehrin imarı konusunda yaptığı bir açıklama *Fetih*'te maddeler halinde yazılarak verilmiştir. Vali Tarhan'ın değindiği faaliyetler arasında günümüz İstanbul'unu şekillendiren bazı uygulamalar bulunmaktadır. Bunlar; Unkapanı köprüsünün en kısa yoldan Taksim'e bağlanacağı, yolun Pera Palas Oteli'nin önünden geçeceği ve İngiliz Sefaretinin bahçesinden bir kısmının kesileceği; Beyazıt'ı Eminönü'ne bağlayan 30 metre genişliğinde bir yol yapılacağı, Arnavutköy'de deniz tarafındaki bütün binaların istimlak edilerek yıkılacağı, Topkapı'dan Eyüp'e bir yol ineceği, Vatan Caddesi üzerinde modern Eczacılık ve Dişçi okulları yapılacağı, Eyüp Camii etrafının temizlenerek açılacağı bunun için Eyüp Çarşısı'nın yukarı alınacağı şeklindeki haberlerdir.³⁹⁴ Gazetenin aynı sayısında "İyi Niyet Hayırlı Eser" başlıklı bir

³⁸⁹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 23, 07 Mart 1958, s. 3.

³⁹⁰ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 26, 28 Mart 1958, s. 3.

³⁹¹ "Fahri Başkan" başlığını taşıyan haber. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 26, 28 Mart 1958, s. 1.

³⁹² *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 27, 04 Nisan 1958, s. 3.

³⁹³ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 29, 18 Nisan 1958, s. 3.

³⁹⁴ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 30, 25 Nisan 1958, s. 4.

haberde, Zeynep Kamil Doğumevi'nin yeni yapılacak ilavelerle büyük bir sağlık sitesi haline getirileceği ve burada bir hemşire okulu açılacağı duyurulmuştur.³⁹⁵

“Gülhane Bahçesi şimdiki halinden kurtarılmadır” başlıklı haber ise, Gülhane Parkı'nda bahar şenlikleri yapılmaya başlanmasından itibaren parktaki nezih durumun bozulduğu, ağaçlar kesilerek birçok başka mekânlar oluşturulduğu, bu durumun düzeltilmesi gerektiği hakkındadır.³⁹⁶ “İçtimai Bir Mesele” başlıklı haberde ise İstanbul'daki cenaze arabalarının yetersizliği dile getirilmiştir. 1946'dan önce araba yetersizliği sebebiyle cenazelerin evlerde 2-3 gün beklemek zorunda kaldığı halde sonradan durumun düzeldiği, fakat son zamanlarda yine sıkıntılar baş göstermesi üzerine hükümetin İstanbul'a 15 cenaze arabası alınması için tahsisat verdiği yazılmıştır.³⁹⁷

“Tarihî aşarımızın bekçileri olanların dikkatine” başlıklı A. İ. Nizamoğlu³⁹⁸ imzalı bir yazıda ise tarihî camilerin avlularında futbol ve voleybol oynayanlara engel olunması gerektiği, ibadethanelerin oyun sahası olamayacağı dile getirilmiş, tarihî eserlerin önemi anlatılmış, vakıfların ve Diyanet'in çocukların avlularda oyun oynamalarına göz yummaması gerektiği savunulmuştur.³⁹⁹

Fetih'in 1964 yılındaki sayılarında daha ziyade İstanbul'la ilgili kültürel konulara ağırlık verilmiştir. Örneğin; İstanbul'un Fethi yıldönümüne denk gelen 59. sayı tamamen Ayasofya üzerine yazılar ve alıntılardan oluşmakta, manşette Ayasofya'nın cami olarak açılması talep edilmektedir.⁴⁰⁰ Bu sayıda, Peyami Safa'nın “Ayasofya” başlıklı bir yazısı alıntılanmış, ayrıca Nurettin Topçu'nun “Mazimizi Unutmayacağız” başlıklı yazısına da yer verilmiştir.⁴⁰¹ *Fetih*'in 60. sayısı da Fatih ve İstanbul'un fethine dair makale ve alıntılar ile Kıbrıs meselesi ve ahlaki konularda nasihatler içeren yazılardan oluşmaktadır.⁴⁰² Bu sayıda Hasan Basri Çantay'ın İstanbul'un Fethi'ni Kıbrıs konusuyla ilişkilendiren bir yazısı ile Prof. Dr. Süheyl Ünver'in “Fatih ve Adalet” başlıklı makalesi dikkat çekicidir.⁴⁰³ 1964 dönemi *Fetih* gazetesinde Fenârî İsâ Camii'nde Amerikan Bizans Enstitüsü'nün başlattığı çalışmalara tepki gösteren bir manşet haberi de dikkat çekmektedir. “Müslüman Türk Milletinin Öz Malı Olan Bir

³⁹⁵ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 30, 25 Nisan 1958, s. 4.

³⁹⁶ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 35, 30 Mayıs 1958, s. 1, 4.

³⁹⁷ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 51, 16 Ocak 1959, s. 4.

³⁹⁸ Ali İhsan Yurt.

³⁹⁹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 42, 18 Temmuz 1958, s. 2.

⁴⁰⁰ *Fetih*, Yıl: 7, Sayı: 59, 02 Mayıs 1964.

⁴⁰¹ *Fetih*, Yıl: 7, Sayı: 59, 02 Mayıs 1964, s. 2.

⁴⁰² *Fetih*, Yıl: 7, Sayı: 60, 05 Haziran 1964.

⁴⁰³ *Fetih*, Yıl: 7, Sayı: 60, 05 Haziran 1964, s. 1, 2.

Cami Kilise Haline Getirilemez” başlıklı habere göre, Fenârî İsâ Camii’nin gerek Bizans gerekse Osmanlı dönemine ilişkin tarihî bilgiler verilmiştir. İmzasız manşet haberinin içeriğinden yetkin bir kişi tarafından yazıldığı anlaşılmaktadır. Haberde, Fenârî İsâ Camii’nin vakıflara ait olduğu halde Ayasofya müzeler idaresine bağlanması eleştirilmiş, restorasyon sırasında Osmanlı döneminde yapılan eklentilerin yıkıldığı, minare, mihrap ve minberin ortadan kaldırıldığı, kilise yapılmak istendiği iddia edilmiştir.⁴⁰⁴

Anadolu şehirlerinin kültürel ve toplumsal hayatına veya imarına dair haberler de zaman zaman *Fetih*’te yer almıştır. Örneğin; Çanakkale Şehitler Abidesi inşasının devam ettiği dönemde “Abide kifayetsizdir” başlığını taşıyan *Fetih* imzalı bir başyazıda, abidenin yanında bir secdegâh yapılması gerektiği dinî ve hamasi bir retorikle dile getirmiştir.⁴⁰⁵ Bir sonraki sayıda Çanakkale’de şehitlerini anma programının gerçekleştirildiği haberleştirilmiş, şehedaya rahmet ve minnet dilekleri sunulmuştur.⁴⁰⁶ Çanakkale Şehitlik bölgesi hakkında bir başka haber ise Hasan Mevsuf Tabyası’nın adının Dardanos’a dönüştürüldüğü, ancak bu girişimine Amiral Feyzi Türe tarafından engel olunarak yine Hasan Mevsuf adının kullanılmaya devam edileceği hakkındadır.⁴⁰⁷

Fetih’te bir müzenin tanıtıldığı tek haber Konya’daki Koyunoğlu Müzesi’dir. İzzet Koyunoğlu’nun şahsi gayretleriyle kurduğu müze, “Koyunoğlu Müzesi’nde” başlığını taşıyan bir röportaj haberiyle okuyuculara tanıtılmıştır. İzzet Koyunoğlu ile konuşan Mustafa Nur, yazısında müzedeki önemli eserleri bir bir tanıtmış, İzzet Bey’in yaptığı büyük hizmeti övmüş, şahsi bir müze olan Koyunoğlu Müzesi’ne valilik veya belediyece sahip çıkılması ve bir bina yapılması gerektiğini ifade etmiştir.⁴⁰⁸ Zengin bir koleksiyona sahip olduğu anlaşılan Koyunoğlu Müzesi bugün de varlığını devam ettirmektedir.⁴⁰⁹

Fetih’te yer alan Anadolu haberleri arasında, Fethiye ve Marmaris’te yaşanan depremlerdeki yıkımlar nedeniyle bu kazaların imarına yakında başlanacağına ilişkin bir haber de bulunmaktadır. Fethiyelilerin 11 aydan beri tahta barakalarda barındıkları, ilk

⁴⁰⁴ *Fetih*, Yıl: 7, Sayı: 61, 03 Temmuz 1964, s. 1.

⁴⁰⁵ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 24, 14 Mart 1958, s. 1.

⁴⁰⁶ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 25, 21 Mart 1958, s. 1.

⁴⁰⁷ “Şimdi Tamam” başlıklı haber. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 27, 04 Nisan 1958, s. 1, 4.

⁴⁰⁸ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 33, 16 Mayıs 1958, s. 1, 4.

⁴⁰⁹ İzzet Koyunoğlu, şahsi müzesini 1973 yılında Konya Büyükşehir Belediyesi’ne hibe etmiştir. “A. R. İzzet Koyunoğlu’nun Hayatı”, *Konya Büyükşehir Belediyesi*, <https://www.konya.bel.tr/s/arizzet-koyunoglu-hayati> [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

aşamada her iki kazada 1000 ev inşa edileceği, bunların 20 milyona ihale edildiği ve yeni Fethiye'nin "Karagöz" sırtlarına kurulacağını yazmıştır.⁴¹⁰

Ankara'da yeni inşa edilen Engürü Camii'nin merasimle açıldığı ve ayrıca Kocatepe'ye cumhuriyet döneminin en büyük camisini inşa etmek amacıyla hazırlık yapıldığı, bu sebeple Kocatepe'de bulunan su deposunun Seytantepe'ye taşınacağına ilişkin bir haber de *Fetih*'te yer almıştır.⁴¹¹

Fetih'te Anadolu kasabalarındaki muhafazakâr halkın duygu ve düşüncelerini yansıtan bazı haberler görmek de mümkündür. Örneğin; Turgutlu'da belediye başkanının caminin karşısında yer alan ve gürültüye neden olan şehir kulübünü kapatması "Beş bin kişinin tebrik ettiği Belediye Reisi" başlığıyla manşetten verilmiştir.⁴¹² Kemalpaşa'da hapisane olarak kullanılan Hacı Potur Camii'nin tekrar ibadete açılması *Fetih*'te birinci sayfadan tebrik edilerek duyurulmuştur.⁴¹³ "Hamamı olmayan ilçede sinema olur mu?" başlıklı bir haberde ise Konya'nın Cihanbeyli ilçesinde belediye tarafından modern bir sinema inşa edildiği, fakat sinemayı kiralamaya kimsenin yanaşmadığı, ahalinin duruma tepki gösterdiği iddia edilmiştir. Haberde; "Cihanbeyli'nin hakkı gören halkı bu protestosuyla sinemanın bugünkü cemiyetimizdeki fonksiyonun neden ibaret olduğunu en ince bir edep nüktesi ile anlatıyor." şeklinde bir yorum da yapılmıştır.⁴¹⁴ Muhafazakâr çevrelerin o dönem Türkiye'sinde hızla yayılan sinema salonlarına ve filmlerine bakış açısını yansıtan bu habere benzeyen pek çok örneği *Fetih* sayfalarında bulmak mümkündür. Mustafa İhsan Kesin imzalı "Sinema ve Misyonerlik" adlı yazı bu bakış açısını yansıtan güzel bir örnektir. Yazıda o günlerde İstanbul'da gösterimde olan çeşitli yabancı filmlerden örnekler verilerek filmlerde Hristiyanlık propagandası ve ahlak bozgunculuğu yapıldığı, maalesef halkın bu filmlere çok rağbet ettiği, gençlerin maneviyatının zarar gördüğü iddia edilmiştir.⁴¹⁵

⁴¹⁰ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 25, 21 Mart 1958, s. 3.

⁴¹¹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 26, 28 Mart 1958, s. 3.

⁴¹² *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 27, 04 Nisan 1958, s. 1.

⁴¹³ "Hapisane yapılan bir cami tekrar ibadete açıldı" başlıklı haber. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 29, 18 Nisan 1958, s. 1.

⁴¹⁴ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 28, 11 Nisan 1958, s. 1.

⁴¹⁵ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 18, 31 Ocak 1958, s. 2.

4.1.2. Kültür, Sanat ve Basın Hayatına Dair Eleştiri Yazıları

Fetih'te kültür ve sanat dünyasına ilişkin eleştirel mahiyette yazılar da yayımlanmıştır. Eleştiri yazıları genellikle milli ve mukaddes değerlerin incitildiği düşüncesinden hareketle açık veya örtük göndermelerle yazılmıştır. Dönemin tanınan yazar ve sanatçılarının hedefe konulduğu eleştiri yazılarını *Fetih* sütunlarında okumak da mümkündür.

CHP milletvekili adayı gazeteci yazar Hüseyin Cahit Yalçın'ın seçimlerden kısa bir süre önce vefat edişi *Fetih*'in birinci sayfasında manşet haberi olarak duyurulmuştur. Haberde vefatının ardından kendisinden fazlasıyla övgüyle söz edilen Yalçın'a genişçe bir yer ayrılmış ve ağır biçimde eleştirilmiştir.

“Su geçmez, ışık sızmaz zırhlarla sınıksız kapattığı mantık dünyasında yalnız nifak otları yetiştirir, bunların hasadını yapar ve tohumlarını etrafa saçmakla meşgul olurdu. Şeytanlara bile dehşet verecek bir ihtirasın pençesinden bir an bile kurtulmadı. Bencillik ve tarafgirlik (partizanlık) ihtirası... Omuzunda yeryüzünde hiçbir mahlûkun taşıyamayacağı bir mes'uliyet yüküyle dünyadan koparılırken hâlâ bu ihtirasın peşinden koşuyordu. (...) Büyük hesap gününe intikal ettikten sonra kendisi hakkında diyeceğimiz bir şey yoktur. Her şeyi Allah'a havale ederiz.”⁴¹⁶

Hüseyin Cahit Yalçın'ın ölümünden sonra *Ulus*'un başyazarlığı kendisine verilen Yakup Kadri Karaosmanoğlu da *Fetih*'in eleştirilerinden nasibini almıştır. “Ulus'taki başmakale yerine bir mirasyedi gibi kurulan” Karaosmanoğlu ile Yalçın arasında vaktiyle yaşanan bir münakaşa okuyuculara hatırlatılmıştır. Buna göre, iki başmuharririn “Şarkî Anadolu'da CHP'nin yaptığı katliam meselesi” nedeniyle münakaşa ettikleri belirtilmiş, Karaosmanoğlu'nun “şakiyâne” bir siyasi mücadele anlayışına sahip olduğu iddia edilmiştir.⁴¹⁷

Falih Rıfkı Atay da yazıları nedeniyle *Fetih*'te eleştirilen isimler arasındadır. “Vicdansızlık” başlıklı imzasız bir makalede Atay'ın şeriat, irtica ve laiklik konusundaki görüşlerine tepki gösterilmiş, kadınların durumu hakkında yazdıkları eleştirilmiştir. Buna göre Atay iktidarı irticaya taviz vermekle suçlanmış ve şöyle yazmıştır: “Tavizciliğin ilk kurbanı Türk kadınıdır. Büyük merkezler dışındaki Türk kadınının haline, bir Türk aydını yüzü kızarmaksızın bakabiliyorsa onda vicdan denen şey kalmamış demektir.” *Fetih*'te bu sözlere cevaben birinci sayfada yayımlanan makalede “Sizin utanarak baktığınız faziletli Türk kadınlarını arzuladığınız sefil ve adi hayat

⁴¹⁶ “Yalçın Hakkında Medhin Mübalağası Zemm-i Zımnidir” başlıklı haber. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 4, 25 Ekim 1957, s. 1.

⁴¹⁷ Y. imzalı “Mantık” başlıklı haber-yorum. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 8, 22 Kasım 1957, s. 1.

seviyesine düşmekten tenzih ederiz. Sizin anladığınız manada vicdan, vicdansızlığın ta kendisidir.” diye yazılmıştır.⁴¹⁸ *Fetih*’in bir başka haberinde, *Vatan* gazetesinde yayınlanan bir resimli tefrikada mukaddes değerlerimize hakaret edildiği, namus kavramının alaya alındığına yönelik haber birinci sayfadan yayımlanmıştır.⁴¹⁹

Seçim atmosferindeki siyasi gerginliğin devam ettiği bir dönemde yapılan bu gibi haberlerin güzel bir örneği de “Başka bir Vesika: Falih Rıfkı’nın son marifeti” başlıklı yazıdır. Atay’ın *Dünya* gazetesinde seçimler münasebetiyle yazdığı yazının girişine kısa bir açıklama konularak *Fetih* tarafından aynen alıntılanmıştır. Atay söz konusu yazıda, halkın ekonomik zorluklar nedeniyle sıkıntılar çektiğini, ahiret işlerinden değil dünya işlerinden dertli olduğunu bu yüzden DP’nin seçimlerde din istismarı yapmasına rağmen taassubuyla bilinen yerlerde bile CHP’nin en çok oyu topladığını yazmıştır. Osmanlı dönemindeki ekonomik sebepli iç isyanlardan bahsederek padişahları sefahat düşkünü olarak nitelemiş, en ileri memleketlerde bile halkın ekmek partisinden olduğuna Fransız ihtilalini örnek göstermiştir. *Fetih* bu yazıdan dolayı Atay’ı “tarihi maddecilik” görüşünü benimsemekle, milli ve ahlaki hiçbir amili kabul etmeyerek milli ve beşeri meseleleri mide içinde görmekle, milli mücadeleyi bile ekmek kavgasından ibaretmiş gibi göstermekle suçlamış; söz konusu yazıyı “komünistlik propagandasının daniskası” olarak nitelemiştir.⁴²⁰

Türkiye’deki İslami neşriyatta kâğıt temini, matbaa işleri ve dağıtım aşamasında bayilerin keyfi uygulamaları nedeniyle yaşanan sıkıntılar hakkında “Gaziantep’li gençlerin bir teşebbüsü” başlıklı haber ilgi çekicidir. Buna göre türlü yöntemlerle İslami neşriyatın okuyuculara ulaşmasını önleyen esrarengiz ellere karşı Gaziantep’li bir grup genç İslami yayınları bizzat sipariş ederek ve “hususî müvezziler” kullanarak satışların baltalanmasını önlemek üzere harekete geçmişlerdir.⁴²¹ Haber, söz konusu dönemde dini yayınların Anadolu’ya ulaşmasındaki sorunları göstermesi bakımından dikkate değerdir.

1957-1958 yıllarında basın yayın hayatındaki sert ve gergin ortamı göstermesi bakımından iki örnek dikkati çekmektedir. “Necip Fazıl Tahliye Edildi” başlıklı habere göre, Fuat Köprülü hakkında neşren hakaret sebebiyle mahkûm olan ve 8 aydır hapisanede bulunan Necip Fazıl’ın karar tashih talebi kabul edilmiş ve tahliyesi

⁴¹⁸ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 7, 15 Kasım 1957, s. 1.

⁴¹⁹ “Hale Bakın” başlıklı yazı. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 8, 22 Kasım 1957, s. 1.

⁴²⁰ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 8, 22 Kasım 1957, s. 1, 4.

⁴²¹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 24, 14 Mart 1958, s. 1, 4.

gerçekleşmiştir.⁴²² “Serdengeçti davasında selâhiyetsizlik kararı alındı” başlığıyla verilen haberde ise, Osman Yüksel Serdengeçti hakkında CHP Gaziantep adayı Cemil Sait Barlas tarafından açılan davada mahkemenin yetkisizlik kararı aldığı, dosyaların Ankara Toplu Basın Mahkemesi’ne nakledildiği yazılmıştır.⁴²³ Anlaşılabacağı üzere, muhalif basın mensupları gibi İslamcı çevrelerin basındaki güçlü isimleri de 1957-1958 döneminde cezaevleri ve mahkemelerle uğraşmaktadır.

“Yeni Bir Kararla Türk Matbuatı Üzerinden Kaldırılan Yahudi Yumruğu” başlıklı manşet haberinde hükümetin gazetelere kâğıt tedariki konusunda aldığı yeni kararlar bir başarı olarak nitelenmiştir. Haberde, Türk matbuatı üzerinde Yahudilerin baskı oluşturduğu, Hofer şirketinin bütün basın üzerinde kâğıt ve diğer baskı malzemelerinin temini konusunda tekel haline geldiği, komisyon aldığı, dileği gazeteyi iflasa sürükleyebildiği gibi iddialar dile getirilmektedir. Bu sebeplerle son kararlarla “kâğıt meselesinin esaslı bir formüle bağlanması”nın yerinde ve doğru olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca gazetelere verilen resmi ilânlar da eleştirilen konular arasındadır.⁴²⁴

Fetih’in, bir sonraki sayısında “İsrail ve Siyonizm” başlıklı bir yazı dizisini yayımlamaya başlaması da manidardır. İmzasız yazı dizisinin İsrail’de çıkan gazetelerin Nil’den Fırat’a kadar İslam ülkelerini içine alan bir ‘İsrail Krallığı Haritası’ yayımlamaları vesilesiyle *Fetih*’te yer aldığı anlaşılmaktadır.⁴²⁵ Bir hafta sonra “Ticaretimizi Sömürenler Nasıl Kazanıyor, Nasıl Harcıyorlar” manşetiyle çıkan *Fetih*, İstanbul Sanayi Odası’na kayıtlı olup ithalat izni alan gayrimüslim iş adamlarının isimlerini, adreslerini ve hangi malları ithal ettiklerinin bir listesini yayımlamıştır.⁴²⁶ İ.D. imzalı haber gayet sert bir üslupla kaleme alınmıştır:

“İstanbul Ticaret Odası’na uğramıştık. Doğu Almanya’dan ithal edilecek boya maddeleri ve yedek parça taliplerinden tahsisleri yapılmış olanların listesine bir göz attık. Liste 4 sahife. Bütün isimleri okuyoruz. Döviz tahsisi olanların isimleri dikkatimizi celbediyor. Her sahife aynı nispete yakın olmak üzere bir sahifede 43 isim var. Bunların 32 tanesi Mişon, Todori, Aleko, Haçopulos, Adato, Haçodurhan, Yorgi, Salamon vs. gibi ekalliyet isimleri ve en kabarık tahsisler de bu isimlerin karşısında. Geriye kalan 11 isim de Ahmet, Mehmet ve saire... Tahsisleri de cüz’i miktarda! Nüfusumuzun 100’de bir nispetindeki ekalliyeti, karaborsaya intikal eden malları, günlük gazetelerde adeta tefrika yazdıracak

⁴²² *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 24, 14 Mart 1958, s. 1.

⁴²³ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 24, 14 Mart 1958, s. 1.

⁴²⁴ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 10, 06 Aralık 1957, s. 1, 4.

⁴²⁵ “İsrail ve Siyonizm” başlıklı iki bölümlük yazı dizinin yayınlandığı nüshalar: *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 11, 13 Aralık 1957, s. 3; *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 13, 27 Aralık 1957, s. 3.

⁴²⁶ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 12, 20 Aralık 1957, s. 1, 4.

kadar bollaşan döviz kaçakçılarının milliyetlerini ve daha Kıbrıs Rumlarına para gönderenleri, İsrail'i kalkındırmak için aralarında para toplayanları düşünüyorum. Bir avuç ekalliyet mensubunun millet ekseriyetini bu derece tahakküm altında tutması dünyanın neresinde görülmüştür. Ticari hayatımızı bu ahtapotun pençesinden mutlaka kurtarmalıyız. Türk Milletinin dışından tırnağından koparıp aldıkları parayı sadece onun aleyhinde kullanmak için biriktirenlerle hemen alışverişi kesmek her Türk'ün iman ve hamiyet borcudur.”⁴²⁷

“Yahudi Küstahlığı” başlıklı bir haberde İstanbul'da çıkan Yahudi cemaatine ait 4 gazete ele alınmakta ve yayınları sert şekilde eleştirilmektedir. Bu gazetelerin kendi takvimlerini kullandıkları, Türkiye'de çıkmalarına rağmen Türkiye'ye dair hiçbir haber yapmadıkları, sürekli İsrail'den haber verdikleri örneklerle anlatılmaktadır. *Fetih*'in bu konuda bir haber yapmasına neden olan asıl konu ise bu gazetelerden birinde 1492 senesinde İspanya'dan Müslümanların kovulması esnasında Yahudilerin aktif rol aldığıının övünülerek anlatıldığı bir pasajın bulunmasıdır:

“Bu Yahudi gazetesi yığımından *Haftanın Sesi* isimli olanında ‘İspanya’da Enkisizyon’ başlıklı tefrikada Yahudiliğin tarih boyunca devam eden İslam düşmanlığına ait şu satırları hayretle okuyoruz: “Yahudiler İspanya’nın en çalışkan elemanı idiler. Onların verdiği altın sayesinde Ferdinand, Müslümanları İspanya’dan büsbütün çıkartıp atmaya muvaffak olmuş, bu hadise 1492 senesinin Son Kânununda başarılmış, yani Hristiyanlar da Yahudiler de buna bütün kuvvetleriyle yardım etmişlerdi.”⁴²⁸ Bundan başka Müslümanlar aleyhindeki bütün muharebeyi idare, orduyu teçhiz ve iâşe işi de Yahudilerin elinde idi. Hükümdarlar harekete geçtikleri zaman Hristiyanlar onları alkışlarla karşılamışlar, fakat Yahudiler hem hükümdarları alkışlamışlar hem de onlara en kıymetli hediyeleri vermişlerdi.”⁴²⁹

“Yahudi Küstahlığı” başlıklı makalenin devamında, Musevî Cemaati’ne ait adı verilmeyen söz konusu gazete “Yalnız bir tefrika içinde değil, hemen her yazısında İslam aleyhtarlığı tüten sefalet numunesi paçavra” olarak nitelenmiş, “Vatandaş Türkçe Konuş” kampanyası aleyhinde yayınladığı başka bir yazı da duruma örnek gösterilmiştir. Makalenin son paragrafında okuyuculara şu şekilde hitap edilmektedir: “Bir avuç Yahudi’nin Türkiye’de dört gazetenin doğrudan doğruya, bir o kadar Türk (!) gazetesinin de dolayısıyla sahibi olduğunu ve işi bize nasihat edecek raddeye getirdiklerini ibretle düşünmeli ve içimizde zerre kadar iman gayreti, hamiyet duygusu

⁴²⁷ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 12, 20 Aralık 1957, s. 1, 4.

⁴²⁸ Bu cümleler, *Fetih*'in bir hafta sonraki 16. sayısında (17.01.1958) “Kıbrıs'ta Son Safha” başlıklı Mehmet Buğra imzalı makalede de ele alınmış, Musevî Cemaatine ait bir gazetede İspanya'dan Müslümanları kovan Ferdinand'a yardım etmenin bir övünç vesilesi olarak gösterilmesi ağır ifadelerle eleştirilmiştir.

⁴²⁹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 15, 10 Ocak 1958, s. 1, 4.

yaşıyorsa bu hissi artık meydana çıkarmalıyız: Kendi gazetemizi dört elle tutup kaldıralım; ruhumuza zıt her türlü neşriyatı yerin dibine doğru itelim...”⁴³⁰

Gazeteciler Cemiyeti’nin an’anevi balosu için Yahudi asıllı ünlü müzisyen Dario Moreno’un⁴³¹ davet edilmesi de *Fetih*’te eleştiri konusu yapılmıştır. Dario Moreno daha önce İzmir ve İstanbul gazinolarında şarkıcılık yapmış, o tarihten on yıl önce Paris’e yerleşen bir şarkıcıdır. *Fetih*, “Tipik bir Yahudi oyunu” başlıklı haberinde ünlü şarkıcının verdiği konser için talep ettiği ve aldığı ücretlerin yüksek olduğunu rakamlar vererek iddia etmiştir. Türk basınının Dario Moreno’nun gelişi vesilesiyle günler boyu yayınlar yapması, “sanki gelen bir devlet başkanı veya dünya çapında bir ilim veya sanat adamıymış gibi” hava estirmesi yerilmiştir.⁴³²

Muammer Karaca Tiyatro Topluluğu’nun Siyonist propagandası yaptığı iddia edilen bir oyunu sahneye koyması da *Fetih*’te haber yapılmıştır. Muammer Karaca’nın “Ann Frankin Hatıra Defteri” adlı oyunu sahneye koyması nedeniyle “Şehrimizdeki bazı zevat ve bu arada Musevi vatandaşlar Karaca’ya kupa verecek surette arz-ı şükranında bulunmuşlar.” denilerek Türkiye’deki siyonist propagandaya “Karaca da karınca kararınca” destek vermekle itham edilmiştir.⁴³³

Fetih’in manşetten girdiği ve dönemin dindarlık anlayışını göstermesi bakımından ilginç olan bir başka eleştirel kültür sanat haberi “Yunus’un kabri üzerinde orkestra konserleriyle mevlût okutturulamaz” başlığını taşımaktadır. Habere göre, Eskişehir’de Yunus Emre’nin kabri başında yapılacak anma töreninde, ney ve müzikle Mevlit okunması, akabinde de 180 kişilik Adnan Saygun idaresindeki orkestranın bir konser vermesi planlanmıştır. *Fetih*’in haberinde bu durum Yunus Emre’nin ve Süleyman Çelebi’nin ruhuna saygısızlık olacağı, hiçbir Müslümanın cenazesinde çalgı çalınmadığı, dinimizde ve örfümüzde böyle bir uygulama olmadığı şeklinde yorumlarla ele alınmış; “Kaş yapayım derken göz çıkartmaya benzeyen bu halle, Koca Yunus’un ruhunu tazip etmeyelim.” diye yazılmıştır.⁴³⁴

“Aşağılık Duygusunda Emsalsiz Bir Örnek” başlıklı haber ise Türkiye’de basında zaman zaman gündeme gelen bir tartışmayı göstermesi bakımından ilginçtir.

⁴³⁰ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 15, 10 Ocak 1958, s. 1, 4.

⁴³¹ Dario Moreno, Türkiye Yahudisi bir şarkıcı ve oyuncudur. Uzun yıllar Türkiye’de şarkıcılık yaptıktan sonra Paris’e yerleşmiş, 1950’li ve 60’lı yıllarda dünya çapında bir üne sahip olmuştur. “Dario Moreno”, *Biyografiya.com*, <https://www.biyografiya.com/biyografi/14612> [Erişim Tarihi: 11.10.2024].

⁴³² *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 23, 07 Mart 1958, s. 1, 4.

⁴³³ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 28, 11 Nisan 1958, s. 1.

⁴³⁴ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 30, 25 Nisan 1958, s. 1, 4.

Habere göre, Amerika’da Yale Üniversitesi her memleketin kendi kültürünü tanıttacağı bir tiyatro festivali düzenlemiş, Türkiye’den gidecek oyunu belirlemek için yapılan müsabakada ise “Ayyar Hamza”⁴³⁵ adlı piyes seçilmiş ve Amerika’ya gitmek üzere hazırlıklar başlamıştır. Bu durum Türk basınında çeşitli yorumlara ve eleştirilere yol açmıştır. Özellikle *Cumhuriyet* gazetesinde piyesteki karakterlerin fes, şalvar, çarşaf gibi kıyafetler kullanmaları nedeniyle “Amerikalılar bizim hala böyle giyindiğimizi zanneder” şeklinde eleştiriler yayımlaması *Fetih*’in haberine konu olmuştur. Durumu “Cumhuriyet’i utandıran hadisenin kendisi değil, ruhundaki derin aşağılık duygusudur.” şeklinde yorumlayan *Fetih*’e göre, “günlerdir devam eden bu münakaşa Avrupa karşısında hiçbir değere malik olmadığımızı mütearife haline getirmiş en adi cinsten aşağılık duygusu”nun bir göstergesidir. Tartışmanın basında büyüdüğü *Yeni Sabah* gazetesi yazarı Sabri Esat Siyavuşgil’den yapılan alıntıdan da anlaşılmaktadır. Siyavuşgil *Cumhuriyet*’te konu hakkında yazılanları alaycı bir tarzda eleştirmiştir.⁴³⁶

Basın söz konusu olduğunda müstehcenliğin engellenmesi gerektiği *Fetih*’te en çok üzerinde durulan konulardan biridir. *Fetih*’in ilk sayısında yayımlanan “Rezalet” başlıklı Şener Yücetürk imzalı makalede yeni çıkan bir gazetenin günlerce caddeleri, sokakları, gazetelerin ilan sayfalarını ve nakil vasıtalarını işgal eden çıplak neşriyat reklamları eleştirilmekte; ona rakip benzer bir gazetenin “Çıplaklar Diyarında” başlığıyla yaptığı yayın da yerden yere vurulmaktadır.⁴³⁷ Bu tür yayınlar “Cahil hisleri ve şehveti tahrik ederek gazetelerini sattırmak isteyen sefil zihniyet” olarak nitelenmiş, *Fetih*’te daima ağır bir dille eleştirilmiş ve müstehcen resimler yayımlayan üç gazetenin toplatılması memnuniyetle karşılanmıştır.”⁴³⁸ *Fetih* genellikle müstehcen yayın yapan gazeteleri, Avrupa’daki ahlaki çöküntüyü ülkemize taşımakla suçlamıştır. Bazen de Avrupa’da müstehcen yayınlara getirilen yasaklar Türkiye’deki başıboşluğa örnek olarak gösterilmiştir. “Avrupa’da ahlaki hassasiyet” başlıklı habere göre, “bir don ve bir sutyenle sahneye çıkmaları istenen beş genç kız grev yapmış” onların bu davranışı Avrupa’daki ‘Ahlak Koruma Birliği’ tarafından örnek gösterilerek tebrik edilmiştir. Aynı birlik tarafından ‘Londra yer altı treni’ iç çamaşırı reklamları asması sebebiyle

⁴³⁵ Tanzimat dönemi tiyatro yazarlarından Direktör Ali Bey tarafından Moliere’den adapte edilen piyes ilk defa 1871 yılında Güllü Agop’un tiyatrosunda oynanmıştır. Ece Yassitepe Ayyıldız, “Direktör Ali Bey’in Ayyar Hamza Oyununda Moliere Etkisi: Kiproko Kavramı”, *Molesto Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, (2022), s. 392-406.

⁴³⁶ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 21, 21 Şubat 1958, s. 1, 4.

⁴³⁷ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 1, 04 Ekim 1957, s. 1, 4.

⁴³⁸ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 25, 21 Mart 1958, s. 1, 4.

paylanmış, televizyon aşırı derecede açık seçik giyinmiş kadınları gösterdiği için ayıplanmıştır.⁴³⁹

Sabri Keleşeroğlu imzalı “Sanat ve Ahlak” başlıklı köşe yazısında ise sanatta kadın vücudunun çıplak olarak teşhiri ve resmedilmesi konusu ele alınmakta, “çıplaklık sanatın, bilginin yararına ise övülür” diye yazan bir muharrir ve çıplaklığı normal gösterme yönünde yayın yapan gazeteler eleştirilmektedir. Yazı, Türkiye’deki sağ muhafazakâr çevrelerle sol çevreler arasında siyasi arenaya taşan ve yıllar boyu devam eden ahlak ve sanat tartışmalarının bir örneği olarak dikkati çekmektedir.⁴⁴⁰

Fetih’te ‘Ve Allah Kadını Yarattı’ adlı filmin yabancı ajansların geçtiği bilgiye göre Amerika’da yasaklandığı, filmi gösteren sinema salonlarının Amerikan polisi tarafından basıldığı, gösterim yapanların mahkemeye çıkartıldığı iddia edilmiş fakat aynı filmin İstanbul’da haftalardan beri gösterimde olduğu haberleştirilmiştir. “Amerika’da müstehcen olduğu için yasak edilen film Türkiye’de serbest” başlığıyla yayımlanan haberde “Avrupalı olmak endişesi uğrunda kendisini kaybeden bazı hissizleri bu ibret dolu mukayeseyi iyi anlamaları için ikaz ederiz.” denilmiştir.⁴⁴¹

“Gazetecinin Mesuliyeti” başlıklı imzasız bir köşe yazısında, Cumhuriyet dönemi kültür politikaları eleştirilmiş, özellikle basın üzerinde durulmuş, gazetelerin milli ve manevi değerlere saldırdığı ve müstehcen yayınlar yaparak toplumsal ahlakı dejenere ettikleri iddia edilmiştir.⁴⁴² Yine “Gazetelerin yazdığı insanı ürkütüyor” başlıklı bir başka haberde, Türkiye’deki gazetelerin müstehcenliği ve içki tüketimini özendiren yayınları eleştirilmiştir.⁴⁴³ Feridettin Atatuğ, “Bizde Gazete” başlıklı yazısında gazeteleri dedikodu müsveddeleri olarak nitelemiş, partililik ve her türlü ahlaksızlığı özendiren yayınları nedeniyle suçlamıştır.⁴⁴⁴ Basın eleştirisi söz konusu olduğunda *Fetih*’te bunlara benzer çok sayıda haber ve yorum bulmak mümkündür.

Milli şef dönemi kültür politikalarının bir eleştirisi mahiyetindeki “Bu hitap size” başlıklı Mustafa Ömerler imzalı köşe yazısında, tek parti dönemindeki kültür, sanat ve eğitim politikaları eleştirilmiştir. O dönemde tercüme edilen eserlerin seçimi, köy enstitüleri, milliyetçilerin tabutluklara hapsedilmesi, üniversiteden atılmaları,

⁴³⁹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 7, 15 Kasım 1957, s. 1.

⁴⁴⁰ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 31, 02 Mayıs 1958, s. 2.

⁴⁴¹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 21, 21 Şubat 1958, s. 1, 4.

⁴⁴² *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 37, 13 Haziran 1958, s. 4.

⁴⁴³ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 45, 08 Ağustos 1958, s. 4.

⁴⁴⁴ *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 57, 03 Haziran 1960, s. 3.

komünist propagandaya yol verilmesi ve bu fikirdeki muharrirlerin desteklenmesi, din aleyhtarı yayınlar yapılması gibi birçok hususun art arda sıralandığı bir köşe yazısıdır.⁴⁴⁵

“Köy gerçekleri çığır” başlığını taşıyan Ömer U. Kökden imzalı makalede, *Cumhuriyet* gazetesinin düzenlediği roman yarışmasında birinci seçilen Fakir Baykurt’un *Yılanların Öcü* adlı romanı vesile edilerek Türk Edebiyatı’nda köylü ve köy gerçekleri üzerine yazılan eserlere değinilmiştir. Yazara göre, köy enstitüsünden yetişen Baykurt’un eseri, “köy müşahedelerine” dayanan bir eser olması nedeniyle daha önce köyü ele alan Türk romanlarından farklılık arz etmektedir. Servet-i Fünûn’dan günümüze kadar köylümüze yabancı bir gözle bakan bir kısım edebiyatçılar, Anadolu’nun ve Türk köylüsünün ruhi yönünü ve ıstıraplarını anlamamış, köye muhayyile ile ve garp özentisiyle bakmış, Anadolu köylüsünün inançlarıyla istihza etmişlerdir. Bu yöndeki temel eser olarak Yakup Kadri’nin *Yaban* adlı romanı zikredilmiş, bu romandan sonra birçok yazarın aynı yoldan yürüyerek “yerlerini aldıkları ve rollerini benimsedikleri” iddia edilmiştir. Nitekim Reşat Nuri Güntekin’in *Eski Hastalık*, Halide Edip Adıvar’ın *Zeyno’nun Oğlu* ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun *Ankara* adlı eseri bu kapsamda sayılmıştır. Makalede, bu ilk dönemden sonra köy gerçekleri çığırının açıldığı, “köyün kendi haykırışı” olarak görünen fakat mahiyeti itibarıyla öncekilerle aynı gayeye hizmet eden, Sebahattin Ali’nin köy hikâyeleri ile Orhan Kemal, Kemal Tahir ve Yaşar Kemal’in romanlarının devrinin geldiği ifade edilmiştir. Yazıda, köy enstitülerinin bu çığıra destek olduğuna da değinilmiş ve son temsilciler olarak Mahmut Makal ve Fakir Baykurt nesli gösterilmiştir. Hasan Ali Yücel’in bu nesle “Türk köyünü bize benim Fakir’im veriyor.” diyerek sahip çıktığı *Cumhuriyet* gazetesinden alıntı yapılarak ifade edilmiştir. Makale, “genç kalemlerin Türk köylüsünün ruhi ıstırabının derinliklerinde kendilerine mekân ve seslerine aksiseda bulması” temennisiyle sonlanmıştır.⁴⁴⁶ Görüldüğü gibi Türkiye’de muhafazakâr kesimlerin öteden beri mesafeli yaklaştığı “toplumcu gerçekçi köy romanları” konusunda *Fetih*’te yayımlanan makalede benimsenen tutum da farklı değildir.

Fetih’te zaman zaman yazılarından alıntılar yayımlanan Peyami Safa’nın *Tercüman*’daki yazılarına 27 Mayıs darbesinden sonra son verilmesi ve kendisi aleyhinde Nadir Nadi’nin *Cumhuriyet* gazetesinde bir yazı kaleme alması da gazetenin

⁴⁴⁵ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 39, 27 Haziran 1958, s. 1, 4.

⁴⁴⁶ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 45, 08 Ağustos 1958, s. 3.

gündemine girmiştir. “Peyami Safa Hakkında Bir Yazı” başlıklı makalede, gazetelerde kendisine şiddetli hücumlar yapıldığına değinilen Peyami Safa’nın o günlerde bir gazetede yazma imkânından mahrum olmasına rağmen aleyhindeki yayınların halen devam ediyor oluşu, basın ahlakıyla bağdaşmayan davranışlar olarak nitelenmiştir.⁴⁴⁷

4.1.3. *Fetih*’te Haber Olan Yayıncılık Faaliyetleri

Fetih gazetesinde yeni yayınlanan kitap ve dergiler hakkında duyuru mahiyetinde bazı haberler yer almıştır. Bunlar genellikle ‘Yeni Neşriyat’ başlığı altında kısa haberler şeklinde verilmiştir. Aşağıda, *Fetih* gazetesinin okuyucularına duyurduğu yeni yayın haberleri bir tablo halinde verilmiştir.

Tablo 7: <i>Fetih</i>’te Haber Olan Yayıncılık Faaliyetleri			
Kitap, Dergi, Gazete	Yazarlar	Yayınevi, Adres, Açıklama vb.	Haberin yer aldığı <i>Fetih</i> gazetesinin tarih ve sayısı
Mehmet Akif	Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan Doç. Dr. Nurettin Topçu	Milliyetçiler Derneği Neşriyatı no:5	11.04.1957, 2. sayı
Altın Anahtarlar (dini) Müstesna (şiir)	M. Said Çekmegil	Sanih Kütüphanesi, Malatya	11.04.1957, 2. sayı
Büyük İslam Şairi Dr. Muhammed İkbal	El-Nedevi Ali Ulvi Kurucu	Hilâl Yayınları, 1957	06.12.1957, 10. sayı
Kur’an-ı Hakim ve Meali Kerim	Hasan Basri Çantay	İkinci baskısının yapıldığı duyuruluyor.	06.12.1957, 10. sayı
Yunus Emre Divanı	1933 yılında basılan eserin önemi ve tanıtımı	Yayınevi belirtilmemiş.	03.01.1958, 14. sayı
İslam Mecmuası	13. sayısı yayımlanmış	Ankara’da yayımlanıyor	24.01.1958, 17. sayı
Çağlayan Mecmuası	1. sayısı çıkmış	Konya’da yayımlanıyor	24.01.1958, 17. sayı
Lem’alar çıkmıştır	Said Nursi	Risale-i Nur Külliyyatının ikinci kitabı	28.02.1958, 22. sayı
Nur Damlaları (dini eser)	Fahrettin Akbulut	Balıkesir Necati Eğitim Enstitüsü Matematik Öğretmeni	07.04.1958, 23. sayı
Hak Din	Ebu’l-A’lâ El Mevdudi (Çeviri: Salih Özcan)	Hilal Yayınları	07.04.1958, 23. sayı
Türk Ruhu (dergi)	3. sayısı yayımlanmış	Büyük Doğu benzeri bir dergi diye tanıtılmış.	25.04.1958, 30. sayı
Garp Mütefekkirlerine Göre İslam	Eşref Edip Fergan	Tanıtımı yapılmış.	09.05.1958, 32. sayı

⁴⁴⁷ “Peyami Safa Hakkında Bir Yazı” başlıklı makale. *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 58, 01 Temmuz 1960, s. 2, 4.

Hüseyin Avni Ulaş	Hüseyin Avni Ulaş'ı anma günündeki konuşmalar kitaplaştırılmış	Milliyetçiler Derneği Neşriyatı no:7	09.05.1958, 32. sayı
Bir Müslümana Sualler	Zübeyir Koç	Bakırköy, İstanbul	11.07.1958, 41. sayı
Bütün Cepheleriyle Mehmet Akif	Hilmi Yücebaş	Yayınevi belirtilmemiş.	01.08.1958, 44. sayı
On Kere Kırk Hadis 2. Cilt	Hasan Basri Çantay	Kitapçı Mürşit Çantay	28.11.1958, 48. sayı
Sebilürreşad'ın 50. Yılı	Hasan Basri Çantay'ın tebrik yazısı	Yayınevi belirtilmemiş.	12.12.1958, 49. sayı
Kıbrıs'a Seferim Var (şiir) Yarım Yol (şiir)	Cemal Oğuz Öcal	Yayınevi belirtilmemiş.	26.12.1958, 50. sayı
Fetih Kitap Sarayı		Kiğılı Pasajında yer alan kitabevinin tanıtımı	01.01.1960, 52. sayı
Va'azlar	Şerafettin Yalkaya	Hasan Basri Çantay kitabın tanımını yapıyor ve sitayişle bahsediyor.	04.03.1960, 54. sayı
Kur'an-ı Hakim ve Meal-i Kerim (3 cilt)	Hasan Basri Çantay	Temin etmek için: Kitapçı Mürşit Çantay	01.04.1960, 55. sayı
Serdengeçti, Hilal, Yeşilnur ve Toprak Mecmuaları	Dergilerin dolgun içerikle çıkmaya devam ettikleri duyurulmuş.	Fetih Kitap Sarayı, Çarşıkapı/Beyazıt temin adresi	01.04.1960, 55 sayı
Hüradam ve Hürsöz gazeteleri	Gazetelerin çıkmaya devam ettiği duyurulmuş.	Fetih Kitap Sarayı, Çarşıkapı/Beyazıt temin adresi	01.04.1960, 55 sayı
Çılgılık (şiir)	Fehmi Cumalıoğlu	Yayınevi belirtilmemiş.	01.04.1960, 55. sayı
Eyüp Sultan ve Ramazan (şiir)	Cemal Oğuz Öcal	Yayınevi belirtilmemiş.	01.04.1960, 55. sayı
İslam'ın Doğuşu ve Peygamberimizin Hayatı	Sabri Sözeri (imam hatip okulu öğretmeni)	Yayınevi belirtilmemiş.	01.04.1960, 55. sayı
Din Niçin Lazımdır ve İslam'ın Prensipleri	Kemal Kuşçu	Yayınevi belirtilmemiş.	01.04.1960, 55. sayı
Ey Oğul Risalesi	İmam Gazali	İrşat yayınevi	01.04.1960, 55. sayı
Dualar Mecmuası	Adnan Türkmenoğlu	Yayınevi belirtilmemiş.	01.04.1960, 55. sayı
İlmihal	Ahmet Şahin	Yayınevi belirtilmemiş.	01.04.1960, 55. sayı
Kur'an Tefsiri (Fransızca)	Muhammed Hamidullah	Fransa'da Hamidullah'ın eserinin yayınlandığı ve ilgi gördüğü hakkında	06.05.1960, 56. sayı
Olan Oldu Bizlere (şiir)	Cemal Oğuz Öcal	Yayınevi belirtilmemiş.	06.05.1960, 56. sayı
Vasiyetim	Hilmi İmre	Yayınevi belirtilmemiş.	03.06.1960, 57. sayı

Milliyetçilik Anlayışımız	M. Said Çekmegil	Kitap hakkında Sabri Kelemeroğlu tarafından tanıtım yazısı yazılmış.	03.06.1960, 57. sayı
Diriliş Dergisi	Sezai Karakoç	“Değerli muharrirlerimizden Sezai Karakoç Ankara’da dergi çıkarıyor.”	03.06.1960, 57. sayı
Adım (Haftalık gazete)	Sabri Kelemeroğlu neşrediyor.	Malatya’da çıkıyor.	03.06.1960, 57. sayı
Hilâl ve Serdengeçti Yayınları	Yeni kitaplar yayımlandığı haber veriliyor	Ankara merkezli.	03.06.1960, 57. sayı
Hür Söz (gazete)		Erzurum’da çıkıyor.	03.06.1960, 57. sayı
Saadet-i Ebediye	Hilmi Işık	Eserin üçüncü kısmının yayınladığı hakkında	03.06.1960, 57. sayı
Müslümanlıkta İbadet Tarihi	Tahir’ül Mevlevi	2. baskının yapıldığı hakkında	05.06.1964, 60. sayı
Adalet Mülkün Temelidir	Din, laiklik ve vicdan hürriyetini ele alan mahkeme bir kararı kitap haline getirilmiş	Bedir Yayınevi	05.06.1964, 60. sayı
İmam Gazali ve Abdülkadir Geylani’nin iki risalesi	Tercüme: Abdülkadir Akçiçek	Rahmet Yayınları’nın duyurusu	05.06.1964, 60. sayı
İslam’da Kahramanlık Ruhu	İlan mahiyetinde	Bahar Yayınları	08.08.1964, 62. sayı

4.1.4. *Fetih*’te Konferans ve Toplantı Haberleri

Fetih gazetesi yayın hayatı boyunca zaman zaman çeşitli amaçlarla yapılan toplantı ve konferansları okuyucularına duyurmuştur. Örneğin; “Milliyetçiler Derneği Seminerleri” başlığını taşıyan haberde Muallimler Birliği Konferans Salonu’nda Doç. Dr. Oktay Aslanapa’nın Türk Sanat Tarihi konusunda, Dr. Nurettin Topçu’nun ahlak konusunda, Prof. Mehmet Kaplan’ın Türk Edebiyatı hakkında, N. Sami Banarlı’nın ise Türk Dili konusunda konferanslar vereceği duyurulmuştur.⁴⁴⁸ Işıklar’ın hatıralarında anlattığına göre Nurettin Topçu Milliyetçiler Derneği’nin kurucularındandır.⁴⁴⁹ Derneğin Eminönü Öğrenci Lokali’nde “Vefatının 10. Yılında Hüseyin Avni Ulaş’ı Anma Günü” adıyla tertipledeği bir başka konferans da *Fetih*’te duyurulmuştur.⁴⁵⁰ Topçu, baba dostu Hüseyin Avni Ulaş’ın kızı Fethiye Hanım’la 1930’lu yıllarda evlenmiş, bu evlilik iki yıl

⁴⁴⁸ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 9, 29 Kasım 1957, s. 1.

⁴⁴⁹ Cihan, Türkiye’de Doğudan Batıya Adalet ve Hürriyete Işık Tutanlar (Anlatan: Gazeteci Abdullah Işıklar), s. 156.

⁴⁵⁰ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 21, 21 Şubat 1958, s. 1.

devam etmiştir.⁴⁵¹ Ulaş hakkında konferans düzenlenmesinde ve bunun *Fetih*'te haber yapılmasında Topçu'nun rolü olduğu anlaşılmaktadır.

“Prof. Hamidullah Şehrimizde” başlığıyla verilen bir haberde ise Muhammed Hamidullah'ın bir seri konferans vermek üzere İstanbul'a davet edildiği, konferansların Edebiyat Fakültesi'nde olacağı ve girişlerin serbest olduğu duyurulmuştur.⁴⁵² İki ay sonra ise seri konferansların sona erdiği ve Hamidullah'ın Paris'e dönmek üzere yakında İstanbul'dan ayrılacağı haberleştirilmiştir.⁴⁵³

Aziz Delibaş tarafından yazılan “Ocakbaşı Sohbetleri” başlıklı bir haberde, Malatya Kültür Derneği tarafından Malatya'da düzenlenen kültürel faaliyetlerden bahsedilmiş, son konferansın Ramazan Atalay tarafından Mehmet Akif üzerine verildiği ve konferans sonrasında yapılan tartışmalar hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Tartışmalara Said Çekmegil'in aktif konuşmacı olarak katıldığı anlaşılmaktadır.⁴⁵⁴

“Müslüman Atom Alimi bir konferans verecek” başlıklı haberde, İstanbul'da bulunan atom alimi Nureddin Bey'in Eminönü Öğrenci Lokali'nde Milliyetçiler Derneği tarafından tertiplenen “İlim mi, İman mı” konulu bir konferans vereceği duyurulmuştur.⁴⁵⁵ *Fetih*'in bir hafta sonraki sayısında “İlim mi? İman mı?” başlığıyla yayımlanan haberde, söz konusu konferansın bir özeti okuyuculara sunulmuş ve Milliyetçiler Derneği'nin tertiplediği Alman atom âlimi Nureddin Steinhörst'un konferansını yüzlerce dinleyicinin coşkun tezahüratlarla dinlediği yazılmıştır.⁴⁵⁶

Bu konferans haberinden bir müddet önce söz konusu kişinin İslam dinine girişi *Fetih*'te haber yapılmıştır. “Bir atom âlimi Müslüman oldu” şeklinde manşetten fotoğrafı olarak verilen haberde Alman roket âlimi Karl Steinhörst'un uzun müddet devam eden araştırmalarından sonra İslam dinini seçtiği ve “Nureddin” adını aldığı yazılmıştır.⁴⁵⁷ Nureddin Bey'in çocuklarını sünnet ettireceği de *Fetih*'te yer alan haberler arasındadır.⁴⁵⁸ *Fetih*, kendisinin İslam dinini öven, müspet ilimlerle İslam arasında tam bir uyum olduğunu ifade ettiği beyanlarını zaman zaman haberleştirmiştir.⁴⁵⁹ Batılı bir bilim adamının İslamiyet hakkında övgü dolu sözler sarf

⁴⁵¹ İsmail Kara, “Topçu, Nurettin”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 41, (2012), s. 248-253.

⁴⁵² *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 10, 06 Aralık 1957, s. 1.

⁴⁵³ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 20, 14 Şubat 1958, s. 3.

⁴⁵⁴ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 25, 21 Mart 1958, s. 2, 4.

⁴⁵⁵ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 27, 04 Nisan 1958, s. 1.

⁴⁵⁶ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 28, 11 Nisan 1958, s. 2.

⁴⁵⁷ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 22, 28 Şubat 1958, s. 1, 4.

⁴⁵⁸ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 25, 21 Mart 1958, s. 1.

⁴⁵⁹ “Müslüman atom âliminin mühim sözleri” başlıklı manşet haberi. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 24, 14 Mart 1958, s. 1, 4.

etmesinin muhafazakâr çevrelerde mutlulukla karşılandığı ve *Fetih*'in bunu önemli görerek okuyucularına duyurduğu anlaşılmaktadır.

Karl Steinhorost'un Türkiye'de verdiği konferansların basında tartışma konusu olduğu *Fetih*'in daha sonra yaptığı bir haberden anlaşılmaktadır. Buna göre, birçok yerde halka açık konferanslar verdiği anlaşılan ve *Fetih*'te atom âlimi olarak tanıtılan yeni adıyla Nureddin Steinhorost, Adapazarı'nda bulunuyorken kendisi hakkında şüphe izhar eden ve ilmi endekslerde adına rastlamadığını söyleyen bir gazeteciye cevap vermiştir. *Fetih*, Nureddin Steinhorost'un ağzından, bu sahada çalışıp eser yazmayan birçok âlim bulunduğunu, ilmi endekslerde de atom âlimi diye bir sıfatın yer almadığını, yakında birkaç makale neşredeceğini, kendisinin Doğu Almanya'dan hürriyetsizliğe tahammül edemediği için geldiğini, mütevazî bir ilim adamı olduğunu, iş aramak gibi bir niyeti olmadığını, çocuklarını Müslüman memlekette büyütmek için Türkiye'ye yerleşmek istediğini yazmıştır.⁴⁶⁰ *Fetih*'te bundan sonra Nureddin Steinhorost hakkında bir habere rastlanmamaktadır.

İstanbul'un Fethi yıldönümü vesilesiyle Milliyetçiler Derneği'nin Eminönü Öğrenci Lokalinde bir konferans düzenlediği, konferansı Avukat Bekir Berk ve Doç. Dr. Nurettin Topçu'nun verdiği *Fetih*'te haberleştirilmiştir.⁴⁶¹ Bekir Berk'in bu sırada yaptığı konuşma *Fetih*'in bir sonraki sayısında "Patrikhane Kapatılmalıdır" başlığını taşıyan bir manşet haberine konu olmuş, haberde konuşmanın metni de yayımlanmıştır. Konuşmada Kıbrıs Meselesi'nin gündemde olmasının da etkisiyle İstanbul'daki Rum azınlık, patrik ve patrikhane hakkında çeşitli ithamlarda bulunulmuştur.⁴⁶² Bir müddet sonra *Fetih*, bu konuşma nedeniyle Berk'in bir tehdit mektubu aldığına, mektubun "bir Rum" diye imzalanmış olduğuna dair bir haber yayımlamıştır. Haberin içeriğinde dikkati çeken bir ayrıntıya göre, Berk'in söz konusu konuşması kısım kısım radyodan yayınlanmış ve ilgiyle karşılanmıştır. Haberde Rum azınlığa ilişkin hakaretimiz ifadeler de yer almaktadır.⁴⁶³ Milliyetçiler Derneği'nin faaliyetlerine ilişkin bir başka haber, Kıbrıs konusunda yine Eminönü Öğrenci Lokali'nde bir toplantı düzenleneceği, konuşmacıların Gökhan Evliyaoğlu ve Bekir Berk olduğu, izdihama karşı polis

⁴⁶⁰ "Müslüman Atom Âlimi Cevap Veriyor" başlıklı haber. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 29, 18 Nisan 1958, s. 1, 4.

⁴⁶¹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 35, 30 Mayıs 1958, s. 1.

⁴⁶² *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 36, 06 Haziran 1958, s. 1;3, 4.

⁴⁶³ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 43, 25 Temmuz 1958, s. 1.

tarafından tedbir alındığına dair bilgiler içermektedir. Haberin başlığı “Milliyetçi ve mukaddesatçı gençliğin gür ve şuurlu sadası” olarak atılmıştır.⁴⁶⁴

“Mesnevi Dersleri” hakkında duyuru mahiyetindeki bir haberde, Süleymaniye Kütüphanesi Müdürlüğü’nden emekli Beyazıt dersiamlarından Muhammed Hazmi Tura tarafından Süleymaniye Camii’nde okutulan derslerin bu caminin tamirde olması nedeniyle her cumartesi ikindi vaktinden sonra Fatih Camii hünkar mahfeli altında devam edeceği yazılmıştır.⁴⁶⁵ Geleneksel şehirli dindarlığın o dönemdeki canlı bir örneği gibi görünen Mesnevi derslerine Işıklar’ın da devam ettiği ve Hazmi Tura ile aileden gelen dostluğu bulunduğu hatıralarından anlaşılmaktadır.⁴⁶⁶

1960 senesindeki *Fetih* sayılarında da çeşitli konferans ve toplantı haberleri yer almıştır. Örneğin; Türkistan Yardımlaşma Derneği’nin kongresinin yapıldığı, idare heyetine Dr. Ahmet Naim, Murat Özulu, Ziyaeddin Babakurban, Dr. Salih Erinkel, İbrahim Mutlu, Yakup Özatalay ve Mehmet Kutay’ın seçildikleri ve Türkistan muhacirlerine gösterdiği yakın ilgiden dolayı Menderes’e teşekkür telgrafi gönderdikleri haberleştirilmiştir.⁴⁶⁷ Yine Doç. Dr. Fuat Sezgin’in İslam Medeniyeti konulu konferanslarının her Salı Edebiyat Fakültesi’nde devam ettiği, asistan Salih Tuğ tarafından Maliye Enstitüsü’nde İslam Vergi Hukuku konusunda bir konferans vereceği de *Fetih*’te duyurulmuştur.⁴⁶⁸ Ayrıca Prof. Dr. Hamidullah’ın 1960 yılında İstanbul’a geldiği ve Edebiyat Fakültesi’nde salı ve cuma günleri verdiği konferansların ilgiyle takip edildiği yönünde haberler de gazetede yer almıştır.⁴⁶⁹

Fetih’te yer alan kültür hayatına dair ilginç bir haber de İstanbul’da bulunan Sönmez Neşriyat ve Matbaacılık Anonim Şirketi hakkındadır. Muhalif basında Hasan Basri Çantay ve Ord. Prof. Ali Fuat Başgil’in şirket ortaklığından çekildiği, “hacı beyler”in kurduğu şirketin zor durumda olduğu yönünde çıkan bazı haberlere cevap vermek üzere Çantay’la yapılan bir röportaj yayımlanmıştır. Çantay, *Fetih*’e verdiği mülakatta şirketten çekildiğini yalanlamış, Başgil’in de ortaklığının devam ettiğini söylemiş, şirketi itibarsızlaştırma yönündeki yayınlara tepki göstermiş ve şirkette bazı

⁴⁶⁴ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 39, 27 Haziran 1958, s. 1.

⁴⁶⁵ *Fetih*, Yıl: 2, Sayı: 49, 12 Aralık 1958, s. 1

⁴⁶⁶ Uşşakî Şeyhi Hazmi Tura’nın Fatih Keçeciler’deki tekkenin meşrutasında ikamet ettiği, İstanbul’daki Şehzade Camii ve Fatih Camii gibi bazı selatin camilerde yaptığı Mesnevi derslerinin döneminde ilgi gördüğü, Kani Karaca’nın bu derslere katılarak sonunda Kur’an okuduğu, Doğu Türkistanlı siyasetçi ve fikir adamı İsa Yusuf Alptekin’in bu sohbetlere katıldığı gibi hususlar Abdullah Işıklar tarafından anlatılmıştır. “Abdullah Işıklar ile Sözlü Tarih Görüşmesi (3. Bölüm)”, Bisav Tv Youtube Kanalı, saat/dakika: 01:07-01:13 ve 01:41-01:44.

<https://www.youtube.com/watch?v=-PcRTeMOPU> [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

⁴⁶⁷ *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 54, 04 Mart 1960, s. 2.

⁴⁶⁸ *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 55, 01 Nisan 1960, s. 2.

⁴⁶⁹ *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 55, 01 Nisan 1960, s. 1.

sorunlar olmakla beraber yakında yapılacak genel kurul ile sorunların giderileceğini açıklamıştır. Şirketin ortakları arasında eser sahibi yazarların, hukukçu, gazeteci, iktisatçı ve meşhur tacirlerin bulunduğunu da söylemiştir.⁴⁷⁰ Nitekim iki ay sonra Sönmez Şirketi'nin umumi toplantısının yapıldığı *Fetih*'te duyurulmuştur. Haberde Laleli Camii karşısında bir salonda yapılan Sönmez Şirketi'nin toplantısında birinci reisliğe Hasan Basri Çantay, reis vekilliğine Bekir Berk, katipliklere Ali Rıza Başaran ve Kadir Mısıroğlu'nun seçilerek müzakerelere başlandığı; bir hayli tenkit ve münakaşadan sonra raporların kabul edilerek şirket idare heyetinin ve murakıplarının seçildiği belirtilmiştir.⁴⁷¹

4.1.5. Kültür ve Tarihle İlgili Yazılar, Şiirler

Gündeme veya yıldönümlerine göndermeler içeren tarih, edebiyat konulu kültür yazıları ve haberler de *Fetih* gazetesinde yer almıştır. Bunlardan örnekler verecek olursak; 1957 seçimleri arifesinde İlyas Yazar imzasıyla yayımlanan “Tarihin Işığında Devlet Adamı” başlıklı bir makalede Abbasiler tarihinden örnekler verilerek konu seçimlere getirilmiş ve seçimlerde doğru tercihte bulunmanın önemi anlatılmıştır.⁴⁷² *Fetih* “Halledilmesi Gereken Kültür Davamız” başlıklı manşet haberinde, 1957 yılında 40 milyon kişinin sinemaya, 2 milyon 310 bin kişinin stadyuma, 7097 kişinin de kütüphanelere gittiğine dair kaynağı belirtilmeyen bir istatistik yayımlamış ve kültür davamızda sebebini bir türlü anlamadığımız gerilemeyi bu rakamlarda aramak gerektiğini yazmıştır.⁴⁷³

Hasan Basri Çantay *Fetih*'in yayın hayatı boyunca dini ve ahlaki konularda çok sayıda makale yazmış ancak zaman zaman tarih ve hatırat türünde yazılar da kaleme almıştır. Örneğin; Mehmet Akif Ersoy'la yakın bir dostluğu bulunan Çantay, “Mehmet Akif'e Ait Bazı Hatıralar” başlıklı dikkat çeken uzunca yazısında onun kişisel özelliklerini anlatmış, aralarında geçen diyaloglardan ve hatıralardan örnekler vermiştir.⁴⁷⁴ Çantay, Kıbrıs konusunun kamuoyunun gündeminde olduğu dönemde “Kıbrıs'ın İlk Fethi” başlığıyla bir tarih yazısı da yayımlanmıştır.⁴⁷⁵ Balıkesirli olması hasebiyle yakından tanıdığı, bu şehrin tarihinde önemli bir yeri olan emekli asker Ali Saip Ece hakkında “Örnek Bir Kahraman” başlığıyla yazdığı makale de *Fetih*'te yer

⁴⁷⁰ *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 53, 05 Şubat 1960, s. 1, 2.

⁴⁷¹ *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 55, 01 Nisan 1960, s. 1, 2.

⁴⁷² *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 2, 11 Ekim 1957, s. 2.

⁴⁷³ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 22, 28 Şubat 1958, s. 1.

⁴⁷⁴ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 13, 27 Aralık 1957, s. 1, 4.

⁴⁷⁵ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 15, 10 Ocak 1958, s. 2, 3.

almıştır.⁴⁷⁶ Çantay, “Türk’e Dair” başlıklı makalesinde ise Arap ve Fars kaynaklarında Türklerin özelliklerini, Araplarla Türklerin ilk temaslarını ele alarak Türk kimliğinin tarihi kökenlerine ilişkin fikirlerini yazmıştır.⁴⁷⁷ 30 Mayıs 1958 tarihli *Fetih*’te, İstanbul’un fethinin yıldönümü vesilesiyle Çantay’ın imzasıyla manşetten verilen “Fatih Fatih’in Torunlarına Mübarek Olsun” başlıklı makale ile H.B.Ç. imzasıyla yayımlanan “Fatih’in Ruh Arkadaşı: Akşemseddin” başlıklı yazı onun tarih konulu yazılarına örnek verilebilir.⁴⁷⁸

İ. Hakkı Konyalı’nın II. Bayezid devri denizcisi “Kemal Reis”i tanıttığı bir yazısı ile aynı sayıda Leydi Montegü’nün mektuplarından alıntı şeklinde verilen “Türk Kadını” başlıklı yazı *Fetih*’te yayımlanan tarih yazılarından biridir.⁴⁷⁹

Prof. Dr. F. Nafiz Uzluk’un Mevlâna’nın vefat yıldönümü vesilesiyle yayımlanan tarihi, felsefi ve edebi açıdan değerlendirmeler içeren “Mevlana” başlıklı makalesi⁴⁸⁰, sanat ve din ilişkisini ele alan Nihat Sami Banarlı’nın “Sanat” adlı makalesi,⁴⁸¹ Bekir Sadak’ın Endülüs medeniyetini ele aldığı “Nereden Doğdu Nereye Gitti” başlıklı araştırma yazısı,⁴⁸² Mehmet Şemseddin imzalı “Molla Fenari” başlıklı biyografi yazısı,⁴⁸³ fetih yıldönümünde yayımlanan “İstanbul kimler tarafından muhasara edildi?” başlıklı yazı dizisi ile “Şehrimizdeki Sahabe-i Kiram ve Makamları” başlıklı yazılar,⁴⁸⁴ Uğur Kökden’in Mehmet Akif hakkında yazdığı “Akif’e Şükran”⁴⁸⁵ adlı makalesi ve Hazmi Tura’nın “Mevlânâ”⁴⁸⁶ başlıklı yazısı *Fetih*’te zaman zaman rastlanan kültür ve tarih yazılarına birer örnek olarak verilebilir.

Fetih, başka mecralarda yayımlanan bazı kültür yazılarını da alıntılarla okuyucularıyla paylaşmıştır. Örneğin; Orhan Seyfi Orhon’un Devrim Ocakları tarafından düzenlenen bir konferansta hukuk dilinin öz Türkçe haline getirilmesi gerektiğini ifade eden konuşmacıya cevap mahiyetinde yazdığı *Havadis* gazetesinden iktibas edilen “Elbette Osmanlıca” başlıklı makalesi,⁴⁸⁷ Cahit Tanyol’un *Cumhuriyet*

⁴⁷⁶ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 19, 07 Şubat 1958, s. 2.

⁴⁷⁷ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 31, 02 Mayıs 1958, s. 3, 4.

⁴⁷⁸ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 35, 30 Mayıs 1958, s. 1, 4.

⁴⁷⁹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 05, 01 Kasım 1957, s. 2, 3.

⁴⁸⁰ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 12, 20 Aralık 1957, s. 4.

⁴⁸¹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 17, 24 Ocak 1958, s. 2.

⁴⁸² *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 24, 14 Mart 1958, s. 3.

⁴⁸³ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 36, 06 Haziran 1958, s. 2.

⁴⁸⁴ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 35, 30 Mayıs 1958, s. 3, 4.

⁴⁸⁵ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 43, 25 Temmuz 1958, s. 1, 4.

⁴⁸⁶ *Fetih*, Yıl: 2, Sayı: 50, 26 Aralık 1958, s. 1, 4.

⁴⁸⁷ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 19, 07 Şubat 1958, s. 2.

gazetesinde çıkan “Tarihte İlim Adamı ve Devlet Adamı” adlı yazısı,⁴⁸⁸ Feridun Fazıl Tülbentçi’nin *Hürriyet*’ten alınan “Mimar Sinan” yazısı,⁴⁸⁹ dil uzmanı Prof. Necip Üçok’un kitabından alıntılanan “Tercüme Meselesi” adlı yazı⁴⁹⁰ bu örnekler arasında zikredilebilir.

Basında Latin harfleriyle Kur’an-ı Kerim basılması ve okunması konusunda tartışmaların olduğu, *Fetih*’in de bu tartışmalara gayet yoğun yer verdiği bir dönemde, manşetten yayımlanarak ezan konusuna göndermede bulunan bir kültür sanat haberi bilhassa dikkat çekicidir. Haberde, şair Yahya Kemal Beyatlı’nın vefatından kısa bir süre sonra kardeşi Reşat Beyatlı tarafından *Fetih* gazetesine bir şiir hediye edildiği duyurulmuş ve şiir *Fetih*’in birinci sayfasında yayımlanmıştır. “Ezanı Muhammedî - Y. Kemal’in Gazetemize Hediye Edilen Şiiri” başlığıyla yayımlanan haberde Reşat Beyatlı’nın İstanbul’daki abide eserler hakkında yazılar yazacağı ve bu yazıların fotoğraflar eşliğinde *Fetih*’te yayımlanacağı da okuyuculara duyurulmuştur.⁴⁹¹ Ancak daha sonraki sayılarda Reşat Beyatlı imzalı herhangi bir yazıya rastlanmamıştır. Latin harfleriyle Kur’an-ı Kerim okunup okunamayacağı tartışması muhafazakâr çevrelerde ezanın Türkçe okunduğu yılları hatırlatmış, basındaki tartışmalarda ezan hakkında yazı ve yorumlar da yer almıştır. *Fetih*’in Yahya Kemal’in ezan hakkındaki şiirini manşetten yayımlaması bu tartışmalara bir gönderme yapılmak istendiği izlenimini uyandırmaktadır. Reşat Beyatlı’dan bahseden bir başka haberde ise Yahya Kemal’in kitabının kardeşi tarafından bastırılacağı, elde edilen hasılatın 60 bin lira sarf edilerek Sultanahmet’te bulunan Fatih’in Topçubaşısı Seyyid Hasan’ın mescidinin ihya edileceği, 5 bin lira da imam hatip okuluna verileceği yazılmıştır.⁴⁹²

Fetih gazetesinde zaman zaman yayımlanan şiirler arasında dikkati çeken bir başkası “Ayasofya” başlığını taşıyan ve Mehmed Çavuşoğlu’na ait olan şiirdir.⁴⁹³ Daha sonraki yıllarda İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde hoca olan Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu’nun o dönemde İstanbul Üniversitesi’nde öğrenci olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁹⁴

⁴⁸⁸ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 20, 14 Şubat 1958, s. 4.

⁴⁸⁹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 30, 25 Nisan 1958, s. 2, 4.

⁴⁹⁰ *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 52, 01 Ocak 1960, s. 2.

⁴⁹¹ *Fetih*, Yıl: 2, Sayı: 48, 28 Kasım 1958, s. 2.

⁴⁹² *Fetih*, Yıl: 2, Sayı: 51, 16 Ocak 1959, s. 1.

⁴⁹³ *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 52, 01 Ocak 1960, s. 1.

⁴⁹⁴ Mehmet Kalpaklı, “Mehmed Çavuşoğlu”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 8, (1993), s. 238-239.

Görsel 15: Yahya Kemal'in Ezanı Muhammedî adlı şiiri.

Resat Beyazlı, Fethi okuyucularına gelecek sayılarımızda İstanbul âbidelerine dair çok güzel yazılar takdim edecektir. Resat Beyazlı bu hususta zengin bir dökümana sahiptir. Bu güzel yazılar ayrıca âbidelerimizin güzel resimleriyle de süslenecektir.

R. Beyazlı

Ezanı Muhammedî

*Emri bülendsin ey ezanı Muhammedî
Kâfi değil sedana cihanı Muhammedî*

*Sultan Selim, evveli râm etmeyip ecel
Fethetmeliydi âlemi şân—ı Muhammedî*

*Gök nura gark olur nice yüzbin minareden
Şehbal açınca ruhu revan—ı Muhammedî*

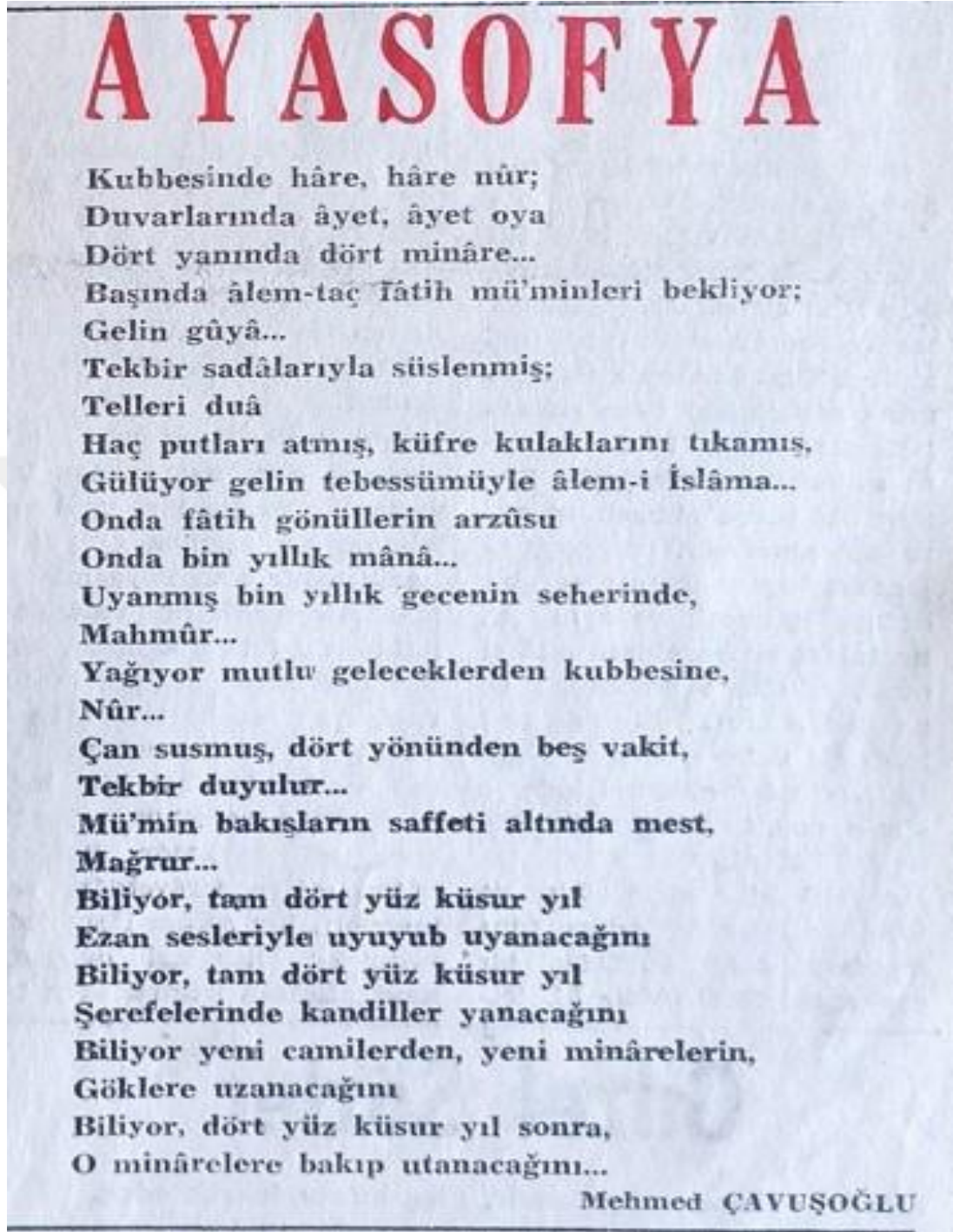
*Eroah cümleten görür Allahuekberi
Akscyleyince arşa lisan—ı Muhammedî*

*Üskübde kabri madere bu nevgazâl
Bir tuhfei bedi beyan—ı Muhammedî*

Yahya Kemal

Kaynak: *Fetih*, Yıl: 2, Sayı: 48, 28 Kasım 1958, s. 1.

Gösel 16: Mehmed Çavuşoğlu'nun Ayasofya adlı şiiri.

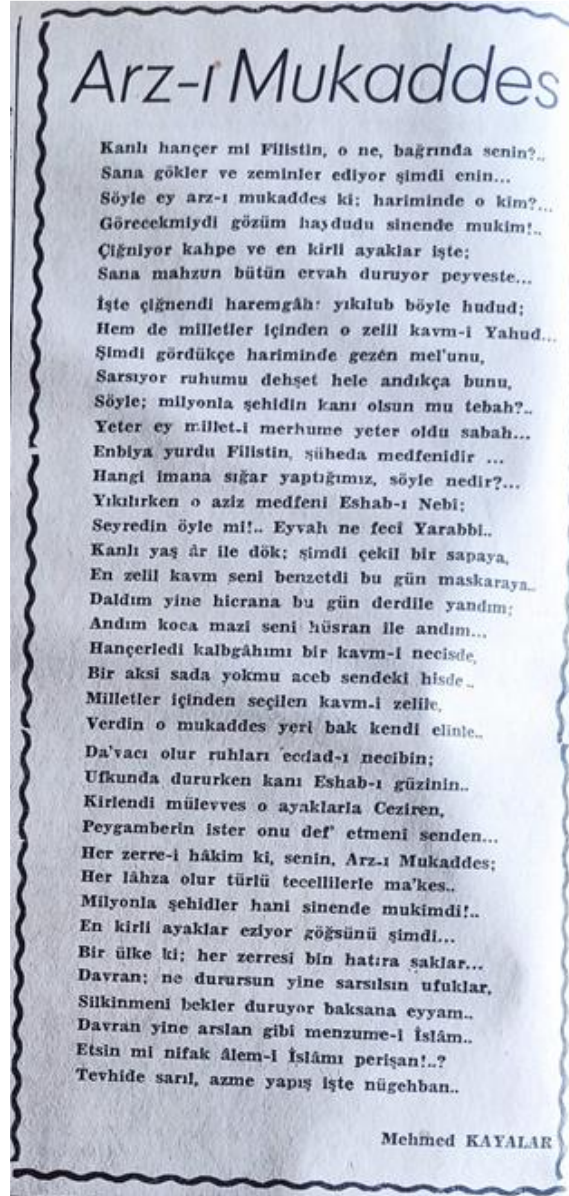

Kaynak: *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 52, 01 Ocak 1960, s. 1.

Fetih'te, o dönemde askerî tabip olan Dr. Fehmi Cumalıoğlu'na ait “Şefaât Yâ Resulallah” başlığını taşıyan modern naat tarzında bir şiir de yayımlanmıştır.⁴⁹⁵ Samsun Askerî Hastanesi Baştabibi olarak görev yapan Dr. Fehmi Cumalıoğlu, *Fetih*'e genellikle sağlıkla ilgili konularda, bilgilendirme amaçlı ve dini değerleri tıp bilgisiyle harmanlayan yazılar göndermiştir. Yayımladığı bir şiir kitabı da *Fetih*'te tanıtılmıştır.⁴⁹⁶

Fetih'te Siyonizm konusunda yazılar yayımlamasından yaklaşık bir ay sonra, Filistin'in İsrail tarafından işgal edilmesini hamasi duygularla dile getiren, Mehmet Akif'in üslubunu andıran “Arz-ı Mukaddes” adlı bir şiir de gazetede yer almıştır.⁴⁹⁷ Şiirde imzası bulunan Mehmet Kayalar, 1952 yılında yüzbaşı rütbesinde iken TSK'dan emekli olarak ayrılmış ve Said Nursi'nin liderliğindeki Nurculuk hareketine katılarak bu çerçevede çeşitli faaliyetler yürütmüştür. Aslen Rumeli kökenli bir aileye mensup olan Mehmet Kayalar, Diyarbakır'a yerleşerek burada Nurculuk faaliyetinin ileri gelenlerinden biri olmuş, evinde yaptığı dini dersler ve konuşmalarıyla

Görsel 17: Mehmed Kayalar'ın Arz-ı Mukaddes adlı şiiri.

Kaynak: *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 29, 18 Nisan 1958, s. 4.

⁴⁹⁵ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 29, 18 Nisan 1958, s. 4.

⁴⁹⁶ Fehmi Cumalıoğlu, 1965'te Yeni Türkiye Partisi'nden, 1973 ve 1977 yıllarında Milli Selamet Partisi'nden milletvekili seçilerek TBMM'de görev yapmış, 1977 yılında Süleyman Demirel kabinesinde bir süre Çalışma Bakanı olarak görev yapmıştır. 2020 yılında Tekirdağ'da açılışı yapılan şehir hastanesine adı verilmiştir. <https://www.biyografya.com/biyografi/5302> [Erişim Tarihi: 15.06.2024].

⁴⁹⁷ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 21, 21 Şubat 1958, s. 4.

yörede tanınmıştır.⁴⁹⁸

Enver Tuncalp'a ait İstanbul özlemini konu alan bir şiir de *Fetih*'te yayımlanmıştır. Şiirin yayımlandığı sırada Tuncalp TSK mensubu bir subaydır ve askerî birlikler için yazdığı bazı şiirleri bestelenmiştir. 1960 yılında TSK'dan emekliye sevk edilmiştir.⁴⁹⁹

Bunlardan başka *Fetih*'in muhtelif sayılarında genellikle dini muhtevalı veya kahramanlık temalı çeşitli şiirler yayımlanmıştır. Bunların bazısı daha önce yazılmış şiirlerden alıntı şeklindedir.

4.1.6. Esir Türkler ve İslam Âlemi Hakkında Yazılar

Fetih'te İslam ülkelerini tanıtan kültür yazıları ile özellikle SSCB egemenliğindeki Türk ülkelerinde ve Çin egemenliğindeki Doğu Türkistan'da yaşanan zulümleri ele alan çeşitli yazılar yayımlanmıştır. Bunlar genellikle tarihî vakaları ve zulümleri ele alan kültürel makaleler tarzındadır. Güncel gelişmelere değinilmekle beraber verilen bilgiler sınırlıdır.

Cakarta'ta 25 Mart 1957'de Türkistan Kurtuluş Cemiyeti namına yayımlanan bir beyanname *Fetih*'te “Komünist Zulmü Altında Ezilen Türkistanlıların Sesi: BEYANNAME” başlığıyla ve tam metin olarak verilmiştir. Beyannamede Endonezya Müslümanlarına seslenilmekte, onların destek ve yardımları talep edilmektedir. Türkistan'ı coğrafi olarak tanıtan kısa bilgiler verilmekte, Batı Türkistan'ın Rus Doğu Türkistan'ın ise Çin istilasına altında ve komünist zulmü altında inlediği, İslam'ı yok etmek için her türlü baskının yapıldığı gibi hususlara yer verilmiştir.⁵⁰⁰

“Bolşevik Rusya ve İslam Âlemi” başlığını taşıyan Hızaloğlu Mustafa imzalı makale ise gazetenin boyutuna göre oldukça geniş hacimli bir inceleme yazısıdır.⁵⁰¹ Aynı yazara ait “Kafkasların Matem Günü 1944 Faciası” başlıklı makalede Kırım ve Kuzey Kafkasya'da Sovyetlerin uyguladığı vahşet politikaları hakkında gazetenin hacmine göre ayrıntılı bilgi verilmiştir.⁵⁰² Aynı yazarın Hızaloğlu Mustafa Z. imzasıyla yayımlanan “Bir Yıldönümünde” başlıklı yazısında Sovyetlerin Çeçenlere yaptığı

⁴⁹⁸ “Ağabeyler Anlatıyor, “Mehmet Kayalar””, *Üsküdar Üniversitesi Risale-i Nur Araştırmaları Platformu (Rinap)*, <https://rinap.uskudar.edu.tr/uploads/site/6/content/files/mehmet-kayalar.pdf> [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

⁴⁹⁹ “Enver Tuncalp”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ahmet Yesevi Üniversitesi, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/enver-tuncalp> [Erişim Tarihi: 10.10.2024].

⁵⁰⁰ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 5, 01 Kasım 1957, s. 1, 2.

⁵⁰¹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 10, 06 Aralık 1957, s. 3, 4.

⁵⁰² *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 22, 28 Şubat 1958, s. 3, 4.

zulümler ele alınmaktadır.⁵⁰³ “Bolşevik Emperyalizmi” başlığını taşıyan başka bir yazısında ise komünist liderlerin fikirlerinden ve II. Dünya Savaşı yıllarındaki Sovyet politikalarından bahsedilmiş, iki bölüm halinde Sovyetlerin Türklere yönelik zulümleri ele alınmıştır.⁵⁰⁴ Mustafa Zihni Hızal’ın, Hızaloğlu Mustafa imzasıyla yayınladığı yazılarında *Fetih*’in yayın politikasını yansıtan şekilde sosyalist ideoloji karşıtlığı belirgindir.⁵⁰⁵

Fetih, 1958 tarihli sayısında “Müslümanlar Kızıl Çin’de Komünizme Göz Açtırtmıyor” şeklinde bir manşetle çıkmıştır. Haberde, Çin’deki Müslümanların dini hayatlarına devam etmek için yoğun bir çaba gösterdikleri, her türlü zulme karşı direndikleri anlatılmış ve “China İslamic Federation” adlı birliğin tekrar faaliyete geçtiği duyurulmuştur. Haber somut bilgiler içermekten ziyade Müslümanların gayretleri hakkında iyi temennileri dile getirmektedir.⁵⁰⁶

Fetih’te gerek SSCB egemenliğindeki Türkistan gerekse Çin egemenliğindeki Doğu Türkistan hakkında pek çok makale de yayımlanmıştır. Bu konular hakkında en çok yazan kişi de Ziyaeddin Babakurban’dır. Babakurban, küçük yaşta Özbekistan’dan Türkiye’ye göç etmiş, 1954 yılında İstanbul’da kurulan Türkistanlılar Yardımlaşma Derneği’nin kurucularından olup uzun yıllar gazetecilik ve yayıncılık yapmıştır.⁵⁰⁷ Menderes’in 1958 yılındaki Uzak Doğu gezisi sırasında Milliyetçi Çin Hükümeti’nin bulunduğu Formoza Adası’nı ziyaret ederek görüşmelerde bulunması *Fetih*’te Babakurban tarafından haberleştirilmiş ve ziyaretten övgüyle bahsedilerek yorumlanmıştır. Bu ziyaret, Babakurban tarafından Komünist Çin’e karşı bir ittifak olarak algılanmış ve aksettirilmiştir.⁵⁰⁸ *Fetih*’te yer alan bir başka haber de, Milliyetçi Çin Müslümanlarının hac ziyareti dönüşü Orta-Şark’ı dolaştıkları, bu arada İstanbul’a geldikleri ve heyet başkanının Çin’de 49 milyon Çin Müslümanı olduğunu söylediği hakkındadır.⁵⁰⁹

⁵⁰³ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 24, 14 Mart 1958, s. 3, 4.

⁵⁰⁴ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 25, 21 Mart 1958, s. 3; *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 26, 28 Mart 1958, s. 4.

⁵⁰⁵ Mustafa Zihni Hızal, Hava Harp Okulu mezunu olup TSK’da askeri pilot olarak görev yapmış, 1951 yılında ordudan ayrılmış, vefatına kadar THY’de pilot olarak çalışmıştır. 1964 yılında Almanya’ya yaptığı bir görev uçuşunun dönüşünde uçağının Ankara yakınlarında düşmesi sonucu hayatını kaybetmiştir. Çerkez asıllı olup Kafkasya tarihine ilişkin kitapları, çeşitli gazete ve dergilerde Sovyet politikaları ve Kafkasya üzerine yazdığı makaleleriyle tanınmıştır. “Mustafa Zihni Hızal”, *Biyografya.com*, www.biyografya.com/biyografi/12960 [Erişim Tarihi: 23.08.2024].

⁵⁰⁶ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 31, 02 Mayıs 1958, s. 1, 4.

⁵⁰⁷ Türkiye Yazarlar Birliği, *Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 2012*, s. 406.

⁵⁰⁸ Ziyaeddin Babakurban’ın Ankara Formoza başlıklı yazısı. *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 35, 30 Mayıs 1958, s. 2, 4.

⁵⁰⁹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 44, 01 Ağustos 1958, s. 1.

Fetih'te "Çin Türkistanı ve Davası" başlığını taşıyan 6 bölümlük bir yazı dizisi yayımlayan Babakurban, burada 16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar Doğu Türkistan tarihini ve Çin'in yayılma siyasetini ele almıştır.⁵¹⁰ *Fetih*'te "Türkistan'ın Kurtuluşu" başlığıyla verilen bir röportaj haberi de yayımlayan Babakurban, mülakatı Hac farızasını ifa ettikten sonra Amerika'ya dönmekte olan iki Türkistanlı milliyetçi ile yaptığını belirtmiş, isimlerini vermediği söz konusu kişilerin Amerika ve Avrupa'da geniş çapta faaliyet gösteren Milli Türkistan Birlik Komitesi'nin azası ve aynı isimdeki mecmuanın yazarı olduklarını belirtmiştir. Röportajı veren kişiler, Sovyet Rusya'nın Türk ülkelerinde yaptığı çeşitli uygulamaları, dil ve din konusunda yaptığı zulümleri dile getirmişlerdir.⁵¹¹ *Fetih*, bu röportajdan 20 gün sonraki sayısında, sözü edilen Milli Türkistan Birlik Komitesi'nin başkanı Veli Kayyum Han'ın İstanbul'a geleceğini yazmıştır. Batı Almanya'dan gelen Veli Kayyum Han'la mülakat yaparak yayımlayacaklarını da okuyucularına duyurmuştur.⁵¹² *Fetih*, bu sayıdan sonra 3 ay süreyle yayın hayatına ara verdiğinden röportaj yayımlanmamış, gazete ancak 10 Ekim 1958'den itibaren önce 15 günlük sonra aylık olarak yayınına devam edebilmiştir. Babakurban, *Fetih*'in aylık döneminde de "Türkistan Türkleri Nasıl İmha Ediliyor,"⁵¹³ "Şarkî Türkistan Cumhuriyeti'nin Yıldönümü"⁵¹⁴ ve "Türkistan'da Milli Kurtuluş"⁵¹⁵ başlıklı yazılarıyla gazetede yer almış, Türkistan'ın tarihini ve maruz kaldığı kültür emperyalizmini dile getirmiştir.

Pof. M. H. imzasıyla yayımlanan "Mazlum Bir İslam Devleti: Haydarâbad" başlıklı makale Haydarâbad Nizamı'nın tarihine, sosyal yapısına ve Hindistan tarafından ortadan kaldırılmasına ilişkin bilgiler içermektedir. Nehru yönetimindeki Hindistan'ın Haydarâbad'ı istilası, 350 bin Haydarâbadlının öldürülmesi, BM Güvenlik Konseyi'nin tutumu gibi hususların detaylı şekilde ele alındığı makalede hür İslam devletleri Haydarâbad'ın o günkü halinden kurtarılması için müştereken çalışmaya davet edilmiştir. Yazının Prof. Muhammed Hamidullah'a ait olduğu, siyasi yorumlar içermesi nedeniyle ismine kısaltma olarak yer verildiği anlaşılmaktadır.⁵¹⁶ M.K. imzalı "İslam Alemi: Pakistan" başlıklı bir makalede ise, Pakistan'ın tarihi, kültürü ve siyasi durumu ele alınmış, tam sayfa olarak yayınlanan yazıda İkbâl'den dizelere yer

⁵¹⁰ "Çin Türkistanı ve Davası" başlıklı yazı dizisi, 1958 yılında *Fetih* gazetesinin 37, 39, 40, 41, 43 ve 46. sayılarında yayımlanmıştır.

⁵¹¹ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 42, 18 Temmuz 1958, s. 1, 2.

⁵¹² *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 45, 08 Ağustos 1958, s. 1.

⁵¹³ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 47, 24 Ekim 1958, s. 2.

⁵¹⁴ *Fetih*, Yıl: 2, Sayı: 49, 12 Aralık 1958, s. 1, 2.

⁵¹⁵ *Fetih*, Yıl: 2, Sayı: 51, 16 Ocak 1959, s. 2.

⁵¹⁶ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 3, 18 Ekim 1957, s. 3.

verilmiştir.⁵¹⁷ Emin Gerçek imzalı “Pakistan Notları” başlıklı yazısında, Pakistan’a yaptığı gezi sırasında edindiği intibaları ve bu ülkede halkın Türklere yönelik sevgisini dile getirmiştir.⁵¹⁸

“Endonezya’dan Gelen Mektup” başlıklı yazı, Endonezya’dan Sıddık Sudarsono isimli bir kişi tarafından yazılmış ve *Fetih*’te yayımlanması için Oğuzhan Asiltürk⁵¹⁹ tarafından gazeteye verilmiştir. Yazıyı ilginç kılan, Endonezya’daki İslami eğitim kurumlarının detaylı bir şekilde anlatılmasıdır. Mektupta, müstemleke idaresinin İslami eğitime verdiği zararlara değinilmiş; Endonezya’da bulunan geleneksel ve modern dini eğitim kurumlarının işleyişine, hocaların ve öğrencilerin durumuna dair ayrıntılı bilgiler verilmiştir.⁵²⁰ “Endonezya’ya Toplu Bakış” başlığını taşıyan imzasız makalede ise ülkenin Hollanda müstemlekesi olduğu dönemde Müslüman Endonezyalıların kimliklerini korumak için yaptığı çalışmalar, kurdukları dini eğitim kurumları, şirket ve cemiyetler ile bunların bağımsızlığa giden yoldaki faaliyetleri hakkında bilgi verilmiştir.⁵²¹

Raymod Furon imzasıyla yayımlanan “İran Kıyafet İnkılabı” başlıklı yazıda ise Türkiye’de yaşanan kıyafet inkılabı ile İran şahının yaptığı kıyafet inkılabı arasındaki benzerlikler ve bu sebeple yaşanan sosyal sorunlar ele alınmıştır. Yazının Raymod Furon tarafından 1938 yılında yazıldığı da belirtilmiştir.⁵²² A. Aydınli tarafından kaleme alınan “Batı Trakya’da Neler Gördüm?” başlıklı makalede Balkanlarda ve özellikle Batı Trakya’da Türklere yapılan çeşitli zulümler örneklerle, tarihî vakalar ve o günlere dair değerlendirmelerle ele alınmıştır.⁵²³ *Fetih*’te yer alan ilginç bir haber de Dünya Müslümanlar Kongresi’nin Kudüs’te toplandığı, kongreye Türkiye’den Kadir Mısıroğlu ve İhsan Toksarı’nın katıldığı şeklindedir. Kongrenin mahiyeti, kim tarafından düzenlendiği hakkında bir bilgi verilmemiştir.⁵²⁴

Görüldüğü üzere, *Fetih*’te Türk Dünyası, Türkistan, Pakistan ve kimi İslam ülkelerinin kültürel yönleri, tarihleri, maruz kaldıkları asimilasyon politikaları ve o günkü durumlarını ele alan makalelere yer verilmiştir.

⁵¹⁷ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 8, 22 Kasım 1957, s. 3.

⁵¹⁸ *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 57, 03 Haziran 1960, s. 1, 4.

⁵¹⁹ Haberin yayımlandığı sırada 23 yaşında olan Oğuzhan Asiltürk, daha sonraki yıllarda Necmettin Erbakan’la birlikte MSP, RP, FP ve Saadet Partisi’nde siyaset yapmış, beş dönem milletvekilliği, İçişleri Bakanlığı ve Sanayi Bakanlığı yapmıştır. <https://www.biyografya.com/biyografi/8265> [Erişim Tarihi: 04.11.2024].

⁵²⁰ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 27, 04 Nisan 1958, s. 1, 4.

⁵²¹ *Fetih*, Yıl: 2, Sayı: 48, 28 Kasım 1958, s. 2.

⁵²² *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 41, 11 Temmuz 1958, s. 3.

⁵²³ *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 45, 08 Ağustos 1958, s. 4.

⁵²⁴ “Dünya Müslümanlar Kongresi” başlıklı haber. *Fetih*, Yıl: 3, Sayı: 53, 05 Şubat 1960, s. 1.

4.2. *Fetih*'te Toplum ve Kültür Hayatına Dair Muhtelif Yazılar

Fetih gazetesi yayın hayatı boyunca sosyal, siyasî, dini ve ahlaki konulara ilişkin çeşitli yazılara sayfalarında yer vermiştir. Bu yazıların bir kısmında güncel meselelerin etkisi görülmekle beraber, bir kısmı da genel toplumsal ve kültürel konularda İslamcı/muhafazakâr çevrelerin bakış açısını gösteren mahiyettedir. İslamcı gazete ve dergilerin ileri gelenlerinin kapalı olduğu, bir kısmının sahipleri tutuklu bulunduğundan çıkmadığı 1957 yılında yayımlanmaya başlayan *Fetih* gazetesi, o dönemde dindar muhafazakâr kesimde tanınan bazı önemli isimlerin yazılarını yayımladığı gibi daha sonraki yıllarda tanınacak olan pek çok genç için de bir yayın mecrası olmuştur. Örneğin, Hasan Basri  antay, *Fetih*'e yazılarıyla büyük bir destek vermiştir. Necip Fazıl Kısakürek, Hazmi Tura, Nurettin Topçu, Ali Fuat Başgil, Ali Fikri Yavuz'un zaman zaman *Fetih*'te yazıları yayımlanmıştır. O yıllarda genç yaşta bulunan Sezai Karakoç, Fehmi Cumalıoğlu, Said  ekmegil, Agâh Oktay Güner, Kadir Mısıroğlu, Erol Özbilgen, Sabri Kelemeroğlu gibi pek çok kişi de *Fetih*'te yazmıştır.

Haber ve yorumlarda olduğu gibi, çeşitli konulardaki fikirlerin dile getirildiği yazıların bir kısmı da imzasız olarak veya müstear isimlerle yayımlanmıştır. Örneğin; Sezai Karakoç kendi adıyla olduğu gibi "M. Leventoğlu" müstearıyla da yazılar kaleme almıştır. *Fetih* imzalı olarak yayımlanan başyazıların da büyük bir kısmı günlük hadiseleri ele almaktan ziyade genel düşünce yazıları mahiyetindedir. Zaman zaman dönemin ünlü isimlerinden alıntı yapılarak yayımlanan makalelere yer verilmiştir. Örneğin; Peyami Safa, Muhammed Hamidullah ve *İkbâl*'den yapılan alıntılara *Fetih*'te sık  rastlanmaktadır.

Fetih'te gündeme bağlı kalmayan, haber özelliği taşımayan yazılar genel olarak değerlendirildiğinde ele alınan temalar şu şekilde sıralanabilir: Batılılaşmanın toplumsal yozlaşmaya yol açtığı; dini ve milli değerlerin yeniden ihya edilmesi gerektiği; tek parti dönemi uygulamalarının toplumu ahlak ve maneviyattan uzaklaştırdığı; toplumun maneviyatta uzaklaşmasının yıkıcı sonuçlar doğurduğu; basında ve bir kısım çevrelerde din aleyhtarlığı yapıldığı; yanlış laiklik uygulamaları; İslamiyet'in ilme ve ilerlemeye muvafık olduğu; aydınların ve toplumun yabancı kültürlerin tesirleri altında kaldığı vb.

Fetih'te bu türdeki yazılar arasında en çok imzası bulunan isimler Hasan Basri  antay, Sezai Karakoç, İlyas Yarar, Sabri Kelemeroğlu, Fehmi Cumalıoğlu, Feridettin Atatuğ ve Muhammed Hamidullah'dır. *Fetih*'te Pakistanlı  lim Muhammed

Hamidullah'ın sadece yazıları yayımlanmamış, konferans ve derslerinin duyuruları da yapılmıştır. *Fetih*'in haberlerinden o yıllarda Hamidullah'ın sık sık Türkiye'ye geldiği, İstanbul Üniversitesi'nde ders ve konferanslar verdiği anlaşılmaktadır. Hamidullah'ın bazı yazıları hangi eserinden nakledildiği belirtilmiş iken yazıların birçoğu hakkında bir açıklamaya yer verilmemiştir. Hamidullah'ın iki yazıda mütercim olarak adı verilen Said Mutlu, Işıklar'ın yakın arkadaşıdır.⁵²⁵ Said Mutlu, Afyon'un Sandıklı kazasında doğmuş, Galatasaray Lisesi'nden mezun olduktan sonra bir dönem Said Nursi'nin takipçileri arasında yer almış fakat İstanbul Üniversitesi Eczacılık bölümündeki öğrencilik yıllarında Muhammed Hamidullah ile tanışmış, daha sonra ona olan hayranlığı nedeniyle eserlerini Türkçeye çevirmeye ve yayınlamaya başlamıştır.⁵²⁶ Bu sebeple mütercim adı verilmeyen Hamidullah'a ait bazı yazıların onun tarafından tercüme edilmiş olması muhtemeldir.

Sabri Kelemeroğlu, Işıklar'ın hemşerisi olup Malatya'nın Arapgir kazasındandır. Malatya'da fenni gözlükçü olarak çalıştığı dönemde yöresi üzerine yaptığı araştırmalar ve kitapları nedeniyle 1954 yılında TDK üyeliğine alınmış, çeşitli dergi ve gazetelerde yazıları yayımlanmıştır.⁵²⁷ *Fetih*'te yazılarına sıklıkla rastlanan Feridettin Atatuğ, Gazi Eğitim Enstitüsü mezunu olup çeşitli gazete ve dergilerde yazıları yayımlanmıştır. Atatuğ, daha sonraki yıllarda hikâye ve roman dalında eserler vermiş, 1996 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlar Dairesi Başkanlığı'ndan emekli olmuştur.⁵²⁸

Fetih'te sağlık konusunda yazdığı pek çok yazının yanında fikri konularda da makaleler kaleme alan Dr. Fehmi Cumalıoğlu'nun yazılarının yayımlandığı dönemde askerî hekim olarak görev yapmakta olduğu anlaşılmaktadır. 1960 yılında Albay rütbesinde iken emekliye ayrılarak siyasi hayata girmiş, üç dönem milletvekilliği ile 1977 yılında 2. Milliyetçi Cephe koalisyon hükümetinde MSP kontenjanından kısa bir dönem Çalışma Bakanı olarak görev yapmıştır.⁵²⁹

Kurtuluş Savaşı'na katılmış emekli bir asker olan Kemal Kuşçu, az sayıda da olsa, *Fetih*'te yazılarını yayımlayan isimler arasından dikkat çekmektedir. 1952'de

⁵²⁵ "Abdullah Işıklar ile Sözlü Tarih Görüşmesi (1. Bölüm)", *Bisav Tv Youtube Kanalı*, saat/dakika: 47:00-48:00, <https://www.youtube.com/watch?v=wgOycnYmdEQ> [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

⁵²⁶ İsmail Dayı, "Kaybettiğimiz Değer: Said Mutlu", *İslam Medeniyeti Dergisi*, (1967), s. 21-22.; Said Mutlu hakkında yazıyı kaleme alan İsmail Dayı, tıp fakültesi öğrencisi olduğu yıllarda *Fetih*'e Hasan Basri Çantay'ın yazısını getiren kişidir. Aslen Balıkesirli olup sonradan Anavatan Partisi'nde Balıkesir milletvekili olarak TBMM'ye girmiştir. Cihan, *Türkiye'de Doğudan Batıya Adalet ve Hürriyete Işık Tutanlar (Anlatan: Gazeteci Abdullah Işıklar)*, s. 116.

⁵²⁷ "Mehmet Sabri Kelemeroğlu", *Biyografiya.com*, <https://www.biyografiya.com/biyografi/19172> [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

⁵²⁸ "Feridettin Atatuğ", *Manas Yayıncılık*, <https://www.manasyayincilik.com/y34.html> [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

⁵²⁹ "Fehmi Cumalıoğlu", *Biyografiya.com*, <https://www.biyografiya.com/biyografi/5302> [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

emekli olduktan sonra dini ilimler sahasında çalışmalar yapan Kemal Kuşçu, Arapça, Farsça, Fransızca ve Urduca bilmesi hasebiyle Batı ve İslam Dünyası'ndaki gelişmeler hakkında *Fetih* dışında birçok basın organında yazılar yazmış, Muhammed Hamidullah'ın bazı eserlerini Türkçeye tercüme etmenin yanında dini konularda başka eserlerin de çevirmenliğini yapmıştır.⁵³⁰ *Fetih*'te birçok yazı ve haber yayımlayan İlyas Yarar hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Sezai Karakoç, Nurettin Topçu ve Hasan Basri Çantay'ın *Fetih* gazetesiyile ilişkileri hakkında Giriş bölümünde yeterli bilgi verildiği için burada değinilmemiştir. *Fetih*'te fikri yazılarını yayımlayan isimler arasında daha sonraki yıllarda Türk kamuoyunda tanınmış isimler arasına girecek olan Kadir Mısıroğlu da bulunmaktadır.

Fetih'te çeşitli konularda kendi adıyla makalesi yayımlananlar arasında Necip Fazıl Kısakürek, Samiha Ayverdi, Erol Özbilgen, M. Alper Yücetürk,⁵³¹ İhsan Keskin, Kemal Uysal, Dr. Mustafa Ramazanoğlu, Agâh Oktay (Güner), Hüsnü Hamid, Mehmet Serdaroğlu, Mahmut Özbilen, A. H. Öztürk, Ahmed Suphi Fırat, A. Emin Turgut gibi isimler bulunmaktadır. *Fetih*'te yayımlanan yazılar arasında çok sayıda alıntı yazıya da rastlamak mümkündür. Muhammed İkbal, Remzi Oğuz Arık, Peyami Safa, Alexis Carrel, Malik Bin Nebi, Celal Nuri İleri, F. Nietzsche gibi isimler alıntı yapılan yazarlar arasında zikredilebilir.

Aşağıdaki tabloda, *Fetih* gazetesinde yayınlanan makaleler arasında siyasi, dini ve güncel konularından kısmen ayrıştığını düşündüğümüz, yazarların çeşitli konularda görüşlerini açıkladıkları yazıların bir listesi kısa açıklamalarla birlikte verilmiştir.

⁵³⁰ İsmail Kara, "Kuşçu, M. Kemal", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ek 2. Cilt, (2019), s. 95.

⁵³¹ M. Alper Yücetürk *Fetih*'te bir yazısı yayımlanmıştır. Yücetürk'ün İDP (İslamcı Dergiler Projesi) internet sitesi kayıtlarına göre 1959 yılı haftalık *Büyük Doğu* dergisinde yazıları çıkmıştır. <https://katalog.idp.org.tr/yazarlar/2173/m-alper-yuceturk> [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

Tablo 8: <i>Fetih</i> 'te Toplum ve Kültür Hayatına Dair Muhtelif Yazılar	Sayı ve Tarih
✓ F.Nietzsche'nin <i>Zerdüşt</i> kitabından <i>Büyük Şehir</i> başlıklı bir alıntı yapılmış ve sunuş kısmında "garp cemiyetinin ruh buhranını bütün dehşetiyle ortaya koyan" bir yazı olarak takdim edilmiştir. ✓ "Mussolini ve Kadın" başlıklı imzasız yazıda vaktiyle Mussolini ile yapılan bir röportajdan kesitler verilmiştir. Faşizm batıl bir sistem olduğu halde Avrupa medeniyetinin çürük taraflarına mukabil bazen isabetli teşhisleri bulunduğu savunulmuş, Mussolini'nin kadınların cemiyet ve aile hayatındaki rolü üzerine verdiği beyanat buna örnek gösterilmiştir. ✓ "Bu Adamlar" başlıklı imzasız yazıda Avrupa hayranı Türk aydınlarına yönelik eleştiriler sıralanmıştır.	1. sayı 04.10.1957
✓ Başyazı olarak yayımlanan <i>Fetih</i> imzalı "Tek Derdimiz" başlıklı makalede toplumsal yozlaşma konusu ele alınmış, meselenin ruhi ve ahlâkî boyutuna vurgu yapılmıştır. ✓ Prof. Hüsnü Hamid imzalı "Davaların Davası: Ahlak" başlığını taşıyan makalede ahlakın kökeni, Batı'da bu konuda yapılan tartışmalar, ahlak ile ilim arasındaki ilişki ele alınmış; ahlak felsefesi üzerinde durulmuştur. Yazarın kim olduğu hakkında bir bilgi verilmemekle beraber, konuyu ele alış tarzı bakımından Üniversite Reformu (1933) sırasında görevden uzaklaştırılan Darülfünun'un Matematik hocalarından Hüsnü Hamid⁵³² olması muhtemeldir. ✓ İlyas Yarar imzalı "Devlet İdaresi" başlıklı yazı, hükümetlerin namuslu ve ehliyetli kişileri devlet hizmetine almalarının önemine dairdir. ✓ Peyami Safa imzalı hangi yayından alındığı belirtilmeyen "Karın ve Kafa" başlıklı yazıda, maddi açlık kadar aklı doyurmanın, zihni geliştirmenin önemi üzerinde durulmuştur. ✓ Alexis Carrel, "Bünyemizin Mimarisi" (İnsan Bu Meçhul adlı kitaptan alıntı.)	4. sayı 25.10.1957
✓ <i>Fetih</i> imzalı başmakale olarak yayımlanan "Politika" başlıklı yazıda, politikanın bağlı olduğu dünya görüşüne göre kıymet kazanacağına dair fikirler serdedilmiştir.	7. sayı 15.11.1957

⁵³² Safiye Yılmaz Erten, "Hüsnü Hamid Sayman'ın Muallimler Mecmuası'ndaki Yazıları", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 21, 2 (2020), s. 320.

✓ K. Uysal imzalı “Tamamlamak Lazım” başlığıyla yayımlanan yazıda, o günlerde Boğaza demirleyen 28 katlı uçak gemisi hatırlatılarak Türkiye’nin geri kalmışlığı üzerinde durulmuş, toplumsal durumumuzun vahameti dile getirilmiş; ilim, çalışma ve maneviyatın önemine dair yorumlar yapılmıştır.	8. sayı 22.11.1957
✓ <i>Fetih</i> imzalı başyazı olarak yayımlanan “Dâva” başlıklı makalede Tevhit kavramı üzerinde durulmuştur. ✓ “Bu adamı kurtarınız” başlığıyla birinci sayfada bir illüstrasyon eşliğinde verilen imzasız kısa yazıda modern insanın yalnızlığına, manevi buhranına dair fikirler ileri sürülmüştür. ✓ İhsan Keskin imzalı “Demokrasi’nin Başlangıcı” başlıklı makalede demokrasi ile İslamî yönetim anlayışı bağdaştırmaya çalışılmış, İslam tarihinden örneklerle rey usulüne atıflar yapılmıştır. ✓ Ömer Kökden imzalı “İnsan Sevgisi” başlıklı yazıda Maarif Vekaleti’nin okullarda hayvanları koruma kolu kurulmasına ilişkin genelgesine değinilmiş, modern medeniyetin insan sevgisini unuttuğu iddia edilmiş, tarihimizde ve dinimizde insan sevgisi hakkında açıklamalar yapılmıştır.	9. sayı 29.11.1957
✓ İlyas Yarar imzalı “Ahlâkımızı Koruyalım” başlıklı makalede laikliğin tarihi gelişimi ve o günkü Avrupa devletlerinin anayasalarında yer alma şekli ve uygulanışı ele alınmış, bizdeki laiklik uygulamalarının yanlışlığına değinilmiştir. ✓ Nurettin Topçu imzalı “Üniversite’nin Mesuliyeti” başlıklı manşetten verilen makalede gündemdeki üniversitenin muhtariyeti konusuna değinilerek Türkiye’de üniversitenin genel sorunları ve yetersizliği ele alınmıştır. Yazının devamı <i>Fetih</i>’in bir hafta sonraki sayısında yayımlanmıştır.	10. sayı 06.12.1957
✓ “İsrail Devleti ve Siyonizm” başlıklı imzasız yayımlanan iki bölümlük tarih ve inceleme yazısının ikinci bölümü 13. sayıda yayımlanmıştır. Siyonist teşkilatın kuruluşu, Yahudi cemiyetleri ve İsrail hakkında bilgiler ihtiva eden geniş kapsamlı bir makaledir. ✓ “İlmin Milliyeti Yoktur” başlıklı imzasız makalede isim verilmeksizin üniversitede bir ders sırasında bir hocanın tahtaya yazdığı kavramlardan birini Arap alfabesiyle yazması üzerine 400 kişilik sınıfta başlayan gülüşmeler, uğultular ve hocaya yapılan itirazlar konu edilmiştir. Daha sonra hocanın tahtaya Latince bir kelime yazarak öğrencileri “haydi buna da gülün” diyerek paylaşması anlatılmış, üniversite gençliğinin geçmişimizden kopuk ve şuursuz olduğu iddia edilmiştir.	11. sayı 13.12.1957

✓ İlyas Yazar imzalı “Millet” başlıklı makalede sosyolojik anlamda Millet kavramı üzerine açıklamalar yapılmış, milletler için din, dil ve geleneklerin önemi üzerinde durulmuştur. ✓ Kemal Uysal tarafından yazılan “İşçi Meselesi” başlıklı yazıda komünist ve liberal sistemlerde işçilerin konumu ile Türkiye’deki işçi ve köylünün durumu ele alınmış; İslam’da sosyal adalet anlayışına değinilerek özellikle zekât kavramı üzerinde durulmuştur.	12. sayı 20.12.1957
✓ Samiha Ayverdi tarafından yazılan ve manşetten verilen “Yılbaşı Dolayısıyla İbretli Bir Hatıra” başlıklı yazıda kültürel yozlaşma ve geleneklerimize sahip çıkmanın gereği konusu ele alınmıştır. ✓ “İsrail Devleti ve Siyonizm” (11. sayıdan devam)	13. sayı 27.12.1957
✓ İlyas Yazar tarafından yazılan “Hakiki Vatansever” adlı yazıda toplumsal yozlaşma konusu ele alınmıştır.	14. sayı 03.01.1957
✓ <i>Fetih</i> imzalı başyazı olarak yayımlanan “Garplılaşmak” başlıklı makalede batının kültürel kökenlerine ve bizde Tanzimat’tan beri devam eden batılılaşma gayretlerindeki aşağılık duygusuna değinilmiş, Türkiye’nin kökünden kopup başka kökler üzerinde hayat imkânı aramasının beyhudeliği üzerinde durulmuştur.	15. sayı 10.01.1958
✓ Muhammed Hamidullah “Roma Hukuku ile İslam Hukuku Arasındaki Münasebetler” başlıklı makalesinde konuyu ilmi yönden incelemiştir. ✓ Oğuzhan Asiltürk ve Said Mutlu imzasıyla yayımlanan “Cehlin ilmi faaliyetleri” başlıklı yazı, İsmail Hami Danişmend’in Türkiyat ve İslâmiyât Tetkikleri adını taşıyan bir fasikülde Ebu Hanife’nin bazı şarap türlerinin kullanımını tecviz ettiğine dair cümlelerine reddiye olarak kaleme alınmıştır. ✓ K. Mısıroğlu imzasını taşıyan “Gordiyom” başlıklı yazıda, Türk Milletinin son bir asırdır içinde bulunduğu buhranlı durumdan kurtuluşuna dair duygusal ve hamasi görüşler serdedilmiştir.	16. sayı 17.01.1958
✓ <i>Fetih</i> imzalı “Anadolu” başlıklı başmakale Anadolucu bir İslamcılık anlayışıyla kaleme alınmış, tek parti döneminin ruhi çöküntü meydana getirdiğine ve artık yeniden doğuş devresine geçildiğine dair hamasi görüşleri içermektedir.	17. sayı 24.01.1958

✓ Prof. Dr. M. Hamidullah, “Yazılı İlk Anayasa” başlıklı makalesinde Medine Vesikası hakkında bilgi vererek görüş ve yorumlarını yazmış ve yazısına konuya dair kısa bir bibliyografya da eklemiştir. ✓ Kadir Mısıroğlu imzalı “Teslimiyet” başlıklı yazıda, millet ve memleketin selametini temin etmek için davaya aşk ve teslimiyetle bağlı gençlere ihtiyaç duyulduğu savunulmuştur. ✓ İlyas Yazar “Dostluk” başlıklı makalesinde müminler arası dostluk, İslam kardeşliğinin hangi esaslar üzerinde olacağına dair görüşler serdedilmiştir.	18. sayı 31.01.1958
✓ Necip Fazıl Kısakürek imzasıyla yayımlanan “Kıbrıs Kimindir?” başlıklı yazı manşetten verilmiş ve Kısakürek’in hapse girmeden önce yazarak <i>Fetih</i>’e hediye ettiği yazının başında duyurulmuştur.⁵³³ Kısakürek yazısında Ebu Talha adlı bir sahabenin hayatını anlatmakta, yaşlılığına rağmen Kıbrıs’ın fethine katılarak vefat edişini örnek olarak göstermekte ve bu vesileyle Kıbrıs’ın Müslüman yurdu olduğunu ileri sürmektedir. ✓ Kemal Kuşçu imzalı “Din ve İrtica, İnkılap ve Gençlik” başlıklı yazıda ülkedeki irtica söylemi, bayram kutlamalarında ve okullarda çocuklara din ve din adamlarını küçük düşüren çeşitli etkinlikler yaptırılması gibi konular eleştirilmiş, Cumhuriyet inkılaplarının halkın hayatını gerçek anlamda değiştirmede iddia edilmiştir. ✓ <i>Fetih</i> imzalı “İnsan” başlıklı başmakalede insanın manevi yönü ve Allah inancına olan ihtiyacı üzerine fikirler dile getirilmiştir.	19. sayı 07.02.1958
✓ Hasan Basri Çantay “Kıbrıs İşinde Kat’i Çare” başlıklı yazısında Kurtuluş Savaşı sırasında Rum çetelerinin memleketi olan Balıkesir’de yaptığı zulümleri buna mukabil Rumların tam tersi yönde propaganda yaptıklarını örneklerle anlatmıştır. Çantay, kendisinin o günlerde Balıkesir’de bir gazete çıkardığını, Rum iddialarına cevap verdiği için Damat Ferit tarafından gazetesinin kapatıldığını, tutuklanacağını anlayınca dağa çıkarak çete teşkil ettiğini yazmış ve konuyu Kıbrıs meselesine getirerek tıpkı Kurtuluş Savaşı’nda olduğu gibi davanın ancak silahla hallolacağına dair görüşlerini ifade etmiştir. ✓ Kemal Kuşçu bir önceki sayıdaki yazının devamı olan “Din ve İrtica, İnkılap ve Gençlik II” başlıklı yazısında, Türkçe Kur’an-ı Kerim ve Türkçe namaz konusunda dile getirilen çeşitli fikirlere itirazlarını açıklamıştır. ✓ Kadir Mısıroğlu “Tecelli: Misafir” başlıklı yazısında Türk Milliyetçisinin İslam’dan müstağni olamayacağını iddia eden görüşler yazmıştır.	20. sayı 14.02.1958

⁵³³ Yazının Necip Fazıl Kısakürek tarafından hapse girmeden önce *Fetih*’e verildiği yönündeki açıklamanın o sırada cezaevinde olan Kısakürek’i bir soruşturmadan korumak amacıyla verildiği anlaşılmaktadır. Çünkü Kısakürek hatıralarında, o dönemki hapis cezasını bir hekimin önyak olması sayesinde Haydarpaşa Numune Hastanesi’nin mahkûm koğuşunda tamamlamakta olduğunu, burada birçoğu üniversite öğrencisi olan ziyaretçileriyle görüşmekte ve uzun sohbetler yapma imkânı bulduğunu yazmıştır. Necip Fazıl Kısakürek, *Cinnet Mustatili*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2022, s. 263

✓ <i>Paris-Match</i> mecmuasında Cezayir olayları bahanesiyle Hz. Muhammed, İslam ve Müslümanlar aleyhine yayımlanan hakaretimiz bir yazıya karşı <i>Fetih</i> gazetesi namına gönderilen cevap mektubunun Türkçesi yayımlanmıştır. ✓ Malik Binnabi'nin bir eserinden tercüme edilerek verilen "İman ve Hareket" başlıklı yazıda İslâm'ın atalet dini olmadığını izah eden fikirler yer almıştır. Yazının girişinde Malik Binnabi Cezayirli aydın ve mütefekkir olarak tanıtılmıştır. Cezayir'in Fransa'ya karşı bağımsızlık mücadelesi verdiği bir dönemde yayınlanmıştır. ✓ Dr. Mustafa Ramazanoğlu "Tıb Gözüyle İnsan" başlıklı yazısında insanın zihin ve vücut olarak yaratıcıya en büyük delil olduğuna ilişkin fikirlerini açıklamıştır.	21. sayı 21.02.1958
✓ M. Alper Yücetürk "İçtimai Meseleler: Buhran" başlıklı yazısında modern hayatın insan üzerindeki olumsuz etkilerine karşı batıda aranan çözümler ve bu konuda dini pratiklerin önemine dair fikirler dile getirmiştir. ✓ Fahrettin Akbulut "Terbiyenin Gayesi, Emir ve Yasakların Hikmeti" başlıklı yazıda insanlar için dinin önemi ve yeri üzerinde durulmuştur.	22. sayı 28.02.1958
✓ Peyami Safa'ya ait <i>Milliyet</i> gazetesinden alıntılanan "Bu Millet Kuru Bir Kalabalık Değildir" başlıklı yazıda, gençlerin milli kültürden uzak yetiştikleri, liselerde mutlaka eski harflerin de öğretilmesi gerektiği, memleketin kaderini devrim yobazlarının elinden alıp hakiki inkılapçılara emanet etmek gerektiği yönünde fikirler yer almıştır. ✓ Dr. Fehmi Cumalıoğlu "Tıbbi Bahisler: Kadın" başlıklı yazısında, Prof. Dr. Behçet Kamay'ın gazetelerde yer alan "Kızlığa verilen değer iptidailiği münakaşaya değmez." şeklindeki beyanlarına ve cinsel özgürlük konusundaki açıklamalarına karşı cevap verilmiştir.	23. sayı 07.03.1958
✓ Mahmut Özbilen "Reform Hangisinde Yapılmalı" başlıklı yazısında dinde reform yapılması gerektiğine dair görüşlere karşı çıkan fikirlerini yazmıştır. ✓ Said Çekmegil "Dağların Meyvesi" adlı yazısında Türk İslam sentezine dair bir retorik geliştirmiş, Tanrı Dağı'ndan kopup gelen beden Hira Dağı'ndan esen ruhla Toros önlerinde birleştiğini iddia etmiştir. ✓ Köşeniz başlığı altına verilen imzasız bir okuyucu yazısında, batılılaşma hareketleri yerilerek kendi medeniyet köklerimize dönmeliyiz ana fikri etrafında görüşler ifade edilmiştir.	24. sayı 14.03.1958

✓ Erol Özbilgen “İnsan ve Cemiyet” başlıklı yazısında batılılaşma konusunu ve milletimizin yaşadığı medeniyet krizini ele almıştır. ✓ İlyas Yazar “Nefsin Muhasebesi” başlıklı yazısında toplumsal yapı ve ahlak yasaları üzerine fikirlerini yazmıştır. ✓ Fetih imzalı “Tedbir Elzemdir” başlıklı başmakalede toplumdaki manevi boşluk ve gayri ahlaki yaşantının sonuçları üzerine görüşler açıklanmıştır. ✓ ‘İçtihadın Kaynakları’ başlığını taşıyan imzasız yazıda dine reform tartışmalarına değinilmiş ve dünyadan verilen örneklerle reform anlayışına karşı çıkmıştır. ✓ “Kasıtlı Düşmanlık” başlıklı imzasız yazıda Türkiye’de tarihe kasten düşmanlık edildiğini, geçmişimizin kötü gösterildiğini iddia eden fikirler dile getirilmiştir.	25. sayı 21.03.1958
✓ Muhammed İkbâl imzasıyla yayımlanan “Okulun Suçu” başlıklı tam sayfa yazı, İkbâl’den yapılan şiir çevirileri ve açıklamalardan oluşmaktadır. Mütercim adı verilmemiştir. Modern eğitimde manevi yönün eksik olduğunu dile getiren görüşleri içermektedir. ✓ “İçtimai Meseleler: Gerçeği Bilmek Ona Nüfuz Etmekle Olur” başlıklı imzasız yazıda ülkede kasıtlı olarak ikide bir gündeme getirilen dine reform tartışmalarının yersizliğine değinilmiş ve TBMM dini küçük düşürenlere karşı tedbir almaya davet edilmiştir. ✓ “Bir İmdat Çığlığı” başlıklı imzasız yazıda gençliğin manevi boşluk içinde bulunduğu iddia edilmiştir. ✓ İlyas Yazar “İktisatta Refah” başlıklı yazısında ekonomik hayatta ahlakın önemi üzerinde durulmuştur.	26. sayı 28.03.1958
✓ İlyas Yazar “Milli Şahsiyet” başlıklı yazısında tarihten çeşitli örnekler milletçe varlığımızı devam ettirmek için geleneklerimizde muhafazakar olmamız gerektiğine yönelik fikirlerini açıklamıştır. ✓ Dr. Fehmi Cumalıoğlu “Modern Tababet ve İslamiyet” başlıklı yazısında kişisel ve toplumsal sağlık açısından bakıldığında İslam dininin emir ve yasaklarının modern tıp ile tam bir uyum içinde olduğuna dair görüşlerini yazmıştır.	27. sayı 04.04.1958
✓ Sezai Karakoç “Şehrin En Yüce Yerinde” başlığını taşıyan yazısında ezan teması üzerinden İslam şehrinin manevi dinamiklerini ele alan bir retorik geliştirmiş ve İslam’la Hristiyanlığı kıyaslamıştır. ✓ İlyas Yazar “Vazife” isimli yazısında kamu hizmetinde görev sorumluluğu kavramını ele almış, vazifesini yapmayanların kurumlardan temizlenmesi gerektiğini iddia etmiştir.	28. sayı 11.04.1958

✓ “Terakkimizin Klavuzu Mahiyeti Ruhiyemizdir” başlıklı manşetten verilen imzasız yazıda batı taklitçiliğinden fayda gelmeyeceği; milletçe yükselmek için eğitim, kültür ve ahlakta öze dönüş gerektiği iddia edilmiştir. ✓ Bekir Sadak “İspanya’da Müslümanlar” başlıklı yazısında Endülüs Müslümanlarının Avrupa’nın gelişimine etkisi üzerinde durmuştur. ✓ Mahmut Özbilgin tarafından yazılan “Bir Tahkik” başlıklı yazıda müspet ilimlerin gelişmesiyle Kur’an-ı Kerim’in daha iyi anlaşılacağı iddia edilmiştir. ✓ Ferideddin Atatuğ “Bir Suale Cevap” başlıklı yazısında batının ahlakını değil ilmini alarak ve kendi değerlerimizi ihya ederek yeni bir medeniyet inşa edilebileceği iddia edilmiştir. ✓ M. Güven Kurtul “İçtimai Meseleler: Fertlerin Karakteri” başlıklı yazısında Türk Milleti’nin yaşadığı medeniyet krizi üzerine çeşitli duygular dile getirilmiştir.	29. sayı 18.04.1958
✓ İlyas Yarar “İçtimai Meseleler: Kleptokrasiye” başlıklı yazısında halkı ekonomik olarak sömüren, ticari ahlakı dejenere eden zümreleri eleştirmektedir. ✓ Mustafa Okur “Eskilerle Konuşma” başlıklı yazısında “inkılap maskesi altında” yayıldığını iddia ettiği solcu fikirleri eleştirmekte, toplumsal yozlaşma ve bozulmanın Kanuni devrinden itibaren başladığını iddia etmektedir. ✓ Ord. Prof. Sadi Irmak imzalı “Oruç ve Sağlık” adlı yazı Yeni Sabah’tan alıntı olarak verilmiştir. Makalede oruç tutmanın maddi ve manevi faydaları üzerinde durulmuştur.	30. sayı 25.04.1958
✓ İlyas Yarar, “Büyük Hitap” başlıklı yazısında bir Hz. Ali menkıbesi naklederek Kur’an-ı Kerim’de her müşkülün halline ilişkin bir delil bulunduğu dair fikirlerini yazmıştır. ✓ “Varlığımızı Düşünenler Dikkat Ediniz” başlıklı imzasız yazıda ilim, sanat ve basın hayatında milletimizin şanlı tarihini göz ardı ederek yabancı tesirler altında kalan kesimler eleştirilmektedir. ✓ <i>Fetih</i> imzalı “Dahası Var” başlıklı başmakalede toplumsal tembellik ve kahvehanelerin yaygınlığı konusunda eleştiriler dile getirilmiştir.	31. sayı 02.05.1958
✓ Prof. Dr. Muhammed Hamidullah imzasıyla yayınlanan “Hukuk İlmine İslam’ın Mühim Yardımları” başlıklı makalenin Hamidullah’ın bir konuşmasının yazıya geçirilmiş hali olduğu anlaşılmaktadır. İslam tarihinden çeşitli örneklerle Müslümanlarda hukuk ilminin gelişimi ele alınmış, İslam hukuku ile modern hukukun karşılaştırılması yapılmıştır. ✓ <i>Fetih</i> imzalı “Bir Hakikat” başlıklı başmakalede toplumsal yozlaşma, ekonomik hayattaki bozulma ve yolsuzlukların maneviyat eksikliğinden kaynaklandığı iddia edilmiştir.	32. sayı 09.05.1958

✓ <i>Fetih</i> imzalı başmakale “Kalkınma” başlığını taşımakta ve asıl kalkınmanın manevi kalkınma olduğu, toplumdaki sorunların ahlak ve maneviyat merkezinde düğümlendiği iddia edilmiştir. ✓ “Yıldönümünde İkbal” başlıklı yazıda Muhammed İkbal’in peygamber sevgisine dair görüşleri nakledilmiş, mütercim ismi verilmemiş ancak yazının Hilal Yayınları’ndan alındığı belirtilmiştir. ✓ “Yazan: Merhum Celal Nuri / Tarih-i İstikbal” imzasıyla yayımlanan “Geçmişten Bir Yaprak: Kültür Emperyalizmi” başlıklı yazı, Celal Nuri İleri’nin <i>Tarih-i İstikbal</i> isimli eserinden alınan bir bölümden ibarettir. Yanlış batılılaşmanın, batı hayranlığı ve taklitçiliğinin sert biçimde eleştirildiği bir yazıdır.	33. sayı 16.05.1958
✓ Remzi Oğuz imzalı “Türk Gençliğine” başlıklı gençlere seslenen, gençliğin sorunlarını ve eğitim meselesini konu alan, komünizme karşı gençleri uyarılar içeren makalenin 1954 yılında vefat eden Remzi Oğuz Arık’ın aynı adlı eserinden alındığı anlaşılmaktadır. ✓ “İçtimai Meseleler: Ahlak Davamız” başlıklı imzasız yazıda toplumsal yapıda ahlaki bozulma olduğuna yönelik fikirler yer almıştır. ✓ “Kurtuluşumuzun Tek Çaresi Ahlak Seferberliği” başlığıyla birinci sayfadan verilen imzasız haber/yorumda gazetelere akseden gayri ahlaki olaylardan hareketle toplumsal bozulmaya yönelik tedbirler alınması gerektiği iddia edilmiştir. ✓ Alman şarkiyatçı Rudolf Jockel’in Gazali’nin hayatını ve İslam dünyasındaki etkilerini ele alan bir yazısı “Bir İslam Mütefekkeri Hüccetü’l İslam Gazali” başlığıyla yayımlanmıştır.	34. sayı 23.05.1958
✓ Sabri Kelemeroğlu “Garplılaşmak” başlıklı yazısında Türkiye’deki batılılaşma anlayışı eleştirilmiştir. ✓ Fazıl Ahmet Aykaç’ın <i>Şeytan Diyor ki</i> (1927) adlı eserinden “Görüşler” başlığı altında yapılan alıntıda, inkılap anlayışına ve taklitçi batılılaşmaya yönelik eleştirel görüşler dile getirilmiştir.	36. sayı 06.06.1958
✓ “Hürriyet” başlıklı imzasız yazıda ülkedeki hürriyet anlayışının keyfiliği ve bu durumun tek parti şef döneminin kalıntısı olduğu yönünde kanaatler yer almıştır. ✓ “Zaruri Bir Cevap” başlıklı imzasız yazıda isim verilmeksizin Hz. Peygamber’e ve sahabeye hakaret eden bir kişiye cevap verilmiştir. ✓ Türk imzasıyla yayımlanan “Türk ve Tarih” başlıklı yazı tarihten örneklerle Türklüğün şerefi üzerine haması bir yazıdır. ✓ “Ben Müslümanım” başlığıyla yayımlanan imzasız yazıda Müslümanlığın gerekleri ve Müslümanlık onuru hakkında düşünceler dile getirilmiştir.	37. sayı 13.06.1958

✓ M. Leventoğlu (Sezai Karakoç) “Tahlil ve Tenkit: Şamar” başlıklı yazısında toplumda büyük bir ahlak buhranı olduğunu, milli hasletlerimizi hızla yitirdiğimizi iddia eden fikirlerini açıklamıştır. ✓ Sabri Kelemeroğlu “Doğu Batı” başlıklı yazısında Doğu ve Batı arasındaki anlayış farklılıkları üzerine eğilmiş, doğuyu yüceltmiş batı uygarlığını yermiştir. ✓ Süreyya İlmen imzalı “Diyorlar ki:” başlıklı yazı, aynı yazarın <i>Zavallı Serbest Fırka</i> adlı kitabından alıntılanmış, parti içi menfaat mücadeleleri eleştirilmiştir.	38. sayı 20.06.1958
✓ M. Leventoğlu (Sezai Karakoç) “Meçhul ve Malum” başlığını taşıyan yazısında milli ve manevi değerlerimizi yitirdiğimiz, toplum olarak büyük bir manevi boşluğa düştüğümüz, batı karşısında aşağılık psikolojisi içinde çırpındığımız yönünde fikirlerini açıklamış ve bunun böyle gidemeyeceğini iddia etmiştir. ✓ “Avrupa Kuran’ı kabul ediyor” başlıklı imzasız hamasi bir yazıda Avrupa’nın maddecilikten bunaldığı İslam’a yöneleceğine dair afakî fikirler serdedilmiştir. ✓ Dr.Fehmi Cumalıoğlu “Ahlakı Bozan Amiller” başlıklı dizi yazısında çocuklarda aile terbiyesinin önemi üzerinde durmuştur. Makalenin bir sonraki sayıda devamı yayınlanmıştır. ✓ Feridettin Atatuğ “Utaniyoruz” başlıklı yazısında toplumdaki ahlak buhranının sebeplerini irdeleyen ve yozlaşmayı eleştiren fikirlerini yazmıştır.	39. sayı 27.06.1958
✓ M. Leventoğlu (Sezai Karakoç) “Tahlil Tenkit: Mefkure Şuuru” başlıklı yazısında İslami esasları koruyacak ve müdafaa edecek Müslümanların nasıl davranması gerektiğine dair fikirlerini yazmıştır. ✓ Hasan Basri Çantay “Yardım” başlığını taşıyan başmakalede İslam’da yardımlaşmanın önemi üzerine dini referanslarla izahlarda bulunmuştur. ✓ Said Çekmegil “Büyük Rehber” başlığını taşıyan yazısında batılılaşma karşısında İslam’ın inkılapçı yönü dile getiren fikirlerini yazmıştır. ✓ Sabri Kelemeroğlu “Arayış” başlıklı yazısında ayna metaforunu kullanarak sosyo-psikolojik göndermelerle duygularını dile getirmiştir.	40. sayı 04.07.1958

✓ M. Leventoğlu (Sezai Karakoç) “Tahlil Tenkit: Nefsi Islah Yolu” başlıklı makalesinde fertlerin manevi olgunluğa sahip olmasının toplumsal hayata etkileri üzerinde durulmuştur. ✓ A. Emin Turgut “Unutma Hastalığı” başlıklı yazısında Türk Milleti’nin tarihte yaşadığı ıstıraplı dönemleri kolayca unuttuğuna dair düşüncelerini yazmıştır. ✓ “Dinsizlik Softaları” başlıklı imzasız yazıda Türkiye’de din düşmanı bilinçli ve bilinçsiz kesimlerin kutsal değerlere hakaret ettiği iddia edilmiştir. ✓ A. İ. Nizamoğlu “Bu Çeteleri Kimler Hazırlıyor” başlıklı yazısında çocuk terbiyesi ve kültürel konular hakkında görüşlerini ifade etmiştir. ✓ “Garplı Görüşü” adlı yazıda <i>das Beste</i> adlı bir dergiden alıntı yapılmış, batılı bir yazarın İslam ahlakını övmesi konu edilmiştir. ✓ “Mantığın Kaderi” başlıklı imzasız yazıda, tarihten örneklerle siyasi parti tarafgirliğinin mantığı işlemez hale getirdiği iddia edilmiştir.	41. sayı 11.07.1958
✓ Z. Nur imzasıyla manşet verilen “Türk’ün hükümrانlık sembolü Ayasofya” başlıklı makalede Ayasofya’nın tarihine dair kısa bilgiler verilmiş ve büyük mabedin bir an önce cami olarak açılması istenmiştir: “Ayasofya’da tarihî incelemeler artık bitmiştir. Onun cami olarak açılması Türk’ün hâkimiyet ve hükümrانlık alametidir.” ✓ Taha imzasıyla yayımlanan “Bu da Geçer” başlıklı yazıda Ayasofya’nın cami olması gerektiği ifade edilmiştir. ✓ Şahap Metin “Ağlayan Direk” başlıklı yazısında Ayasofya’nın müze olmasından duyulan üzüntü dile getirilmiştir. ✓ “İngiliz Kini” başlıklı imzasız yazıda Ayasofya’nın kilise olması yönünde görüşlerini yazan bir İngilizin kitabından alıntı yapılmıştır. ✓ Sabri Kelemenoğlu “Anadolu Gencinin Cevabı” başlıklı yazısında Türkiye’de popüler kültür hayatının ahlaksızlık içerdiğine dair fikirler dile getirilmiştir. ✓ Dr. Fehmi Cumalıoğlu “İslam’da Feragat ve Vazife Duygusu” başlıklı yazısı diğer dinlerle İslamiyet’in kıyaslandığı iki bölümlük bir makedir. Bir hafta sonraki <i>Fetih</i>’te devamı yayımlanmıştır.	42. sayı 18.07.1958
✓ M. Leventoğlu (Sezai Karakoç) “Tahlil-Tenkit: Bir Zihniyetin Karanlık İnadı” başlıklı makalesini Nadir Nadi’nin <i>Cumhuriyet</i> gazetesindeki bir yazısına cevap mahiyetinde yazmıştır. N. Nadi yazısında, Bağdat Paktı’nı oluşturan devletlerin Müslüman Devletler olarak nitelenmesine karşı çıkmış ve bu durumun laiklik ilkesiyle bağdaşmayacağını iddia etmiştir. Sezai Karakoç iki bölüm halinde yayımlanan yazısında bu görüşü ve laiklik anlayışını tenkit etmiştir.	43. sayı 25.07.1958

✓ M. Leventoğlu (Sezai Karakoç) “Bir Zihniyetin Karanlık İnadı” (geçen sayıdan devam) ✓ Sabri Kelemeroğlu “Ayasofya” başlıklı yazısında mabedin müze halinde bulunması nedeniyle üzüntülerini dile getirmiştir. ✓ M. Said Çekmegil “Hangi Medeniyet” başlıklı yazısında batılların Müslüman ülkelerde yaptıkları katliamlara mukabil medeniyet, insan hakları kavramları dillerinden düşürmediklerini Cezayir meselesi üzerinden örneklendirerek ele almakta, Türk basınında konu hakkındaki duyarsızlıktan şikayet etmektedir.	44. sayı 01.08.1958
✓ Merhum Abdürrahim Zapsu imzasıyla yayımlanan “Ruhta İnkılap İstiyoruz” isimli yazının <i>Ehlisünnet</i> dergisi sayı: 68’de yayımlandığı belirtilmiştir. Söz konusu yazıda Said Çekmegil’in şiirlerine yer verilmiş, Çekmegil’in de <i>Ruhta İnkılap</i> isimli bir kitabı bulunduğu kaydedilmiştir. Yazıda, insanın manevi varlığını geliştirmek için çaba sarf etmesi gerektiğine dair görüşlere yer verilmiştir.	45. sayı 08.08.1958
45. sayıdan sonra <i>Fetih</i> gazetesi haftalık yayın dönemini sona ermiş, iki aylık bir aradan sonra yayın hayatına aylık olarak devam etmiştir.	
✓ Sezai Karakoç “Sosyolojiyi Susturan” isimli makalesinde İslam’ın diğer dinlere faikiyetini ele alan fikirlerini dile getirmiştir. ✓ Hasan Basri Çantay “İntikad ve Münakaşa” başlığını taşıyan başmakalede tarihten örneklerle ilmi ve edebi eleştiri geleneğine dair görüşlerini yazmıştır. ✓ Sapıtmazoğlu müstearıyla yayımlanan “Korkunç Tehlike” başlıklı yazıda sanat çevrelerinde yayılan milliyetsizlik fikri, soyut insan sevgisi, dünya vatandaşlığı gibi kavramların felaket getireceğine dair görüşler ifade edilmiştir. ✓ Y. H. Arıkan imzasıyla yayımlanan “Spor” başlıklı makalede gençler arasında futbolun hastalık derecesinde yayıldığı iddia edilerek bu durum ahlaki tehlike olarak ele alınmıştır.	48. sayı 28.11.1958
✓ Hasan Basri Çantay geçen sayıdan devam eden “İntikad ve Münakaşa” adlı başmakalesinde tartışma adabını ele almıştır. ✓ “Amerika Üniversitelerinde İslamiyet Hakkında Seri Konferanslar Başladı” şeklinde yayımlanan manşet haberinde ilk konferansı Şenel Tüzün adında bir Türk kızının verdiği, konferansın metnini ise Tarihçi İsmail Hakkı Konyalı’nın <i>Fetih</i>’e verdiği belirtilmiştir. Şenel Tüzün’e ait olduğu belirtilen konuşma metninde yabancılara İslam’ın tanıtılması amaçlanmış, İslam’ın diğer dinlerle mukayesesı yapılmış, bazı dini uygulamalar izah edilmiştir.	49. sayı 12.12.1958

✓ Sabri Kalemoroğlu “Değişmeyen Dil” adlı yazısında Kur’an’ın yeni harflerle yazılması tartışmalarına dünya Müslümanlarından verdiği örneklerle karşı çıkmış, bu arada dilde sadeleşme ve tercümelerin aslına ne kadar uygunluk göstereceği konusunda görüşlerini dile getirmiştir.	50. sayı 26.12.1958
✓ Ali Fuat Başgil’in bir beyanatı <i>Fetih</i> ’te manşetten verilmiştir. “İslamiyette Reform Olmaz, Çünkü Deforme Olmamıştır” başlığıyla verilen haber baştan sona Başgil’in açıklamalarından oluşmaktadır. Devamının gelecek sayıda yer alacağı belirtilmesine rağmen <i>Fetih</i> bu sayıdan sonra bir yıl boyunca yayın hayatına ara verdiği için yayımlanamamıştır. Başgil konuşmasında İslam’da reform yapılması gerektiği yönündeki fikirlere karşı çıkarak izahlar getirmiş ve içtihat meselesine değinerek o gün için bir çözüm yolu önermiştir. Buna göre, İslam dünyasının muteber âlimlerinden bir “Diyanet Şurası” kurulması gerektiğini ifade etmiştir.	51. sayı 16.01.1959
<i>Fetih</i> gazetesi 1959 yılı başındaki sayısından sonra yıl boyunca yayın hayatına ara vermiş, 1960 yılında aylık olarak 7 sayı yayımlanmıştır.	
✓ Mehmet Serdaroğlu “Varlığımızın Baş Düşmanı” başlıklı yazısında Anadolucu ve İslamcı bir anlayışını yansıtmış, Anadolu halkının ezilmişliğini ve yabancı tesiri altında bırakılmasını eleştirmiştir.	52. sayı 01.01.1960
✓ Ağâh Oktay Güner “Dava Adamı” başlıklı yazısında Türkiye’nin ihtiyaç duyduğu “Tanrı dağı kadar Türk, Hira dağı kadar Müslüman” aydın dava adamı tipinin özelliklerine dair görüşlerini yazmıştır. ✓ “Sorbon Üniversitesi’nde Arap Harfi Öğretilecek” başlıklı haberin içeriğinde Peyami Safa’nın <i>Tercüman</i> ’da yazdığı makale alıntılanmıştır. Safa, burada gençlerin eski harfleri bilmediği için kütüphanelerde turist gibi dolaştığı, aslında kolayca öğrenebilecekleri halde devrimbazların diline düşmekten korktukları için eski yazıyı öğrenmediklerini iddia etmiştir.	53. sayı 05.02.1960
✓ Y. Cem imzasıyla yayımlanan “Münevver Kimdir?” başlıklı yazı Kötü İtiyadlarla Mücadele Derneği’nde Said Çekmegil tarafından verilen konferansın metni olarak yayımlanmıştır. Dini yaşantının gerilik olmadığı hakkında fikirleri içermektedir.	54. sayı 04.03.1960
✓ Prof. Abdülvehhâb Azzam (tercüme: Ahmet Subhi Fırat) imzalı “İçtimai Meseleler” başlıklı makale İslam ahlakının özellikleri, Batı ile mukayese ve Müslümanların kardeşliği ve birliği üzerine fikirler içermektedir. ✓ Feridettin Atatuğ “Dilimiz” başlıklı yazısında dil inkılabının ve Batı hayranlığının Türkçeye zarar verdiğine dair fikirlerini dile getirmiştir.	55. sayı 01.04.1960

✓ Feridettin Atatuğ “Cevapsız Kalan Sual” başlıklı yazısı Müslümanların domuz eti yememesinin modern dünyada geri kalmalarına neden olduğunu söyleyen Hristiyan bir tıp bilginine verdiği cevaptan müteşekkildir. ✓ A. Fikri Yavuz “Teşrii İslam” başlıklı yazısında İslam hukukunun temeli ve kaynakları üzerine durmuştur. ✓ Ahmed Suphi Fırat “Nasipsizler” başlıklı makalesinde birçok ünlü müsteşrikin ismini ve görüşlerini zikrederek Batı’da İslam aleyhine yapılan yayınlara değinmiş, olumlu örnekleri de zikretmiştir.	56. sayı 06.05.1960
✓ Hasan Basri Çantay “Fuhuş Salgını” başlığıyla manşetten verilen makalesini 1920 yılında <i>Sebilürreşad</i>’ta yayımlanan yabancı bir yazara ait görüşlerden derlediğini ifade etmiştir. Anlaşıldığı üzere darbe sonrasında ülke gündemine ilişkin konulara girilmemeye özen gösterilmiştir. ✓ Muhammed Hamidullah’ın “Peygamberin Getirdiği Ahlakî ve İçtimai Eğitim” başlıklı yazısının da aynı şekilde manşetten verilmesi, <i>Fetih</i>’in darbe sonrası gündem dışında kalmayı yeğlediğini göstermektedir. Yazı, <i>İslam Peygamberi</i> adlı eserden M. Said Mutlu tarafından tercüme edilmiştir. ✓ Dr. Fehmi Cumalıoğlu “İçgüdülerin Esaretinden Nasıl Kurtuluruz” başlıklı yazısında meseleyi ahlak kavramı etrafında izah etmektedir.	57. sayı 03.06.1960
✓ A. H. Öztürk imzalı “İlim Yolu” adlı yazıda her türlü baskıya karşı İslami hakikatleri haykırmak, mücadele ve mücahede yolundan vazgeçmemek yönünde fikirler dile getirilmiştir. Yazıda üstü örtülü olarak ülkedeki siyasi atmosferin boğuculuğuna göndermelerde bulunulmuştur. ✓ O. C. imzalı “Kanun” başlıklı yazıda Anayasa’dan başlayarak bütün mevzuatın esaslı bir revizyondan geçirilmesi gerektiği iddia edilmiştir. ✓ Muhammed Hamidullah “Peygamberimizin Hayatında Estetiğin Yeri” adlı yazı <i>İslam Peygamberi</i> adlı eserden Said Mutlu tarafından tercüme edilmiştir.	58. sayı 01.07.1960
58. sayıdan sonra kapanan <i>Fetih</i> gazetesi, 4 yıl sonra Işıklar tarafından isim hakkını muhafaza etmek amacıyla 1964 yılında aylık olarak 4 sayı çıkarılmıştır.	
✓ Nurettin Topçu “Mazimizi Unutmayacağız” başlıklı yazıda adeta 27 Mayıs sonrasında değişen siyasi iklime üst perdeden verilen bir cevap gibi yazdığı yazısında milleti köklerinden koparmak isteyenlere yönelik sert bir üslup kullanmış ve yazısını “Eğilmeyeceğiz. Kuvvetiz ve kuvvet olacağız..!” ibaresiyle bitirmiştir.	59. sayı 02.05.1964

✓ <i>Fetih</i>'in 59. sayısı Nurettin Topçu'nun makalesi dışında tamamen Ayasofya üzerine yazılara ayrılmıştır. Yazılar Ayasofya'nın tekrar cami olarak açılması gerektiği hakkındadır. Peyami Safa'nın Ayasofya'nın cami olarak açılması gerektiğini izah eden bir yazısı da bu sayıda yer almıştır. <i>Fetih</i>'in 60 ve 61. sayılarındaki manşetleri de Ayasofya'nın yeniden cami yapılması gerektiği hakkındadır.	
✓ Süheyl Ünver “Fatih ve Adalet” başlıklı yazısında menkıbeler nakledilerek Fatih Sultan Mehmet'in adalet anlayışı üzerinde durulmuştur. ✓ Hasan Basri Çantay manşetten verilen yazısında İstanbul'un fethini manevi açıdan ele almış ve konuyu gündemdeki Kıbrıs Meselesi'ne bağlamıştır.	60. sayı 05.06.1964
✓ Muhammed İkbal imzasıyla yayımlanan “Okulun Suçu” başlıklı makale Maarif Vekili'ne ithaf notuyla yayımlanmıştır. Modern eğitim sisteminin eleştirisi mahiyetindedir. ✓ M.K. imzalı “Ruh ve Madde” başlıklı makalede Marksizm ve Komünizm ideolojisi eleştirisi konusu yapılmaktadır.	61. sayı 03.07.1964
✓ C.S.B. imzasıyla yayımlanan “İrkçilik ve Bölgecilik Olamaz” başlıklı makalede <i>Fetih</i>'te ilk defa doğuda yaşayan ahalinin sosyoekonomik durumu müstakil bir konu olarak ele alınmış ve doğudaki kitlelerin Türkçe bilmediği, çoğunlukla Kürtçe konuştuğu yazılmıştır. Makalede doğunun meselelerine üzülen ve dile getiren aydınlara “Kürtçülük” damgası vurmanın yanlış olduğu, Anadolu'nun bir bütün olduğu, Kürtlerin ve Türklerin yüzyıllardır birlikte yaşadığı vurgulanmıştır. Meselenin ekonomik olduğu, Keban Barajı'nın bölgeye büyük bir fayda sağlayacağı, “Kürtçülük meselesi” tabirinin politika esnafı tarafından bilinçsiz şekilde kullanıldığı iddia edilmiştir. ✓ A.K. imzasıyla yayımlanan “Fatih'in Mezarı” başlıklı yazıda Türkiye'de yakın tarihin karartıldığı, bazı Kurtuluş Savaşı kahramanlarının adını anmanın korku sebebi olduğu, yakın tarih vesikalarını yayımlamanın bile hapis cezasıyla cezalandırıldığı iddia edilmiştir. Yazıda yer alan ilginç bir husus da Tedbirler Kanunu ile son 15 yıldaki tartışmaların da örtüldüğünün iddia edilmesidir. ✓ “Aç ve Tok Arasındaki Uçurumu Kapatın Varlıklarıyla Gadretmeden Yoksula Deva Bulan Yalnızca İslam'dır” başlığıyla manşetten verilen imzasız yazı sosyal adaleti komünizmin değil İslam'ın sağlayacağı yönünde görüşler içermektedir. ✓ P. S. imzasıyla yayımlanan “Türkiye'deki Komünistler; bütün hünerleri her vasıta ve vesile ile din ve imana saldıran satılmış soysuzlardan ibarettir!” başlıklı yazıda isim verilmeksizin Türkiye'de “komünist” olarak nitelenen kesimlerin özellikleri ve faaliyetleri üzerinde durulmuştur.	62. sayı 08.08.1964

SONUÇ

1957-1960 döneminde üniversite muhitinde tanışan bir grup genç arkadaş tarafından önce haftalık daha sonra aylık olarak yayımlanan *Fetih* gazetesi, döneminde İslamcı kesimlere hitap eden yayın organlarının sayıca yetersizliği nedeniyle bu çevrelerde geniş bir alaka uyandırmış, bir dönem dindar kamuoyunun sesi olmayı başarmıştır. *Fetih*; hem muhafazakâr, milliyetçi ve dindar gençler için hem de bir önceki kuşağa mensup din âlimleri ve farklı mesleklere mensup dindar aydınlar için yazılarını yayımladıkları bir mecra olmuştur. Bu özelliği nedeniyle *Fetih* gazetesi, dönemin bilinen ve tanınan isimleriyle henüz tanınmayan fakat gelecekte Türk kültür ve siyaset hayatında etkili olacak gençlerini bir araya getirmiştir. *Fetih*'in bir başka özelliği de farklı dini cemaat ve tarikatlara mensup kimselerle Diyanet teşkilatında üst düzey görevlerde bulunan isimlerin ve hatta bir kısım milliyetçilerin desteğini sağlayarak onların yazılarına ve görüşlerine sütunlarında yer vermiş olmasıdır. *Fetih*, Sezai Karakoç'un deyimiyle dönemin şartları gereği “bir fetret havasında” bulunan dindar çevrelere büyük bir moral olmuş, kısmen toparlanmayı sağlamış ve yeni neslin “dava”ya sahip çıkma kararlılığını göstermiştir.

İslamcı veya milliyetçi kesimlerin siyasi bir parti altında toplanmadıkları, buna mukabil çeşitli dernek, vakıf ve yayın organları etrafında faaliyet yürüttükleri bir dönemde yayımlanan *Fetih* gazetesinde İslamcıların siyasi bir oluşum içine girmeleri veya siyasi bir güç elde etmeleri gerektiğine dair herhangi bir kanaat veya yoruma rastlanmamıştır. *Fetih* gazetesi, mevcut toplumsal ve siyasi şartlar dahilinde dindar kesimlerin DP iktidarından beklentilerini dile getirdikleri, kendi fikir dünyalarını ortaya koydukları ve dini hayata basın marifetiyle yapılan sataşmalara cevap verdikleri bir yayın organı olmuştur. *Fetih*'in yayınlarından anlaşıldığı üzere, dindar çevrelerin DP iktidarından beklentisi ülke genelinde dini hayatı rahatlatması, dini eğitimin önündeki engelleri kaldırması ve katı laiklik uygulamalarına son vermesidir. Bunun haricinde dini ve ahlaki konulara dair nasihatler, Türkiye’de batılılaşmanın yol açtığı iddia edilen ahlaki yozlaşma, laiklik ve irtica tartışmaları, dış politikada Cezayir ve Kıbrıs meseleleri ile Arap ve İslam ülkelerindeki gelişmeler gibi hususlar *Fetih*'in yayın politikasında en çok gündemine aldığı bahislerdir.

Fetih'in ele aldığı konularda çok sert ve provokatif yayınlar yapmaktan kaçındığı anlaşılmakla beraber, özellikle siyasi iklimin gerginleştiği ve dini hayat üzerinde baskı hissedildiğinin iddia edildiği durumlarda yayın dilinin sertleştiği de görülmektedir. *Fetih*'te yer alan haber ve yorumlar incelendiğinde; demokratik sistemin benimsendiği, Türkiye Cumhuriyeti'nin rejimine ilişkin herhangi bir tartışma açılmadığı, şer'i bir yönetim talebine ilişkin herhangi bir fikir beyanına yer verilmediği görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin nitelikleri ve laikliğe ilişkin herhangi bir reddiye yapılmamaktadır. Buna mukabil dini hayatın biçimlendirilmesine yönelik tek parti dönemindeki uygulamalar ile o dönemi hatırlatan günlük tartışmalar, beyanatlar ve iddialar sürekli olarak gazetenin gündeminde yer almıştır. Bunlar ise yanlış laiklik uygulamaları olarak nitelenmiş ve *Fetih*'te sert eleştirilere konu olmuştur.

Kısıtlı ekonomik imkânlarla yayımlanan *Fetih* gazetesi 27 Mayıs 1960 askerî darbesinden sonraki toplumsal şartlarda yayın hayatına son vermek zorunda kalmıştır. Darbe sonrası *Fetih*'in sahibi Abdullah Işıklar ve yazı işleri müdürü Reşit Derici hakkında 163. Madde kapsamında açılan davalardan ceza aldıklarına dair bir bilgiye ulaşılmamıştır.

KAYNAKÇA

Gazeteler ve Dergiler

- Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 1, 04 Ekim 1957.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 2, 11 Ekim 1957.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 3, 18 Ekim 1957.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 4, 25 Ekim 1957.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 5, 01 Kasım 1957.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 6, 08 Kasım 1957.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 7, 15 Kasım 1957.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 8, 22 Kasım 1957.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 9, 29 Kasım 1957.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 10, 06 Aralık 1957.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 11, 13 Aralık 1957.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 12, 20 Aralık 1957.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 13, 27 Aralık 1957.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 14, 03 Ocak 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 15, 10 Ocak 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 16, 17 Ocak 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 17, 24 Ocak 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 18, 31 Ocak 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 19, 07 Şubat 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 20, 14 Şubat 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 21, 21 Şubat 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 22, 28 Şubat 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 23, 07 Mart 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 24, 14 Mart 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 25, 21 Mart 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 26, 28 Mart 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 27, 04 Nisan 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 28, 11 Nisan 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 29, 18 Nisan 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 30, 25 Nisan 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 31, 02 Mayıs 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 32, 09 Mayıs 1958.

Fetih, Yıl: 1, Sayı: 33, 16 Mayıs 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 34, 23 Mayıs 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 35, 30 Mayıs 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 36, 06 Haziran 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 37, 13 Haziran 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 38, 20 Haziran 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 39, 27 Haziran 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 40, 04 Temmuz 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 41, 11 Temmuz 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 42, 18 Temmuz 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 43, 25 Temmuz 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 44, 01 Ağustos 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 45, 08 Ağustos 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 46, 10 Ekim 1958.
Fetih, Yıl: 1, Sayı: 47, 24 Ekim 1958.
Fetih, Yıl: 2, Sayı: 48, 28 Kasım 1958.
Fetih, Yıl: 2, Sayı: 49, 12 Aralık 1958.
Fetih, Yıl: 2, Sayı: 50, 26 Aralık 1958.
Fetih, Yıl: 2, Sayı: 51, 16 Ocak 1959.
Fetih, Yıl: 3, Sayı: 52, 01 Ocak 1960.
Fetih, Yıl: 3, Sayı: 53, 05 Şubat 1960.
Fetih, Yıl: 3, Sayı: 54, 04 Mart 1960.
Fetih, Yıl: 3, Sayı: 55, 01 Nisan 1960.
Fetih, Yıl: 3, Sayı: 56, 06 Mayıs 1960.
Fetih, Yıl: 3, Sayı: 57, 03 Haziran 1960.
Fetih, Yıl: 3, Sayı: 58, 01 Temmuz 1960.
Fetih, Yıl: 7, Sayı: 59, 02 Mayıs 1964.
Fetih, Yıl: 7, Sayı: 60, 05 Haziran 1964.
Fetih, Yıl: 7, Sayı: 61, 03 Temmuz 1964.
Fetih, Yıl: 7, Sayı: 62, 8 Ağustos 1958.
Akis Haftalık Aktüalite Mecmuası, Yıl: 5, Sayı: 231, 11 Ekim 1958.

Araştırma ve İnceleme Eserler

Ahmad, Feroz; Ahmad, Bedia Turgay, *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1976.

Ahmad, Feroz, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, Hil Yayınları, İstanbul 2007.

Ak, Suat, *Sistem Karşısında Gerçek Muhalefet*, Rasyo Yayınları, İstanbul 2009.

Akkuş, Mehmet, “Coşan, Mahmut Esat”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Ek 1. Cilt, (2020), s. 267-268.

Albayrak, Mustafa, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Phoenix Yayınevi, Ankara 2004.

Albayrak, Mustafa, “Demokrat Parti Döneminde Milli Korunma Kanunu Uygulamaları (1955-1960)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XXIII, S. 67-68-69, (Kasım 2007), s. 219-250.

Alpyağıl, Recep, “Hamdi Ragıp Atademir”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ek 1 Cilt, (2020), s. 131-132.

Asırlık Çınar Celal Bayar, 2. Cilt, Editörler: Nurettin Gülmez, Nejdett Bilgi, Ankara 2022.

Aydoğan, Pınar, “İlericilik-Gericilik Tartışmalarında Bir Durak: Çarşafı Mücadele Haftası”, *Belgi Dergisi*, Sayı: 24, (2022), s. 191-217.

Bostancı, Hüseyin, “Batı Trakya’da Yaşayan Türk Azınlığın Dini Eğitiminin Hukuki Statüsü”, *100. Yılında İmam Hatip Liseleri Sempozyumu (Bildiriler)*, 23-24 Kasım 2013, İstanbul 2015, s. 213-231.

Cihan, Ahmet, *Türkiye’de Doğudan Batıya Adalet ve Hürriyete Işık Tutanlar (Anlatan: Gazeteci Abdullah Işıklar)*, Akademik Kitaplar, İstanbul 2020.

Çakmak, Diren, *Forum Dergisi 1954-1960*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.

Çakmakcı, Selami, “Süleymaniye Kürsüsünde ve Süleymaniye’de Bayram Sabahı Adlı Şiirler Üzerine Karşılaştırmalı Bir Okuma Denemesi”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 23, Sayı: 1, (2013), s. 51-60.

Dayı, İsmail, “Kaybettiğimiz Değer: Said Mutlu”, *İslam Medeniyeti Dergisi*, (1967), s. 21-22.

Dursun, Davut, “Bağdat Paktı”, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 4, (1991), s. 446-447.

Engin, Nihat, “Ahmet Davudoğlu (1912-1983)”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 9, (1994), s. 52-53.

Eraslan, Cezmi, *II. Abdülhamid ve İslam Birliği*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2023.

Erken, Ali, “Örgüt ve Strateji: 1965-1980 Arasında Milliyetçi Hareket Partisi”, *İnsan ve Toplum Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 7, (2014), s. 135-142.

Ersin, İrfan; Yıldırım, Cengizhan, “Necmettin Erbakan’ın Manevi Kalkınma Söyleminin İslam Ekonomisi İçerisindeki Yeri ve Sosyal Sermaye ile Asimetrik Bilgi Konularıyla İlişkisi”, *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, Year:2, Vol:2, No:1, (2016), s. 141-158.

Erten, Safiye Yılmaz, “Hüsnü Hamid Sayman’ın Muallimler Mecmuası’ndaki Yazıları”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 21, 2 (2020), s. 321-345.

Gülmez, Nurettin; Bilgi Necdet, *Asırlık Çınar Celal Bayar, 2. Cilt*, Berikan Yayınevi, Ankara 2022.

Gülmez, Nurettin; Cibil Yıldırım, Arife, “Hasan Âli Yücel-Kenan Öner Davasının Türk Basınına Yansıması”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 8-3, (2021), s. 1422-1454.

Işık, Emin, “Çantay, Hasan Basri”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 8, (1993), s. 218-219.

Kahraman, Kemal, “Eyyûb Han”, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 12, (1995), s.17-19.

Kalpaklı, Mehmet, “Mehmet Çavuşoğlu”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 8, (1993), s. 238-239.

Kara, İsmail, “Kuşçu, M. Kemal”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ek 2 cilt, (2019), s. 95-97.

Karakoç, Sezai, *Hatıralar II*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2022.

Kısakürek, Necip Fazıl, *Cinnet Mustatili*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2022.

Kıyanç, Sinan, “1957 Türkiye Suriye Krizi’nin Analizi”, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, S. 10, (2022/Kış), s. 209-236.

Kon, Kadir, “(bizim) Uzun Birinci Dünya Savaşı(mız) (1914-1923). ‘Lanetlenmiş’ Bir Güç Olarak Panislamizm’in Son Vazifesi: Türkiye Cumhuriyeti’nin Kurtuluşunu Garantilemek”, *Türkiye Günlüğü Dergisi*, Sayı 136, Güz 2018, s. 230-245.

Kon, Kadir, “Topyekûn Bir Savaşa Evrilen Sakarya Meydan Muharebesi Sırasında Yükselen İslami Retorik ve Bunun Hâkimiyet-i Milliye Gazetesindeki Yansımaları”, *Mütarekeden İstiklâl, 1921 Yılında Millî Mücadele* içinde, Yayına Hazırlayanlar: Cezmi Eraslan, Nilüfer Erdem, Türk Ocağı Yayınları, İstanbul 2021, s. 237-258.

Okay, M. Orhan, “Hareket”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 16, (1997), s. 123-125.

Öcal, Mustafa, “Yüksek İslam Enstitüsü”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 44, (2013), s. 48-52.

Özcan, Azmi, *Pan-İslamizm. Osmanlı Devleti Hindistan Müslümanları ve İngiltere (1877-1924)*, TDV Yayınları, Ankara 1997, s. 54-115.

Özçelik, Selçuk, “Ali Fuat Başgil (1893-1967)”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 5, (1992), s. 128-130.

Prof. Dr. M. Şakir Berki’ye Armağan, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Konya 1996.

Sezgin, Suat, *Gazetecilik Enstitüsünden İletişim Fakültesine (1950-2001)*, İ.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul 2002.

Şensoy, Sedat, “Mustafa Runyun (1917-1998)”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 35, (2008), s. 245-246.

Tuğluoğlu, Fatih, “CHP’nin 14. Kurultayı ve İlk Hedefler Beyannamesi”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 60, (Bahar 2017), s. 277-310.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. Zabıt Ceridesi, Cilt 3, İçtima 1, 24 Mart 1958. Ellinci İnikat. www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d11/c003/tbmm11003050.pdf

Türk Yüksek Öğretiminin Bugünkü Durumu, Türkiye Cumhuriyeti Yükseköğretim Kurulu, Ankara Üniversitesi Basımevi, Kasım 2005.

Türkiye Yazarlar Birliği, *Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 2012*.

Unat, Kadri, “Seçim Afişleri Işığında Hürriyet Partisi’nin 1957 Genel Seçimi Kampanyası”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Güz 27, (2017), 267-291

Uysal, Ahmet, *Ben De Çay Parası Ödüyorum*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2023.

Yaran, Rahmi, “Ömer Nasuhi Bilmen (1883-1971)”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 6, (1992), s. 162-163.

Yavuz, Yusuf Şevki, “Ali Fikri Yavuz (1924-1992)”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 43, (2013), s. 350-351.

İnternet Adresleri

Abdullah Işıklar, *Sözlü Tarih Görüşmesi*, 1. bölüm, *Bisav TV YouTube Kanalı*, <https://www.youtube.com/watch?v=wgOycnYmdEQ>, [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

Abdullah Işıklar, *Sözlü Tarih Görüşmesi*, 2. Bölüm, *Bisav TV YouTube Kanalı*, <https://www.youtube.com/watch?v=ZkkB1ZJQmi4>, [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

Abdullah Işıklar, *Sözlü Tarih Görüşmesi*, 3. bölüm, *Bisav TV YouTube Kanalı*, <https://www.youtube.com/watch?v=--PcRTcMOPU>, [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

Ağabeyler Anlatıyor, “Mehmet Kayalar”, *Üsküdar Üniversitesi Risale-i Nur Araştırmaları Platformu (Rinap)*, <https://rinap.uskudar.edu.tr/uploads/site/6/content/files/mehmet-kayalar.pdf> [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

Ahmet Yesevi Üniversitesi, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, “Enver Tuncalp”, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/enver-tuncalp> [Erişim Tarihi: 10.10.2024].

“A. R. İzzet Koyunoğlu’nun Hayatı”, *Konya Büyükşehir Belediyesi*,
<https://www.konya.bel.tr/s/arizzet-koyunoglu-hayati> [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

“Beşiktaş’ın Optik Başkanı: Mehmet Işıklar”, *Ajansbesiktas*,
<https://www.ajansbesiktas.com/besiktasin-optik-baskani-mehmet-isiklar-2025g.htm>,
[Erişim Tarihi: 13.10.2024].

Belen, Nezahat, “Baha Akşit (1914-1995)”, *Atatürk Ansiklopedisi*,
<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/baha-aksit-1914-1995/>,
[Erişim Tarihi: 12.08.2024].

Çelik, Haydar Seçkin, “Hüseyin Nail Kubalı (1903-1981)”, *Atatürk Ansiklopedisi*,
<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/huseyin-nail-kubali-1903-1981/> ,
[Erişim Tarihi: 12.08.2024].

Defter-i Uşşak, “Kur’ân’a Adanmış Bir Ömür: Hâfız Fikri Aksoy Hocaefendi”,
<https://defter-i-ussak.blogspot.com/2016/03/kurana-adanms-bir-omur-hafz-fikri-aksoy.html> [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

“Fehmi Cumalıoğlu”, *Biyografya.com*, <https://www.biyografya.com/biyografi/5302> ,
[Erişim Tarihi: 15.06.2024].

“Feridettin Atatuğ”, *Manas Yayıncılık*, <https://www.manasyayincilik.com/y34.html> ,
[Erişim Tarihi: 12.08.2024].

“Kütüphaneler Arası Süreli Yayınlar ve Makale Arama Sistemi” (*Kaşif*) ,
<https://kasif.mkutup.gov.tr/SonucDetay.aspx?MakId=165860>
[Erişim Tarihi: 28.10.2024].

“Mehmet Sabri Kelemeroğlu”, *Biyografya.com*, www.biyografya.com/biyografi/19172 ,
[Erişim Tarihi: 12.08.2024].

Mehmet Said Mutlu”, *Yusufiye Ülkücü Kaynak ve Dökümanlar*
Arşivi, <https://yusufiye.net/2022/02/11/mehmet-said-mutlu/> [Erişim Tarihi: 20.09.2024].

Mehlika Karagözoğlu, “Gönüllerin İrfanlı Fetihçisi İrfan Fethi Gemuhluoğlu”,
SanatAlemi.net, (30 Ekim 2007),
https://www.academia.edu/6165437/_G%C3%B6n%C3%BCllerin_%C4%B0rfanl%C4

%B1_Fetih%C3%A7isi_%C4%B0rfan_Fethi_Gemuhluo%C4%9Flu

[Erişim Tarihi: 12.08.2024].

“Muhsin Alev”, *Nurpedia*, https://nurpedia.org/wiki/Muhsin_Alev,

[Erişim Tarihi: 12.08.2014].

“Mustafa Zihni Hızal”, *Biyografya.com*, www.biyografya.com/biyografi/12960 [Erişim Tarihi: 23.08.2024].

“Mümtaz Tarhan (1907-1970)”, <https://www.tarhankoleji.k12.tr/Tr/kurumsal/kurucu> [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

“Oğuzhan Asiltürk” *Biyografya.com*, www.biyografya.com/biyografi/8265 , [Erişim Tarihi: 04.11.2024].

“Partimizin 3.Olağan Büyük Kongresi 29 Mayıs 2016 Pazar Günü Yapıldı.”

Yüce Diriliş Partisi internet sitesi, <https://yucedirilis.org.tr/partimizin-3-olagan-buyuk-kongresi-29-mayis-2016-pazar-gunu-yapildi/03/06/06/1451/> [Erişim Tarihi:12.08.2024].

“Prof. Dr. Çetin Özek Yaşamını Yitirdi” başlıklı duyuru, *İstanbul Barosu resmi internet sitesi*, <https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=3571> [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

Resmî Gazete, sayı: 3163, 22 Teşrinisani 1935.

<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3163.pdf> [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

“Samet Güldoğan”, *Vekillerimiz*, <https://vekillerimiz.com/vekil/samet-guldogan-semet-guldogan-5576/> [Erişim Tarihi: 28.11.2024].

“Tarihçemiz”, *Çapa MEB Okulu*, <https://www.capa.meb.k12.tr>, [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

Türkiye Cumhuriyeti Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt: 5, 69. Birleşim, 17 Mayıs 1961,

https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TM_/d00/c005/tm_00005069.pdf [Erişim Tarihi: 12.08.2024].

Ek:1) *Fetih* gazetesinin 1. sayısı.

FETİH 1957

1957 30 60 Devlet Nüshası

FETİH

HAKKINDIR

Siyasette, Fikirde, San'atta
HAK ÖLÇÜLERE BAĞLI
Haftalık Siyasî, Edebî Gazete

YIL:1 — SAYI: 1 4 EKİM 1957

Garp Medeniyetini- güz karası

CEZAYİR FACİASI

Memleketimizden geçen Cezayirli iki gencin
tüyler ürpertici ifşaatı

Geçenlerde Bağdat'a girmek üzere memleketimizden geçen Cezayir'li iki gençle mütevazı bir otele buluştuk. Abdülkadir ve Muhammed Remzi, her

Röportajı yapan: Reşit Derici

ikisi de zeki, aydınlık bakışlı, son derece kibar gençler... Fransızları gayet rahat konuşuyorlar. Doğrudan doğruya mevzuu geçiyoruz.

— Cezayir kurtuluş hareketinin seyirinden kısaca bahsedermisiniz?

— Bildiğiniz gibi, Osmanlı İmparatorluğunun zayıflamasından cesaret alan Fransa, geçen asrın başından beri Cezayir'e dış bileyip duruyordu. Cezayir Beyinin, Fransız komşusunu sürekli kumcuyla huzurundan kovmanın bahane-oldu. Fransızlar 1830 da Cezayir'e saldırdılar. Cezayir donanma-

sının Navarin'de İbrahim Paşaya yardım için gitmiş olmasından çıkarma hareketi eiddi bir mukavemet görmedi. Fakat Cezayir'li Emir Abdülkadir kumandasında 17 sene müteessizle çarpıştılar. Emir Abdülkadir sürgünde öldü. Veleddi Seydi Şeyh kabilesi ve Makrani isyanları birbirini takip etti. Cezayir'li zilletle katlanmak için malik oldukları bütün imkân ve kudreti sonuna kadar harcadılar. 1860 büyük isyanların sonudur...

İkinci Cihan Harbinde İngilizler, Fransızlar ve Amerikalılar, Cezayir lilerden Almanlara karşı yardım istedi (Devamı 4. sayfede)

ADIMIZ VE BİZ

Fetih, kitap, kâğıt v.s. gibi şeyleri açmak, başlamak mânâsında mücerret bir kelime olduğu halde İstanbul'un Fethi ile öylesine kaynaşmıştır ki, âdeta bu büyük hâdisenin ismi gibidir.

Bu son mânada fetih, tarihi bir ifadeden daha çok yaşadığımız hayatın meseleleri aramızda girmiş ve en sık duyduğumuz kelimelerden olmuştur. Bugün o, tarih şuuruna ve ruh azaletine malik Türk gençliğini, köksüz, başboş avarece tiplerinden ayırıp etrafında toplayan bir bayrak gibidir. Bu manzara, asrîde Türk vatani üzerinde ciddî bir başlangıçtır. Hem ne güzel bir başlangıç...

İşte bu noktada fetih tarihi ve ifşavî mânası birleşir, tek ifade kazanır. Adımız ifşadesi de budur...

Biz ne yapacağız? Kitaplık kapta projelerin ve gayelerin burada ortaya serilmesi için yere ve zamana malik değiliz... En kısa ifadesiyle yapacağımız şudur:

Günlük gazetelerin lüzumlu lüzumsuz, asıllı asılsız, bazan da kendi sinsi maksatlarını içine katarak meydana boşalttıkları haberler ve fikir bulantısından başka birşey vermeyen haber usulleri karşısında, haftanın kayda değer hâdiselerini, öz, emni ve kısa bir haber ifadesiyle size ulaştırmak... Ve bunun etrafını gör menize yardım edecek bazı fikir kırmaklar...

Size hazır fikirler getirmek veya sizi muayyen bir tarza düşündürmek iddiasında değiliz. Fetih, sizin düşüncelerinizin aynası olacaktır. Siz birşeyler düşünüyorsanız, onda bazı şeyler bulacaksınız...

İçinde bulunduğumuz şartlar karşısında sizden anlayış, sabır ve devamı alâka bekleriz. Allahın lütfu ile sizin alâka ve gayretiniz bekamızın yegâne mesnedi olacaktır.

Aylardanberi devam eden hazırlıklar neticesi huzurunuza nail olduğumuz şu anda, millette daha mîs'ut günlere kavuşmamız ünsiyeti Allaha hamdederiz.

FETİH

ATEŞ HATTINDA NAMAZ... Cezayirde yarım milyonluk en modern silâlarla mücehhez Fransız ordusunun ihtilal hareketini bastıramadığını sırrı nedir? Cephede, arkadaşlarından birini nöbetçi bırakarak Allahın huzurunda secdeye kapanan mücahitler, kuvvetlerini bu imandan alıyor. Fransızların, Birinci Cihan Harbinden de çok iyi tamlıkları bu ruh karşısında madde mutlaka dizelecektir.

Tevfik İleri yeni ders yılını açtı

Maarif Vekili Tevfik İleri, 1957-1958 ders yılının başlaması münasebetiyle Ankara radyosunda bir konuşma yapmıştır. Vekil, bu konuşmasında ezetimle demiştir ki:

— Bir senelik tahsil hayatından sonra muayyen bir ölçüde randuman alamadığımız zaman küçük yavrumuzdan Maarif Vekiline kadar ana, baba, ve öğretmen, hepimizin bir mesuliyet hissederek düşünmemiz ve çare bulmamız icap eder. Randumansızlığı tevfit eden bütün unsurları bertaraf etmek için elbirliği ile ve var kuvvetimizle çalışmak mecburiyetindeyiz.

Vekil, alınması düşünülen bazı tedbirleri izah ettikten sonra, öğrencilere

hitap etmiş, muvaffak olmak için gü-

(Devamı 4. sayfede)

SON DAKİKA :

Fransada Kabine Düştü

Paris, 30 (R.) — Fransız hükümeti, Mecliste, Cezayir meselesinde azınlıkta kalmış ve Başbakan Bourges-Maunoury istifasını vermiştir. Siyasî buharanın uzun süreceği tahmin edilmektedir. Hükümet lehinde 253, aleyhinde 279 oy verilmiştir.

REZALET

Günlerden beri caddeleri, meydanları, gazetelerin ilan sayfalarını, nakil vasıtalarını işgal eden bir reklâm faaliyetine nefretle şahit oluyoruz.

Yeni çıkan bir aksam gazetesiyse onun rakibi diğer biri, çıplaklık negriyatında yarışa çıkmışlar. Herbiri on çıplak resimleri kendisinin neğredecğini ifade eden afişlerle bir nevi alâka çekmeye çalışıyor. Selefleri «Çıplaklar Diyarında» adıyla aynı ticaret-haneyi hayli işletmişlerdi. Kendilerinin bu menfaatten biraz da fazla hisse koparabilmeleri için onları geride bırakmaları lazımdı. Bunun için yeni bir isim buldular: «Çirliçplaklar Diyarında»...

Timarhanelerde cinsiyet hastaları- (Devamı 4. sayfede)

Diyojenin Beyanati

C. H. P. İktidarının son başvekilli ve halen İstanbul İl Başkanı bulunan Şemseddin Günaltay'ın beyanatında, «C.H.P. sizlere hiç bir şey vaatmiyor. İktidara gelirse kaldığımız yerden devam edeceğiz» diyor.

Hiçbir tavsife sığmaz bu beyanat karşısında elimizde olmadan kendi kendimize, C.H.P. nerede kalmıştı diye sorduk:

- İnönü'nün heykeli dikilmeplik bazı kasaba ve köyler kalmıştı.
- Türk köylüsü, soyula soyula e-tilinde mısır kocanı, ayağında çarıştıle kalmıştı.
- Tabutluklara sokulmadık mil-lyetçiler kalmıştı.
- Eskişehir depo, yenileri müze yapılmadık camiler kalmıştı.
- Yerinin, sırtının, açığın kırıp hitremedilği bazı köyler kalmıştı.
- Çiftlik ve apartman sahibi olanmamız bir kaç Halk Partili kalmıştı.
- Ecebeit bankalarına kaçırılacak bir miltar paraları ellerinde kalmıştı.
- Kasım Gülek bekâr, İnönü ve Günaltay iktidarsız kalmıştı...

Kaynak: *Fetih*, Yıl: 1, Sayı: 1, 04 Ekim 1957, s. 1.

MÜSLÜMAN GENÇLİĞİ

Pakistanlı İslam şair ve fikir adamı Muhammed İkbal, hayalinde taşıdığı (gençliği) şöyle görmek istiyor:

Yazar: Muhammed İkbal

Savaş meydanlarında arslan gibi çarpıyor. Fakat barış anında, sanki bir ahu kadar cazib ve sıcak kanlıdır. Balın tadı ile zehrin acısını şahsında birleştirir, hımbaşka bir alem, esrarengiz bir varlıktır. Barış zamanlarında olduğu gibi, harp esnasında da iffet ve nezaketini muhafaza eder. Tehlikeli anlarda ne talar çetin işe, ferah günlerinde de o derece ömretir, fedakar ve alıncaptır.

Susuzluktan ölürlü gider de asla düşünür mü mimet etmek zilletine düşmek. Açlıktan mahvolacağını bilse, bir lokma etmek için ömründe zillate katlanmaz. Dostları arasında ipketen daha yumuşak, fakat düşmanlarına karşı çokletken daha serttir.

Verine göre, gül yapraklarında görülen çiğdemler kadar yumuşak, temiz ve güzeldir. Babında coşkun bir sele benzer ki, dalgalarla güreşir; kıymet kazanır gök gülleriyle andran sesler çıkarır. Coştuğu zaman, hıznı kesmek maksadıyla karşısına çıkan yalemlerini, sıra dağların ömünde müthiş bir çağlayan kesilir. Eğer yoluna düz ovalar, mülhüt araziler tesadüf ederse, oraları, çayır, çimen, çiçek ve gül bahçesine çevirir.

Çünkü o, Hazretî Ebubekir'in imanı-na ve Hazretî Alim'in kuvvetine malikdir. Ebuzerîlga'ffarinin kanaatkârlığı ve Selman Farisinin doğruluğunu şahsında toplamıştır.

Zamanındaki evham ve hayalata nispetle onun imanı; hayal ölümlüdeki hoşgün karanlıkları yırtan (ilâhî bir meyl) aledir.

Yasadığı çevrelerde, hıkmnet ve irtifak ile, bilhassa seherlerde ilayen ezan sesleriyle tanınmaktadır. Allah yolunda yuhit olmayı, dünyalara değışmez. Nerede olursa olsun, zeminden yikolsur, yıldızlara seslenir. Kükremiş arslanlara zendir vurur. Moleklerle faziilet müsabakasına girer. Kâinatla, küfrün, haksızlığın, amansız düşmanındır. Ne pahasına olursa olsun, şeref ve hıskiyetine, hayat ve hüriyyetine toz kondurmaz. Halikindin başkısı onun satın alamaz. Ulvi gayesi-nin aşkıyla daima (mest) yasar. Artık, bu kadar ağır bir mesuliyet altında bulunan gençlik, nasıl olur da beden peşinde koşar? Nasıl pespaye ihtisarlara esir olur? Çünkü, hakikatın bu immanlı ve azimkâr yolcusu, insanlığın yitkisek şerefini idrak etmiş durumdadır. Binaenaleyh, ne kadar güzel de olsa tavusun rengini, bülbülün sesini talidit etmeye asla tenezzül etmez. Asil şahsiyetindin fedakârlık etmeye kat'iyen ruza göstermez.

K I B R I S

Kıbrıs, Anadolu'nun kanadları altına sığınan bu vatan parçası, Türkiye'nin elinde zümriyle, kıymet kazanır ve şahsiyetini bu hava içinde buldu. Kıbrıs, yalnız tarihi ve coğrafya-sıyla değil, yer altını dolduran şehit-leri, yer üstünü süsleyen âbideleri, ta-şı ve toprağı ile Türkiye'dir.

Anavatanın felâket zamanlarında, idaresinin ruza ile başkasına devredil-miş olmasın, onun sahibi olmaktan çık-mamızı ifade etmeyeceği gayet tabiidir.

Kıbrıs'ın Türk olmadığını söyleye-bilmek için insanda ancak palikarya suratı olmak lâzım. Bu yavuz hırsız-ı, Türkiye'yi, hâlâ Birinci Cihan Har-binin meş'um şartları içinde mi zanne-diyorlar?.. Bu kadar gafıl olsalar bi-le, Türkiye'nin o yorgun halinde su-raclarına yapıştırdığı şamarı nasıl u-nutabilirler?..

Palikaryalar, öyle bir ırkı seciyenin sahibidirler ki, yalan yüzüne vurulur, renk bile vermez, daha büyük yalan-larla baskın çıkmaya çalışır. Terbiye-sizliği ihtar edilince daha da küstâh-lasır. Etrafı rahatsız ettiği söylenir, kendisine bir kıymet verildiğini veh-mederek büsbütün şınarır...

Bütün dünyanın gayet iyi bildiği bu hakikate rağmen hak etikleri cevabı alamadıklarının tek sebebi bugünkü dünya şartlarının müsadessizliğidir. Onları daha ağır başlı olmaya mecbur etmesi gerekirken, aksine daha çok cesaretlendiren, bu nazik vaziyet ken-dilerinin de bilmesidir.

Bu meselein ortaya çıkardığı ibrete sayan başka bir hadise de, İngiliz ve Amerikan dostlarımızın hareket tarzıdır. Makarios nam ruhani (İlahî-i li-bası) katranı ve gösterilen muamele dikkatle ve iştretle üzerinde durmaya değmez mi?.. Biz ne derece dostane a'kaklarla bağlı olduklarını söyleyen

sempatik mütefikirimiz, acaba bu meselede hangi ruhi ve içtimai saik teticiye böyle şaş baktı mı başladılar?..

Türk milleti hassaten dışarıya karşı asla gafıl değildir. Kendi içindakilere pek aldırmaz ama, dışarıya karşı son derece dikkatli, uyanık ve anlayışlıdır...

Adada taksim fikri aleyhinde bir 'elkin ve propaganda seyahatine çıkan fuğiliz Umumi Valisinin her köyde "Taksim istiyoruz" sesleriyle karşılan-ması ve her şeyi rağmen bu fikirde ısrarla durulduğuna şahit olması ne kadar manidardır?..

Kıbrıs'la Anavatan arasında her a-lâkadan daha kuvvetli ruhi bir bağ mevcuttur. Anavatan ne isterse Kıbrıs da yalnız onu ister... Madde alâkası koparılabilir, fakat ruh parçalanamaz.

Husran ve inkisar, bu gerçeği idrak edemiyenlerin mutlak âkibetidir...

Abdullah İSİKILAR

* Bilgi ve iman *
* Bilmek, iman değildir. Bilgi pas-sif, iman aktiftir. Bilgide kendi ken-dine yeten bir tatmin zevki, halbuki imanda kendini aşan bir feragat su-urı yasar...
* Bilgi, bir şüphe, diğeri ispat, iki ayak üzerinde topallayan bir deve-kuşuysa, iman, bu ayakların yardımıdan kurtuluş bir kartal değil midir?
* Bilgisiz kütleler mevut kalabilir, fakat imanın kaybeden topluluklar, yok oldular. İman, hayatın özü, ya-satıcı cevherin ta kendisi... O öldük-çe varlık var, o kaybolunca da yal-nız yokluk var... O'nun yok olduğu

Süiistimal dâvası başladı

Şehirlerdeki istimlak yolsuzluğu hadisesinin duruşmasına başlanmıştır. Sanıklar hakkındaki iddianame şöyle başlamaktadır:

«1 numaralı İstimlak Takdir Komis-yonunun Vatan Caddesi, Florya Sahil Yolu ve Samatya'da İçiş. Sigortaları Kurumu için istimlakine karar verilen gayri menkullerin sahiplerinden me-muriyet şafaklarını süiistimal ile aşı-ğın yazılı şüretlerde bu paraların ö-denmesi lüzumuna ilna suretiyle, denemesi lüzumuna ilna suretiyle, 1. Taksat'la Enver Dolunay ile Lâfite Dolunay'ın apartmanına 180 bin yerine 223 bin lira kıymet koyar-nak 23 bin lirasını istemişlerdir. Pa-ranın bir kısmı peşin, 15 bin lirası için de Osman Geçim namına senet alınmıştır.»

Bu şekilde devamla iddianamede 19 suç tasnif edilmiş bulunmaktadır. Bu 19 suçta yolsuzluk yapan memurların eline 160.000 lira para geçmiştir. Pa-ranın tamamını nakit olarak aldıkları için isbat imkânı ortadan kalkan daha pek çok suç olduğu bilinmektedir. İddianamede hadisenin delilleri şu şe-kilde sıralanmaktadır:

«Açık ıkrâr, şahitler, ele geçen se-netler ve Kudret Şen'in diğer maz-nunlar lehine iki banka nezdinde ver-diği çekler...»

Daha sonra iddianamede bu 19 suç-tan her biri için T.C.K. nun 210 uncu maddesinin tatbiki istenmektedir. Bu ise, 3 seneden 5 seneye kadar hapis cezasını amirdir. Ancak sanıkların hepsi 19 suçun tamamına iştirak et-memişlerdir. En başta ismi geçen 3 komisyon âzası için 19 suçtan dava açılmıştır. Diğerlerinin iştirakleri şu şekildedir:

Sedat Gürsel, 8. Osman Geçim 7, Muharrem Mata 6, Cemal Çakan 2, diğerleri ise birer suçta iştirak etmişlerdir.

Bu iddianameye göre, komisyon â-zası olan 3 kişi için 95'er sene hapis-lik istenmektedir. Ancak, cezaların bu şekilde istimanda âzami had 36 senedir.

Mahkeme, sanıkların tahliye hak-kındaki taleplerinin reddine, hadise şahitlerinin duruşmaya celbine ve duruşmanın başka bir güne talikine karar vermiştir.

YURDDAN HABERLER

Seyit Ahmet Tahir ve Tahsin Yayla adlarında iki cuvalcıyı öldürüp yakarı-böbreği Ali Ünver idama mahkûm e-dilmiştir.

Katil emniyet, tacirlerin paralarına tamen işlemiştir.

Bu adamlar

Sorar, kuresalar, araştırırsanız ne-leri inkâr ettiğini öğrenebilirsiniz. Neye inandığını keşfetmeniz ise, mu-haldir. Hiçbir şeye inanmaz...

Bugün şu partide mensup görünü-yorsa, bir akide sahibi olduğundan değil, helki hadiselerin işle icabet-tir-miş bulunmasındandır. Vatan başka bir siyasi yığma karışırken de, evle-ce içinde barındığı canıyı itham ve inkâr etmesi, yeni sanimiyetsizliğin gizlemek içindir.

Yazar, söyler, beyanat verir annu-yalıdır. Girenken mümkün, çıkarken yide mümkün... O kadar hakka yakın-çılır ki, hayatta tek doğru işi, söle-ce nelerin yanlış olduğunu söyle-mekten ibaretnis zanneder.

Kendini «imnivev» ilan etmiştir. Allahın nurundan mahrum katran e-yahı kafasınd, yobazca küleyleştir-diği tek «Avrupa» kışkından başka hiçbir mâna ve sisteme yer vermez.

Çığlıkları kulağımızı yırtan...

Ruhumuz karanlık ve istikraftan başka birşey veremeyen bunlar...

Aynılık ufuklarımızı keldiye bu göğseler silimdediçe beklediğimiz saadet günü doğmayacaktır...

SÜR'AT ASRINDA

Her tarafta hummalı bir faaliyet. Toplantılar, seyahatler, beyanatlar, birleşmeler, ayrılmalar ve bol kes-den vaatler...

Daha şimdiden başımız döndü. Kimi yitirdiği koltuğun hulyasında, kimi de memlekete hizmet iddiasında... Di-lemiz, hak yolda olanların kazan-masidir.

Peryanenin dönüşünde bile bir ga-ve vardır. Fakat aksından sabaha fi-kir değiştirilene ne demeli?.. Fikir-lerde tekâmül olmaz değil, lakin boy-lesine tekâmül denemez.

Üç gün evvel bildirilen tasfiye et-meyi vatanperverlik adedendiler ve çok ağır sözlerle ithama kalkışanlar, bakiyorusunuz sarmas dolas olmuşlar.

Yine karşı partide iken kötü olan, kendilerine katılınca hemen yunup yı-kamıyor, tekrar dönüş yaptı mı boya-nyor. Sür'at asrında oluşumuz ne ka-dar da belli!

Geri kalmış vatanımızda, maddî ol-cülerle kalkınma işaretleri mevcuttur. İktidarın bu husustaki muvaffakiyet-lerini takdir, partizanlık değildir. Di-neviyatımızın inar ve ihya edileceği günler de inşallah yakındır.

Doğu Almanya'dan yapılacak ithalat için Ticaret Odasına yapılan müraca-atlar sona ermiştir. Simdiye kadar yapılan müracaatların 1500'e yakla-şığı bildirilmektedir.

Gümrüklerden çekilmeyen mallara el konacak ve sahipleri Milli Koruma Mahkemesine verilecektir. Durumla alakalı olarak bahis konusu malların tesbitine başlanmıştır.

Çekme kararının iptal edildiğine dair çıkardılan haberleri alâkalılar ya-lanlamıştır.

Devlet Demiryolları İdaresi, yeni bir kararla, resmi elbise verilen ve yük-sünu yirmi birli bulan demiryolu perso-neline ayrıca her sene iki frenk gön-leği, iki çift ayakkabı, iki çift çorap ve bir karavat ve bunlardan başka da-ış senede bir tevzi edilmekte olan pa-toların iki senede bir verilmesi kabul edilmiştir.

DIŞ HABERLER :

Ortaşark ve Suriye

Orta Şarkta gerginlik devam etmektedir.

Amerika, Suriyenin konsullarına tevdüze hazırladığına ve Rusların tesvikiyle konsullarını tehdit etmekte olduğunu kanıtlar. Fakat Suudi Arabistan sefirri, Suriyenin komünist aleti olarak tesvüvük bir durumda olduğuna inanmamaktadır.

Cumhurbaşkanı Eisenhower ile Hareize Vekili Dulles, Suudi Arabistanın Washington sefirri ve hükümetinin biraderi Velihaft Prens Faysal ile, uzun müddet, baş başa Orta Şark ve Suriye müzakerelerini incelemişlerdir. Bu mühim mülakatın sonunda, teblig yayınlanmamıştır. Fakat (Velihaft-Sefir) Amerika gazetecilerinin sorularına cevap vererek; «Değil Suriye, fakat hic bir Arap memleketi, diğer Arap memleketi için asla bir tehlike teşkil etmez» demiştir.

Keshmir meselesi

Birleşmiş Milletlerin bu çalışma çerçevesinde müzakere edilecek mevzuat arasında Kıbrıs, Keshmir ve Cezayir meseleleri de vardır.

Güvenlik Konseyi ilk olarak Keshmir meselesini ele alması bulunmaktadır. Konsey 8 sene evvel Keshmir'de plebisit yapılmasına karar verdiği halde Nehru hotbetor bu karara cephe almış ve Güvenlik Konseyinin kararını dımlenmeyeceğini ilân ettikten başka Pakistan'a karşı tehditkar hareketlerde bulunmuştur. Bu arada Birleşmiş Milletlerden Keshmir'e gönderilen heyetler, arabulucuların adilane teklifleri daha münaazat karşılammıştır.

Son defa Güvenlik Konseyince arabulucu olarak vazifelendirilen İsveç delegesi Grunmar Jarving'in hazırladığı plebisit teklifi de Hindistan tarafından reddedilince Pakistan meseleyi tekrar Güvenlik Konseyine getirmek mecburiyetinde kalmıştır. Pakistan delegesi bu defa Konseyin alacağı kararın mutlak surette kabili tatbik olmasını istemektedir.

Tunus silahlılanıyor

Tunus (A.P.) — İktidarda bulunan Yeni Destur Partisinin organı «Hareket» mecmuası, bugün Tunusun gelecekte aydan itibaren Batı dünyasından silâh almağa başlayacağını yazmıştır.

Ekeriya Cumhurbaşkanı Habib Burgiba'nın görüşlerini aksettirdiği bilinen mecmua, şöyle devam etmiştir:

«Silâh meselesi nihayet gayet taminîk bir şekilde halledilmiştir. İhtiyacımız olan silâhlar Batıdan çok temin edilecektir. Bu memleketi müdafaa edebilmek için, bundan böyle Burgiba, inançlarından ve liberal ideallerinden fedakârlıklarla bulunmak zorunda kalmıyacaktır.

Silâhları hangi memleketin vereceği hakkında yazıda bir kayıt yoktur. Bununla beraber silâhıyetli Tunus kaynakları, İtalyanın silâh satmayı kabul ettiğini söylemişlerdir.

İtalyanın Tunusa silâh göndermeye hazırlanması Fransa'da geniş bir protesto dalgasına yayılmıştır. Parlamento İtalyana bu hususta itiraz etmediği için genararı açılması hakkında bir teşebbüs yapılmış, ancak Cezayir müzakeresine kadar tebir edilmesine karar verilmiştir.

Fransızlar, Tunusa gönderilecek İtalyan silâhlarının Cezayir milliyetçilerinin ellerine geçerek Fransızlara karşı kullanılacağından korkmaktadır.

BÜYÜK ŞEHİR

Friedrich Nietzsche, büyük hur Alman gair ve filozofu, halkı bulamamış, fakat bütün deha ile idrak etmiş seçkin kafalardandır. Zerdüş isimli kitabından alınan aşağıdaki parça garp cemiyetinin ruh buluramı bütün deha ile oraya koyması bakımından dikkate ve ibretle sayandır.

Zerdüş böylece ağır ağır bir çok halk arasında ve şehirler içinde gezerik dolambaçlı yollardan dağına ve meşarısına gitti. Ve haki! Bu yokuşlukta büyük şehir kapısına da uğramıştı. Burada ağzı köpüklü bir deli elini açarak ona doğru geldi ve yolunu kesti. Bu deli, halkın «Zerdüşün maymunu» dedikleri deli idi! Çünkü Zerdüş onun sözlerinden bir şeyler öğrenmişti ve onun hikmet hazinesinden bazı şeyler edinmişti. Deli, Zerdüşte şöyle dedi:

Zerdüş, burası büyük şehir: Burada arayacak bir şeyin yok, burada her şeyi kaybedebilirsin.

Bu bataklıkta niçin dalmak istiyorsun? Şehir kapısına tükürüp geri dönsen daha iyi.

Yazan: Friedrich Nietzsche

Burası münevvis düşüncelerinin cehennemidir: Burada büyük fikirler canlı canlı kıyırılır ve parçalanarak pisirilir. Burada bütün büyük duygular çürür: Burada yalnız kurak duygucular kalır. Salihane ve fikir mutfak artıkları onun kokusunu almıyor musun?

Öldürülmüş ruhların kokuları yayılıyor mu?

Ruhların kirlili pıncavralar gibi asıdıkları görmüyor musun?

Onlar bu pıncavralardan gazete yapırlar.

Ruhun burada söz haline geldiğini duymuyor musun. İçrenç söz buluşlarıdır. Onlar bu söz buluşlarından gazete de yapırlar.

Birbirlerini kışkırtırlar ve nereye gideceklerini bilmezler. Birbirlerini kızdırırlar, altınlarını şakırtırlar.

Soğukturlar, ısınmak için kaynamış su ararlar. Isındıkları zaman donmuş ruhlarla serinlemek isterler. Kamu efkârı yüzünden hepsi sarıcalı ve saralıdır.

Burada her türlü kötülük ve günah var, fakat faziyetler de var, yapılacak faziyet.

Yıldızlarıyla, tembelce yazı çizdi ve yurduna beklerle fakdis edilmiş yapmacık faziyet.

Burada sifirler. Tanrı için bir çok dindarlık, kandırma, avınma, dindarane tükürük yalama ve rıya var.

Yıldız ve mağfret tükürüğü yurdandan aşığına damlar. Yıldızdan mahrum her göğüs yukarıya böyle hasret çöker.

Aynı halesi vardır ve halenin göğösi vardır. Dilenci sürüşü ve yapmacık faziyet suraydan gelen herseye tapar.

«Ben hizmetçiyim, sen hizmetçisin, biz hizmetçiyiz.» Yapmacık faziyet, hükümdarına böyle tapar. Bucer göğsüne bir nişan kazanmak için, hak ettiği nişan göğsüne talisin diyor...

Fakat ay, en arzi olan şeyin etrafında döner. Hükümdar da en fani şeylerin etrafında döner. Bu ise bezirgânın altındır.

Sürülerin tanrısı altın kasasına bekçisi değildir. Hükümdar düşünür, ama bezirgân idare eder.

Zerdüş sende kuvvetli, aydın ve iyi olan ne varsa onların hatırı için bu bezirgânlar şehrine tükür ve geri dön.

Burada kan damarlarında kirlili ve pis akar: Bir mezbele olan ve bütün müzahafat toplandığı bu büyük şehre tükür!

Ezilmiş ruhlu, dar göğüslü, kurnaz gözlü, pis parmaklı halkın şehrine tükür!

Utumazların, muamecelerin, yazı davalareccilerin, azgın ihtirashların şehrine tükür!

«Çiz, şehvetli, mağnum, çürük, yaralı ve karıştırcıların toplandığı şehre tükür!»

— Büyük şehre tükür ve geri dön!»

Zerdüş burada ağzı köpüklü delinin sözünü kesti ve ağzını kapadı.

«Artık yeter!» dedi. Sözlerinden ve fazmetten çoktandır tiksiniyorum!

Bizzat kurbaba ve yengeç olacak kadar uzun zaman bu bataklıkta niçin oturdu?

Senin kendi damarlarında pis ve içrenç bir bataklık kanı akıyor mu? Vakıyalamayı ve günah işlemeyi öğrendin mi?

Niçin ormana gitmedin? Niçin toprağı sürmedin? Deniz yeşil adalarla dolu değil mi?

(Devamı 4. sayıfede)

Cezayir Fransa'yı Sarsıyor

Cezayir hakkındaki kanun tasarısı, Fransız Meclisini ikiye ayırmıştır. Cezayirli mücahitlerle başa çıkamayınca onları yatıştırmak için bu kanun tasarısını Meclise getiren Fransız hükümeti, Cezayir'de Müslüman asıllılarla Avrupa asıllılara müsavı seçim hakkı tanınmasını teklif etmekte, fakat mütediller şiddetle aleyhte bulunmaktadır. Bu hizbin lideri Jacques Sauselle, muhaliflerine şu suali soruyor:

«Herde 8 milyon Müslümanın verdiği reyin 1 milyon 300 bin Avrupalının rey karşısında ezici bir rol oynamasını nasıl önlemeli?»

Bu cümlelerin ortaya koyduğu niyet karşısında Fransızların Cezayir hakkındaki iddialarını hatırlanmak kabil değil. Cezayir, Fransa'nın iç meselesi olarak dünyaya propaganda edilmiş, yarım milyonluk ordunun Cezayir'de polis vazifesi gördüğü, Müslümanlarla Hristiyanların adalet ve müsavat üzere muamele gördükleri söylenmiştir.

Zulmün bu derece şeffaf bir maske ile ortada dolacağı, eş görülmemiş bir hadisedir.

KABİNE TEHLİKEDE

Paris (A.P.) — Müfrit komünistlerle müfrit sağcı Poujadistler, bugün yeni Cezayir tasarısı müzakere edilirken, Başvekil Bourges-Maunoury hükümetini düşürmek için beraber rey kullanmağa kura rvermişlerdir. Birbirlerine düşman olan iki siyasi grup, farklı sebepler yüzünden tasarısı cephe almaktadırlar.

Poujade taraftarları, atsarıya, Müslümanlara fazla kuvvet verdiği ve günün birinde bağımsızlıklarını ilân etmelerine yol açabileceği için itiraz etmektedirler. Komünistler herhangi bir çeşit tasarısı itiraz etmekte olup, Cezayir'e derhal bağımsızlık verilmesini istemektedirler.

Dört aylık Başvekil Bourges-Maunoury, Milli Mecliste çok tehlikeli anlar geçirecektir.

Mecliste 200 ilâ 230 mebusun tasarı lehinde ve 200 ilâ 230 mebusun da tasarı aleyhinde rey kullanacakları anlaşılmıştır. Bağımsızlar, köylüler ve

mutedil olarak bilinen 110 kadar mebusun da nasıl davranacakları bilinmemektedir.

Oran (A.P.) — Bu Cezayir şehrinde tetiş dalgaları dolayış ve evvelki gece 1 ölü ve en az 29 ağır yaralı bırakmıştır.

Bir sergide toplanmış bulunan kadınlı ve çocuklu bir grup arasında İtalyan mali bir el bombası patlamış ve 18 kişi yaralanmıştır.

Birkaç dakikta sonra evine girmekte olan bir Müslüman vurularak öldürülmüştür.

Akşam üzeri bir bara atılan el bombası, içmekte olan dokuz kişiyi yaralamıştır.

Diğer taraftan Cezayir'in güney batısında vukua gelen bir çarpışmada, Fransız emniyet kuvvetleri 12 Müslüman milliyetçi öldürmüşlerdir.

Musolini ve kadın

Faşizm batılı bir sistem olduğu halde Avrupa medeniyetinin çürük taraflarını tesbitte hazan isabet etmiştir. Bu medeniyetin beşiği olmuş bir memlekette doğup gelişen Faşizmin lideri Musolini Emile Ludwig ile mülakatlarında kadın hakkındaki suale şu alâkaya şayan cevabı veriyor:

«Kadın itaat etmelidir. Kadın tahliçidir, terkipei değil... Bakınız asarlardanheri kadın hiç mimarlık yaptı mı? Hayır. Her şeyin terkibi demek olan mimariye kadın yabancudur. Bu da fitretin bir remzidir. Ben kadının deviet işine karışmaması taraftarım.

Evet, kadın esir olmalıdır. Fakat ben kadına iltihap hakkı veririm o benimle alay eder.

İngiltere'de erkoklerden fazla 8 milyon kadın var... İtalya'da ise, müsavirdir. İngilterede bu nisbet devam ederse madersahı rejim gelebilir.»

Bir Fransız gazetecisi Matma-

zel Hélène Sossat de Musolini'ye aynı mevzuada sorduğu suale şu cevabı almıştır:

«Evet, İktisadi sebeplerden dolayı bir çok kadınlara evlerinden uzaklaşıp dışarda iş aramaya mecbur olduklarını itiraf ederim. Fakat kadınlardan birinci vazifeleri zevce ve anne olmaktadır. Modern cemiyette, eski zamanlarda olduğu gibi, kadının yeri evindedir.

Faşist idealinin müstakbel kadını şudur: İtalyan kadın, dindar, kuvvetli, tenasüplü, hisli, vekarlı; şekilde, hareketinde, muhitinde hoş; yapmaktan, ahlâkından, hoppalıktan âri; fani, cevval, marifetli, bedbahtlıca ve fakra dayanıklı; fikren ve vücuden tamamiyle temiz bir anne...

Fakat Faşizm için kadın hoş gitmekten ziyade çocuk yapmaktan müskelleştir. Bunun için güzelliği müsabakaları hükümetçe yasak edilmiştir. Bu, ahlâka mugayyirdir.»

Mektubunuz

Muammer Cevusoglu, Simav — Pankartlarımızı görür görmez hemen yolladığınız mektup, bizi son derece bahşiyar etti. Yakın ve sıcak alakamıza teşekkürden de fazla minnettarlığa mukabele ederiz.

Bu olvi hassasiyetinizi, vatan ölçüsünde bir imtial nümunesi olarak görüyoruz. Asıl alakalarımızı hayatımızın en şerefli hatırası bilir ve bununla iftihar ederiz.

Bize kuvvet ve ilham veren mektubunuzdaki emirleriniz yerine getirilmiştir, istediğiniz adet gazete adresinize yollanmıştır.

Selâm, hürmet ve bağlılıklar...

Yazıcı

Saidhattin Yavuz, Çorlu — Alakamızdan fevkalâde mütehasşis olduk. İstediginiz miktar gazete adresinize postalanmış, verdiğiniz adreslere de pankartlarımızdan birer tane yollanmıştır. Devamlı alakamızı yanında haberlerinizi de bekleriz. En iyi temennilerimiz, selâm ve muhabbetlerimizle...

BÜYÜK SEHIR

(Baştarafı 3. sahifede)

Senin istihkâmı küçümserim. Beni ikaz edeceğine niçin kendini ikaz etmedin? Benim istihkâmı ve benim ikazı kışım yalnız sevgiden ncmalı fakat bahışkattan değil!

Ağrı köpüklü deli sana benim maymunum diyorlar. Fakat ben sana homurdanmam demem derim. Homurdanmamla, benim delilliği öğüştümü de bozuyorsun.

Sana ilk homurtuyu veren neydi? Kim-senin fazla iltifat etmemesi mi? İşte bu yüzden bu pisliğe girdin ki homurdanmaya sebep bulasın.

Bir çok kinler için sebep bulasın! Bütün senin köpürmen kinden ibarettir. Kendini beğenmiş deli, seni anlıyorum! Halk olduğun yerde bile senin deli sözlerin bana zarar verir. Zerdüşün sözü yüz defa da halkı olsa sen sözünde daima haksızlık yaparsın.

Zerdüş böyle dedi. Büyük şehire baktı, içini çekerek uzun zaman sustu. Nihayet şöyle dedi:

Yalnız bu deliden değil bu büyük şehirden de tiksiniyorum. Her ikisinde de ne düzeltilecek, ne bozulacak bir şey var.

Yazık şu büyük şehre! Ah onun süttün sütün alevlerle yandığını görsen. Böyle yangın sütünları büyük öğleye takaddim etmeli. Ama bunun daha vakit var. Ve kendine mahsus bir kaderi var!

Ey deli, veda için sana şu öğüdü ver-

Tevfik İleri

(Baştarafı 1. sahifede)

nü gününe çalışmak gerektiğini hatırlatarak:

— Allah heptini vatanın kendisinden memnun olacağı evlâtlardan yapmış demisidir.

Tevfik İleri, konuşmasının sonunda, «öğretmen» e hitapla şöyle demisidir:

— Yavrularımızı bu ders yılında da Allah'tan sonra sana emanet ediyoruz. Vekil, konuşmasını şöyle bitirmiştir:

— Yeni ders yılının bütün Türk milletini feyizli, uğurlu olmasını Cenabı Hak'tan niyaz ediyorum.

CEZAYIR FACİASI

(Baştarafı 1. sahifede)

diler ve buna mukabil istiklâl vadedtiler. Cezayirîler bu teklifin kendilerine alt şartın yerine getirdi ve harben sonra istiklâl istediler. Fakat müttelifler bir türlü vadelerini hatırlamadı ve istiklâl nidalarının duymadılar. 1945 te bütün halk yeniden ayaklandı. Bu, teşkilâtı bir hareket değildi. O sene 8 Mayıs'ta Fransızlar korkmuş bir katliâm yaptılar 40 binden fazla Müslüman şehit edildi. Bu canavarca kital bir müddet hareketi durdurur gibi oldu...

— Bugün devam eden hareket nasıl hazırlandı? — Felâketler Cezayirîleri ikiye ayırmıştı. Bir kısmı gizli ve ihlâl metotlarıyla istiklâl elde edilebileceğine inanıyor, diğerleri demokratik yoldan bu gayeye varacaklarını düşünüyorlardı.

İhtilâl taraftarları dağlara çekilip 5 sene hareketi hazırlamakla meşgul oldular. Tunus'ta ihtilâl başlayınca Cezayir de sahlandı. Memleket dışında bulunan 27 Cezayirî lider 1 Kasım 1954 te Cenevre'de toplanarak gece saat 2 ye kadar kurtuluş çaresini müzakere etti ve bu saatte verilen karar şu oldu: Bütün Cezayir'de istiklâl elde edilinceye kadar harbi. Halk öyle a-

yaklandı ki, Milli Kurtuluş Cephesi, halka beklemelerini, henüz elde kâfi silâh bulunmadığını söylemek mecburiyetinde kaldı...

— Askerî durum hakkında malûmatınız?

— Bugün 100 bin kişilik fevkalâde teşkilâtlanmış bir Cezayir ordusu mevcuttur. Orduyu teşkilâtlandıranlar, daha evvel Fransız ordusunda çalışmış Cezayirîlerdir. Ordunun teşkilâtındaki mükemmeliyet karşısında Fransızlar bile hayretlerini gizleyemediler. Ahmet Bin Bellah (geçen sene Fransızların pilotu elde ederek uçakla Tunus'tan kaçırıldığı 5 liderden biri) ordunun başında bulunuyordu... Halen ordu gafi Ömer Amran'dır.

Fransızlar önce az bir kuvvetle Cezayir hareketini bastıraraklarını zan ettiler. Sonra kuvvetlerini 100 bine çıkardılar ve kısa müddetlerle 100 binler birbiri ardından sevk edildi. Fransa yine başa çıkamayınca NATO'dan yardım istedi ve NATO'daki kuvvetlerini de çekerek Cezayir'e sevk etti.

— Fransızların Cezayir'deki hareket tarzı nasıldır?

— Bunu ifade etmeye kelimelerin kudreti kâfi değildir. Neron'un ve Firavun'un zulmü gerçekten Cezayir'de yapılanlarla kıyas edilemez. Gözlerimizin bakmaya tahammül edemediği, en zalim insanlara sefkat gözyaşı dökülmeye mahşet sahnelerini tasvir etmeye muktedir değildir. Cezayir'i ıslah eder etmez Fransızlar, arazi vesikası olmaları toprağını devlete mal ettiler. Cezayirî Müslümanların elinde bu usulle, 20 milyon hektar araziden sadece 9 milyon hektar kaldı. Ödeneniycek kadar ağır arazi vergileri yüzünden bunlar da alınarak sonradan yerleştirilen Fransızlara satıldı. Bugün yerli Cezayirîlerin elinde kalan arazi 4 milyon hektar kadardır.

Bu, zulmün bir cephesi... Diğer taraftan 30 seneden beri hapisnâden çıkarılmayan Müslüman din adamları var... Hapisnâde, işkence altında ölenler sayısızdır. Bu hadiselerden çoğu, bizzat Fransa içinde intial tezahürleri doğuracak kadar vahşiyane olmuştur.

Bugün 500 binden fazla olan Fransız kuvvetleri Cezayir'i kasıp kavurmaktadır. 300 bin Cezayirî Fns'a sığınmış, yarım milyondan fazla sivil halk şehit edilmiş bulunmaktadır. Silâhlı dostluğu iddiasıyla gençler toplanıp kamplara sürülüyor, din adam-

ları, halkı teşvik ettikleri bahanesiyle kurşuna diziliyor. Kalabalık içinde yakalıyamadıklarını geceleri evlerine basarak kaçırıyorlar ve buna mâni olmak isteyenleri tereddütsüzce öldürüyorlar.

Birçok köyler, mukavemetçileri barındırıyor diye muhasaraya alınarak, top ateşi altında yerle bir edilmekte, kaçıp kurtulmak isteyenler de makinelî tüfek ateşiyle hunharca öldürülmektedir. Böylece çocuğu, kadını, ihtiyar ve hattâ hayvanlarıyla tek canını kurtulamadığı köyler maalesef çoktur.

Ele geçirilen milliyetçilerden birçok, sıhhi muayene esnasında tifüs mikrobuna enfekte edilerek salıverilmiş fakat iyi bir tesadüf eseri bunun farkına varılarak büyük bir salgın vakdine önlenmiştir.

Bu faciâ, olduğu gibi anlatılamaz. Ciddiden buna muktedir değiliz. Bunu ifade mecburiyetinde olmak, insan kalbinin götüremeyeceği bir kurşun yuğünü, Güneş ve ay ruhi sahibi olsaydı Cezayir'deki vahşet sahnelerini aydınlatmaz, belki utançından kapkara kesilirdi.

— Bizlerden bir arzunuz var mı?

— Sadecce dua... Müslüman Türk kardeşlerimizden, namazlarında, Cezayir'in kurtuluşu için Allaha yalvarmalarını rica ederiz...

Bu ince ruhlu, dürüst ve çilekeş gençlerin yaşlı gözlerine daha fazla bakamadım. Bağırma bir düğüm oturmuş gibi yanlarından ayrıldım.

Reşit DERİCİ

NOT: Cezayir'de Fransız askerî kuvvetlerinin dünya tarihinde bugüne kadar eşî görülmemiş vahşet hareketlerine ait korkunç bir vesikayı neşredemedik. Sadecce insanlık hayşiyetini ve İslâmî terbiyeyi böyle bir işe mâni gördüğümüzden dolayı... Elimize geçen bu vesikada ciddiden insanı dehşet ve nefrette ifritlikle manzara aynen şudur: Ortada Fransızların öldürdüğü 4 Cezayirî milliyetçi, silâhlı bir yana fırlamış kanlar içinde üstüste yatıyor... Etraflarında, ellerinde tüfeklerle, ayaklarını şehid cesetlerinin üzerine koymuş, hatıra resmi çıkaran mütebessim, bir sürü Fransız asker... Yanyamlarda dahi, dışından da olmasın, insan cesedine karşı bir saygı varken, bu «Tek dışı kalımsı canavar», hasaten öyle karşı, evet bu derece küstahlıdır.

rim: Bir yer ki artık orada sevmiyoruz, oradan geçip gitmeli!

Zerdüş böyle dedi ve delinin ve şehrin önünden geçti gitti.

Friedrich Wietzsche

REZALET

(Baştarafı 1. sahifede)

nın kriz nidalarına benzeyen bu haya ve iffet yurtlusına karşı Türk kadınına şerefli ve tertemiz yaşamak hakkı, iffet ve ahlâkını müdafaa edecek bir makam olmak lâzım.

Save! Elindeki müstehcen neşriyat maddesinin tam yeri burası değil mi?

Hele siz, Kadınlar Birliği Zaman zaman basın toplantıları tertip ederek inçir çekirdeği doldurmuş vesileleri en büyük mesele haline getiren ve Türk kadınına kurtarmak iddiasında olan sizler ne edersiniz?..

Türk kadınına cemiyet ölçüsünde bundan daha şen bir cevap veremezsiniz!

Senar YÜCETÜRK

DIŞ HABERLER :

Fransa'da malî buhran

Fransız frangi bir «ayrılmaya» tâbi tutulmuştur. Fakat bu, malî buhranı kurtarmadığı gibi, daha da tehlikeye sokmuştur. Alâkalı mercilerin açıklamalarına göre, hükümetin Cezayir politikasında tak'p ettiği hatalı yol ve bu yüzden sarf ettiği milyonlar buhranın sebebini teşkil etmiştir.

Petrol Harbi

İran'da petrol arama imtiyazını İtalyan şirketinin almış, Amerika ve İngiliz büyük petrol şirketlerinin hiddetini muvî olmuştur.

İtalya, bu imtiyazı, kârın yüzde yetmiş beşini İran hükûmetine bırakmayı taahhüt ederek almıştır. Halbuki İngiliz şirketleri bu nisbete asla rıza göstermemekte ve yerli hükûmete verilen pay, yüzde yirmi beş asla geçmemelidir demektedirler.

Almanya Banka Faizlerini indirdi

Batı Almanya hükûmeti, resmi banka faizlerini yüzde yarım nisbetinde indirmiştir. Bankalar bundan sonra yüzde 4.5 yerine yüzde 4 faiz ödeyeceklerdir. İktisat Vekâleti uzmanları bunun, yabancı sermayenin azalması ve bu sermayenin dışarı gitmesi için yapıldığını söylemişlerdir.

Pakistanda feci tren kazasında ölenler 300 e yükseldi

Lahore (A.A.) — Pazar günü Batı Pakistanda bir yolcu treni ile petrol yüklü bir marşandiz treninin çarpışması neticesinde ölenlerin sayısı 300 e yükselmiştir.

Trenlerin çarpışması üzerine petrol yüklü vagonlar ateş almış ve yolcuların çoğu yanarak ölmüştür.

FETİH

Cumaları çıkar
Siyasî, Edebi Gazete

Sahibi :

Abdullah İŞIKLAR

Yazı işlerini fiilen idare eden :

Reşit DERİCİ

İDAREHANE :

Saltanahmet, Şehit Mehmed Paşa

Sokağı No. 16

İSTANBUL

Fiatı: 25 Kuruş

Abone şartları :

Senelik :

12 lira

6 aylık :

6 lira

Gönderilen yazılar neşredilmez, editöresinde kalmaz.

Dizildiği ve basıldığı yer :

ERCAN MATBAASI

FETİH 1957

FETİH

HAKKINDIR

Devlet Gazetesi

Siyasette, Fikirde, San'atta

HAK ÖLÇÜLERE BAĞLI

Haftalık Siyasi, Edebi Gazete

VİL: 1 — SAYI: 1327 ARALIK 1957

Akis nam dedikodu ticarethanesinin

Makûs Talihi

Bu donkişota ister gülün, ister acıyın.
Her ikisi de hakkıdır!..

C.H.P. Genel Başkanı İnönü'nün damadı, Ankarada Akis namında bir dedikodu ve fesat ticarethanesi işletir. A-çıldığı gündüberi umumi efkârın meş-ğul olduğu şahıslara ait bazı mahremi-yetleri büyük bir sır yakalamış, mü-him bir hakikat keşfetmiş gibi süsleyip satar. Bundan elde ettiği gelire hem kendisini şıfır hem de kayınpederine karşı güvencilik vazifesini yerine getirmiş olur. Hakikî fikri aramayan sadece kü-çük tecessüslerinin tahmin edilmesini isteyen bir zümre içinde de kendisine yetecek kadar müşteri bulur.

İşte bu gazete, son sayısında, herke-sin çok iyi tanıdığı kıymetli ilim ve fa-zilet adamı Bediüzzaman Said Nursî'yi dîne doluyor. Bediüzzaman'la temas i-çin İspartaya bir ekip göndermiş, binbir müşkülâtla (!) mücadele ederek kendi-

leriyle görüşmeye muvaffak olmuşlar, v.s... Bir macera havasıyla ve polisiye bir üslûpla uzun uzun anlattıkları bu temas neticesinde ne öğrenmişler? Hiç!.. Evet, sadece Bediüzzamanı görmüşler; hepsi bu kadar!.. Gerisi, onun hayatı hakkında tahrif edilmiş hâdiseler ve C.H.P. devrinde kendisine yapılmış em-salsız zulüm örneklerinin iftiharla hi-kâyesi...

Akis'in asıl maksadı bu değil!.. Akis, perde arkasında tuttuğu C.H.P. Genel Başkanının yeni bir taktikinden başka şey yapmıyor. İnönü anlamıştır ki, Türk milleti C.H.P. yi en âmanşız din düşmanı biliyor. Kendisi dinden bah-sedecek olursa mazisiyle tenakuzu düş-ecek ve istiflafla karşılanacak. Zaten hilkaten de buna müsait olmadığını bi-

(Devamı 4. sayfada)

ÖLÜM YILDÖNÜMÜNDE

MEHMET AKİF'E AİT BAZI HATIRALAR

YAZAN: HASAN BASRİ ÇANTAY

(Yazısı sahife 4. de)

Yılbaşı dolayısıyla

İbretli bir hâtıra

*Bu gece Hristiyan yortularından biridir
Biz müslümanlar içinse yılbaşı, sadece
takvim senesinin değiştiği bir gündür.*

YAZAN: SAMİHA AYVERDİ

(Yazısı sahife 2. de)

Milli şahsiyetimizi yutmaya başlayan

Yılbaşı Ananesi

Müslüman Türk toprakları üstünde, her sene nefretle seyrettiğimiz ve artık ruhumuza boğmaya başlayan bir faci-a-nın tekrarına şahit olmak üzüreyiz: Yıl-başı geliyor!..

Bir ay evvelinden hazırlıkları görme-ye başlıyoruz: Çam ağaçları satışları ar-tıyor, vitrinlere başka bir hava geliyor, kalabalık yerlerde konuşma mezu-ları mahut gece üzerinde toplanıyor, gazete-ler ilan sayfaları ile bir kokona suratı gibi çıkıyor. İsportalardan oyuncak ma-gazalarına, turşucudan eczahanelere va-rıncaya kadar her yere görülmemiş bir tahacim: O geceye mahsus her nevi kumar, içki ve fuhuş levizimatı kapış kapış satılıyor. İnsanın hayvandan a-şağı bir seviyede eğleneceği çılgınlık gecesi yaklaşıyor!..

Cemiyet kökünü Hristiyanlığın teşkil ettiği garp milletlerine göre bu gün gü-ya bir dinî bayramdır! Din, ahlâk ve selim akıl namına beşeriyetin tebell et-tiği bütün mukaddesatın ayaklar altın-da ezildiği bir gün... Müteassıp Hristi-yan teşkilâtlarının bu günden temin et-tikleri yegâne istifade şudur: Başka ce-miyetlerin millî ve an'anevi hayatına sı-zıp, içtimai bütünlüğü dağıtmak. Böy-leece tesadüdünü kaybetmiş toplulukları

kendi inanışın kabulü hazır hale getir-mek... Bunun içindir ki, Hristiyan mü-esseseler vastasıyla bu günü kabul oldu-ğu derecede cazip ve azamî ölçüde şa-saah gösterip, şursuz kütleri çığınca eğleneceye davet ederler.

(Devamı 4. sahifede)

Mücrim

Halk Partisinin seçimler esnasın-da son haddi varan tahrirlerinin ba-zı yerlerde müessif hâdiselere sebep olduğu malûm...

Dahiliye Vekilinin vesikaları istin-aden tertiplerini meydana koyan konuşması mücrimi şaşkına çevirdi. Ulus gazetesi suratına yediği bu şa-saahın seniyile 8 sütun üzerinden şö-lye başlıyor:

«Halk Partisine suç isnad etmek çülmektir.

Doğrusu bu sözde hakikat payı büyüktür. Halk Partisine suç isnad etmek cidden çülmektir. Tıpkı kara-miye haksızlık, çamur kir, katliamların laka isnad etmek gibi...

Y.

Nato devletleri toplantısında

Dış Politikamızın Yeni Zaferi

Dünya muvacehesinde son senelerin en mühim meselesi şüphesiz ki, NATO devletleri arasında Paris'te yapılan kon-ferans ve ona mevzu teşkil eden hâdi-seler olmuştur. Dünyanın hemen her bölgesinde bir çibanbaşının huzursuz-luk doğurduğu ve bundan mütevellit acıların yalnız NATO'ya âza olan dev-letleri rahatsız etmekte bulunduğu bir hengâmede ası büyük ve müsterek düş-mana karşı emniyet hissini canlı tu-tan Amerika'nın silâh üstünlüğü idi.

Sovyetler, kit'alar arası füze imaline muvaffak olup birbiri ardından iki su-nî peyki fezaya fırlatınca Amerikanın silâha üstünlüğü fikri kıymetini kay-

Millî Mücadelenin gerçek kahramanlarından, İstiklâl Marşımızın unutulmaz şairi Mehmet Akif'in 21 inci ölüm günü şehrinizde Askerî Tıbbiyecilerce tertip edilmiş harikülâde bir merasimle yâdedilmiştir. Yukarıda, eşsiz ahlâk ve imân sahibi merhum şairimizin son günlerine ait bir resmini görmekteyiz.

betti. Buna mukabil Amerikalılara te-lâşla hazırlayıp dünya kurgusunda itti-barlarını yeniden yükseltmek için bir an evvel fırlatmak istedikleri füze ışığı de fıyasko ile neticelendi. Bu, şu de-mekti: Hazırki halde çıkacak bir dün-ya harbi, Amerika dahil bütün batı devletlerinin topraklarına bir anda şa-mil olabilir ve buna karşı batıların mukabele gücü zayıftır.

İşte NATO devletleri hükûmet baş-kanları, bu meselelerin dünya efkârını işgal ettiği bir sırada ve komünist ni-yetlere karşı daha mütesanif bir cep-ke teşkil etmek gayesiyle toplandı. Bu

(Devamı 4. sahifede)

FETİH 1958

Devlet Nüshası

FETİH

HAKKINDIR

Siyasette, Fikirde, San'atta
HAK ÖLÇÜLERE BAĞLI
Haftalık Siyasi, Edebi Gazete

YIL : 1 SAYI : 38 20 Haziran 1958

Kıbrısta Şehid kanlarıyla beslenen yeni milli mücadele başlamıştır

Artık herşey sustu... Bundan sonra söz imanın, kanın ve silahındır.

Hakkı ilâ için mağrıktan mağrıbe uzananların torunları gasbedilmek istenen haklarını megalo idea ihtilalcile kıvranan emperyalizmine Kıbrıs'ı kaptırmıyacaktır

Üçüncü İslâm halifesi Osmanı Zinnureyn devrinde haraca bağlanan, Abbasiler devrinde tamamen ilhak edilerek 15 asır müslüman hakimiyetinde kalan, 1489 da Venedik kralı tarafından işgal edilen

Kıbrıs; 15 Eylül 1871 cumartesi günü 1 sene 2 ay 17 günlük kanlı bir muhasaradan sonra Sultan Selim Hanı-sani'nin hükmü ile tamamen İngiltereye bırakılmıştır. 3.5 asır Türk hakimiyetinde kalmış, yüzlerce se ne semalarında ezanı Muham

iki yol

Kıbrıs meselesi 2 yol ortaya koymuştur. Bu yollar alâkalı memleketlerin tezeden ibarettir.

Tunan hükümeti neticesi Enosisle ilhakla bitecek, çoğunluğun hakimiyetine, self determinationa dayanan bir muhtariyet istemektedir.

Türk hükümeti, 120 bin Kıbrıs türkünü, onların kanlarına susamak bir Rum çoğunluğuna teslim etmemek, kararında ve tek makul yoldan, taksim olduğu kanaatındadır.

Tunan tezi 120 bin Kıbrıs türkünün mukadderatını onların arzularını hilafına rakam ve adet çoğunluğunun istikpat ve despotluğuna terk etmektedir. Bu tezi meşruiyetli siyaset sahasının bir kalle bir faciadan başka bir şey getiremez. Sultân hükümü bozar ve belki garip meşruiyetli cephesinde yaralar açar.

İkinci yol 120 bin türk'ün

(Devamı 4 de)

Çok yerinde bir kanun teklifi

Yaşamın en büyük şartı inanmaktır. İnanmayan ölmeğe yok olmağa hazırlanmak tadır. Hayatın gayesi gerçeğin üzerinde özlü özgül, yerli yerinde tatlı yavan çok söz edilmiş bir mevzudur. Hayatı ırsını giyen her an var olmak veya yok olmak tokadını yiyen bir varlık için en mühim vazife ona bu urbayı giydiren şu gıdayı yidirene olan bağı koparmamaktır. Zerrelere camid gördüğümüz nesnelere, onlardan tohumlara, böcekler hayvanlara ta insanlara kadar uzanan hayat resmi geçidinin yürütücü unsuru hayatdır. Hayatı veren Hayyü'lâyamın olan bir zatdır ki doğanlar ölüyor ölenler oluyor olanlarla herkesin geçtiği ve geçeceği alan doluyor. İn-

(Devamı 4 de)

medi okunmuş anavatanın bir devamı olan bu yeşil adaya hiç bir hakkı yokken self-de

Hürriyet isteyenler Krallara taş mı çıkartıyorlar ?...

Geçen de, B. M. M. de, teşkil kuvveti teşkil eden millet

Bir Anket

Kıbrıs hakkında en güzel yazı hangi gazetede çıktı mevzuunda Malatyalı gençler arasında bir anket açılmıştır. Anket neticesinde Necip Fazıl Kısakürek'in gazetemizin 19 uncu sayısında çıkan Kıbrıs kimidir başlıklı yazısı birinciliği kazanmış, ikinciliği Salt Çekmeçil'in bir şiiri 3 üncülüğü de Peyami Sefanın makalesi kazanmıştır.

laşmış, belki 20 Balkan ırkının tekne rububati bir millet sahip çıkmak istedi.

İngiliz gölgesine sığınıp, es-

(Devamı 4 de)

Ehli Salıp zihniyeti

Tunus milliyetçileri Fransız emperyalizmine baş kaldırdı. Dünya efkârında havadut lakabına fayk olurlar. Cezayir milliyetçileri istiklâl için mücadele ederler yüzlerce binlerce şehit verdiler. Dünya efkârında asi dıve istihza ediliyor.

Kıbrıs'ta 120 bin Türkün hürriyet istiklâl gibi en tabii insan haklarını hattâ haklarını ihlâl edecek kararlar alınır. Dünya efkârı tasdik eder.

Dünya efkârı umumiyesinden soruyoruz: Devletler ve milletler hukuku hristiyan devlet ve milletlerin hukukundan ve milletler zihniyeti ehli salıp telakkisinden mi ibarettir...???

REHA

Katil İngiliz

Yak'a 1929 senesinde İngiliz hakimiyetinde olan Hindustanda, Star şehrinde geçen, Şehrin mabedi etrafında toplanan yerli halktan bir kaç insan vespilite geçen bir İngiliz kadını ile istilâ ederler. Kadın İngiliz kumandanı General Dayez'e şikâyet eder. General hemen mitralyözlerle mücehhez bir alay asker çıkarır ve onlara ibadetle meşgul ahalie ateş semalarını emreder. On dakika içinde meydan kızıl boyanmış, ahalî ot gibi biçilmiş yerde 700 ölü 1500 ü mütecaviz yaralı yığılmıştır.

Aynı kumandan halkın sokakta elleri üstünde yürümelerini emretmiştir.

Sormuşlar niçin böyle yapıyorsunuz diye... Cevap vermiş;

— Hindular mabutlarına yüz sürüyor. Onlara anlatmak

(Devamı 4 de)

ŞAMAR

Yazan M. Leventoğlu

İnkârı mümkün olmayan müthiş bir buhran içindeyiz. Ahlak buhranı... Evet ahlak buhranı... Anayısı analık hasletlerinden, babası babalık otoritesinden evladıda evlâtlık terbiyesinden mahrum bırakan menhus bir buhran...

Bu buhran bu tesirât ve tahribatıyla kalmamış aynı zamanda, cemiyet ve millî hayatımızın ruh asaletini millî ve ma'nevî değerlerini, kanser mikrobi gibi meşum bir mikropla bîhtarlaşma felâketi olarak kara bir kabusu üstümüze çöktürmüştür.

Herkes bu kabus altında; dehşete, endişeye, şüpheye, dalaletle korku ve heyecana kapılmış, nereye gideceğini, nerede olduğunu ve ne yapması lazım geldiğini şaşırmış perişan bir halde...

Bu müthiş şaşkınlık, yine herkesi; birbirinden korkmaya, şüphelenmeye, ve bu itibarla birbirlerine karşı cephe almaya düşman kesilmeye sevk etmekte...

Manzara okadar hazin okadar yürekler acısı bir manzaraki, artık onu bütün çığgileyle tarif ve tasvir imkânı

(Devamı 3 de)

FETİH

HAKKINDIR

YIL : 3 SAYI : 58

1 Temmuz 1960

27 MAYIS İNKILÂBINI
GÖLGELEYENLER

Türk Milletinin kaderi, yeni bir devrinin çığdırdığı ufuklara açılmaktadır. Yeni prensiplerin önemi, dayandıkları ve kavradıkları tarih görüşü ile, istimal problemlerine ele alınış açısından, kısaca ideolojik çerçeveden doğmaktadır. Böylece İkinci Cumhuriyetin kuruluşundan önce, geçici, tarihi mesuliyeti hâiz ikinci bir meclis hükümeti devresi başlamıştır.

Yazan :
Uğur Kökten

Gerçekten İstiklal Savaşını müteakip, Müdafaa-ı Hukuk hareketi kendi fonksiyonunun hukuki mesnedini, İcra organı olarak T.B.M. Meclisi Hükümetinde bulmuştu. Siyasi hayatımızın çok parlak ve o kadar da ender rastlanan demokratik bir devresini teşkil eden bu Meclis hükümeti, üç yıl sonra ikinci dönemde yerini Cumhuriyet rejimine terk etmiş bulunuyordu. İşte, otuz

(Devamı 2. Sayfada)

Uyanış

Dünyanın bu buhranlı devirlerinde, en kritik bölgelerinden birini teşkil eden memleketimizin, bilmem kaç yıldır modası geçmiş parti mücadelesi, nüfuz sultimalleri, demagogların bitmez tükenmez gevezelikleri içinde nereye doğru gittiğini düşünmüyorlar. 27 Mayıs sabahı halkımız aynı soydan gelmiş bir milletin evlâdları olduğunu hatırlayarak birliğe ve uyanışa davet eden göz yaşartıcı sesin mânâsını bilmem hissedebilir mi?..

Partilerimizin içinde bulunduğu çıkmaz durumunu temadının memleket için felâket yolu olduğunu artık duymayan kalmamıştı. Asıl acı olan taraf, sabık iktidar partisi tarafından yapılacak seçimleri hangi taraf kazanırsa kazanırsa, bu içinden çıkmaz durumun olduğu gibi, belki de daha feci bir şekilde devam edeceği idi. Ufak leflek patırdılar bir kardeş kavgasının emareleri sayılabilir.

Bu keyfiyette ilk günden beri dikkatli geçen sayın Devlet Reis ve Millî Birlik Komitesi, o günden beri neşreydiği kararname ve İcraat ile memleketimizin realitesine vakıf ve bu şartlar altında takibedilmesi lâzım gelen harekâta tamamen sahip ve hâkim olduğunu göstermiştir.

Bu memleketle sadece mîdeleleri ile bağlı olanlarla her zaman ve her devirde yurdumuz ve vatanımızın, millî ideolojilerimizin düşmanı olanlar meydana boş bulmayacaklardır. Onlara fırsat ve imkân vermemek için göz bebeğimiz olan ordumuzu ve Millî Birlik Komitesinin etrafında sınıksız birleşmeliyiz.

Gün geçtikçe, bütün milletçe bir hedef üzerine gayretle rimizi ve ümitlerimizi toplamamız ne kadar verimli, zararı ve gereği olduğu anlaşılmaktadır.

FETİH

Hukuk ilminin ışığı altında günün mühim meseleleri

Yürürlükten kalkan Anayasayı tahlil eder ve ince bir mantık süzgecinden geçirilerek, iki kısım prensip ihtiva ettiğini görürüz. Bunlardan bir kısmı «İhtimal siyaset» prensipleridir. Bir kısmı da hukuki mahiyettedir ve hukuk tek niğine aittir. Hukuki olanlar da ikiye ayrılır. Bir kısmı Millî Hâkimiyet, Millî Hâkimiyetin tek meclisle temsili, hükümetin meclis önünde mesuliyeti, mahkemelerin istiklâli, meclisin kendi kararlarıyla infisahi, seçimlerde ekseriyet usulü mebusların teşkil masu niyeti vesaire gibi sırf devlet teşkilât ve organlarına niha-yet bir kısım da vatandaşların hak ve hürriyetlerine aittir.

İhtimal siyaset prensibi de diklerimiz eski Anayasamızın ikinci maddesinde yer almış ve (Türkiye Devleti, Cumhuriyeti, milliyetçi, halkçı, dev-

Yazan :
Ord. Prof. Dr. Ali Fuat Başgil

letçi, laik ve inkılapçıdır.) şeklinde ifade edilmiştir. Aslında Halk partisinin gaye ve faaliyet programı olarak ötedenberi bu parti tüzüğünde sıralanmış bulunan bu prensipler, bilindiği gibi 1937 taidinde Anayasaya girmiş ve itiraf etmelidir ki, bu kanu-

nun aslında berrak çehresini bir hayli buruşturmuştur. Millî Birlik Hükümetince ya plan geçici Anayasada da aynı tâbir ve tertiple yer almış bulunduğu göre, aynı prensiplerin yeni Anayasaya da geçeceği anlaşıyor.

Fakat, bir parti programı olarak dinamik birer değer taşıdığı (Devamı 4. Sayfada)

B. Haki Yener İstanbul müftüsü olacak

İstanbul Müftülüğüne ve kâleten bakan B. Haki Yener in bu vazifeye asaleten tayin edileceği bildirilmektedir. Bu haber muhitimizde büyük bir memnuniyet uyan-dırmıştır.

Yetmiş bin Amerikalı Müslümanlığı kabul etti

Amerikanın en ön saftaki dâvalarından biri olan zenci

Anayasa Komisyonuna gönderilen mektuplar

Anayasa Komisyonu çalışmalarını devam ettirmektedir. Filgülleri ifade ettiğine göre, çalışmalar Ağustos ayına kadar sürecektir.

Diger taraftan vatandaşlar yeni Anayasa hakkında görüşlerini bildirmeye devam etmektedirler. Bugüne kadar 400 vatandaş mektubu gelmiştir. İki kişilik bir komisyon bütün mektupları tek tek okuyarak elden geçirmekte ve tasnif etmektedir.

M. Hazmi Tura vefat etti

Çok değerli âlimlerimizden olan Hazmi Tura geçen hafta içinde Hakkın rahmetine kavuşmuştur.

Beyazıt dersahmetlerinden olan Hazmi Tura uzun müddettenberi Fatih camii gerisinde meşeyi okutmakta idi. İlimi eserler ve çok temiz bir nam bırakmış olan Hazmi Hocaya Hakkın bol bol rahmet ve geride kalanlarına sabr-ı cemîi temenni ederiz.

Ankara, (Hırası) Devlet ve Hükümet Başkanı Org. Cemal Gürsel, Cezayir Milliyetçileri ile Fransa arasında yapılacak müzakerelerin bir anlaşma ile neticeleşeceğini ümit ettiğini söylemiştir.

Org. Gürsel bu hususta düşüncelerini soran Anadolu Ajansına şu beyanatta bulunmuştur:

«Ben ötedenberi Cezayirli-lerin sarfettikleri gayretleri, asılları ve kahramanca mücadelelerini yakın bir alâka ile takip etmekte idim. Siya-

hiçbir zaman yürürlüğe konmamıştı. Muhammed, günün (Devamı 2. sahifede)

Diyanet İşleri Reisliğine Nasuhi Bilmen getirildi

Diyanet İşleri Reisliğini ve kâleten deruhte eden değerli âlimlerimizden Ö. Nasuhi Bilmen geçen hafta içinde bu vazifeye asaleten tayin edilmiştir.

Bilindiği gibi Ö. Nasuhi Bilmen daha önce İstanbul Müftülüğünü yapmaktaydı.

Çok değerli eserleriyle insanlığa büyük yardımda bulunan Ö. Nasuhi Bilmen'e yeni vazifelerinde Allahtan muvaffakiyetler dileriz.

Cezayir hakkında Gürsel'in beyanata

«Birbirinizin kusurunu aratmayın». Yâni Allah'ın güldüğü ayıpları görmeyin. Casusluk etmeyin. (1) İmanı Millî, Ahmed bin Hanbel, Buhârî, Müslim, Ebûdâvud, Tirmizî ve Taberânî, «Enes» radiyalihü anhten şu meâlde bir hâdis-i şerif tahrir etmişlerdir.

«Birbirinize buğz etmeyin (münâsebetlerinizi) kesmeyin, yekdiğerinize arka dönmeyin, hasedleşmeyin, aranızda eşya fiatlarında sun'î artıklar (hilekârlıklar) yapmayın. Ey Allah'ın kulları, Allah

(Devamı 3. sayfa)

70 bin Amerikalı Müslümanlığı kabul etti

(Baştarafı 1. Sayfada)

birinde ortaya çıkmış «Ben Şimali Amerikanın müslüman zenci ümmetine Allahın yolladığı bir müridim. Müslümanlığın üstünlüğü, bundan sonra Amerikan zencilerini beyaz insanların ve hristiyanların tahakkümüne karşı koruyacaktır» demiştir.

Amerikanın bir köşesinden diğer köşesine kosmuş, ateşi sözleriyle her karşılaştığı top buluşu arkasına katmış, zenciler arasında müslümanların sayısını yetmiş bine yükseltmiştir. Bu yekün, Amerikan istatistiklerine göre Şimali Amerikalı zaten var bulunan otuz üç bin kişiden ayardır.

Şimdiki halde en büyük zenci müslüma toplulukları Şikago, Detroit ve Newyorktur. En fazla hızla gelişen cemaatler Los Angeles, Atlanta ve Miami'de bulunuyor. Şikago ve Detroitte kurulan iki müslüman üniversitesi yeni cemaat için imam ve vâiz yetiştirilmektedir. Ders programında Arapça vardır.

İKTİSADİ TEŞKİLAT

Evliya Muhammed, Amerikan zencilerini, beyazların ve hristiyanların eline bakmaktan kurtarmak için müslüman zencilerini kendi dindarlarına mahsus iş yerleri kurmağa teşvik ediyor. Giyim eşyası satan dükkanlar, bakkallar, lokantalar, fırınlar, berber dükkanları, elbise temizleme dükkanları, hattâ her çeşit evya satan büyük mağazalar, geniş apartman binaları bu aradadır. Şikagoda yirmi milyon dolar masrafla bir «İslam Merkez» kurmağa teşebbüs edilmiştir. Bu merkezde her türlü iş yerleri, toplantı salonları, boy boy apartmanlar, bankalar, mektepler bulunacaktır.

Amerikan Kılışlar Birliği Meclisinde âza olan Oscar Lee diyor ki: «Muhammed'in arkasından gelenlere yeni bir hayat gayesi ve yeni bir hayaset duygusu telkin edebildiğini itiraf etmek lâzımdır».

Reader'a Digest dergisinde yeni harekete dair bir yazı yazan Alex Aley adında bir Amerikan yazarı, Newyorkta yapılan bir zenci toplantısına ait intihallerini şöylece anlatıyor: «Beş bin kişi alan Nikola toplantı yeri tamamiyle dolmuştu. Bin kişi ayakta duruyordu, diğer binlerce kişi dışarıda kalmıştı. Hepsini bir yendi bir hareketine alt mesajı duymağa merak ediyorlardı. Evliya Muhammed'in altı oğlundan biri olan Wallece Muhammed, toplantıyı açtı. Bundan sonra yeni fiderin başyardımcı diye kabul etti. (Malcom x.) adlı bir eski

hristiyan papazı kürsüye geldi. Bu adam, Charestown cezaevinde bir sahtekârlıktan dolayı ceza gördüğü sırada İlahiyeti kabul etmişti. Konuşmasında dedi ki: «Hristiyanlık beyazların bana öğrettikleri yolda yürüdüm, suç işledim, ceza gördüm. Müslümanlık bana doğru yolu gösterdi».

Birdenbire konferans sahasının arkasında bir gürültü koptu. İki sıra teşkil eden bir müslüman kâfilisinin ortasında Muhammed göründü. Herkes ayağa kalktı. Alkışların arkaası kesilmeyordu. Muhammed bunları durdurmak için boynuna el kol sallıyordu. Malcom x. zenci liderini «Şimali Amerika zencilerinin en akıllısı, en kudretlisi» diye tanıttı. Lider, iki saat kadar haykırarak haykırıya konuştuk ve dedi ki: «Şimdiki kadar herkes zencilere ihanet etti. Hristiyanlık vazifesini yapmadı. Amerikan emniyet kuvvetleri zenciyi hıyma etmedi. Zenci için hristiyanlıkta kurtuluş yolu yoktur. Müslüman sıfatıyla

le biz zenciler için kıyamet günü bir manâvi ölümden kurtulmak ve bir zamanlar köleleri olduğumuz memleketin efendileri olmak mânâsına gelecektir. Dört yüz yıldır tahakkim altında yaşıyoruz. Kadınlarımızı tecavüzler mübah sayılıyor, canımız can gözüyle bakılmıyor. Böyle olduğu halde hâlâ beyazlar bize sülhün zeytin dalını uzatmağa ve bize insan muamelesi etmeğe karar veremiyorlar, bizim bileseniz müslümanlıkta ruhi bir kalkınma aramamıza korku ve zilletten kurtulmamıza razı oluyordur».

Büyük toplantıda bulunduktan sonra Harlemdeki yedi numaralı İslam mabedinin müdat toplantısına gittim. Duvarlar iki bayrak asılıydı. Amerikan bayrağının yanına: «Kölelik, Aca, Ölüme İhbarası» geçilmişti. Ayırdız bayrağın yanına da, «Hürriyet, Adalet, Müsavat» diye yazılmış, ikisinin ortasına «Hangisi Beka Bulacak» sualı çizilmişti.

(Devamı 4 de)

27 mayıs inkılâbını gölgeliyenler

(Baştarafı 1. Sayfada)

yedi sene sonra birinci cumhuriyet, tarafsız ve vatansever ölçülerin hükmünde muhasebesini bulmak üzere ömrünü tamamlamış oluyor. İçerai ve kazai kuvvetin yanı sıra, teşkilat selâhiyet yüklenmiş M. Birlik Komitesiyle bir mânâda ikinci defa Meclis Hakkümeti sistemi kurulmuş sayılabilir. Veya temsili demokrasi içinde Meclis Hükümetine yaklaşılmaktadır.

1920 nin Meclis Hükümetiyle, bugünkü Millî Birlik Komitesinin vücut verdiği idare arasında, siyasi ve içtimai istikametlerde geniş benzerlikler müşahade edilmektedir. Her ikisi de, bir sıra güçlerle maruz kalmışlardır. Gerçi bunlar yenilmiş veya yenilecek, aydınlığa ulaşılacaktır. Ne var ki, sürekli ve faydalı çalışmaların hızı, böylece geçici de olsa azaltılmış oluyor. Hâlâ da azaltılmakta... Bu engellerin arasında, besir gücü ve şumulu bakımından tercihan daha önemli sayılacak olan basının durumu zikredilebilir.

1920 de Ankara Hükümeti,

iman, azim ve dürüstlüğüyle imkânsızlığı değiştirirken bazı yabancı gazeteciler millî kurtuluş hamlemizi «Bir bataklıkta çırpınan bir aruç kurbağa...» nin hareketi olarak göstermişlerdi.

M. B. Komitesi de basının tutumunun, 27 Mayıs hareketini gölgelediğini, hareketi hedeflerini değiştirdiğini, parlayan gayretlere uygun bir hasad platformu hazırladığını ifade etmektedir. Nitekim İşçiler Bakanı Gen. Kızıloğlu, görüştüğü Üniversite öğrencilerine: «Kendisini hazırlamayan kimse, memleket için de hazır değildir. Sizler memleketimizin ilerlemesi için fikir hizmeti göreceksiniz diye rek onları heyecandan aklın yoluna, metodsuzluktan bir ideolojiye doğru sevk etmiş ve basının bu yönde davranışıyla ilgili endişelerini ikaz üslûbuna bürmüştür. «Bazı gazeteler parti polemiklerine girmiş bulunuyorlar. Biz bu hareketi, partiler ve şahıslar üstü bir hedefe varmak için başardık. Bu bakımdan vatan daşlarımızın bir takım parti polemikleriyle millî birliğin gayesini yanlış anlamalarını istemeyiz».

Hakikaten bazı parti çevreleriyle, muayyen politikaların egoist hattâ istismarçı propagandalarının hem samimiyeti, hem ahlâkî hamleyi nasıl değersiz hale getirdikleri ve nasıl soysuzlaştırdıkları düşünülürse, M. Birliğin ve Hükümetin karşılaştığı güçlükler, daha berrak bir hüviyet kazanır.

Her şeyden önce ferdi değerlerimizin üzerine eğilmemiz; öz varlığımızı hesaba çekmemiz, asırlarca hırsalara, kinlere, mületin her masum hareketini kurban olmak dan çıkarmamız lâzım geliyor. Basın için bir self-kontrol, kendi kendini mürakabe seviyesi gelmiş, geçmektedir. Hürriyet talep edenin ona hak kazanması gerektiğini unutmamalı.

Ömer KÖKDEN

Peyami Safa hakkında bir yazı

Kıymetli fikir adamlarımızdan Peyami Safa, bir müddetberi yazılarını yayınlamış olduğu Tercüman gazetesinden ayrılmış bulunmaktadır.

Kendisini müdafaa edecek sütünlardan ayrı bulunduğu şu sıralarda bazı muarızları, değerli fikir adamımıza şiddetli hücumlarda bulunmaktadır.

Son günlerde «Sıra» mecmuasında üstâdı inceleyen ve gazetecilik ahlâkı bakımından, çok ilgi çekici bir yazı intişar

(Devamı 4. Sayfada)

YENİ ESERLER:

VASIYYETİM

ve hakikat âleminde parçalar

Fazilet ve nezaketiyle, kudret ve samiyetiyle mümtaz mühterem üstad Hacı Hilmi İmre, çocukları için bir vasiyetname yazmış, bunu gören dostlarından bazıları, kendisine: «Hazret Mademki bu kadar emek sarfetmiş, herkese lüzumlu ve faydalı böyle bir eser meydana getirmişsiniz, bunu yalnız kendi çocuklarınıza hasretmeyin, bastırın da diğer vatan evlatları da istifade etsin» demişler. O da bu tavsiyeye uyarak, bir çok güçlüklerle katlanarak bastırmış, 307 sahifeli güzel bir kitap olmuştur.

Kitabın ehemmiyet ve kıymetini göstermek için mündericatını aynen yazıyoruz: 1 — Vasiyetin lüzumu ve ehemmiyeti, 2 — Müslümanlık ne olduğunu, Müslümanlığın vazifeleri ve icapları neden ibaret bulunduğunu aramak, öğrenmek, sevmek ve benimsemek ihtiyacını, zevkini, ve ebedi hayat neşesini evlatlarımızı duymak ve manevi varlığımızı teşkil eden ruhumuzun muhtaç bulunduğunu gıdalara onları alıştırmak, 3 — Dünya hayatı, gaye değil, sonsuz ahiret hayatıdır, için lüzum olan şartları kazanmağa ve bizi bu hayata kabiliyetli bir hale getirmeğe

ve hazırlamağa vasıftadır.

4 — Mümtaz her sınıf olarak bu âleme getirilmiş olan insanların boş yere mi yaratılmışlar?

5 — Ahiret hayatının tek sermayesi ve şartı İmandır.

6 — İman ve itikadi ruhumuzda nasıl kazanabiliriz?

8 — Din bilgisizliğinin kötü neticeleri.

10 — Ahlak ve fazilet, ancak dini terbiye ile kök tutan dini terbiyenin temeli Allah korkusu ve Allah sevgisidir. Güzel ahlâkın kökü de temiz süt, helâl lokma ve iyi arkadaşlar.

11 — Beş türlü insanla dost ve arkadaş olma.

12 — İnsan hayatında ruh terbiyesine niçin ihtiyaç vardır? Olgun ruh terbiyecisi kimdir?

13 — Nefsî mertebeleri ve afafları, her mertebenin ve nefis tazkiesinin alâmetleri, nefis terbiye etmenin şekil ve şartları, nefsin bir mertebesinden üst dereceye yükselmek için yolu ve ilacı.

14 — Nefsî muhasebe ve mürakabesi.

15 — Kibrin ve acemin ilacı.

16 — Gençlik fırsatı zamanıdır.

17 — İnsanın kadir ve şerefi ve Adem Aleyhisselâmın

cennetten yer yüzüne inmesinin hikmeti.

18 — Mekkei Mukerremnin faziletlerinden, işitilmemiş iki örneği, Medinei Münevverinin tozu ve toprağı.

19 — Zekâtın esas hikmeti, Zekât deyip de geçmiyelim.

20 — İnsan dünyada hangi hayvanın huyu ile huylanmış ise kıyamet günü o hayvan suretinde hasrolunur.

21 — Kabir sarısu olmaları ve cesedi dürtümlenir.

22 — Kabir azabının aslı ve hakikati ve ruhanî Cehennem.

23 — Arafatta kimler bulunur?

24 — Kıyamette Teklif bakiyesi Scede.

25 — Cennet ehline ilâhi tecelli.

26 — Tehlil hatminin Büyük fazileti ve faidesi.

27 — Yarap Seni gaybeden ne buldu? ve Seni bulan ne kaybetti? Başka bir ifade ile Allahtan mahrum olan neye maliktir? Ve Allaha Mâlik olan neden mahrumdur?

Bu kitap, hakikat yolculuğuna ve ilâhi irfan aşkılarına it haf olunmuştur. Mühterem okuyucularımıza ehemmiyetle tavsiye olunur.

Fiyatı Yedi buçuk liradır. Posta ücreti 45 kuruştur. Hilmi İmre Abdülhamit Cad. No 16, Tüfekcioglu Apt. Taksim, adresinden temin edilebilir.

Tefsir-i Şerif Meâller - izahlar

(Başaralı 1. Sayfada)
in size emrettiği gibi kardeşler olun. Bir Müslümanın (din) kardeşine üç günden fazla dargın kalması helâl olmaz.

Bu hadiste «Allah'ın size emrettiği gibi» beyan ile meâlen şu âyete işaret buyrulmuştur:

«103 - Hepiniz toptan sim-sıkı Allah'ın ipine (yâni kur'ân) sarılın. Parçalanıp ayrılmayın. Allah'ın üzerinizdeki «bunca» nimetini düşünün. Hani siz (birbirinizin) düşmanları (1) idiniz de o, kalblerinizi (İslâm'a ısındırıp) birleştirmişti. İşte onun (bu) nimeti sayesinde (din) kardeşler (2) olmuştunuz ve yine siz, bir ateş çukurunun tam kenarında iken oradan da sizi o kurtarmıştı. İşte Allah size âyetlerini böylece açıkık bildiriyor. Tâki doğru yola eresiniz. Al-İmran sûresi».

«Kiminiz de kiminizi arkadan pekiştirmesin, gıybet etmesin. Vele ki söylediği kusura o adamda mevcut olsun.

Resûlullah sallâhü aleyhi ve sellem «gıybet nedir?» diye sorulmuştu. Buyurdu ki:

«Gıybet din kardeşini hoşlanmayacağı bir şeyle ammandır. Eğer o şey kendisinde mevcut ise onu gıybet etmiş olursun, değilse ona iftira etmiş olursun.» (2)

Cenâb-ı Hak din kardeşimizi arkadan pekiştirmemizi onun ölü etini yememize teşbih ve selim tabiate, temiz ruh ve imânı mülk olanların bundan tiksineceklerini beyan buyuruyor.

Mü'mine kötü zanda bulunmak onun sıyplarını, kusurlarını arayıp taramak, onu arkasından zemetmek harâmıdır.

Cenâb-ı Hak cümlemizi doğru yoldan ve temiz ahlaktan ayırmazın, âmin.

- (1) «Beyzâvî, Medârik».
(2) «Beyzâvî, Celâleyn, Medârik, Müslim : Âlâse (B.A.)».

Cezayir hakkında Gürsel'in beyanâtı

(Başaralı 1'de)
si hayata yeni girdiğim şu sırada, Fransa ile Cezayir arasında bir anlaşmaya varmak için temasa geçildiğini öğrendiğim zaman çok memnun oldum. Her iki tarafın meşru menfaatleri, şeref ve hayatiyetlerini teminat altına alacak bir anlaşmaya varılacağına ümit ediyordum. Bunun bütün dünya için de hayırlı olacağını inanıyorum ve olayları dikkatle takip ediyorum.»

Peygamberimizin Hayatında Estetiğin Veri

Yazan : Prof. Dr.
Muhammed Hamidullah

Hız Muhammed (s.a.) hiç şüphesiz çok tekâmül etmiş bir estetik zevkine sahipti. Müslim'in gayet mevsuk eseri Sahih'den öğrendiğimize göre (1) : «Allah güzeldir ve güzelliği sever» demiye kadar gitmiştir. Ve yahut da (2) : «Allah her şeyde insana (keyfiyetçe) güzellik, zerafet) emretti, düşmanınızı dahi öldürürken zarif olunuz. (sakatlama, eza, cefa ve her türlü işkence)den sarfı nazar ederek».

Kur'an, müvazenevi temin edenlere yasak etmezsiniz, reftahtan ve hattâ lüksten bahseder. Bir çokları arasında şu âyetleri sayalım:

«Gerçek, biz en yakın göğü bir zinetle, yıldızlarla donattık» (3). «Biz yeryüzünde ne varsa ona bir zinet verdik ki, insanları, hangisi daha güzel amel edecek diye imtihan edelim (4)», «O mal, o oğullar

dünya hayatının zinetidir (5)», «Davarları da o yaratmıştır ki, bunlarda sizin için ısıtıcı ve koruyucu maddeler ve nice menfaatler vardır. Onlardan yersiniz. Akşamlayın

dünya hayatının zinetidir (5)», «Davarları da o yaratmıştır ki, bunlarda sizin için ısıtıcı ve koruyucu maddeler ve nice menfaatler vardır. Onlardan yersiniz. Akşamlayın

Bir milletin bütün içtimai unsurları cemiyetin varlığı, cemiyetin Din, Şerif ve Namusu cemiyetin istiklâl ve iltisâsı için birlikte harekete geçerse elbirliği, fikir ve vicdan birliği ile hakikat yolunda çalışırsa o cemiyet kendi yurdun da refah ve saadet içinde şerefle yaşayabilir. Yoksa mahv ve inkıraz muhakkaktır.

Her insan, hattâ her hayvan muvakkat olan şu dünya hayatı için rızıkını aramak, mücahedeinden geri kalmamaktadır ki, kalmaması da fitri vazifesidir. Halbuki bizim çok mühim bir mücahede daha var ki, dünyamızın selâdeti ehdi hayatımızın selâmeti, gizli ve aşkâr olan düşmanlarımızın kahr, milletimizi zin iltisâsı, şerefimizin bekası, Allahımızın rızası ancak bu vazifenin ifası ile tahakkuk eder.

Bu mühim mücahede ise Hak'ın kelâmını zımnen inkâr ve imân edilmesi lâzım gelen şeyleri istismar, Peygam-

getirirken, ve sabahleyin salı verirken onlarda sizin için güzel bir zinet vardır... Hem onlara binmeniz için, hem zinet için de atları, katırları, merkepleri yarattı. Size bülmiyeceğiniz daha neler yapıyor O (6). Filhakika, Kur'an şunları da açıklıyor: «De ki (ya Muhammed) Allahın kulları için çıkardığı zineti, temiz ve hoş rızıkları kim haram etmiş? De ki: Onlar dünya hayatında iman edenler içindir. Kıyâmet günü ise yalnız onlara hastır. İşte biz bilirlir için âyetleri, böylece açıklarız (7)».

Peygamber sairihir: Allah'ın metnin eserini kulunun üzerinde görmeyi sever (8). Bu hadisi şu Kur'an âyetine yaklaştıralım: «Rabbimin nime-tine gelince onu açıkla (9)». Namaz, tevazu ile teskimiyet olduğu gibi insanın Rabbini ziyaretidir. Kur'an-ı Kerimin vücudun temizliği için abdest ve gusûl tavsiye etmekle kalmayıp, diğer emirler ilâve ettiğini göstererek şaşırtmamız...

«Ey Adem oğulları, size çirkin yerlerinizi örtecek bir libas, bir de giyinip süslenecğiniz bir libas indirdik... Her mescid huzurunda ziynetinizi giyin (10)».

Peygamberin hayatında iki küçük hadise onun bu mevzu-daki tatbikatını gösterecektir. O, bir gün cenaze merasimine gitti. Mezarın içinde hafif bir kazı hatası vardı. Derhal düzeltilmesini emretti. Birisi ona sordu: Bu ölüyü rahatsız mı eder? Hz. Muhammed (s.a.) cevap verdi: Gerçekte, böyle şeyler ölüye ne sıkar, ne de ona rahatlık verir, fakat bu sağ olanların gözlerine güzel görünmek içindir (11). Başka bir gün, birisi saç ve sakalı korkunç bir şekilde, kendisini camide ziyaret etti. Peygamber ona işaretlerle çıkıp tuvaletini yap-

masını bildirdi, o adam derhal bunu yaptı. Donüşünde Hz. Muhammed (s.a.) onun dikkatini çekti: Saçları şeytan gibi gelmekten böyle gelmek daha iyi değil mi? (12).

Peygamberin bir çok emirlerindeki menşe bu değişmez estetik zevkidir. Böylece me-selâ kadın ve erkeklerle elbise saç v.s. gibi dış görünüşlerinde birbirleriyle karışmamaları ni emretmiştir (13).

İslâmın Peygamberi'nden
Çeviren: Salt MUTLU

- 1) Müslim: 147; İbn-i Hanbel IV. 133, 151.
- 2) Müslim: 34; 57, Ebu Davud, 16, 11.
- 3) K. (Kur'an-ı Kerim), 37: 6.
- 4) 18: 7.
- 5) K. 18: 46.
- 6) K. 16: 5 - 8.
- 7) K. 7: 32.
- 8) Tirmizi, 41: 54; Ebu Davud, 31: 14.
- 9) K. 93: 11.
- 10) K. 7: 26, 31.
- 11) İbn-i Sâd 1/1 s. 91.

Dikkat!

Gazetemize borcu kalan a-bone ve bayilerimizden, bu borçlarını; bir lira bile olsa acele göndermelerini hasseten rica ederiz.

Kanun

Belki şimdi en muhkemmel yapılacak, fakat biz de muhkemmel kanunları yapılmamış değildi. Asıl eksikimiz ve hatamız şu, galiba...

Temin etmek veya mâni olmak istediğimiz bir husus için bütün kanun ve nizamı tedbirler alır, fakat bu c-aiz ve nehiyler riayet edilmemesi halinde me'sul oluru zannak ve hemen hesap sor mayı ihmal ediyorum. Böyle ce kanun, halk ruhundaki kuvvet ve değerini kaybediyor. Nihayet bütün kabahati kanunlara yükleyip işin içinden çıkıyoruz.

Bugün Anayasadan başlayarak bütün mevzuatın esaslı bir revizyondan geçirmenin zarurati aşikârdır. Hele fert hak ve hürriyetlerini vazeden temel prensipleri müeyyide altına alacak yeni ve modern müesseselerin ihdas edilmesi Türk hukuk hayatında yepyeni bir çıkış açacaktır. Ancak hemen muhtaç olduğumuz şey, be-mahall tatbik edilen kanunlar ve müsbet örnekler. Tatbik edilmeyen kanunları külliyattan çıkaralım, fakat kalanları mutlaka tatbik edelim. O. C.

İrşat yayınları

EY OĞUL : İmam-ı Gazali, 1960, İrşad yayını, çeviren: Lâfî Doğan, 125 krş. Büyük İslâm mütefekkirlerinden Gazalînin (eyyühen - Veled) i-lâhî ismi eseri, (Ey Oğul) adı altında dilimize çevrildi. Sade bir dille, Gazali, bu eserinde, gençlere olgunlaşmak için nasihatlerini gösteriyor.

Sözüme Peygamberimizin bir Hâdîst Şeriflerle son veriyorum:

Resulü Ekrem Efendimize bir gün sormuşlar: Mücahede den ibadeti edal olan bir ibadeti bize tarif eder misiniz? Cevaben - Bundan edal ibadet tarif etmeye muktedir değiliz, buyurmuşlar.

A. H. ÖZTÜRK

Hukuk ilminin ışığı altında günün mühim meseleleri

(Baş tarafı 1. Sayfada)

şayan bu prensipler, Anayasa da yer alıp Devlete mal edilince, ortaya, üstünde durulması gereken, meseleler çık maktadır. Bunlardan biri ve öteki, bu prensiplerin tarifi ve her birinin şümül sahalarının aynı meselesidir İkincisi de bu prensiplerden bazılarıyla vatandaş hürriyetlerini barıştı rma keyfiyettir.

Devletçilik nedir? Lâiklik ve milliyetçilik ne demektir? İnkılapçılığın zaman içindeki hududu nedir? Bizde bunlar ne Anayasa, ne de başka bir tabiiyet kanununda tarif edil memiş, hiçbirinin hududu ve şümülü gösterilmemiştir. Bu yüzden hakusülâk yapılmış, canlar yakılmış, kâh dincilik kâh Turancılık ilhamı ve kâh inkılap aleyhtarlığı ile zümre zümre insanlar gücendirilmiş tir. Hükimlerimiz hemen her gün bu türlü meselelerle karşılaşmış, fakat ellerinde meselelere tatbik edecek kanunl bir kistas olmadıği için, hükümlerini çok kere bilrikişi raporlarına göre vermeye mecbur olmuşlardır.

İyi düşünülürse, yukarıdaki prensipleri tarif etmek ve bunların şümül sahalarını göstermek kolay da değildir. Bun lar çok karpayk birer siyaset umdesidir ve siyasetin kendisi gibi tamamıyla taktire ve tefsire tabiidir.

Mesela devletçilik şahsi te mayüle göre değişik hatta zıt mânâ alan bir tâbiriştir. Libe ralistlere sorarsanız devletçilik otoriter ve totaliter bir sosyalizmdir. Hatta daha ko ru liberalistlere göre yolunu yanlışmış bir komünizmdir.

Devletçiliğin vaktiyle en ve eiz târâtını «Hep devlet için de hiç bir şey devlet dışında: hiç bir şey devlete karşı» for mülü ile Mussolini vermiştir. Diğer tarafta; sosyalistlere sorarsanız; devletçilik; devlet eliyle maskelenmiş ve dejene re edilmiş bir kapitalizmdir.

Bize gelince bizde bu pren sipin kanunlarımızda bir ta rifine rastlanmadığı gibi bu hukûcılarımız arasında da il mî bir izahı yapılmış değıldir. Devletçilik, ferdî tegebütlerin yapamayacağı ve ba şaramayacağı işleri devletin yapmasıdır, yolundaki târif ler bugün artık mektep çocuk larını bile tatmin etmez ol muştur.

Hülasa, bu mefhum üzerin de bizde şimdiye kadar söyle nen ve yazılanların hepsi müphem, hepsi hukukî bir tâ rif olmaktan uzaktır; mahke mede hükme kistas olacak şeyler değildir.

Lâiklik de böyledir. Sovyet lere sorarsanız, lâiklik, insan ları din vâhimesinden ve Al-

lah faraziyesinden kurtarma politikasıdır ve, bu politikaya destek olan din ve mâneviyat düşmanlığıdır. Garp ilmi ne sorarsanız, lâiklik din ve vicdan hürriyetinin teminatıdır ve lâik olmayan bir devlette bu hürriyetin teminatı yoktur.

Bize gelince, otuz senelik mâziyi yaşayanlar bilirler ki, bizde lâiklik sol ve sağ tema yüller arasında bocalamış, ik tidar adamlarının içtihadına göre mânâ almıştır. Acı olan şudur ki; bu içtihat memleket realitelerinden ziyade yan lış görüşlere saplanmaktan doğmuştur. Şu da acıdır ki, üniversitelerimiz bu hususta efkârı aydınlatacak bir görüş vermemiş, aynı fakülte hoca ları bile bir anlayış birliğine varamamıştır. Fakat bu bed baht prensip uğruna bizde yanan canların ve küstürülen gönüllerin muhabesini yarı nın tarihçisi yapacak ve onu okuyan gelecek nesiller bizi ayıplayacaktır.

Ya şu mâsum milliyetçilik hakkında ne dersiniz? Bu ne rede hangi kanunda tarif edilmiştir? Nerede başlar ve nerede biter? Milliyetçilik, ile ırkçılık hangi ilmi ölçüye gö re ayrılır? Mahkemelerimizin milliyetçiliğe aykırı bularak itham ettiği ırkçılık, mübala gal bir milliyetçilikten baş ka bir temayül müdür? Bötün bu meğhullere rağmen ırkçılık töhmetiyle yakılan canların sayısı, bunlardan bugün sağ kalanlar böylesin.

Hülasa, eski Anayasanın i kinci maddesinde birer keli me olarak sıralanan prensip ler ne Anayasada, ne de tatbi kat kanunlarında tarif edilmiş ve ilmi izahı yapılmıştır.

Eğer aynı prensipler yeni ya pılacak Anayasada da, eskisi gibi, târifsiz birer kelime ha linde yer alacaksa, yandık de mektir.

★

Sözü geçen prensipler yal nız târifsizlik ve vuzuhsuzluk illetleriyle malûl değil, aynı za manında ferdî hürriyetlerle barıştı rılması da güç mefhum larıdır. Ve bu noktada devlet çilik başta gelir. En mâsum bir izah ile devletçilik, siyasi plânda, devlet otoritarizmi de mektir. Yani devlet otoritesini en yüksek haddine çıkarmak câmia hayatını, her kögesin den, devletin şuurı merkezine bağlamaktır. Bu izah naza ri bakımdan güzeldir. Fakat fiiliyatta ve netice itibariyle devlet, meşhur Fransız hukuk gusu Duguit'nin dediği gibi, realist ifadesini bastaki ikti dar adamlarında bulduğuna göre, devletçilik câmia haya tını her kögesinden bu adam ların şuuruna, görüşüne ve siyasi ihtiraslarına bağlamak

demek olmaz mı? Bu taktir de ve câmia vatandaşlardan mürekkep olduğuna göre, va tandasın fikir, kalem, kana at ve vicdan hürriyeti nerede kalır ve ne mânâ ifade eder? Türkiye'de muhtelif iktidar devrinde seneler süren fiiliyat, bu neticeyi götürmedi ve vatandaş hürriyetini iktidar adamlarının taktirine ve mi zacına bağlamadı mı? Bizde şimdiye kadar ferdin hürriye ti, iktidar adamlarının aç kö peklere etmek dağıtır gibi, ih san ettiği bir lütfatın ibaret kalmadı mı? Fakat buna hür riyet değil, esaretlerin en ağı rı olan, ihсан esareti denir.

Hemen ilâve edelim ki, biz içtimai siyaset prensipli ola rak, devletçiliğin aleyhinde de ğiliz. Bilâkis, Türkiye'miz gibi ilerlemek ve her sahada yük selmek ihtiyacında olan bir memleketekte bu politikanın lü zumuna kaniz. Fakat mesele, bunun ferdî hürriyetle barışık bir şekilde yürütmekte, ve kanunî bir tarife bağlamakta dır. Biz, devletçiliğin bu şe kilde yürütülmediğinden ve bunun târifsiz ve izahsız kal dıgından şikâyetçiyiz. Ve eğer yeni Anayasada yer ala caksa, târif edilmemesi ve dev letçiliğin vatandaş hürriyeti karşısındaki hududunun gös terilmesini istiyoruz.

Biz bu mevzuu daha 1938' de ele almış ve neşrettigimiz bir ettüte devletçilik politika sıyle ferdî hürriyetleri barış tırmaya çalışmışık. (1). Pa kat eselle itiraf ederiz ki, büt ün gayretlerimizle rağmen bunda muvaffak olduğumuzu iddia edemeyiz. Temenni ey leriz ki, Anayasa Komisyonu bunda muvaffak olsun.

★

Birkaç satır da inkılapçılı ğa ayıracağız. Yine târifsizlik yüzünden, bu tâbirin de bîna güçlükler çıkmaktadır. İnkılapçılık maziye mi, yok sa hale ve istikbale mi mu zaf bir hareket prensipidir? E ğer maziye muzaif ise, mesele yoktur. Yalnız bu taktirde, bunun, eski Anayasada olduğu gibi «Türkiye Devleti... inkı lâpçudur» şeklinde değil, me selâ «İnkılaplar Devletin hi mayesi altındadır» gibi bir i fadeye bürünmesi lâzımdır. Yok eğer, inkılapçılık hale ve istikbale ait bir prensip ise bunun memleketekte iyi bir ka bul göreceğini tahmin etmemiz Çünkü bu taktirde ve bu mâ nâdaki inkılapçılık, devletin istikrar unsurunu nefyeder ve Sovyet peygamberi Lenin'in «Révolution permanente» dole trinine kaymış olur.

(1) — «Hukukun Ana Mes leleri» adlı eserimize bakınız İsmail Akgün Matbaası. Hal Kitapevi — Beyazıt İstanbul (Yeni Sabah'tan)

Peyami Safa hakkında bir yazı

(Baş tarafı 2 de) etmiştir. Mezkûr yazının ilk

Yetmiş bin Amerikalı

(Baş tarafı 2. sahifede)

Kore muharebelerinde bu lunmuş olan Curtis 2-x adlı 26 yaşında bir vâiz kürsiye çıkmış, müslüman olmayan ların mâbedin gerisine çekil melerini söylemiştir. Sonra müslüman olanlara hitap e dilerek İslâman şartları anla tılmış ve bu dine mensup o lanların üstünlük ve hayırlı yet hissi duydukları, ona gö re hareket etmeleri lâzımgel diği, müslüman olanların iç ni ve dışını daima temiz tut ması icabettiği ileri sürülmüş tür. Va'z şu sözlerle sona er miştir: «Allah'tan başka kimse den korkma, Allah'ın başka sına ibâdet etme, herkese kar şı müşfik ve merhametli ol, kimseye tecavüz etme, fakat tecavüze uğrarsan kendini mü dafaa et.»

Amerikan zencileri arasın daki İslâm hareketi, Amerika zenci ırkını eskidenberi za'fa uğratan kumar, içki, cinsî ah lâktaki hafiflik ve küfürbazlık hareketlerine karşı gel mekte ve nefisine saygı ve me suliyet duyguları uyandıрма ğa çalışmaktadır.

Muhammed bir zenci papa zın oğlu olarak 1879 da Ame rikada Georgia eyaletinde doğ muş, 1931 de Ferid Muham med adlı bir müslüman mis yonerini tanımış, ondan aldı ğı ilhamlarla müslüman ol muş, harp yıllarında zencile rin Amerika için doğuşmeme si fikrini yaydığı için tevkif edilmiş, üç yıl zindanda kal mıştır. 1946 da serbest bırakı ldıktan sonra bugünkü hare kete geniş ölçüde atılmıştır.

FETİH

HER AYIN İLK CUMASI ÇIKAR. SIYASI, EDEBİ GAZETE

Sahibi :

Abdullah İŞIKLAR

Yazı işlerini fillen idare eden :

Reşid DERİCİOĞLU

İDAREHANE :

Sultanahmed, Şehid Mehmed

Paşa Yokuşu No. 16

İSTANBUL

Fiati 25 Kuruş

ABONE ŞARTLARI :

Senelik : 3 lira

Gönderilen yazılar neşredil sin edilmesin iade olunmaz.

Dişildiği ve basıldığı yer:

Orhan Mete ve Ortak

Kolektif Şirket Matbaası

paragrafını aynen alırken ya zarın, sahip olduğu meslek şuurundan dolayı tebrik ederiz.

Peyami Safa'yı yakından ta nımayanlar ya da hiç görme yenler kendisinin pek kabahat bir insan olduğu yargısına var mışlardır. Bu niçin böyledir? Pek bilmiyoruz. Fakat çeşitli çatışmalarına şahid olmuş hakkinda yazılanları okumış olanlar herhalde böyle bir ya rıya varmışlardır. Oysa, top lu mu önünde yaşayan şahsı yetler değerlendirilken «fikriyat» ını gözü önüne almak ol maz. Bu yanlış bir yoldur. On ları değerlendiren «fikriyat» yanında özel hayatın da (biraçek olsun) bilemek lâ zaatımızca doğru bir davray mıştır. Aksi halde onlar hakken da varılan sonuç gerçeklere uymaz. Taban tabana zıddır.

İşte bu düşüncenin bir örne ği Peyami Safa'dır. Kendisi ni yakından tanıyınca veya bir kaç saat beraber bulunun ca, «en nazik insanlara şunı na dahil etmemek büyük in safsızlık olur. O halde kendi ne has hareketleriyle, karşı sindaki kim olursa olsun, ta kendisiği tavır insana kıvanc veriyor. Nazik, saygılı bir kim seyle olduğunuzdan dolayı memnunluğın da ötesinde his ler duyuyorsunuz. Hele bö yle kişiler bizim toplumumuz da az olunca işin rengi daha da değişiyor.

Peyami Safa ile konuşmak, Milli Kurtuluş hareketinden sonra şahsi hakkında bir çok yazılar yayınlanması, asıllı ve ya asılsız, ithamlarda bulu nulması dolayısıyla bize cazip geldiği gibi, bir meslek anla yışından ötürü de şart görülmüştür. Zira çeşitli olaylar dan dolayı Peyami Safa'ya kinleri olanların o'nun şu gün lerde yazmak imkânına sa hip olmamasını âdetâ fırsat bilerek hücumlarda bulunma larını biz doğru bulmuyoruz. Bu sebepten ötürü Nadir Nadi üstadımıza esef ettik. Bunu şu veya bu yazar yapardı, ama bir Nadir Nadi yapamazdı. Bu bakımdan üzüntü ikeri sindeyiz. Pek iyi bilinir ki, sa vuma imkânı olmayanlara hücumda bulunmak doğru bir davranış olmadığı gibi, ye lecek bir anlayıştır da..

Sonuç olarak şunu demek isteriz ki, Nadir Nadi üstadım ız herhalde, hakkında ithamlarda bulunduğu bir insa na gazetesinde savunma imkân ını verstin. Bizim ümidimiz ve uestamızdan beklediğimiz budur.

Basıldığı tarih
6 Temmuz 1960

[illegible]